

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ДИСЕРТАЦІЯ

КАПТЮРОВ АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ

УДК 81.111

**Глобалізований концепт CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі:
когнітивно-аксіологічний аспект**

Спеціальність 035 Філологія
Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня *доктора філософії*

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ *А.А. Каптюров*
Науковий керівник: *Славова Людмила Леонардівна, доктор філологічних наук,
професор*

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Каптюров А.А. Глобалізований концепт CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі: когнітивно-аксіологічний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки – 035 Філологія – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2026.

Дисертацію присвячено когнітивно-аксіологічному дослідженню механізмів вербалізації концепту CIVIL SOCIETY, який тлумачимо як глобалізоване ментальне утворення, що репрезентує сферу добровільних об'єднань, незалежних від державної або корпоративної влади. Глобалізований концепт, задіяний у цій праці, визначаємо як утворення з інваріантним ядром, центральні компоненти якого (актантна структура та аксіологічні опозиції) залишаються стабільними в медіадискурсі попри ідеологічну варіативність периферії. Іншою ознакою глобалізованого концепту є його мовна наднаціональність, тобто він вербалізується однаково в різних національних варіантах англійської мови, не обмежуючись жодним із них. У сучасному англomовному медіадискурсі як опосередкованій публічній комунікації досліджуваний концепт втілюється як стратегічний дискурсивний феномен, організований навколо моделі актантів, що включає Протагоніста, Антагоніста і Жертву. Медіатизований концепт CIVIL SOCIETY забезпечує розуміння соціальних процесів, дозволяючи простежити, як медіа конструюють і поширюють ідеологічні смисли. Когнітивно-аксіологічний аспект його дослідження дозволяє виявити зв'язок вербалізації концепту з ціннісною оцінкою дій актантів, для яких «справедливість» або «незалежність» стають об'єктами ідеологічної боротьби.

Вивчення вербалізації концепту CIVIL SOCIETY дозволяє виявити, як медіа створюють суспільні наративи, що формують громадську думку і впливають на політичну активність різних соціальних груп. Встановлено, що вибір засобів вербалізації концепту CIVIL SOCIETY у ЗМІ зумовлений двома чинниками: по-

перше, ідеологічна позиція медіахолдингу та його власників; по-друге, орієнтація на цільову аудиторію і прагнення задовольнити її інформаційні запити.

Матеріалом дослідження слугують такі провідні англomовні видання: Agence France-Presse (AFP), Associated Press (AP), Australian Associated Press (AAP), BBC, CNN, Fox News, The Guardian та The New York Times.

Теоретико-методологічну основу дослідження становить поєднання інструментарію когнітивної лінгвістики й аксіології. Центральне місце концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі доведено трьома взаємодоповнювальними методами: контент-аналізом (зафіксовано високу частотність звернення до цього концепту в ідеологічно різних типах ЗМІ), наративним моделюванням (виявлено універсальну актантну модель) та аксіологічним аналізом (встановлено, що дискурсивне втілення концепту впливає на формування суспільної думки).

До застосованих лінгвістичних методів та прийомів належать: концептуальний аналіз для виявлення структури та змісту концепту; елементи дискурсивно-історичного підходу для аналізу текстів у соціально-ідеологічному контексті; наративний аналіз для моделювання фабул соціального конфліктів; методики кількісного та якісного контент-аналізу для встановлення засобів вербалізації та їхньої частотності; компонентний аналіз лексичних одиниць для виявлення семантичних складників їхніх значень з метою реконструкції когнітивної структури концепту; метод аналізу словникових дефініцій. Залучення цих методів та прийомів дало змогу виокремити тенденцію до ідеологічної поляризації вербалізаторів концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі вперше здійснено когнітивно-аксіологічний аналіз втілення глобалізованого концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі. Цей концепт в медіадискурсі представляє конфлікт між певними учасниками, спрямований на мобілізацію або демобілізацію аудиторії, і реалізується не в окремому тексті, а в сукупності медійних повідомлень, що утворюють єдиний ідеологічний наратив. Новим є

застосування моделі драматичного трикутника для аналізу взаємодії суспільно-громадянських актантів у медійних текстах; виокремлення та детальний опис компонентної структури концепту через вербалізацію діяльності його учасників та їхніх цілей. Вперше обґрунтовано тезу про внутрішню конфліктність концепту, що лінгвально реалізується через бінарні опозиції, префікси-антоніми (*pro-/anti-*) та стратегії реномінації, які медіа використовують для легітимації власної ідеологічної позиції. У роботі вперше встановлено жанрову специфіку наративного моделювання: «колапсовий наратив» у репортажах (заголовок як мікронаратив) та «фрактальну структуру» в аналітичних статтях (відтворення конфлікту на різних рівнях: від особистісного до глобального). Вперше розроблено модель аксіологічного комплексу, що інтегрує стратегії реномінації («боротьба ярликів»), метафоричної драматизації (на основі концептуальних метафор із джерельними сферами ВІЙНИ та ВОГНЮ, що моделюють конфлікт і діяльність громадянського суспільства) та мнемічної легітимації через апеляцію до прецедентних феноменів як інструментів «політики пам'яті».

Практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів у викладанні курсів зі стилістики та інтерпретації тексту, медіалінгвістики, політичної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, а також у розробці тренінгів з медіаграмотності, спрямованих на розвиток навичок критичного аналізу інформації та протидії маніпуляціям у ЗМІ.

У першому розділі **«Теоретичні та методологічні засади дослідження концепту в медіадискурсі»** досліджуваний різновид дискурсу визначається як опосередкований технічними засобами масової інформації тип комунікації, спрямований на конструювання соціальної реальності та програмування реакції масової аудиторії. Розкрито сутність концепту як ключової одиниці когнітивної лінгвістики. Проведено аналіз формування поняття громадянського суспільства у філософії і політології від античності до сьогодення. За результатами цього аналізу сформульовано визначення концепту CIVIL SOCIETY та виокремлено три основні моделі його організації: опозиційну, метафоричну та екземпліфікаційну.

У другому розділі «Концепт CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі: когнітивний вимір», що ґрунтується на аналізі емпіричного матеріалу, реконструйовано способи вербалізації цього концепту в медіадискурсі на основі «драматичного трикутника» С. Карпмана в ракурсі Переслідувача (Антагоніста), Жертви та Рятівника (Протагоніста). Продемонстровано, що ЗМІ зображають громадянське суспільство як учасника соціального конфлікту з трьома актантами: Протагоніст (громадянське суспільство), Антагоніст (держава, бізнес, еліти) та Жертва (соціальні групи, права яких порушуються). Кількісний аналіз вербалізаторів взаємодії актантів підтверджує, що відносини між цими учасниками є переважно конфронтаційними. Детально проаналізовано вербалізацію кожного актанта, зокрема індивідуалізацію протагоніста шляхом переведення концепту з абстрактного на конкретний рівень соціальних суб'єктів, представлених лексемами на кшталт *activist, student, youth*. Виявлено мовні засоби на позначення внутрішньої структури концепту CIVIL SOCIETY, що складається з компонентів ACTION та PURPOSE.

У третьому розділі «Концепт CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі: жанровий та аксіологічний виміри» досліджуваний концепт аналізується як утворення, що набуває в медіадискурсі стратегічного ідеологічного забарвлення й актуалізується через специфічні наративні конструкції. Встановлено особливості наративного моделювання концепту CIVIL SOCIETY в медіатекстах різних жанрів: у новинах наратив переважно організовано від результату події до її причини і контексту, тобто від актуальних до попередніх подій, тоді як в аналітичних статтях концепт розгортається через інтеграцію оцінних суджень і аргументативних стратегій, спрямованих на переконання аудиторії. Виявлено, що аксіологічний вимір медіадискурсу створюється лексичними засобами («битва ярликів»), метафорами та зверненнями до прецедентних текстів і конотонімів, що слугують інструментом «політики пам'яті» та формують ставлення аудиторії до персонажів та їхніх дій.

Ключові слова: *концепт CIVIL SOCIETY, глобалізований концепт, дискурс, англомовний медіадискурс, суспільний наратив, аксіологія, когнітивна лінгвістика, стратегія, вербалізація, драматичний трикутник.*

ABSTRACT

Kaptiurov A. A. Globalized concept CIVIL SOCIETY in the English-language media discourse: Cognitive-axiological aspect. – Qualifying scientific work, manuscript.

Thesis for a PhD degree in the field of study 03 Humanities in speciality 035 Philology – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to the cognitive-axiological study of the verbalization mechanisms of the CIVIL SOCIETY concept, which we interpret as a globalized mental construct representing the sphere of voluntary associations independent of state or corporate authority. In this work we define the globalized concept as a construct with an invariant core, whose central components (actantial structure and axiological oppositions) remain stable in media discourse despite ideological variability of the periphery. Another defining feature of the globalized concept is its linguistic supranationality, meaning it is verbalized consistently across different national varieties of English, rather than being confined to any single one. In contemporary English-language media discourse, which circulates as a form of mediated public communication, the concept under study manifests as a strategic discursive phenomenon organized around an actantial model comprising the Protagonist, the Antagonist, and the Victim. The mediatized concept CIVIL SOCIETY facilitates understanding of social processes, allowing us to trace how the media construct and disseminate ideological meanings. The cognitive-axiological aspect of this study reveals the connection between the concept verbalization and the value-based assessment of the actions of actants, whose notions of “justice” or “independence” become objects of ideological struggle.

An analysis of the ways in which CIVIL SOCIETY concept is verbalized reveals how the media create public narratives that shape public opinion and influence the political activity of various social groups. It has been established that the choice of means of CIVIL SOCIETY concept verbalization in the media is determined by two

factors: first, the ideological stance of the media group and its owners; second, the focus on the target audience and the desire to satisfy its informational needs.

The research is based on the following leading English-language media outlets: Agence France-Presse (AFP), Associated Press (AP), Australian Associated Press (AAP), BBC, CNN, Fox News, The Guardian, and The New York Times.

The theoretical and methodological foundation of the study is formed by a combination of cognitive linguistics and axiology tools. The central role of the CIVIL SOCIETY concept in English-language media discourse is demonstrated by three complementary methods: content analysis (a high frequency of references to this concept has been recorded across ideologically diverse types of media), narrative modeling (a universal actantial model has been identified), and axiological analysis (the influence of the concept discursive realization on the of public opinion formation has been established).

The linguistic methods and techniques employed include: conceptual analysis to identify the structure and content of the concept; elements of the discursive-historical approach to examine texts within a socio-ideological context; narrative analysis to model the plots of social conflicts; methods of quantitative and qualitative content analysis to identify means of verbalization and their frequency; component analysis of lexical units to identify the semantic components of their meanings in order to reconstruct the cognitive structure of the concept; and the method of analyzing dictionary definitions. The application of these methods and techniques enabled us to identify a trend toward ideological polarization of the CIVIL SOCIETY concept verbalizers in the English-language media discourse.

The scientific novelty of the dissertation lies in the first performance of the cognitive-axiological analysis of the CIVIL SOCIETY globalized concept realization in the English-language media discourse. In media discourse, this concept represents a conflict between certain participants aimed at mobilizing or demobilizing the audience, and is realized not in a single text but in a body of media messages that form a unified ideological narrative. A novel contribution is in the application of the drama triangle model to analyze the interaction of socio-civic actants in media texts; the identification

and detailed description of the component structure of the concept through the verbalization of its participants' activities and their goals. For the first time, the thesis of the internal conflict of the concept has been substantiated; it is linguistically realized through binary oppositions, *pro-/anti-* prefixal antonyms, and renominating strategies used by the media to legitimize their own ideological positions. The study identifies, for the first time, the genre-specific characteristics of narrative modeling: the "collapse narrative" in news reports (the headline as a micro-narrative) and the "fractal structure" in analytical articles (the reproduction of a conflict at different levels: from the personal to the global). For the first time, an axiological model has been developed, integrating strategies of renomination ("labeling wars"), metaphorical dramatization (grounded in conceptual metaphors with WAR and FIRE source domains that model conflict and civil society activity), and mnemonic legitimation through appeals to precedential phenomena as tools of "memory politics".

The practical significance of the research lies in the potential application of its results in teaching courses on stylistics and text interpretation, media linguistics, political linguistics, and cognitive linguistics, as well as in the development of media literacy training programs aimed at fostering critical information analysis skills and countering media manipulation.

The first chapter, "Theoretical and Methodological Foundations for the Study of Concepts in Mass Media Discourse" systematizes the theoretical framework. Media discourse is defined as a type of communication mediated by mass media technical means, aimed at constructing social reality and programming mass audience reactions. The essence of the concept as a key unit of cognitive linguistics is revealed. A retrospective analysis of the civil society notion formation in philosophical and political thought from antiquity to the present is conducted, resulting in the definition of CIVIL SOCIETY concept as a globalized political narrative construct and the identification of three main conceptualization models: oppositional, metaphorical, and exemplificational.

The second chapter, "CIVIL SOCIETY Concept in the English-Language Media Discourse: Cognitive Dimension", based on empirical data, reconstructs the modes of the concept verbalization through the lens of S. Karpman's "drama triangle,"

involving the actants of the Persecutor (Antagonist), Victim, and Rescuer (Protagonist). It is demonstrated that the media portray civil society as a participant in social conflict involving three actants: the Protagonist (civil society), the Antagonist (state, business, elites), and the Victim (social groups whose rights are violated). Quantitative analysis confirms that the relationships between these participants are predominantly confrontational. The verbalization of each actant is analyzed, particularly the individualization of the Protagonist through lexemes such as *activist*, *student*, and *youth*. Linguistic means denoting the internal structure of the CIVIL SOCIETY concept, consisting of the components ACTION and PURPOSE, are identified.

The third chapter, "CIVIL SOCIETY Concept in the English-Language Media Discourse: Generic and Axiological Dimensions", analyzes the concept as a construct that acquires a strategic ideological character in media discourse and is actualized through specific narrative models. The particularities of the CIVIL SOCIETY concept narrative modeling are examined across different genres: in news reports, the narrative is organized from the outcome of an event to its cause and context, i.e., from current to previous events, whereas in opinion articles, the concept is deployed through the integration of evaluative judgments and argumentative strategies aimed at persuading the audience. The axiological dimension of media discourse is identified as being constructed through lexical means ("labeling wars"), metaphors, and appeals to precedent phenomena and conotonyms, which serve as tools of "memory politics" and shape the audience's evaluative attitude toward the characters and their actions.

Key words: *CIVIL SOCIETY concept, globalized concept, discourse, English-language media discourse, public narrative, axiology, cognitive linguistics, strategy, verbalization, drama triangle.*

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані наукові результати дисертації

1. Kaptiurov, A. (2024). Conceptual analysis of ‘CIVIL SOCIETY’ in English academic discourse. *Мовні і концептуальні картини світу*, 76 (2), 198-210 <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2.11>
2. Kaptiurov, A. (2024). CIVIL SOCIETY concept in tripartite model of social relations in English-language media discourse. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, (67), 41–44. <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.67.10>
3. Kaptiurov, A. (2025). Shaping ‘CIVIL SOCIETY’ concept in English-language mass media with metaphors and precedential texts. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*, 32(2), 22-34 [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2\(32\)-22-34](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2(32)-22-34)
4. Kaptiurov, A. (2025). CIVIL SOCIETY as political narrative concept in English-language news reports and opinion articles. *Studies in Linguistics, Culture, and FLT*, 13(2), 24-37. <https://doi.org/10.46687/JSLI9544>

Праці апробаційного характеру:

5. Kaptiurov, A. (2023). The Concept “CIVIL SOCIETY” and its components. In *Дискурс професійної і творчої комунікації: лінгвокультурний, когнітивний, перекладацький та методичний аспекти: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (сс. 70–73). КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка».
6. Kaptiurov, A. (2025). The internal conflict of the concept CIVIL SOCIETY in mass media discourse. In *Modern Trends in the Development of Science and Society: Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 189–191). Bookmundo. <https://doi.org/10.64076/iedc251023.17>
7. **Kaptiurov, A. (2025).** Axiological dimension of media texts on civil society. In *Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур: Збірник матеріалів 19-ої Міжнародної наукової конференції* (с. 51–52). Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

8. Kaptiurov, A. (2026). CIVIL SOCIETY Concept Verbalization in Mass Media Discourse. У *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича* (с. 40–43). Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ CIVIL SOCIETY В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ	24
1.1. Медіадискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження	24
1.2. Роль концептів в побудові англомовного медіадискурсу	34
1.3. Підходи до інтерпретації концепту CIVIL SOCIETY	47
1.3.1. Історико-філософська еволюція концепту CIVIL SOCIETY	47
1.3.2. Моделі вербалізації CIVIL SOCIETY в сучасному науковому дискурсі	64
1.3.3. Особливості концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі	66
1.4. Методологія лінгвокогнітивного аналізу концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі	69
1.4.1. Інтегративні підходи до дослідження дискурсивних та когнітивних практик	69
1.4.2. Процедури лінгвокогнітивного аналізу концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсі	82
Висновки до Розділу 1	85
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТ CIVIL SOCIETY В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: КОГНІТИВНИЙ ВИМІР	89
2.1. Вербалізація складників концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі	89
2.1.1. Складник PROTAGONIST: ідентифікаційні та оцінні характеристики вербалізаторів	101
2.1.2. Складник ANTAGONIST: типологія вербалізаторів	108
2.1.3. Складник VICTIM: лінгвістична специфіка та динаміка рольових трансформацій	111
2.2. Функціональні складники концепту CIVIL SOCIETY та засоби їхньої вербалізації в медійному дискурсі громадської активності	115
2.2.1. Складник ACTION: лексична типологія дій громадянського суспільства	116

	14
2.2.2. Складник PURPOSE: засоби вираження ціннісних орієнтирів	125
2.3. Вербалізації внутрішньої конфліктності концепту CIVIL SOCIETY	130
Висновки до Розділу 2	135
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТ CIVIL SOCIETY В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: ЖАНРОВИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ	140
3.1. Наративне втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі	140
3.1.1. Когнітивно-дискурсивний статус наративу в медіалінгвістиці	140
3.1.2. Наративне конструювання концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсі	145
3.2. Жанрове втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі	150
3.2.1. Втілення концепту CIVIL SOCIETY у статтях-репортажах	150
3.2.2. Втілення концепту CIVIL SOCIETY в аналітичних статтях	157
3.3. Аксиологічне втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі	168
3.3.1. Стратегії оцінювання в медіадискурсі	170
3.3.2. Метафоричні засоби вираження оцінки	182
3.3.3. Прецедентні феномени та конотоніми як засоби аксіологічного маркування в медіадискурсі	185
Висновки до Розділу 3	189
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	200
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	219
ДОДАТКИ	229

ВСТУП

Однією з форм організації громадськості, що перебуває у фокусі політичних та соціальних дебатів у демократичних країнах, є інститут громадянського суспільства (*civil society*) (Putnam, 2000). Його розглядають як багатовимірне утворення, що охоплює сферу добровільних об'єднань громадян, незалежних від держави та бізнесу, слугує лакмусовим папірцем демократичного розвитку, індикатором соціальної зрілості та механізмом артикуляції суспільних інтересів (Fukuяama, 2018), стаючи ареною ідеологічної боротьби (Arato, & Cohen, 2022). Саме тут розгортаються дискусії щодо прав людини, соціальної справедливості, екологічної безпеки та інших гострих питань сучасності.

У сучасному інформаційному суспільстві, де засоби масової інформації відіграють ключову, якщо не домінуючу, роль у формуванні суспільної свідомості та конструюванні соціальної реальності (Berger & Luckmann, 1991), спосіб, у який медіа висвітлюють діяльність громадських організацій, активістів та соціальних рухів, має далекосяжні наслідки. Епоха постправди, що характеризується розмиванням меж між фактами та їх інтерпретацією, а також посиленням емоційного впливу на аудиторію, перетворила медіа з простих трансляторів інформації на активних архітекторів громадської думки (McIntyre, 2018). Цей процес медіатизації, що пронизує всі сфери життя, робить мову ЗМІ потужним інструментом влади, здатним легітимізувати або делегітимізувати соціальні явища, політичні рухи та громадські ініціативи (Fairclough, 2015).

Громадянське суспільство у цьому контексті постає соціальним феноменом, а й концептом, який здебільшого формується в медіадискурсі, опосередкованому технічними засобами масової інформації типі публічної комунікації, спрямованому на конструювання соціальної реальності та програмування реакції масової аудиторії (Шевченко & Сизонов, 2025).

Глобалізований характер концепту CIVIL SOCIETY виявляється у його розумінні та схожому функціонуванні у багатьох англійських суспільствах, що

пояснюється процесами як глобалізації, міжкультурної комунікації, впливом міжнародних ЗМІ та технологічним обміном між країнами (Нерп, 2020).

Роль концепту в медіадискурсі полягає у систематизації та структуруванні соціального досвіду, що зумовлює необхідність аналізу механізмів його вербалізації. Вивчення медійної репрезентації концепту CIVIL SOCIETY дозволяє не лише зрозуміти, як саме конструюється образ громадянського суспільства в медіа, а й розкрити глибинні аксіологічні процеси, що зумовлюють ціннісні трансформації в сучасному соціумі. Аналіз медіадискурсу дає змогу виявити, не лише систему цінностей, що транслюється редакційними колективами та політичними групами, які стоять за медіахолдингами, а й визначити, які соціальні групи отримують право голосу, а які маргіналізуються. Зрештою, це дозволяє дослідити, як мова стає інструментом у боротьбі за домінування певних світоглядних моделей, що згідно з теорією критичного дискурс-аналізу, є формою символічного насильства, спрямованого на відтворення панівних ідеологій (Fairclough, 2015).

Комплексне вивчення взаємодії мови та ідеології вимагає міждисциплінарного підходу, що інтегрує інструментарій лінгвістики, соціології та політології. Саме на їхньому перетині стає можливим розкриття вербальних механізмів легітимації влади та функціонування ідеологічних смислів у медіадискурсі, що формує теоретико-методологічне підґрунтя для реалізації мети нашого дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена низкою чинників: по-перше, зростанням суспільного та наукового інтересу до феномену громадянського суспільства як ключового інституту демократичного розвитку в умовах глобалізаційних викликів; по-друге, потребою в системному лінгвокогнітивному та аксіологічному описі засобів вербалізації й наративного моделювання концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі; по-третє, необхідністю виявлення прихованих ідеологічних стратегій, за допомогою яких сучасні медіа формують оцінне ставлення аудиторії до громадської активності, впливаючи на політичні процеси та соціальну стабільність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 12 від 5 травня 2026 року).

Метою дослідження є побудова комплексної лінгвокогнітивної моделі репрезентації концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі.

Заявлена мета визначає необхідність розв'язання наступних завдань:

1. Систематизувати теоретичні засади дослідження, уточнивши поняття медіадискурсу та концепту.
2. Простежити історико-філософську еволюцію концепту CIVIL SOCIETY та виявити основні моделі його концептуалізації.
3. Визначити модель організації концепту CIVIL SOCIETY на основі аналізу його актантної структури у медіадискурсі.
4. Окреслити та охарактеризувати способи вербалізації основних складників структури концепту CIVIL SOCIETY.
5. Встановити способи вербалізації концепту CIVIL SOCIETY в різних медійних жанрах.
6. Встановити роль аксіологічних мовних засобів у висвітленні діяльності громадянського суспільства.

Об'єктом дослідження є глобалізований концепт CIVIL SOCIETY, вербалізований в англomовному медіадискурсі.

Предметом дослідження є когнітивно-аксіологічний аспект вербалізації концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі.

Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що синтезує положення сучасних напрямів лінгвістики. Теоретична основа роботи ґрунтується на синергії критичного дискурс-аналізу та когнітивної лінгвістики, що уможливорює когнітивно-аксіологічний аналіз концепту CIVIL SOCIETY від його ментальної структури до способів його конструювання та функціонування в медіадискурсі.

Центральним для роботи є положення теорії дискурсу, зокрема розуміння дискурсу як соціальної практики, що конструює ідеологічні смисли (Hart, 2017; van Dijk, 2014). Аналітичним інструментарієм обрано критичний дискурс-аналіз (CDA), реалізований через дискурсивно-історичний підхід (DHA) Р. Водак (Wodak, 2001), що дозволяє вивчати медіатексти як соціальні практики крізь призму політичного та соціокультурного контексту, а також інтердискурсивних та інтертекстуальних зв'язків, що формують дискурсивні практики. Ми аналізуємо окремі публікації про діяльність громадянського суспільства в провідних англomовних ЗМІ (BBC, Fox News, The Guardian тощо) на трьох рівнях: внутрішньому, інтертекстуальному та інтердискурсивному, що дозволяє виявити ідеологічну спрямованість цих видань. Теоретичною базою реалізації такого аналізу слугує тривимірна модель (текст – дискурсивна практика – соціальна практика) Н. Ферклафа (Fairclough, 1995), яка дозволяє аналізувати взаємозв'язок між мовою, владою та суспільством на трьох взаємопов'язаних рівнях.

Когнітивна лінгвістика забезпечує методологію аналізу внутрішньої структури концепту CIVIL SOCIETY. Положення **теорії фреймової семантики** (Fillmore, 1988) та **теорії концептуальної метафори** Дж. Лакоффа і М. Джонсона (Lakoff & Johnson, 1980) дозволяють моделювати структуру концепту, виокремлювати його ядро, периферію та ключові компоненти. Для дослідження організації концепту ми залучили праці вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі концептуального аналізу (Воробйова, 2011; Загнітко, 2010; Fillmore, 1988), а також методологію С.А. Жаботинської (Zhabotynska, 2024), яка розглядає сукупність медійних повідомлень як цілісний метатекст. Ми адаптуємо її алгоритм для ідентифікації спільних актантних моделей та тематичних кластерів концепту CIVIL SOCIETY, що конструюють уявлення про громадську активність як ідеологічно марковану діяльність.

Наратологічний аспект дослідження спирається на когнітивно-нاراتологічні студії Д. Германа (Herman, 2013), який, розвиваючи ідеї Дж. Брюнера (Bruner, 1986) про наратив як фундаментальний спосіб осмислення реальності, доводить, що оповідь є когнітивним інструментом структурування

досвіду в медіапросторі. Згідно з моделлю «світів оповіді» (story worlds) (Herman, 2002), наративи будують власні когнітивні простори, логіка яких дозволяє реципієнту інтерпретувати дійсність, тоді як концепція наративності М. Флудерник (Fludernik, 1996) розкриває механізм репрезентації людського досвіду через занурення читача у внутрішній світ персонажів. У сучасній парадигмі наративного аналізу (De Fina & Georgakopoulou, 2012) такий підхід дозволяє розглядати медійні тексти як динамічні конструкції, що не лише відображають, а й активно моделюють соціальне сприйняття явищ.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань у дисертації застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, що інтегрує інструментарій когнітивної лінгвістики, критичного дискурс-аналізу, аксіології та медіалінгвістики.

Для виявлення та систематизації когнітивної структури концепту CIVIL SOCIETY застосовано **концептуальний аналіз**, що включає такі процедури: **дефініційний аналіз** для вивчення словникових тлумачень; **контекстуальний аналіз** для виявлення особливостей функціонування вербалізаторів концепту в текстах; **компонентний аналіз** значення лексичних одиниць для виокремлення базових смислових складників; та **фреймовий аналіз** (за Ч. Філлмором (Fillmore, 1988), Дж. Лакоффом (Lakoff, 2004) для виявлення структури концепту. Одним з методів дослідження є елементи **дискурсивно-історичного підходу** (Wodak, 2001), який дозволяє аналізувати медійні тексти не як ізольовані мовні явища, а як соціальні практики, що нерозривно пов'язані з історичним, політичним та ідеологічним контекстом. Цей підхід уможливорює вивчення інтердискурсивних та інтертекстуальних зв'язків, які формують уявлення про громадянське суспільство. **Контекстуальний аналіз** використано для реконструкції імпліцитних смислів та когнітивних настанов, що виникають у межах конкретної комунікативної ситуації та функціонування медіавидань. Оскільки медіадискурс структурує події за допомогою специфічних моделей викладу, було залучено **наративний аналіз**, який був використаний для ідентифікації та моделювання базових наративних

структур, визначення актантної структури (Протагоніст, Антагоніст, Жертва) у різних жанрах медіатекстів.

Для вивчення аксіологічного виміру дискурсу застосовувався **аналіз оцінних мовних засобів**, спрямований на виявлення позитивно та негативно конотованої лексики, аналіз метафоричних моделей (Lakoff & Johnson, 1980) та аналіз прецедентних текстів і конотонімів як інструментів «політики пам'яті» (Assmann, 2011).

З метою встановлення частотності ключових лексем та виявлення домінантних тем у висвітленні громадянського суспільства використовувалися елементи **кількісного контент-аналізу**.

Матеріалом дослідження слугує корпус з 507 статей (загальним обсягом понад 370 тисяч слів), опублікованих у період з 2018 по 2024 рік провідними англomовними онлайн-виданнями. Для верифікації глобалізованого характеру концепту CIVIL SOCIETY до вибірки включено матеріали видань Великої Британії, США та Австралії, а також міжнародної агенції AFP, що використовує стандартизовану англійську для глобального мовлення. У корпус увійшли статті глобальних інформаційних агенцій (AP, AAP, AFP), якісної преси, суспільного мовлення та тематичних видань (BBC, Carbon Brief, CNN, Fox News, The Guardian, The New York Times).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше здійснено когнітивно-аксіологічний аналіз втілення глобалізованого концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі. Особливістю цього контексту як глобалізованого утворення є наявність інваріантного когнітивного ядра, що транслюється через механізм транскордонної медіациркуляції, забезпечуючи схожість репрезентації в різних національних медіасистемах попри ідеологічну варіативність його периферійних смислів. Концепт CIVIL SOCIETY в медіадискурсі представляє конфлікт між певними учасниками, спрямований на мобілізацію або демобілізацію аудиторії, і реалізується не в окремому тексті, а в сукупності медійних повідомлень, що утворюють єдиний ідеологічний наратив. Новим є застосування моделі драматичного трикутника для аналізу взаємодії

суспільно-громадянських актантів у медійних текстах; виокремлення та детальний опис компонентної структури концепту через вербалізацію діяльності його учасників та їхніх цілей. Вперше обґрунтовано тезу про внутрішню конфліктність концепту, що лінгвально реалізується через бінарні опозиції, префікси-антоніми (*pro-/anti-*) та стратегії реномінації, які медіа використовують для легітимації власної ідеологічної позиції. У роботі вперше встановлено жанрову специфіку наративного моделювання: «колапсовий наратив» у репортажах (заголовок як мікронаратив) та «фрактальну структуру» в аналітичних статтях (відтворення конфлікту на різних рівнях: від особистісного до глобального). Вперше розроблено модель аксіологічного комплексу, що інтегрує стратегії реномінації («боротьба ярликів»), метафоричної драматизації (на основі концептуальних метафор із джерельними сферами ВІЙНИ та ВОГНЮ, що моделюють конфлікт і діяльність громадянського суспільства) та мнемічної легітимації через апеляцію до прецедентних феноменів як інструментів «політики пам'яті».

Практична значимість дисертації полягає в тому, що її результати можуть бути використані в подальших дослідженнях у галузі медіа- та політичної лінгвістики, у викладанні курсів з лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики, стилістики англійської мови, а також для розробки тренінгів з медіаграмотності.

Апробація результатів роботи. Ключові положення та результати дослідження висвітлені в доповідях на трьох міжнародних та одній всеукраїнській наукових конференціях: VIII Міжнародній науково-практичній конференції “Дискурс професійної і творчої комунікації: лінгвокультурний, когнітивний, перекладацький та методичний аспект” (Київ, 2023); Міжнародній науковій конференції “Modern Trends in the Development of Science and Society” (Роттердам, 2025), XIX Міжнародній науковій конференції “Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур” (Київ, 2025); Всеукраїнській науковій конференції пам'яті доктора філологічних наук професора Д. І. Квеселевича “Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу” (Житомир, 2026).

Публікації. Ключові положення та результати цього дослідження висвітлено у 8 публікаціях, 3 з яких - у фахових виданнях України (категорія «Б»), 1 - в іноземному збірнику, який входять до міжнародної наукометричної бази SCOPUS, 4 публікації апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, одного теоретичного розділу та двох практичних розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (305 позицій). Обсяг дисертації становить 241 сторінку, із них 185 є сторінками основного тексту.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено її актуальність, наукову новизну, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами, сформульовано мету і завдання роботи, визначено її об'єкт та предмет, вказано теоретико-методологічну основу та методи дослідження, з'ясовано їхнє теоретичне та практичне значення, представлено форми апробації наукової роботи.

У першому розділі «**Теоретичні та методологічні засади дослідження концепту в медіадискурсі**» досліджуваний різновид дискурсу визначається як опосередкований технічними засобами інформації тип комунікації, спрямований на конструювання соціальної реальності та програмування реакції масової аудиторії. Розкрито сутність концепту як ключової одиниці когнітивної лінгвістики. Проведено аналіз формування поняття громадянського суспільства у філософії і політології від античності до сьогодення. За результатами цього аналізу сформульовано визначення концепту CIVIL SOCIETY та виокремлено три основні моделі його організації: опозиційну, метафоричну та екземпліфікаційну.

У другому розділі «**Концепт CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі: когнітивний вимір**», що ґрунтується на аналізі емпіричного матеріалу, реконструйовано способи вербалізації цього концепту в медіадискурсі на основі «драматичного трикутника» С. Карпмана в ракурсі Переслідувача (Антагоніста), Жертви та Рятівника (Протагоніста). Продемонстровано, що ЗМІ зображають громадянське суспільство як учасника соціального конфлікту з

трьома актантами: Протагоніст (громадянське суспільство), Антагоніст (держава, бізнес, еліти) та Жертва (соціальні групи, права яких порушуються). Детально проаналізовано вербалізацію кожного актанта. Виявлено мовні засоби на позначення внутрішньої структури концепту CIVIL SOCIETY, що складається з компонентів ACTION та PURPOSE.

У третьому розділі **«Концепт CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі: жанровий та аксіологічний виміри»** досліджуваний концепт аналізується як утворення, що набуває в медіадискурсі стратегічного ідеологічного забарвлення. Встановлено особливості моделювання концепту CIVIL SOCIETY в медіатекстах різних жанрів: у новинах і в аналітичних статтях. Виявлено, що аксіологічний вимір медіадискурсу створюється лексичними засобами («битва ярликів»), метафорами та зверненнями до прецедентних текстів і конотонімів, що слугують інструментом «політики пам'яті» та формують ставлення аудиторії до персонажів та їхніх дій.

У загальних висновках підведено підсумки когнітивно-аксіологічного дослідження механізмів вербалізації та жанрової специфіки наративного втілення глобалізованого концепту CIVIL SOCIETY в англомовному медіадискурсі.

Список використаних джерел налічує 305 вітчизняних та зарубіжних джерел, які склали теоретичний фундамент наукового дослідження, серед них 193 теоретичних джерела, 24 довідкових джерела.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ В МЕДІАДИСКУРСІ

1.1. Медіадискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження

Кінець ХХ століття ознаменувався значними змінами у житті суспільства і стрімкими нововведеннями у лінгвістичній науці. Слід зазначити, що значна частина трансформаційних змін у площині мовознавства обумовлена розвитком технологій, разом із якими починають розвиватися засоби масової інформації, починають з'являтися нові друковані видання, а згодом вже і електронні масмедіа.

Факт стрімкого зростання впровадження інформаційних технологій надав поштовх до створення сучасного інформаційного суспільства. Відтак відбувається зміна наукових інтересів у мовознавстві: з цього часу ключовими є не тільки розуміння лексичних значень, які містяться у словах, не менш важливими стають смислові навантаження, що закодовані в текстах.

О.В. Материнська наголошує на тому, що сучасні засоби масової інформації є не лише інструментом формування думки суспільства, а також окремим джерелом актуальної інформації про явища та події, які відбуваються у світі. Визначене є елементом комунікативного та культурного простору, в якому сьогодні співіснують люди. У цілому, як зазначає дослідниця, медіапростір формує уявлення і закладає стереотипи, які є каркасом для створення міжкультурної комунікації (Материнська, 2021).

Особливий інтерес з боку науковців викликав дискурс. Передусім, слід звернути увагу на те, що історичне явище “дискурс” завдячує своїй появі структуралістським студіям у філософській науці наприкінці минулого століття. З тих пір дискурсивні практики стали об'єктом численних досліджень і розповсюдились поміж різних галузей наукового знання, а сам термін дискурс стає предметом розвідок багатьох наукових робіт. Водночас потрібно звернути увагу на те, що дискурс набуває особливого значення для мультидисциплінарних студій із близьким переплетінням таких наук, як лінгвістика, філософія,

комунікативна теорія, політична наука, соціальні вчення, антропологія літературознавство, політична лінгвістика, історіографія та інші сфери наукового знання. Знання про дискурс стали тією зв'язною ланкою, яке об'єднує між собою різні методології в сучасних гуманітарних науках.

Сучасне мовознавство розглядає дискурс як форму соціальної комунікації. Це поняття дуже тісно пов'язано з мовленнєвою взаємодією в контексті соціальних відносин. Починаючи від кінця минулого сторіччя, науковцями розпочалося активне теоретичне осмислення феномену дискурсу. Відтак уточнювались його визначення, досліджувалися соціокультурні, історичні, психоемоційні та інші засади його функціонування. Звичайно, що у лінгвістичній науці були спроби наблизитися до типологізації дискурсу та зобразити його класифікацію, але сучасній лінгвістичній науці бракує систематизації накопичених напрацювань. Окрім цього, наукові дослідження велися, зокрема, і у спробі створення методології аналізу дискурсу та його прикладного застосування, що окреслило ключові напрями розвитку сучасної лінгвістичної науки.

Історично найперші витoki поняття дискурс і його трактування сягають часів Ф. де Сюзюра, який зазначив, що мова – це структурована система знаків, яка спільна для всіх членів мовної спільноти, соціальна за своєю природою, стабільна та впорядкована. У той же час науковцем була представлена ідея впровадження поняття мовлення у якості конкретної реалізації мови в різних виглядах та ситуаціях. За Ф. де Сюзюром, реалізація мови може бути або письмовою, або усною, що відображає певні індивідуальні особливості мовця. Таким чином, у лінгвістичній науці вперше було визначено, що мова – це система, а мовлення – фактичний її вияв (Saussure, 1959).

Попри те, що дискурс проявляється у вигляді усного чи письмового мовлення, він відрізняється від поняття мовлення, визначеного Ф. де Сюзюром, оскільки формується не лише на рівні індивідуального мовленнєвого акту, а ще й на соціальних аспектах мовленнєвої поведінки (Baker et al., 2013).

Одним із перших, хто звернувся до терміна дискурс в сучасній лінгвістичній науці, є Зелін С. Харріс, який у своїй статті «Discourse Analysis» 1952 року

трактував дискурс як послідовність висловлювань, усних або письмових, створених одним або кількома учасниками в межах спільної ситуації. Як зазначає З. Харріс, мова функціонує не у вигляді ізольованих слів чи речень, а мову слід розглядати виключно як зв'язане ціле – від короткого вислову до об'ємної наукової роботи, від монологу до діалогу. Вчений пропонував аналізувати мовленнєву діяльність у ширшому соціально-психологічному контексті, що охоплюватиме не лише текстові особливості. На думку З. Харріса, дискурс-аналіз є саме тим інструментом, який може виявляти приховані смисли текстів і з'ясовувати вплив зовнішніх чинників на їх формування (Harris, 1952).

При аналізі робіт інших теоретиків поняття дискурс, неможливо оминути голландського мовознавця Т. ван Дейка, чия книга *News as Discourse* заклала основи когнітивного та соціокогнітивного підходів до медіадискурсу. У книзі новини аналізуються як складні комунікативні події, сформовані інституційними практиками та соціальним пізнанням. Головна теза автора, що дискурсивні структури відображають ідеологічні переконання, закодовані в ментальних моделях журналістів, відкрила когнітивний вимір у дискурсивних дослідженнях. Ця робота є ключовою для інтеграції лінгвістичного, соціального та психологічного рівнів аналізу медіадискурсу (van Dijk, 1988). В іншій роботі Т. ван Дейк зазначає, що дискурс може охоплювати об'єкти та окремих індивідів, їхні особливості, взаємозв'язки, події та дії, які завдяки складному поєднанню утворюють фрагменти реальності. Один з постулатів когнітивної теорії наголошує, що у подальшому такі фрагменти сприймається людьми як цілісна ситуація, оскільки люди, які прагнуть досягнути елементи дійсності та вербалізувати свій досвід, конструюють ідеалізовані когнітивні моделі, що виступають свого роду специфічними рамками або так званими фреймами (van Dijk, 1987). Іншими словами – людям властиво утворювати ментальні структури на основі почутого чи побаченого. Нарешті, слід згадати ще одну новаторську монографію Т. ван. Дейка *Racism and the Press*, яка поєднує макроструктурний та мікролінгвістичний аналіз із соціально-когнітивним моделюванням з метою демонстрації того, як дискурс преси легімітизує упередження при запереченні

явного расизму. Ця книга була однією з перших, яка емпірично продемонструвала зв'язок між ідеологією, когнітивними процесами та медіадискурсом (van Dijk, 1991).

У межах когнітивної парадигми було сформовано концепцію “ментальних моделей”, авторами якої стали П. Джонсон-Лерд, Т. ван Дейк і В. Кінч. Її головною метою є пояснення механізмів інтерпретації тексту. На думку дослідників, реципієнт не просто пасивно сприймає текст, а активно будує внутрішні уявлення про ситуації, які вписані в ньому. Іншими словами, розуміння реципієнтом відбувається не через пряме відтворення змісту, а через ментальне моделювання відповідної картини світу (Johnson-Laird, 1983; van Dijk & Kintsch, 1983).

Фундаментальною книгою, яка закріпила критичний дискурс-аналіз (CDA) як систематичний підхід до вивчення масмедійного дискурсу є *Language and Power* Нормана Ферклафа. Науковець досліджує, як вибір лінгвістичних засобів в медіатекстах підтверджують соціальні ієрархії або кидають їм виклик. За допомогою тривимірної моделі (текст – дискурсивна практика – соціальна практика) дослідник пропонує аналізувати взаємозв'язки між мовою, ідеологією і владою. Приклади, наведені в книзі, демонструють як на перший погляд нейтральні лінгвістичні форми кодують ідеологічні позиції (Fairclough, 2015). Дослідник розробляє теоретичну модель критичного дискурс-аналізу (CDA), у якій мова розглядається як соціальна практика. Автор показує, як лінгвістичні структури відображають і відтворюють соціальні відносини влади, ідеологію та інституційну нерівність (Fairclough, 1995). Подальший розвиток ідей автора відображений у монографії *Media Discourse*, в якій Н. Ферклаф досліджує конверсаціоналізацію публічного дискурсу, тобто як медіа використовують неформальні, псевдодіалогічні стилі, що розмивають межі між приватною та інституційною мовленнєвою взаємодією. Дослідник також звертається до інтертекстуальності для демонстрації як медіатексти переробляють інші дискурси для розбудови авторитету. Робота підкреслює, що ЗМІ формують не тільки знання, а й спосіб обговорення соціальних проблем (Fairclough, 1995).

Однією з найважливіших ознак дискурсу є його контекстуальність, в якій відбувається конкретна подія, описуються межі дискурсивного явища або ситуації, розуміється його місце, час і наводиться конкретна асоціація з історичними подіями. Тобто, мовлення не використовується у відриві від конкретної ситуації: обов'язково мають враховуватися просторові, часові та інші рамки. Варто зазначити, що слова вжиті без конкретного контексту, позбавлені синтаксичної та прагматичної спрямованості, відтак вони не можуть мати при цьому жодної інформативної значущості. І тільки у випадку, коли лексеми вжиті в умовах цілеспрямованої взаємодії, вони мають інформативну значущість. Дискурс, на думку Т. ван Дейка, можна охарактеризувати як специфічну мову, яка міститься у повсякденній людській життєдіяльності та яка вбудована в людську свідомість на основі набутого досвіду. Таким чином, дискурс охоплює не лише вербалізацію думок, переконання та цінності, а й виражає соціокультурні, політичні та психологічні мотиви, які властиві акторам або суб'єктам комунікації (van Dijk, 2006). Автор також підкреслює роль когнітивних структур у збереженні соціальної нерівності: медіа тексти впливають на колективні ментальні моделі, визначаючи, як аудиторія інтерпретує події (van Dijk, 2008). Він пропонує модель триєдиної взаємодії між дискурсом, пізнанням і суспільством, у якій ідеологія виступає посередником між текстом і соціальною дією.

Дещо відмінними були погляди французького дослідника М. Фуко, який запропонував своє бачення дискурсу. На його думку, дискурс, передусім, – це не тільки форма, в якій люди висловлюють свої думки, а й, зокрема, інтегрована цілісна система з географічними, часовими і просторовими детермінантами (Foucault, 1972, p. 117). М. Фуко вводить поняття дискурсивних утворень, свого роду специфічних висловлювань, які дозволяють структурувати досвід у межах конкретного історичного контексту. Відтак дискурс, на думку М. Фуко, базується на сукупності правил, що не завжди усвідомлюються мовцями, але задають межі допустимого мовлення в певну епоху. Такі правила є продуктом історично сформованих структур, які діють в межах конкретного соціокультурного простору.

Внесок у розвиток інтерпретації дискурсу свого часу зробив і французький лінгвіст Еміль Бенвеніст. Він запропонував розрізняти дискурс у ролі динамічного висловлювання, орієнтованого на комунікацію між адресантом та адресатом, та наратив, що має статичний характер, і який дослідник запропонував розглядати як засіб побудови дискурсу. На його думку, дискурс – це будь-яке висловлювання, яке передбачає наявність мовця, слухача та прагнення вплинути на останнього (Benveniste, 2021).

Юрген Габермас запропонував так званий нормативний підхід до визначення дискурсу. На думку Ю. Габермаса, дискурс – це більше ніж розмова двох учасників, в якій суб'єкти комунікації свідомо не дотримується конкретних правил поведінки. Натомість дискурс може відрізнитися від діалогу тоді і тільки тоді, коли учасники комунікації цілковито усвідомлюють і погоджуються з вказаними та вже завчасно сконструйованими правилами гри щодо того, як має трактуватися чи розглядатися певна сфера суспільного життя. Тобто, іншими словами, дискурс – це вже завчасно визначена, нормалізована, за допомогою аргументів, комунікативна ситуація, яка визначає раніше заданий асоціативний ряд. Лише тоді, коли учасники напрацювали спільне розуміння того, що є ідеалом, тоді можна апелювати до поняття дискурсу (Habermas, 1987, p. 286).

Отже, у процесі дослідження було з'ясовано, що поняття дискурсу залишається термінологічно дискусійним, зважаючи на багатогранність цього явища та відсутність узгодженого методологічного підходу. Дискурс і надалі посідає одне з центральних місць в міждисциплінарних наукових дискусіях у гуманітарній царині. Зміст поняття дискурсу змінюється залежно від теоретичної рамки, в якій здійснюється наукова розвідка, а саме: акцент може бути зроблений суто на лінгвістичних, комунікативних підходах або загальнофілософських, соціально-політичних, культурних або інших інтерпретаціях.

Ідея багатодисциплінарності масмедійного дискурсу знаходить підтвердження у дослідженні Д.Ю. Коритнік та С.В. Баранової, які стверджують, що медіакомунікація вже давно перестала бути лише предметом наукового зацікавлення – вона формує окрему міждисциплінарну наукову парадигму, в

межах якої дискурс розглядається крізь призму політики, економіки, культури, філософії та інших соціальних сфер (Коритнік & Баранова, 2020).

З огляду на функціонування сучасного суспільства в інформаційному віці, значна частина знань до нас надходить саме через засоби масової інформації, отже, надзвичайно актуальним виявляється розгляд дискурсу у масмедіа.

Влучну характеристику надав сучасному світу канадський дослідник Маршалл Маклюен, який увів термін “глобальне село” (McLuhan, 1962, p. 31). Дослідник наголошує на новій фазі існування людського роду, в якій роль тексту, відповідно і засобів комунікації, стає на новий, до сих пір небачений рівень. Світова спільнота починає функціонувати як єдиний інформаційний простір, в якому події, що відбуваються в будь-якій його частині, миттєво стають відомими всім у будь-якому куточку світу, навіть найвіддаленішому. М. Маклюен вказує на той факт, що технології стирають будь-які географічні і межові бар'єри, при цьому виконують функцію зближення людей. Метафора відносить нас до невеличких поселень, де люди завдяки компактному проживанню обізнані з усіма подіями, що відбуваються у найближчому оточенні. Таким чином, глобальне село символізує сьогодишню реальність, де завдяки засобам масмедіа, які інтегрують нашу планету, інформація широко дозволяє поширюється з небаченою донині швидкістю, що змінює характер соціальних зв'язків.

Сьогодні дійсно важко провести межу між життям віртуальним і реальним. Інформаційне середовище стає великим масивом, який складно аналізувати, а тим більше, в ньому орієнтуватися. Разом з тим, медіадискурс, став частиною життя, його наявність виявляється в усіх без винятку сферах суспільного життя: від звичайних побутових розмов до політичних ідеологій. На думку Д.Ю. Коритнік та С.В. Баранової, саме тексти із медійних джерел на сьогоднішній день є інструментом впливу на людську психіку і на дії людини, при цьому в таких текстах мають місце маніпуляції, які створюють в цьому випадку запрограмовану для адресатів інтерпретацію подій, норм і цінностей. Тобто масмедіа чинять значний вплив на формування людської суспільної свідомості. За спостереженням дослідниць, абсолютна більшість людей отримують важливу інформацію про

соціально-політичні процеси саме через медіа, які, в свою чергу, не тільки передають зміст, а й формують структуру комунікації (Коритнік & Баранова, 2020).

Т. П. Савельєва вважає, що людина сьогодення дедалі частіше занурюється в інформаційний простір, який не просто доповнює її повсякденне життя, а й формує нову реальність. Це явище дослідниця визначає як медіатизація, при цьому робить акцент на зв'язку цього терміну з масштабною трансформацією соціальної реальності. Згідно з таким підходом, медіа перестають бути виключно каналами передачі інформації, вони ще й перетворюються на активних учасників процесів у соціумі, здатних конструювати навколишню реальність. Цей процес супроводжується появою віртуальних просторів, у яких існує сучасна людина. При цьому, авторка характеризує людину як істоту розчинену у символічному середовищі. На цьому фоні змінюються щоденні практики, змінюються і безпосередні людські переживання, а життєво важливі процеси переносяться у сферу медійного посередництва. Т.П. Савельєва наголошує на тому, що традиційні соціальні інститути поступово втрачають свою автономність, оскільки підпадають під вплив логіки медіа, які диктують своє бачення світу, темпи, способи представлення і висвітлення порядку денного. Внаслідок цього все частіше людина представляється у якості об'єкта, а не суб'єкта інформаційного поля. І, відповідно, тон та теми, які задають засоби масової інформації, визначають поведінку людини і навіть формують її типову реакцію. Як наголошує авторка, у цьому суспільстві індивід орієнтується переважно на зміст, створений новинними потоками, які формують колективне сприйняття реальності, єдині символи, дискурси та вкладені в них смисли. Дослідження також підкреслює, що медіа впливає не лише на зміст комунікації, а також і на її форму (Савельєва, 2012).

К.В. Головенко, акцентує увагу на властивості медіаресурсів спрямовувати поведінку людей через здатність ЗМІ створювати безліч медіаповідомлень і комунікативних зв'язків, якими людина користується в силу розвитку технологій, та які визначають подальший зміст подій, конструюють спрямованість й буття

сучасної людини. Звичайно, такий перебіг подій зумовлює потребу досліджувати медійний дискурс як репрезентативну одиницю соціальної і культурної динаміки, а також показника наявних у світі інноваційних та суспільних установок. Окрім того, авторка надає дефініцію медіадискурсу як з'язаного вербального або невербального усного чи письмового тексту, реалізованого за допомогою засобів масової комунікації та пов'язаного із соціокультурними, прагматичними і психологічними чинниками. Окремо дослідниця наголошує на публічності дискурсу як однієї з основних характеристик медіадискурсу, оскільки комунікація в масмедіа неможлива без наявності адресата, до якого спрямоване повідомлення. К.В. Головенко звертає увагу на важливості звернення саме до масової аудиторії, яка забезпечує існування самого дискурсу. Окрім цього, медіадискурс зазвичай орієнтований на колективне сприйняття. Споживач інформації не лише її інтерпретує, але й ділиться нею з ширшою соціальною групою, з якої поділяє спільні комунікативні коди. Адресату також притаманна всеохопність, адже медіаповідомлення зачіпають найрізноманітніші сфери людської діяльності (Головенко, 2023).

Значну увагу вивченню дискурсу засобів масової інформації в лінгвістиці приділяла в своєму дослідженні Енн О'Кіфф. Вона визначає медійний дискурс як взаємодії, що відбуваються через платформи мовлення, усні або письмові, спрямовані на аудиторію, яка не присутня (мається на увазі тут і зараз). Цей дискурс, хоча й призначений для адресатів, як правило, не дозволяє отримати негайну відповідь. За словами Е. О'Кіфф, медіадискурс визначається як штучна, водночас публічна та оформлена засобами масової інформації або іншими джерелами взаємодія, що позбавлена рис несподіваності та позбавлена характеру приватності повсякденного спілкування. Як підкреслює дослідниця, визначені вище властивості медіадискурсу є ключовими для розуміння мови, присутній у медіа, наявний арсенал та інструментарій становлять основу для подальшого лінгвістичного аналізу. Попри штучну природу медійного дискурсу, визначене явище потрібно розглядати як на матеріальному, так і на ідейному рівнях. Наведений авторкою критичний аналіз дискурсу при дослідженні дискурсу

відіграє ключову роль, оскільки даний інструментарій допомагає визначити основи того, як мова медіатекстів пояснює соціальні відносини та репрезентує гострі соціальні питання. За словами дослідниці, надзвичайно корисним та особливо інтегруючим в процесі аналізу дискурсу виступають публічні та архівні типи дискурсів. Згадані типи дискурсу, особливо в поєднанні з корпусною лінгвістикою, і у випадку аналізу великих масивів даних протягом певного часового проміжку, надають очікуваний синергічний ефект. Стосовно друкованих ЗМІ, дослідниця зазначає, що в переважній більшості медіаресурси застосовують лінгвістичні стратегії для впливу на реципієнтів інформації. Серед стратегій впливу можна виокремити, наприклад, такі як: створення ілюзії об'єктивності, вибіркового пропуску чи наголосу у заголовках. Таким чином дослідниця підтримує позицію скептицизму в лінгвістичній сфері щодо об'єктивності журналістики (O'Keeffe, 2011). Е. О'Кіфф також акцентує увагу на тому, як формальне використання мови може служити для маскування суб'єктивності під виглядом нейтральності. Фактично, вчена вказує, що лексичний вибір синтаксису і структури дискурсу в медіа підбирають таким чином, щоб маніпулювати аудиторію та формувати відповідні соціальні реалії.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що позиції сучасних дослідників вказують на властивості медіадискурсу як особливого виду комунікації, який поєднує в собі як лінгвістичні, так і соціокультурні, прагматичні та когнітивні особливості. Медіадискурс функціонує у публічному просторі, має інституційний характер і спрямований на адресата, точніше масову аудиторію. Спрямованість на кінцевого споживача, власне, і визначає специфіку та комунікативну стратегію дискурсу. Виходячи з наведених ідей, медіадискурс – є заздалегідь спланованою і орієнтованою на віддаленого адресата комунікацією, що позбавлена можливості зворотного зв'язку.

Кінцевою метою медіадискурсу є змінення і конструювання реакції суспільства, а також програмування його поведінки. У цьому контексті важливо розмежовувати поняття медіатексту та медіадискурсу, оскільки вони функціонують як взаємопов'язані, проте не тотожні категорії. Як слушно зазначає

Д. Ю. Сизонов, медіадискурс у сучасному просторі слід розглядати як глобалізовану систему, що виходить за межі статичного тексту, стаючи динамічним процесом конструювання смислів, які визначають вектор розвитку комунікативного суспільства (Сизонов, 2013). Такий підхід дозволяє нам трактувати концепт CIVIL SOCIETY не як ізольовану лексему, а як складний дискурсивний конструкт, що постійно трансформується у процесі медійної комунікації. Усвідомлення цього динамічного характеру дискурсу є принципово важливим для розуміння його соціального механізму, адже програмування суспільної поведінки нерозривно пов'язане з механізмами легітимації чи делегітимації владних інституцій.

1.2. Роль концептів в побудові англомовного медіадискурсу

Поняття дискурс, медійний дискурс і концепт використовуються багатьма різними дослідниками у соціально-гуманітарних знаннях (Бессонова, 2012; Богомолів, 2019; Венжинович, 2021; Бондар, 2023; Воробйова, 2011; Головенко, 2023; Дьяковська, 2017; Жаботинська, 2020; Загнітко, 2010; Ільченко, 2019; Коритнік & Баранова, 2020; Космеда, 2001; Коч, 2021; Крамар & Ільченко, 2025; Кудрявцева et al., 2005; Лебідь, 2022; Мартинюк, 2018; Материнська, 2021; Музаннар, 2018; Овсієнко, 2019; Почепцов, 2008; Приходько, 2014; Приходько, 2016; Розвод, 2015; Савельєва, 2012; Сизонов, 2013; Славова, 2010; Снитко & Гречка, 2022; Старко, 2008; Шевченко, 2024; Шевченко, 2024; Щербак, 2016; Baker et al., 2013; Fairclough, 1995; KhosraviNik, 2015; Lakoff, 1992; van Dijk, 2008; Wodak, 2001). Відтак з'являються розбіжності у наукових працях стосовно правильності і коректності вживання терміну концепт в наукових розвідках. До сих пір у лінгвістичній науці існує потреба систематизації і узагальненні понять, які стосуються терміну концепт з метою надання йому вичерпної дефініції або хоча б спроби наблизитися до неї.

Наведемо позицію О.П. Воробйової (Воробйова, 2011), яка наголошує на тому, що в останні роки спостерігається стрімке зростання наукових праць в українському академічному товаристві, присвячених аналізу концептів.

Збільшення кількості робіт можна охарактеризувати як своєрідна «концептоманія». А.М. Приходько, у свою чергу, зауважує, що ця тенденція має як позитивні, так і суперечливі аспекти. Така ситуація нагадує переломні моменти в лінгвістичній науці у 90-х роках, коли кожен дослідник вважав за необхідне створити власну типологію лінгвістичних одиниць і лінгвістичних категорій, внаслідок чого з'явилося багато неузгоджень, що спричинило проблему в лінгвістичній методології (Приходько, 2014, с. 12).

Не менш важливим є питання розмежування концепту і поняття. На думку М.М. Полюжина, поняття і концепт різні явища, хоча пов'язані між собою. Поняття є логічним, чітким і вже оговореним значенням, яке люди використовують для порозуміння. Автор пише: “Про поняття носії мови домовлялися для того, щоб досягти взаєморозуміння під час обговорення назрілих проблем” (Полюжин, 2015, с. 215). Воно має стабільну структуру і не залежить від особистого досвіду. У свою чергу концепт – не є чітко визначеним поняттям: це радше уявлення, яке формується у свідомості людини. Додамо, що у концепта зміст нечіткий, змінний, залежить від контексту досвіду і культури в якій знаходиться мовець. Автор підкреслює: “На відміну від поняття, що є конструктором, логічним або інтелектуальним утворенням, концепт – реконструкт, тобто результатом відтворення і відновлення задуманого – того, що перебуває в зародковому стані у комунікантів» (Полюжин, 2015, с. 215). Отже, поняття є логічно впорядкованою абстракцією з чітко визначеним обсягом і змістом, тоді як концепт є багатовимірним ментальним утворенням, що інтегрує знання, емоційні оцінки, образи та асоціації, зумовлені індивідуальним і колективним досвідом носіїв мови.

Окремо звертаємо увагу на те, що сучасна панівна антропологічна парадигма у мовознавстві передбачає, що неможливо вивчати мову без врахування індивідуальних особливостей мовця. Антропоцентрична парадигма когнітивної лінгвістики розглядає мову у нерозривному зв'язку з мисленнєвою діяльністю людини і ставить концепт у центр лінгвістичного аналізу як ключову одиницю репрезентації знань про світ у свідомості носіїв мови.

Антропоцентричний підхід також сприяє вивченню процесу людського пізнання і дослідженню особливостей світогляду людини. Як наголошує Л.Л. Славова, когнітивний підхід до вивчення мовленнєвих явищ дозволяє розкрити складні механізми концептуалізації дійсності, через які мовна особистість проєктує свій індивідуальний та колективний досвід на мовні структури (Славова, 2010). Саме цей підхід є визначальним для нашого дослідження, оскільки він дозволяє реконструювати ментальні структури, які є основою вербалізації концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі.

У межах когнітивної лінгвістики концептуалізація розглядається як пізнавальний процес, що містить у собі осмислення вкладеного в слова сенсу для кращого розуміння і осягнення знань про навколишню реальність. Процес рефлексії базується на як особистому людському досвіді, так і чужому. В результаті осягнення цих пізнавальних процесів, тобто концептуалізації, формуються концепти, які можна охарактеризувати як ментальні утворення, що містять в собі інформацію про об'єкти, явища, події та їхні сутнісні характеристики, які формують свідомість людини. Згідно з концепцією Р. Лангакера, концептуалізація є фундаментальним когнітивним механізмом, за допомогою якого людина структурує свій досвід, виділяє певні аспекти діяльності та організовує їх у цілісні смислові структури. У межах такого підходу мовні значення не є готовими об'єктивними віддзеркаленнями світу, а виступають результатом активного когнітивного процесу, конструювання (*construal*), завдяки якому формуються концепти, які становлять основу індивідуальної та суспільної картини світу (Langacker, 1987, pp. 49–50).

Особливої уваги заслуговує концепт громадянського суспільства, оскільки він глибоко інтегрований в міжнародну культуру, національну культуру та відображає колективну свідомість людей. Тому концепт громадянського суспільства становить особливий науковий інтерес та відповідну когнітивну цінність, оскільки містить в собі складне переплетення мовних картин світу, різних соціокультурних уявлень, ідеологічних, моральних, світоглядних та інших установок, які транслюються через засоби масової інформації, тобто

медіадискурс. Дослідження концептів дозволяє виявити закладені сенси, а також з'ясувати, як різні мовні засоби слугують інструментом конструювання реальності. Додатково це також дозволяє простежити взаємодію особистості, суспільства і держави.

Наведемо думку дослідника А.П. Загнітко, який запропонував, що у когнітивно-дискурсивному підході концепт визначається глобальною одиницею мисленнєвої діяльності і одночасно слугує інструментом скупчення структурованого знання. Людина мислить за допомогою концептів, які формують основу пізнання, згодом люди відтворюють концепти у мовленні. При цьому, за словами дослідника, множинність концептів у свідомості людини утворює концептосферу, яку можна охарактеризувати як впорядковану систему ментальних утворень, які є основою для когнітивного осмислення дійсності. Вчений зазначає, що універсальність концептів пояснюється їхнім існуванням як у вербальній, так і у невербальній формі, проте сама мова, як стверджує А.П. Загнітко, є одним із найкращих інструментаріїв репрезентації концептів та структурування запропонованої дослідником концептосфери. Через мовні засоби можливо простежити закономірності формування, змістовного наповнення та специфіки вербалізованості концепту. Концепт індукується у мові через значення, однак останнє є точним, але лише частковим виявом концепту. Концепт є значно ємнішим за значення і може мати нерегулярні або приховані зв'язки зі значенням (Загнітко, 2010).

Як зазначає Н.В. Коч, медіадискурс містить у собі концептуальні структури, які проявляються через вербальні, невербальні, візуальні компоненти, включаючи наративні моделі. Однією з ключових категорій, на думку авторки, навколо якої організовано смисл у медіатекстах, постає концепт. Концепт слугує на кшталт смислового ядра, що збирає та містить у собі аксіологічні оцінки, знання та шаблони, які вкладені у медійні повідомлення для їх подальшої інтерпретації (Коч, 2021).

Далі авторка наголошує, що концепт слід розглядати як одиницю ментальної репрезентації, яка формується на основі індивідуального і

колективного досвіду та бере участь у зображенні, організації та відтворенні знань у свідомості носія мови. Звісно, проблема термінологічної невизначеності категорії концепт залишається актуальною, тому що, як мінімум, поряд з категорією концепт в науковому обігу існують й інші поняття, як архетип, фрейм тощо. У свою чергу, інтерпретація концепту як одиниці ментальної репрезентації дозволяє нам досліджувати і аналізувати медіадискурс, в якому концепти взаємодіють з іншими наративними структурами. У цьому випадку наратив забезпечує поступовість концептуальної ідеї, дозволяючи конструювати дійсність і програмувати суспільство, формувати в них відповідну думку (Коч, 2021).

О.П. Воробйова також зазначає, що актуальність концептуалістичного підходу зумовлена потребою в осмисленні того, яким чином людська свідомість структурує та транслює знання у вигляді концептуальних утворень, які функціонують в соціокультурному просторі. За О.П. Воробйовою можна виокремити такі два провідні підходи до розуміння концептуальних систем, які не протиставляються один одному, але все ж таки представляють різні гносеологічні напрями. Один з них умовно окреслюється як підхід, що апелює до досвіду та чуттєвості (експерієнціально-менталістський). Він побудований на уявленнях про мислення, сформованих у межах західної когнітивної традиції. Інший підхід (духовно-менталістський) наближає концепт до сфери духовно-сміслових констант, зосереджених навколо ідеї колективного знання, культурної спадщини та трансцендентної сутності значення (Воробйова, 2011, с. 54).

Наведена вище класифікація базується на таких принципах. Перший напрям фокусується на положеннях концептуального реалізму, що містить у собі джерело концептуалізації в якості досвіду людини і її взаємодії зі світом крізь призму сенсорики, простору, руху та емоційного переживання. Одними з родоначальників цьому контексті є наукові здобутки американських лінгвістів, зокрема Дж. Лакоффа та М. Джонсона, які запропонували розглядати явище метафоризації як невід'ємну складову мисленнєвих процесів людини в межах когнітивної лінгвістики, тобто розглядати метафору не тільки як літературну складову і літературний троп. Цей підхід спирається на низку інтелектуальних

передумов, закладений ще в працях Л. Вітгенштейна, Е. Сепіра, Б. Ворфа, Ч. Філлмора, Ж. Піаже, В. Тернера та інших.

Слід зупинитися більш детально на поглядах Дж. Лакоффа, які безсумнівно становлять особливий інтерес для нашого дослідження, оскільки дослідник запропонував включити поняття метафори в сучасну когнітивну лінгвістику в ролі інтегруючого засобу мисленнєвої діяльності людини і важливого компоненту людського пізнання. У цьому ключі Дж. Лакофф запропонував розглядати метафору не виключно як фігуру мовлення або літературний троп, натомість він запропонував подивитися на метафору з точки зору засобу вираження думок у концептуальній системі людства. За Дж. Лакоффом, метафори не є виключно стилістичними прикрасами, вони радше постають ментальними відображеннями між джерелом інформації та відповідними адресатами, що слугує засобами полегшення для адресатів розуміти складні, абстрактні або незнайомі у конкретніших і зрозуміліших для людей прикладах (Lakoff, 1992).

Як зазначає О.В. Материнська, процес метафоризації є дієвим механізмом формування концептів у масмедійному дискурсі, оскільки ґрунтується на глибоких когнітивних процесах і має яскраво виражений прагматичний потенціал, що в свою чергу здатний впливати на суспільну думку. Дослідженні концептуальної організації смислу в медійному дискурсі було проведено на прикладі концепту екоциду, який зображується крізь моделі метафор в умовах риторики під час воєнного стану. Зі слів авторки, відображення цієї ідеї здійснюється за допомогою стратегічної метафоризації, що наявна в таких моделях, як природа-жива істота, природа-жертва, екоцид-загроза людству тощо. За словами О.В. Материнської, у межах теоретико-методологічної рамки релевантно посилення на класичну теорію концептуальної метафори, описану у працях Дж. Лакоффа та М. Джонсона, розробки Дж. Грейді і Л. Гусенса, а також врахування принципів еколінгвістики та медіаекології, запропонованих А. Стіббе, Л. Стрейтом, К. Роте та іншими (Материнська, 2023).

Як зазначає О.П. Воробйова, існує інша парадигма, яка умовно трактується як духовно-менталістична, що передбачає глибше вкорінення концепту, який

містить у собі відбиток спільної ментальної свідомості протягом певного історичного часу, у сферу цінностей, архетипів та символів. Цей підхід стосується більше філософських питань розуміння концепту як культурної сутності, яка не завжди зводиться виключно до емпіричного способу пізнання світу, а частіше містить у собі закладені аксіологічні смисли (Воробйова, 2011, с. 55).

С.А. Жаботинська розглядає концепт як складну інформаційну сутність, утілену в мовних та мультимедійних формах, що відображають і структурують знання, сформовані в суспільній свідомості. За словами дослідниці, концепт є узагальненою ментальною одиницею, репрезентованою через множинні семіотичні прояви, зокрема, через наративні структури, які створюють динамічну картину сприйняття певного фрагмента дійсності (Жаботинська, 2020).

Наведені вище ідеї щодо розуміння сутності концепту слід застосувати при аналізі об'єкту нашого дослідження – концепту CIVIL SOCIETY, який набуває актуалізації в контексті різноманітних рухів: екологічних, борців за права та свободи, емігрантських тощо. У медійному дискурсі цей концепт формується через вербальні і візуальні тексти, новинні повідомлення, аналітичні статті, публічні виступи, які разом утворюють множинні наративи про суспільну солідарність, про що йдеться у третьому розділі.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що концепт є складним та багатовимірним феноменом, здатним формувати смисли, моделювати реальність і одночасно виступати засобом зображення навколишнього середовища. Здатність дискурсу до репрезентації проявляється в різноманітних типах дискурсу, зокрема, політичному, медійному, що становить особливий інтерес для нашого дослідження. Звичайно, неможливо оминати явище наративу, яке слід визначити як спосіб за допомогою якого втілюється змістовне наповнення концепту.

Наратив є однією з ключових форм відображення концептів у мовному просторі, оскільки згадане явище сприяє їхньому когнітивному осмисленню, наповненню інформацією та подальшій інтерпретації з боку реципієнтів інформації. Тому для повного розуміння важливості концепту в медіадискурсі необхідно звернути увагу на наратив як основу смислового наповнення концепту.

Наратив як засіб моделювання і наповнення концепту слід розглядати крізь призму його функціональних особливостей, а саме: структурування сюжетних ліній, розробка стратегій і сценаріїв, які спрямовані з метою подальшого впливу на аудиторію.

Наратив слід визначити як принцип структурування людського пізнання та комунікації, що існує в усіх без винятку сферах людського самовираження. Зважаючи на різноманітність джерел інформації, в яких може використовуватися наратив, його роль залишається незмінною. Починаючи від античних часів зі стародавніми міфами, казками, епосами і вже закінчуючи сьогоdnішнім інформаційним віком із безліччю різноманітних засобів масової інформації й інтернет джерел, наратив слугує тим інструментом, який дозволяє людям систематизувати досвід, структурувати його, осмислювати події та передавати знання з покоління в покоління. Навіть незважаючи на те, що форми розповідей, як зазначалося вище, вже зазнали змін, основний принцип наративу так само залишається незмінним, а саме: формування послідовності подій та/або формування причинно-наслідкового зв'язку.

Друга половина XX століття ознаменувалася дослідженням наративу як способу мислення та пізнання, а не лише як форми тексту. Завдяки структуралістським дослідженням, особливо В. Проппа та К. Леві-Стросса, у текстах простежується тенденція до виявлення повторюваних структурних та семантичних одиниць, зокрема у казках, міфах і народних текстах. Свого часу В. Пропп окреслив інваріантну послідовність функцій, які виконують персонажі у сюжетах, зазначивши, що ця послідовність є ознакою будь-якої казки (Propp, 1958). Водночас К. Леві-Стросс приділяв увагу у своїх дослідженнях міфам, вважаючи, що навіть за формальною різноманітністю сюжетів, з урахуванням різнотипності соціокультурного простору, в яких ці міфи були складені, тим не менш у них присутні одні і ті самі символічні опозиції (Lévi-Strauss, 1955).

Під час аналізу наративних текстів з позиції їхньої специфіки одним із базових орієнтирів, на думку С. Б. Четмена, слугує їхня часова організована структура. Дослідник наполягає, що ознакою, яка дозволяє відокремити наратив

від інших типів дискурсу, є двошарова темпоральність, тобто одночасна присутність зовнішньої часової лінії, що стосується способу розгортання оповіді, та внутрішньої, що охоплює послідовність дій у самому сюжеті. Така подвійна хронологія формує скелет, довкола якого вибудовується історія (Chatman, 1990, p. 9).

У підтвердження наведених вище слів, звернемося до праці М. Флудерник “An Introduction to Narratology”, в якій авторка зазначає, що по суті, термін «наратив» походить від дієслова «розповідати», і це підкреслює його ширше застосування. Наратив присутній усюди: він пронизує наше повсякденне життя та комунікативні практики далеко за межами літератури. Наратив проявляється у радіоновинах, побутових розмовах, коментарях, розповідях і так далі. Повсюдність наративу відображає фундаментальну когнітивну та комунікативну здатність. Здатність структурувати та ділитися досвідом у послідовний тимчасово організований спосіб. В розрізі структурної парадигми наратив конструює значення завдяки упорядкуванню подій в причинно-наслідковій послідовності. Крізь призму історичної парадигми, наратив допомагає побудувати форми історичних моделей, структурувати біографічну модель від народження, зрілості та до кінця – не тільки людей, але й подій (Fludernik, 2009, p. 20).

Відповідно до концепції, запропонованої дослідницею наративу Монікою Флудерник, наратив є уявленням про навколишній світ, створеним за допомогою вербальних, візуальних або мультимедійних засобів – мета яких полягає у побудові та конструюванні реальності. Характерною рисою наративу є те, що у його центрі перебуває один або декілька головних персонажів, а події, що оповідаються в конкретній історії, повідомленні, статті тощо, розгортаються в певному часовому проміжку або місці. Зазвичай герої, персонажі, організації, представники певних рухів, тобто дієві особи, про яких йдеться мова, керуються своїми цілями, завданнями, метою, які вони ставлять перед собою, а відтак їхні дії характеризуються поставленим завданнями і визначеними цілям, яких вони прагнуть досягти. Наведене, слід зазначити, і визначає сюжет, формуючи при цьому структуру наративу, а також зумовлює подальшу поведінку і спрямованість дій ключових осіб. У цьому випадку наратив створює альтернативну реальність,

яка захоплює потенційну аудиторію, яка сприймає меседж або оповідану історію. Ефект альтернативної реальності дозволяє занурюватися у світ, спостерігати із захопленням про перебіг подій і слідкувати за улюбленими дієвими особами (акторами, послідовниками, визначними особистостями, інфлюенсерами). Звичайно, для того, щоб тримати аудиторію в напрузі, у наративі застосовується широкий спектр стилістичних засобів, серед яких дослідниця виділяє: зміни часової послідовності оповідання, зміну перспективи в оповіді, які допомагають сконструювати більш насичений і динамічний перебіг історії. Зазначене сильно впливає на те, як аудиторія сприймає, розуміє та емоційно переживає події (Fludernik, 2009, p. 20).

Поряд із М. Флудерник, В. Лабов і Дж. Валецький у своєму дослідженні усних історій особистого досвіду також виокремлюють оцінний компонент як обов'язковий структурний елемент наративу. Саме наявність оцінки з їхньої точки зору відрізняє наратив від звичайного опису подій. Це дозволяє слухачеві або читачеві ідентифікувати значущість тексту або мовлення (Labov & Waletzky, 1967).

Як і низка інших дослідників, Рут Водак наголошує на властивості дискурсу як засобу, що конструюється та створюється людиною, але поміж ролі конструювання дискурсу виступає й у ролі засобу впливу на людську свідомість. За словами дослідниці, явище концепту слід також розглядати не просто як теоретичну конструкцію, а ще й неодмінно в ролі інструментарію для формування уявлення про світ, створення стереотипів, побудову відчуттів та формування відчуття належності реципієнта інформації до певної спільноти. У текстах медіа концепти можуть використовуватися для того, щоб обґрунтувати певні рішення, просувати потрібні ідеї або впливати на громадську думку. Тобто вони мають значення не лише як слова, а й як інструменти впливу на суспільство (Carta & Wodak, 2015, pp. 3–5).

При дослідженні медіатекстів важливо зазначити позицію С.А. Жаботинської, яка подає “наративний концепт” у розрізі не просто теми текстів, яка повторюється наскрізь в різних джерелах, а у вигляді узагальненої

сміслової структури, що формується на основі численних повідомлень. Тобто, за словами С.А. Жаботинської, “наративний концепт” – це метатекст, що об'єднує інформацію з великою кількістю різних джерел, і характеризується смисловою цілісністю (Zhabotynska, 2024).

У такому метатексті постійно з'являються одні і ті самі персонажі, події, об'єкти, які повторюються в різних текстах і об'єднані в межах єдиного просторово-часового контексту. Наративний концепт у цьому випадку – це не проста історія з причинно-наслідкової логікою, як у класичному розумінні наративом, а це ширша структура, яка активується через мову та організовує сенс у спільній комунікації (Ryan & Thon, 2014).

Значну увагу у своїх роботах приділяв дослідженню та аналізу наративу як концептуальної основи медіатекстів Д. Германа. Він розглядає наратив як складну когнітивно-дискурсивну структуру, орієнтовану на репрезентацію досвіду в умовах часткової та соціальної змінності. Цікавим є класифікація автора стосовно чотирьох базових характеристик, що визначають прототипну форму наративу. Перша – ситуативність, друга – послідовність подій, третя – формування або порушення наративного світу, та четверта – передача суб'єктивного досвіду (Herman, 2009, pp. 7–9).

У працях Д. Германа принципового значення набуває взаємодія між типовими структурами наративу та їх свідомим порушенням як стратегічним прийомом конструювання смислу. Розрив, на думку дослідника, між очікуваними моделями і їхньою фактичною реалізацією в тексті стимулює інтерес адресата. Таким чином, порушення наративних шаблонів може бути стратегічним елементом, який активізує когнітивну участь читача, породжуючи напруження і зацікавлення (Herman, 2002). Тобто, у зазначеному контексті спостерігається поступовий перехід від уявлення про наратив як чітко структуровану одиницю зі сталими ознаками до – розуміння наративу як варіативної і контекстуально залежної форми репрезентації людської свідомості. У цьому процесі зміщується акценти з жорстких структур на більш гнучкі когнітивні категорії, а також на

взаємодію тексту з очікуваннями, культурними кодами та емоційними реакціями його інтерпретаторів.

Ситуаційність в цьому випадку означає, що кожна розповідь виникає в конкретному комунікативному контексті, в залежності від місця, часу, ситуації, яка впливає на структуру та хід подальших дій. Наратив не існує у вакуумі. Акт розповіді змінює сам контекст, у якому вона відповідає і є соціально значущим.

Продовжуючи огляд ключових ознак наративу, запропонованих Д. Германом, варто зазначити про впорядкованість подій як другу ключову ознаку наративу. Під впорядкованістю подій дослідник має на увазі хронологічний виклад хаотичної на перший погляд інформації, яку потрібно зобразити у певному часовому проміжку. Звичайно, ми не можемо ототожнити наратив виключно із способом структуризації і хронологічного викладу матеріалу, але ми розуміємо його важливість як основи для побудови певного оповідання чи інформаційного повідомлення. При цьому, смислове навантаження, що задає наратив, суттєво відрізняє його від інших способів подачі інформації, наприклад, таких як інструкції, хроніки чи посібники.

Наступна, третя характеристика, запропонована дослідником, визначається як створення або зміна наявної версії світу. Іншими словами, дану характеристику можна зобразити як трансформацію реального чи уявного середовища, у якому взаємодіють дійові особи. Зазвичай, у наративній структурі наявний момент різкої зміни обстановки, що слугує подальшим поштовхом для стрімкого перебігу подій. Причиною різкої зміни обстановки можуть бути різноманітні конфронтаційні елементи (конфлікти, суперечки), чи мотиваційні елементи (ключове завдання або виклик), які стають рушійними силами в оповіді.

Останній, четвертий аспект, знаменується передачею досвіду, тобто здатністю історії показати, як саме події сприймаються акторами або дієвими особами. Наратив таким чином не лише фіксує зовнішні дії, а й відкриває внутрішній світ, почуття, думки та сумніви. Тільки так можна вважати наратив як засіб осмислення змін, з якими людина стикається протягом певного історичного проміжку (Herman, 2009, pp. 7–9).

Дж. Брюмер запропонував розрізнення між наративним і науковим способом пізнання, підкреслюючи, що обидва ці способи є базовими формами осмислення реальності, кожна з яких продукує свій тип результатів: оповіді або аргументи, що є природними формами. У центрі наукової парадигми посідає раціональність, тобто логіка перевірки гіпотез через зіставлення з емпіричними фактами. Автор підкреслює, що наративна форма мислення апелює не до істинності в строгому сенсі, а до правдоподібності. Її сила полягає у здатності передавати змістовність і значущість людського досвіду, а не на повторюваних закономірностях. Замість фіксованих і однозначних смислів оповіді пропонують відкритість до інтерпретацій та роздумів: Їхній зміст не формується завдяки чітко артикульованим судженням, а завдяки підтексту, припущенням і суб'єктивним ракурсам сприйняття (Bruner, 1986; Hymes, 1996, p. 25).

На думку Поля Рікюра, основна роль наративу полягає в осмисленні і закріпленні людського часу. Дослідник стверджує, що оповідь дозволяє індивідам і групам інтересів зберігати пам'ять про минулі події. Звичайно, через складність і хаотичний потік пережитих подій важко структурувати пережите, а наратив виконує роль зв'язного ланцюга для викладу хаотичних матеріалів (Ricoeur, 1990). Такий підхід співвідноситься з концептом творення сюжету, імплотмент, запропонованим Д. Полкінгхорном. Дослідник трактує цей процес як спосіб організації часових компонентів у цілісну конструкцію, яка веде до розв'язки або певного висновку. У результаті – непов'язані події набувають структури, сенсу і спрямованості, стаючи тим тематичним ядром, яке набуває смислової цінності і цілісності (Polkinghorne, 1991, p. 141).

Концепт і наратив є взаємопов'язаними категоріями медійного дискурсу: концепт забезпечує когнітивну основу репрезентації соціальної реальності, тоді як наратив є механізмом його дискурсивного розгортання та ідеологічного наповнення в медіатекстах. Була здійснена спроба систематизації ключових підходів до розуміння сутності концепту і наративу, але слід зазначити, що представлені підходи не претендують на вичерпність.

Концепт постає ментальною структурою, що репрезентує знання, досвід, оцінки та культурні настанови, а наратив, у свою чергу, розглядається як динамічний механізм розгортання концепцій у тексті через сюжетну комунікативну організацію змісту. Підкреслимо, що концепт і дискурс перебувають у тісному взаємозв'язку. Наратив допомагає виконувати роль смислового каркасу, який вбудовує сюжетні лінії та ідеологічно забарвлює концепт.

Оскільки сучасні уряди та політики відчують свою залежність від громадської думки, медіадискурс перетворюється на майданчик для реалізації стратегічних комунікацій. У цьому контексті, як підкреслює Д. В. Дубов (2016), ефективність політичного впливу залежить від здатності акторів успішно концептуалізувати соціальні явища та транслювати їх через медійні канали, що робить аналіз вербалізаторів громадянського суспільства не лише лінгвістичним, а й стратегічним завданням.

1.3. Підходи до інтерпретації концепту CIVIL SOCIETY у дискурсі

З огляду на глобалізований характер концепту CIVIL SOCIETY, його інтерпретація сучасному англомовному медіадискурсі вимагає розуміння еволюції цього феномену як складного соціополітичного конструкту, трактування якого пройшло тривалий шлях трансформації від античних теорій до сучасних моделей громадянської активності.

1.3.1. Історико-філософська еволюція концепту CIVIL SOCIETY

Формування концепту громадянського суспільства історично сягає корінням в родоплемінні форми організації суспільства і протягом кількох десятиків століть трансформувалося до його сучасного розуміння – у вигляді проявів громадянської активності, зокрема: політичних рухів, акцій, демонстрацій, маніфестацій тощо. Оскільки концепт CIVIL SOCIETY є важливим явищем, що задає тон та формує розвиток суспільства, то дослідження і розуміння наукової суті концепту CIVIL SOCIETY, використовуючи дискурсивно-

історичний підхід Р. Водак, дозволяє нам зрозуміти його фундаментальні основи крізь призму історії з метою подальшого аналізу та закладенню підвалин для подальших наукових досліджень на межі лінгвістики і політичної науки.

Визначенню концепту CIVIL SOCIETY, характерним рисом його утворення, розвитку, а також аспектом функціонування такого складного явища приділяло увагу чимало визначних дослідників. Видатні філософи та мислителі, такі як Аристотель, А. Блажений, Ф. Аквінський, Ж. Ж. Руссо, Д. Лок, Т. Гоббс, Г.В.Ф. Гегель, І. Кант, А. де Токвіль, Ю. Габермас (Августин Блаженний, 2005; Алексіс де Токвіль, 1999; Гегель, 2004; Гоббс, 2000; Лок, 2001; Руссо, 2001; Kant, 1968) заклали основу для подальшого розвитку предмету дослідження. Серед більш сучасних теоретиків, хто розробив теорію громадянського суспільства, слід згадати К. Попера, Е. Геллнера, Ч. Тейлора, Дж. Александера, Е. Арато, Р. Дарендора, Дж. Кіна, Н. Розенблум, І. Шапіро, Ф. Шмітера (Alexander, 2006; Arato & Cohen, 2022; Dahrendorf, 1988; Gellner, 1994; Keane, 2020; Nanz & Taylor, 2020; Popper, 2013; Rosenblum & Post, 2002; Shapiro, 2024; Schmitter & Blecher, 2021). Вони досліджували його структуру, роль громадян, взаємовідносини між державою та суспільством, а також економічні та політичні аспекти громадянського життя. Окремо слід зазначити дослідження філософського аспекту громадянського суспільства українським вченим О.О. Бандурою (Бандура, 2012).

Від часів Стародавньої Греції концепт громадянського суспільства проявляється через поняття громадянина. Аристотель висував аргумент, що людина не може повністю реалізувати себе як індивіда поза державою. Той, хто відчужується від полісу і живе окремо від нього за своїми природними потребами, вважається або недостатньо розвиненою в моральному сенсі істотою, або ж надлюдиною (Аристотель, 2000, с. 65). У даному контексті поліс (громадянське суспільство) відрізнялося від етносу (народу) як менш розвиненої форми організації, характерної для варварів. Наприклад, Аристотель не вважав, що азійські народи мають "громадянське суспільство" і ніколи не називав їхні спілки політичним.

Наступною історичною віхою за античністю слідувало середньовіччя, яке, на думку деяких мислителів, було темними часами в розвитку суспільства на теренах Європи через заангажованість церковних установ, утім, погляди і ідеї, які формували концепт громадянського суспільства, безперечно, активно формувалися. Серед провідних мислителів того часу, яскравим представником якого є Августин Блаженний – висловив свої бачення стосовно Всесвіту у вигляді Земного Граду і Божого граду. На думку Августина Земний Град мав би стати утіленням ідеального суспільства, заснованого на християнських поглядах та віруваннях. Звичайно, що Град Божий був уявленням божественного та неземного утворення, але разом з тим Августин не заперечував створення реального, Земного Граду, в якому можливо забезпечити необхідний порядок, встановити справедливі закони і служити правителю, церкві та світській владі. Водночас держава, на його думку, мала б тоді підкоритися церковній владі і служити їй як владі Граду Божого. Саме Земний Град мав забезпечити ті основні принципи і свободи, які зараз втілює концепт громадянського суспільства.

Згідно з ученням Августина і Фоми Аквінського, громадянське суспільство приймає роль посередника між Богом і людиною на землі. Згідно з цією концепцією, громадянське суспільство являє собою органічне об'єднання людей, які не визначаються лише державною належністю, а також об'єднані на основі релігійної ідентичності (Августин Блаженний, 2005, с. 21).

Нова історична віха, яка слідувала за середньовіччям – Новий час, несла в собі нові філософські ідеї та погляди, які вкупі формували концепт громадянського суспільства. У цей час починають з'являтися нові ідеї загального та природного права, які раніше людям не були доступні через соціально-економічні відносини та феодальний характер або рабовласницький характер економічних відносин.

Європа, подолавши рабство як соціальну норму, приходить до нової норми, згідно з якою нерівність є неприродним станом суспільства. У результаті виникає компенсаційний механізм, який спрямований на повернення суспільства до "природного стану" рівності. Мислителі Нового Часу знаходять цей механізм у

політичному інституті суспільного договору. Епоха Відродження та Нового часу створює традиційне різноманіття тлумачення концепту "громадянське суспільство", що починається з класиків – творців перших концепцій CIVIL SOCIETY у сенсі природного права та суспільного договору, і стає основою різних соціально-політичних теорій.

Погляди Т. Гоббса, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Л. Монтеск'є та інших авторів вказують на те, що відповідно до їхнього уявлення про теорії природного права та суспільного договору, досліджуваний концепт виникає після подолання "природного стану", що характеризується культом сили та "*bellum omnium contra omnes*" боротьбою всіх людей проти один одного. У цих концепціях основний акцент зроблено на невід'ємних правах та свободах людини, які є її природною складовою. Стадією переходу до більш цивілізованого укладу, який визначений дослідниками як політичний або громадянський стан, є етап укладання суспільного договору, що визначає відносини між народом і владою. Т. Гоббс виділяв дві сфери – сферу розуму і сферу природи, де "природний стан людей до об'єднання в суспільство був станом війни" (Гоббс, 2000, р. 93; Руссо, 2001; Montesquieu, 1970).

Томас Гоббс розглядає ідею природного права у хаотичному вимірі людського співіснування, коли людина людині вовк. Це замкнуте коло та хаос з безладом може подолати лише створення великого масивного утворення під назвою Левіафан. На думку Т. Гоббса, громадянське суспільство означає досягнення злагоди при хаосі, але філософ водночас підкреслює визначальну роль держави у формуванні порядку, а відтак і створенні громадянського суспільства. Він вбачає в концепті громадянського суспільства гуманність, гармонію, стійкість і навіть гарантовану свободу людини. Для Т. Гоббса, держава є беззаперечною структурою, тому він не приділяв достатньої уваги її межах та способам легітимізації влади, водночас прагнув лише зміцнення держави. Він вважає, що індивіди передають назавжди свої права шляхом укладання соціального договору. За Томасом Гоббсом існування громадянського суспільства є наслідком формування Левіафана – державного утворення, що існує завдяки високій ціні,

яку заплатили люди за те, що вони вже не зможуть повернутися до природного стану речей і сепаруватися від держави та наявної соціально-політичної системи. Але мислитель підкреслює важливість існування такого утворення для забезпечення безпекової ситуації та запровадження справедливості (Гоббс, 2000, р. 5).

Людина, прагнучи до свого власного збереження, має бажання покінчити з ворожнечею і започаткувати мир. Саме з цією метою виникає договір, який стає фундаментом створення держави, яка символізує владу і справедливість. Подібну позицію висловлює Ж.-Ж. Руссо з його концепцією "природного порядку", який перетворюється на "позитивний порядок" завдяки соціальному договору. За Ж.-Ж. Руссо метою соціального договору є створення форми асоціації, що захищає та гарантує свободу та власність кожного індивіда в асоціації, при цьому кожен, об'єднуючись з іншими, підпорядковується лише самому собі і залишається таким самим вільним, як і раніше (Руссо, 2001, р. 72).

Жан-Жак Руссо вперше засвідчив появу досліджуваного концепту в ключі демократії як єдиної правильної та справедливої форми управління. Услід за Т. Гоббсом Жан-Жак Руссо підкреслив, що громадянське суспільство та природний порядок – різні речі, оскільки ці явища трактується дихотомією порядок і хаос. Громадянське суспільство, як і держава, це – угода людей між багатими та бідними, основною метою якою є захист прав та свобода кожного громадянина і яка ґрунтувалася на раціональних принципах, забезпечуючи при цьому справедливий розподіл повноважень і ресурсів. Вслід за іншими дослідниками Ж.-Ж. Руссо підкреслив необхідність жертви з боку людини для делегування безпекових повноважень державі, оскільки від цього напряду залежить дотримання та реалізація такого права, як приватна власність (Руссо, 2001).

Спочатку філософи не розмежували поняття держави і громадянського суспільства та вважали їх нерозривними, але першим дослідником, хто розмежував ці два явища, став Шарль Луї Монтеск'є, ким було розмежовано різні функції держави та громадянського суспільства. За словами мислителя, держава є засобом реалізації прав громадян, у той час як CIVIL SOCIETY є системою взаємозв'язків громадян, права яких захищає держава (Montesquieu, 1970).

Ш.Л. Монтеск'є осмислює взаємозв'язок між державою та громадянським суспільством на генетичному й функціональному рівнях. Він розглядає суспільний договір у ролі посередника між державою й людьми, утворюючи таким чином спеціальний механізм, що регулює конфлікти та ворожість, наявні в суспільстві. Громадянське суспільство, на його переконання, є спільнотою незалежних людських спільнот, вільних від політичних прив'язаностей, і виступає є водночас системою взаємодії між індивідами та державним механізмом. Ш.Л. Монтеск'є вбачає роль *la société civile*, що має діяти у ролі посередника між людьми та державою (Montesquieu, 1970).

Важливою думкою в контексті формування концепту CIVIL SOCIETY є ідеї мислителя Джона Лока, відомого як основоположник ліберальної теорії, який заклав підвалини для подальшого розвитку сучасної західноєвропейського підходу та моделі взаємодії громадян та держави. Визначною рисою лібералізму визнається особистість, що в подальшому формує характер взаємодії суспільства і держави.

Саме лібералізм, який в подальшому трансформувався від ранніх уявлень Дж. Локка про нього – еволюціонував з ідей суто про непорушні права людини та економічну свободу на те, що держава не може узурпувати всю повноту влади в своїх руках. Відтак формується основні змістовні функції концепту держава як забезпечення безпеки громадян, формування правової системи, що захищатиме приватну власність а також підтримки законного порядку на принципах індивідуальної свободи, при цьому втручання держави в економічну складову залишається мінімальною. Згідно з ідеями Дж. Локка констатуємо, що концепт громадянського суспільства є наступним етапом еволюції від примітивних форм людського співіснування до цивілізованих форм, завдяки розвитку капіталізму, економічної свободи та підприємництва (Лок, 2001, р. 78).

В подальшому концепт громадянського суспільства почав наповнюватися новими смислами. На наступному етапі історичного еволюціонування досліджуваного концепту, визначеному як німецька класична філософія, представником якої є Іммануїл Кант, було зроблено величезний внесок в осучаснення розуміння громадянського суспільства. За І.Кантом громадянське

суспільство – є невід'ємним атрибутом демократичної та правової держави, про що зазначає філософ у своїй праці «Метафізика моралі». Кант описує *bürgerliche Gesellschaft* як засновану на законах та правилах організацію суспільства, що є необхідною складовою для забезпечення прав і свобод кожної людини (Kant, 1968, p. 333).

Продовжуючи історичний огляд наукового визначення концепту CIVIL SOCIETY в межах німецької класичної філософії, зробимо окремий акцент на думках відомого німецького філософа Г.В.Ф. Гегеля, який запропонував свою унікальну концепцію розуміння громадянського суспільства, що суттєво наповнило його сучасним змістом, порівнюючи з минулими уявленнями про досліджуваний концепт. Г.В.Ф. Гегель був відомий своїми науковими розробками у системі філософії права, в якій CIVIL SOCIETY займає ключове місце як одна з трьох складових цивілізованого суспільства поряд з сім'єю та державним утворенням. За висловленнями філософа, громадянське суспільство – це система взаємодії громадян, вільна від державного втручання, де свободи індивіда гарантується законом, до прикладу цивільного законодавства, і громадяни можуть діяти вільно від державного втручання. Громадянське суспільство, як зазначає мислитель, тісно переплетено з інститутами приватної власності і захисту приватних інтересів, в межах яких громадяни прагнуть задовольнити свої особисті потреби і реалізувати власні права. На його думку, на таких ключових засадах свободи, зокрема як економічна діяльність, торгівля, виробництво або володіння майном, люди виражають свою свободу, діючи при цьому незалежно від держави, розвивають свої навички і реалізують гарантовані законом права (Hegel, 1970).

На думку мислителя, концепт громадянського суспільства не тільки обмежується виключно економічними свободами індивідів та їхньою підприємницькою діяльністю, але звичайно, і ширшим колом людських взаємовідносин, починаючи від сім'ї, закінчуючи питаннями: освітніми, культурними тощо. Громадянське суспільство за Г.В.Ф. Гегелем містить взаємодію різних сфер людської життєдіяльності, які одночасно взаємодіють і

доповнюють одна одну. Завдяки взаємодії між різними представниками, які переслідують власні інтереси та цілі, люди мають змогу поважати права один одного і цінити свободу інших. Окрім того, завдяки *bürgerliche Gesellschaft* відбувається формування морально-етичних норм, що є ключовою характеристикою для Г.В.Ф. Гегеля при формуванні уявлень про моральність та свободу (Negel, 1970).

Поміж згаданих вище прав, гарантованих державою, Г.В.Ф. Гегель неодмінно згадує і право обов'язки громадянина, що зобов'язує його до неухильного дотримання законів, при цьому особливу увагу в цьому ключі дослідник приділяв належній системі правосуддя як механізму, покликаного врегульовувати суспільні інтереси. Окрім цього філософом підкреслюється необхідність створення різних людських об'єднань як прототипу формування різних проявів громадянського суспільства, які сьогодні нам відомі як недержавні структури, громадські об'єднання, міжнародні організації тощо.

Г.В.Ф. Гегель уперше відзначив відмінність і взаємозв'язок між державою і громадянським суспільством, розглядаючи останнє як сферу, де люди можуть отримувати користь для себе через свою працю, але таку можливість надає держава. На думку Гегеля, громадянське суспільство є "формальною всезагальністю індивідуумів", які об'єднані у "світі приватної власності, потреб і праці" (Гегель, 2004, с. 42).

Відповідно до традиції формальної логіки, основним елементом мислення наряду з судженням і умовиводом є поняття. На думку Гегеля, поняття є «витоком усього життя» і являє собою «нескінченну, творчу форму, що вміщує в собі весь зміст і водночас є його джерелом» (Гегель, 2004, с. 97). Протиставляючи матеріалістичній концепції, згідно з якою поняття є найбільш репрезентативним засобом зображення навколишнього середовища, Г.В.Ф. Гегель перевертає реальне співвідношення між мисленням і буттям: він стверджує, що не мислення відображає буття, а буття саме являє собою втілення мислення, поняття, ідеї. У цьому зв'язку Г.В.Ф. Гегель зазначає, що «поняття наявне в самих речах, завдяки

чому вони є тим, чим вони є, і розуміння предмета означає усвідомлення його концепції» (Гегель, 2004, р. 98).

Досліджуючи розвиток концепту CIVIL SOCIETY через призму діалектики можна зрозуміти не тільки сутність теоретичного підходу до нього, а й самого явища в цілому, враховуючи його формування та тенденції на сучасному етапі. При дослідженні концепту за аналогією Г.В.Ф. Гегеля не слід виходити лише з абстрактного уявлення про сучасне суспільство, його права, обов'язки та можливості державного утворення і його громадян, а слід опиратися на формальну логіку, проводити ґрунтовний аналіз процесу виникнення і розвитку суспільства та держави.

Ціла плеяда французьких мислителів зробила свої внески у розвиток та змістовне наповнення концепту CIVIL SOCIETY, а формуванню цих поглядів суспільство завдячує французькій революції 1789 року. Чималий внесок до розвідок у царині громадянського суспільства зробив Алексіс де Токвіль у видатному трактаті “Про демократію в Америці”, де автор не лише аналізує особливості американської демократичної влади, а ще й розглядає ключову роль громадянського суспільства у демократичних країнах. За А. Де Токвілем громадянське суспільство постає специфічною соціальною сферою, що знаходиться між особистісним життям індивідів з одного боку, а з іншого – державою, при цьому CIVIL SOCIETY характеризується складною мережею добровільних асоціацій громадян, організацій, різних громадських інституцій, що функціонують автономно від державного впливу. Водночас такі утворення переслідують власні інтереси та завдання. На думку дослідника, громадянське суспільство є одним з ключових аспектів і атрибутів демократичної та цивілізованої держави, а наявність громадянського суспільства вказує на життєздатність суспільства. Окрім того, дослідником підкреслюється важливість громадянського суспільства при збереженні демократичного ладу і стримуванні політичної верхівки від узурпації влади в державі. Важливо підкреслити, що при активній діяльності громадянського суспільства формується належним чином громадянська культура, відбувається соціальна інтеграція і задаються відповідні

ціннісні орієнтири та морально-етичні норми. До того ж, на думку дослідника, роль громадянського суспільства при формуванні низових інституцій має ключову роль, оскільки містить у собі характеристики, що сприяє самоуправлінським процесам (Алексіс де Токвіль, 1999).

Повертаючись до поглядів Юргена Габермаса, наведених у попередніх підрозділах, зазначимо, що окрім визначення дискурсу, дослідник зробив значний внесок в розуміння концепту громадянського суспільства як сфери, в якій люди об'єднуються навколо одне одного і формують специфічну активність, незалежну від держави. За поглядом Ю. Габермаса, концепція об'єднання громадян базується на основі ідеї публічного права, при якій громадяни спільно приймають рішення, що стосується широкого кола людей.

Враховуючи те, що громадянське суспільство є одним з ключових просторів для вільного діалогу між громадянами, то потрібно звернути увагу на комунікацію як важливий елемент відкритих і публічних дискусій, що є фундаментом для створення подальших планів, цінностей та ідей. Відтак центральним поняттям у дослідженнях Ю. Габермаса є теорія “комунікативної дії”, що функціонує на засадах раціональності і взаєморозуміння, при цьому сприяє становленню громадської думки і створенню необхідних умов для прийняття рішень завдяки спільному обговоренню. Тобто, на думку дослідника, саме ефективна комунікація між членами спільноти сприяє створенню демократичного суспільства, стимулює розвиток громадянського суспільства і визначає його подальші рівень орієнтири (Шабанова et al., 2012, с. 99).

Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса висвітлює роль комунікації та її впливу на суспільство, що підкреслюється науковцем як наріжний камінь суспільного діалогу, що сприяє формуванню суспільного порядку і забезпечує розвиток громадянського суспільства (Габермас, 2010).

Услід за Ю. Габермасом, К. Поппер розглядає громадянське суспільство у тісній взаємодії з демократичною системою суспільства. Відтак у своїй праці «Відкрите суспільство і його вороги» дослідник підкреслює значущість CIVIL SOCIETY у побудові та збереженні публічної влади, заснованої на гарантіях та

свободах кожної людини. При цьому науковець підкреслює, що громадянське суспільство це особливий простір для обміну думками між людьми, спрямоване на захист і просування інтересів, тому ключовим у такій взаємодії є співпраця людей в межах громадських організацій, міжнародних організацій, неурядових установ, що діють поза державною владою. Дослідник акцентує увагу на ролі громадянського суспільства як важелю протидії автократичним тенденціям держави, зокрема тоталітарним. Таким чином протидія державній владі проявляється у громадянському суспільстві як майданчик для плюралістичного обміну думками, забезпечує демократичний діалог, гарантує свободу висловлення, забезпечує активну участь громадян при прийнятті рішень, що є атрибутом правового та демократичного суспільства (Popper, 2013, p. 161).

К. Поппер акцентує увагу на концепті громадянського суспільства як складової соціального устрою, в межах якого індивіди здатні висловлювати свої думки, вільні в діях, а також можуть бути суб'єктами прийняття рішень. Даний концепт відноситься до справедливих уявлень про соціальний устрій і правила функціонування суспільства, що відповідає, на думку дослідника, загальному принципу справедливості та раціональності, а також розглядається дослідником як відкрите суспільство: “the open society is built on voluntary associations..., serving as a bulwark against totalitarian tendencies (Popper, 2013, p. 161). Можна зробити висновок, що таке суспільство здатне приймати форму, наближену до демократичних ідеалів. Звичайно, навіть в розвинених країнах, на думку дослідника, мають місце бути маніпуляції та конкуренція в межах вільного ринку, але разом з тим дані уявлення про організацію суспільного життя та алокацію ресурсів є справедливими і забезпечують достатній рівень свободи, чесності, в порівнянні з іншими, менш розвинутими, авторитарними моделями суспільного устрою (Popper, 2013, p. 161).

У продовження огляду робіт науковців, які запропонували змістовне наповнення концепту CIVIL SOCIETY, слід згадати американського соціолога Джеффри К. Александера, академічна діяльність якого охоплює широкий спектр тем, зокрема, концепту CIVIL SOCIETY та його ролі в суспільних

землевідносинах. У своїй книзі “Громадянська сфера” дослідник започатковує поняття громадянської сфери “the civil sphere” як посередництва між державою та економічними взаємовідносинами. Окрім того, громадянська сфера за Джеффірі К. Александром включає в себе: міжнародні організації, майданчики для дискусій, будь-що, що впливає на взаємодію громадян між собою з метою створення конструктивного діалогу, поза впливом органів державної влади (Alexander, 2006, pp. 3–7).

Услід за іншими дослідниками, Джеффірі К. Александр підкреслює важливість взаємодії громадянського суспільства з представниками політичної влади держави. Дослідник виводить пряму пропорційну залежність між участю громадян в суспільному житті і рівнем демократизації суспільства, оскільки тільки таким шляхом можливе створення справедливих умов для функціонування справедливої соціальної системи, а також становлення важелю протидії державній владі, з формуванням при цьому основи для публічності та підзвітності державної влади народові (Alexander, 2006, pp. 11–15).

Цікавим та особливо актуальними в дослідженнях Дж.К. Александра є аналіз складової шокової терапії на формування концепту громадянського суспільства. Дослідник стверджує, що такі випробування як війна, кризи, соціальні потрясіння тощо кардинальним чином впливають і змінюють суспільство, формують одночасно колективну ідентичність та стимулюють більш активну взаємодію між громадянами (Alexander, 2020, p. 32). Дане твердження особливо актуально в контексті нинішньої соціально-політичної обстановки в Україні та повномасштабної війни РФ проти України, оскільки у воєнному контексті громадянське суспільство дуже часто відіграє надзвичайно важливу роль при посиленні колективної стійкості у періоди значних потрясінь, що, власне, і продемонструвала війна в Україні. Ключовою ознакою каталізації процесів соціальної взаємодії у кризові періоди є активний спротив громадянського суспільства поза межами державних інституцій шляхом створенням благодійних фондів, добровольчих формувань, волонтерських рухів тощо. Крім того, дослідником підкреслюється важливість символічних знаків при

дослідженні концепту громадянського суспільства: “сучасні суспільства... замінники традиційного релігійного життя - тотемоподібні символи, публічні ритуали та постметафізичні інтерпретації раціонального сакрального та профанного” (*переклад наш - А.К.*) (Alexander, 2006, р. 2). Автор окремо наголошує на тому, що символи та ритуали дуже сильно впливають на взаємодію і конструюють подальші відносини, формуючи при цьому колективну думку.

Серед відомих теоретиків формування концепту громадянського суспільства, слід звернути увагу на роботу Дж.Л. Коена та Е. Арато, в якій громадянське суспільство постає простором, де громадяни можуть вільно об'єднуватися один з одним, при цьому брати участь у політичних процесах і впливати на подальші рішення. Окрему роль у формуванні та розвитку громадянського суспільства та створенні простору для обміну думками з метою подальшого впливу на політичне життя в країні дослідниками було надано таким невід'ємним складовим громадянського суспільства, як громадські організації та незалежні соціальні об'єднання. Услід за Дж. Александером автори вважають, що активна участь громадян у суспільному житті надзвичайно є важливою, оскільки це напряму впливає на реалізацію їхніх прав. Поміж цього, дослідники знову підкреслюють важливість громадського діалогу та плюралізму думок (Cohen & Arato, 1992, pp. 1–5).

Багато дослідників громадянського суспільства сформували різні ознаки та принципи, які йому властиві. Прийнято враховувати такі основні аспекти концепту CIVIL SOCIETY: як неприпустимість участі держави або її органів у майнових питаннях громадян, забезпечення рівноправності всіх громадян перед законом, гарантія свободи слова та пересування, вільного вибору місця проживання, реалізація принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову, проведення виборів до органів державної влади з обов'язковою підзвітністю громадянам, обмеження для органів державної влади і політичної еліти щодо строків виконання їх представницьких функцій (Шендеровський, 2010).

Розглядаючи теоретичні розробки дослідників концепту CIVIL SOCIETY та з огляду на практичний досвід країн, де згаданий концепт існує в різних формах,

можна за допомогою контекстуального аналізу виділити основні ключові ознаки громадянського суспільства, що зазвичай впливають з Конституції країн або прямо закріплені в них.

Звернемося до Конституції як основного джерела, що визначає основоположні права та свободи людини, які виражають основні ідеї і законодавчо обумовлюють концептуальне розуміння CIVIL SOCIETY в політико-правовій думці суспільства. Важливість поваги до прав людини, її гідності, свободи, дій і мислення, що обумовлюється природними правами людини із уявлень про природні права людини, описані ще в працях Джона Локка, Томаса Гоббса, підкреслюють автономність людини, здатність до ініціативності, орієнтованості на інтелектуальне самовираження та самореалізацію, якщо це, не суперечить інтересам інших осіб.

Визначному в нашому дослідженні буде розгляд саме Конституції Сполучених Штатів Америки, оскільки дослідження медіатекстів відбувається у англomовному, переважно американському істеблішменті. Вважаємо необхідним навести ключові засади, які відображають юридично закріплені уявлення про концепт громадянського суспільства у США. Американська Конституція та перші 10 поправок, відомі під назвою «Білль про права», статтею першою гарантують ключові свободи, які формують загальновідомі основи концепту CIVIL SOCIETY: “Конгрес не має права приймати закони, що встановлюють державну релігію або забороняють її вільне сповідання; або обмежують свободу слова чи преси; або право народу на мирні зібрання та звернення до уряду з проханням на усунення скарг” (*переклад наш - А.К.*) (United States Senate, n.d.). З наведеної вище статті ми розуміємо, що основоположні права людей на зібрання, вільного вираження своїх поглядів, відсутність цензури з боку держави та подання необхідних петицій – це ті основні інститути громадянського суспільства, які складають його основу, тому що вони відображають ті принципи, які лежать в механізмах самоорганізації населення та протистояння узурпації з боку держави.

Звернемо окрему увагу на статтю 3 Біллю про права, що забороняє розміщення будь-яких військових угруповань чи незаконного проникнення у

житло без згоди власника: “... у мирний час розміщуватись у будь-якому будинку без згоди власника, це також розповсюджується на воєнний час” (*переклад наш - А.К.*) (United States Senate, n.d.). Підкреслюється особлива роль недоторканності приватного житла, визначення особистого простору індивіда і його суверенне право захищати власність, що безумовно відображає ще один принцип громадянського суспільства. Логічне продовження цієї статті відбивається у четвертій статті Біллю, що гарантує недоторканність особи і житла та власних речей: “Право громадян на захист особи, житла, документів та майна від необґрунтованих обшуків та вилучень не може бути порушене...” (*переклад наш - А.К.*) (United States Senate, n.d.). Споконвічно дані принципи є фундаментальними ознаками невтручання держави у приватне життя громадян та їхні свободи, що є необхідною умовою для формування громадянського суспільства.

Безперечно, законодавчо закріплений концепт громадянського суспільства не є ідеальним в контексті економічної, політичної і духовної реальності різних країн світу та показує, що не всі складові громадянського суспільства присутні навіть у правових та заможних державах. Тому, на думку деяких дослідників, основною метою демократичної держави має бути спрямованість на створення і розвиток громадянського суспільства, і така держава повинна також відповідати стандартам, завдяки яким держава постає у якості ефективного організатора людей, що об'єднує законослухняних, свідомих та згуртованих громадян; будь-які правові акти в такій державі ґрунтуються на основоположних правах людини, уявлень про рівність, справедливість, свободу; така держава підтримує ці закони належним чином, а будь-які конфлікти чи суперечки вирішуються у законно визначений спосіб за допомогою системи об'єктивних та неупереджених судів. Окрім того, активні представники громадянського суспільства стверджують, що держава так само має і забезпечувати належні та гідні умови життя, соціальну стабільність та безпекову ситуацію (Діяльність міжнародних організацій в Україні, 2015).

Таким чином, завдяки дефініційному та контекстуальному аналізу нам вдалося з'ясувати основні вихідні ознаки громадянського суспільства на основі

Конституції США, що відображають його сутність. Але повертаючись до дискурсивно-історичного підходу при визначенні концепту громадянського суспільства, ми будемо користуватися ідеями провідних філософів та мислителів останніх двох тисяч років існування людини. Саме розуміння крізь ретроспективу надасть нам змогу зрозуміти еволюції підходів до визначення концепту CIVIL SOCIETY, а також з'ясувати трактування цього явища різними авторами, оскільки, як вже зазначалося вище, явище концепту є предметом розвідок багатьох наук, а відтак підходи до його трактування залишаються зараз відкритими і невичерпними.

На сучасний концепт CIVIL SOCIETY доцільно подивитися як на зв'язок принципів правової і соціальної держави, оскільки уявлення про такі спрямованості держав містять низку позитивних характеристик, які також притаманні громадянському суспільству. Серед спільних принципів, концептів CIVIL SOCIETY і SOCIAL STATE або POLICY можна виділити: забезпечення громадян гідним життям, що відображається на їхньому матеріальному добробуті і соціальному захисту, забезпечення особистої свободи громадян, використання цивілізованих методів для досягнення соціальної згоди і регулювання можливих конфліктів, забезпечення культурних, мовних та інших потреб (Діяльність міжнародних організацій в Україні, 2015).

Як підкреслює Б.М. Ажнюк, принципово важливою є роль громадянського суспільства при формуванні та реалізації мовної політики за допомогою різних проявів громадянського суспільства, зокрема, недержавних організацій, громадських об'єднань, рад національних спільнот тощо.

На думку Б.М. Ажнюка, успіх забезпечення мовних прав людей безпосередньо залежить від активності громадянського суспільства та від рівня впливу фахових експертів при прийнятті державних рішень. Науковець наводить аналогію з процесами у Франції, коли велика кількість недержавних організацій опікується питаннями збереження мовно-культурної спадщини. Поміж цього, не останню роль у складі громадянського суспільства, на думку вченого, займають також і представники наукової спільноти. Нерідко при прийнятті управлінських

рішень держава започатковує діалоги з науковими колами експертів, які забезпечують відповідну належну фахову консультацію та аналізують рішення відповідно до адекватних уявлень. Науковець також зазначає роль громадських організацій, в забезпеченні мовних прав національних меншин, наводячи досвід Іспанії з численною кількістю організацій, що моніторять порушення мовних прав громадян, зокрема найбільш активними регіонами в цьому контексті – є Країна Басків та Каталонія (Ажнюк, 2021, сс. 374–378).

У підсумку варто зазначити, що наукові трактування громадянського суспільства розвивалися протягом віків. Утім, значна частина досліджень на дану тематику підтверджує неухильний інтерес до теми громадянського суспільства, що зумовлений, не в останню чергу, змінами в соціальних процесах, а також необхідністю переосмислення нових моделей співпраці між громадянами та державою. Як зазначає М.П. Требін, дана проблематика особливо актуальна в контексті воєнного стану, коли суспільство демонструє високу мобілізаційну ефективність та розпочинає діалог щодо принципів післявоєнної відбудови країни. Звичайно, що без інституалізованого та ціннісно орієнтованого суспільства неможливий ефективний розвиток суспільства та держави. На думку автора, теоретичне осмислення громадянського суспільства є багатовимірним явищем, що характеризує концепт як форму соціальної організації, де задовольняється індивідуальні потреби через співпрацю громадян один з одним. По-друге, концепт громадянського суспільства містить у собі його структуру, що складається з автономних об'єднань: сімейних, економічних, культурних, етнічних, релігійних, професійних та творчих, які мають добровільний характер та існують незалежно від держави чи політичних партій. По-третє, громадянське суспільство є простором недержавних взаємовідносин, де реалізуються різні соціальні потреби, які формуються в публічній сфері і узгоджуються на відповідних рівнях з державною політикою (Требін, 2025, с. 52). Таким чином, концепт CIVIL SOCIETY репрезентує в медіадискурсі не лише сферу добровільних об'єднань, незалежних від держави, а й динамічний простір ідеологічного змагання між різними суспільними акторами.

1.3.2. Моделі вербалізації CIVIL SOCIETY в сучасному науковому дискурсі

Після проведеного аналізу історичної та філософської еволюції поняття громадянського суспільства, для цілей лінгвістичного дослідження, вважаємо важливим проаналізувати, як саме цей складний концепт вербалізується та структурується в сучасному науковому дискурсі. Аналіз вибірки з 17 академічних текстів, що визначають та обговорюють термін «громадянське суспільство», дозволяє виділити три основні способи його вербалізації.

Перший, опозиційний спосіб, представляє громадянське суспільство як члена бінарної або тристоронньої опозиції в межах категорії «соціальний світ».

Дихотомії можуть бути такими:

а) громадянське суспільство vs політичне суспільство – точка зору, пов'язана з Гегелем, Монтеск'є, Грамші та Токвілем (Марціхів & Горбачова, 2021, с. 185; Guo, 1998; Kenny, n.d.; Longley, 2022);

б) громадянське суспільство vs варварське/традиційне суспільство або деспотична держава – дихотомія, що виділяється давньогрецькими та римськими філософами (Kenny, n.d.; Longley, 2022) і була оскаржена за її «ідеологічний наліт» сучасними прихильниками постколоніалізму (Douzinas, 2007; Mohamed et al., 2019).

Трихотомії представлені двома моделями:

а) громадянське суспільство vs держава vs сім'я/клан (Рис. 1) – трихотомія, яку Захід вважає «унікальною та бажаною» (Kenny, n.d.);

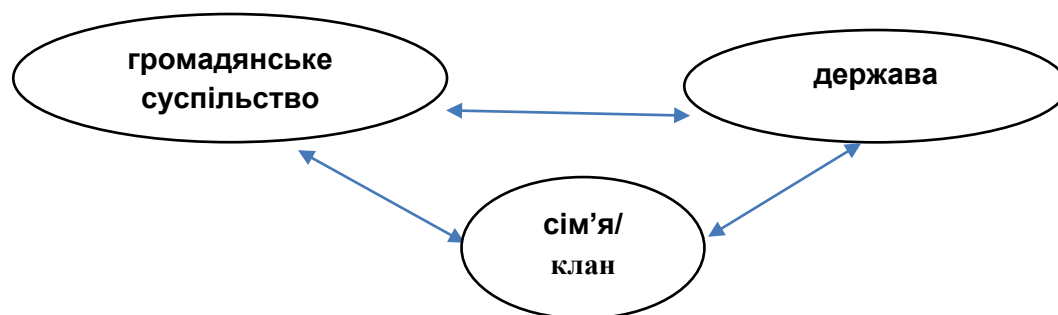

Рис. 1.1

б) «третій сектор» (громадянське суспільство) vs державний сектор (держава) vs приватний сектор (бізнес) (Рис. 2) – трихотомія, яка передбачає, що громадянське суспільство «має владу впливати на дії обраних політиків та бізнесу» (Марціхів & Горбачова, 2021, с. 190; Longley, 2022).

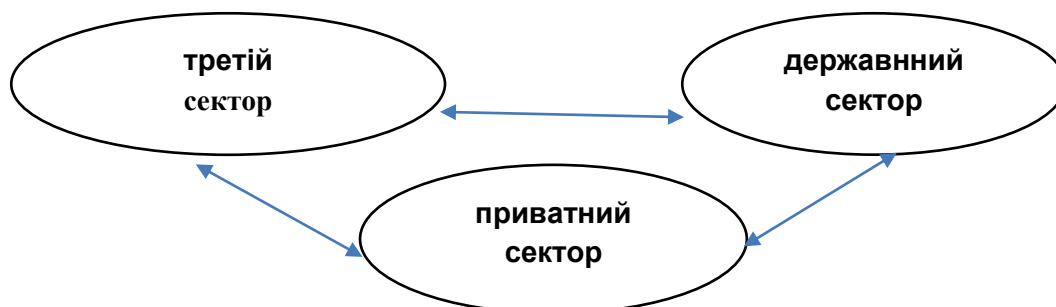

Рис. 2.1

Заглиблення в таку вербалізацію розкриває припущення дослідників, а часом і їхні упередження, оскільки номінація члена опозиції може містити лексеми з негативною конотацією (варварський, традиційний, деспотичний, клан). Негативні конотації виникають через імпліцитний зв'язок з примітивними або відсталими спільнотами, які протиставляються інноваційним, цивілізованим сучасним суспільствам.

Метафоричне представлення громадянського суспільства, попри його різноманітність, можна звести до кількох ключових типів, що підкреслюють його інструментальність та функціональність.

Перший тип розглядає громадянське суспільство як інструмент для вирішення проблем. Проблеми можуть бути образно представлені як медичні/здоров'я, а громадянське суспільство – як ліки або панацея (Kenney, n.d.; Longley, 2022). Метафора «швейцарський армійський ніж» також передає ідею вирішення проблем у поєднанні з універсальністю, особливо у країнах, що розвиваються (Longley, 2022).

Також громадянське суспільство метафорично описується як «двосічний меч». З одного боку, це «сила, що зміцнює демократію, права людини та свободу» (Gellner, 1994, р. 35) та «смертельна зброя» для простих людей проти панівних сил (Keane, 2020). З іншого, М. Фуко бачить його як «концепт урядової

технології» (Foucault, 2008), тобто інструмент для самої влади.

З точки зору Ф. Фукуями, громадянське суспільство виконує функції освітнього інструменту, називаючи його «школами громадянськості», де індивіди навчаються навичкам співпраці (Fukuyama, 2001, p. 11).

Нарешті, метафорична номінація «Волонтерленд» (Volunteerland) підкреслює економічну потужність та масштаб громадянського суспільства, яке, маючи операційні витрати у 2,2 трильйона доларів та залучаючи мільйони працівників і волонтерів, утворює ніби власну державу (Longley, 2022).

Третя група визначень спирається переважно на перелік типів організацій, що зазвичай включаються до громадянського суспільства: «неурядові організації (НУО), профспілки, корінні групи, благодійні організації, релігійні організації, професійні асоціації та фонди...» (Longley, 2022).

Однак визначення цього типу часто поєднують прямоту з метафоричним відтінком, оскільки переліку організацій можуть передувати слова «мережа» (network) або «павутина» (web). Ці лексеми вербалізують ідею, що організації в межах громадянського суспільства не є ізольованими, а, навпаки, взаємодіють і утворюють певну структуру. Так, громадянське суспільство може визначатися як «павутина автономних асоціацій, незалежних від держави» (Kligman, 1990, p. 420) або як «щільна мережа груп, спільнот, зв'язків та відносин, що стоять між індивідом та сучасною державою» (Kenny, n.d.).

1.3.3. Особливості концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі

На відміну від академічного дискурсу, де моделі концептуалізації CIVIL SOCIETY є доволі стабільними, медіадискурс трансформує цей концепт, перетворюючи його на принципово «відкрите» утворення. Конкуренція опозиційних, метафоричних та екземпліфікаційних моделей у медіапросторі є не випадковою лакуною, а конститутивною властивістю концепту, що відображає його глибинну ідеологічну навантаженість. Саме ця концептуальна гнучкість робить CIVIL SOCIETY особливо придатним для стратегічного конструювання

смислів, де він функціонує як динамічний дискурсивний феномен, здатний до ідеологічної адаптації.

Глобалізований характер концепту CIVIL SOCIETY виявляється у його розумінні та схожому функціонуванні в багатьох англomовних суспільствах, що зумовлено процесами глобалізації, інтенсифікацією міжкультурної комунікації та технологічним обміном (Нерр, 2020). Як зазначає І.О. Алексєєва, міжкультурна комунікація передбачає не лише обмін інформацією, а й складну взаємодію світоглядних парадигм, що безпосередньо впливає на інтерпретацію концептів, роблячи їх елементами глобальної взаємодії (Алексєєва, 2011). У медіапросторі цей процес реалізується через дворівневий механізм, що відображає процес глобального поширення медіаконцептів.

Перший рівень – глобальні інформаційні агенції

AFP, Associated Press та AAP є агентами первинного концептуального моделювання: вони продукують стандартизований контент, який передруковується у тисячах видань на всіх континентах. Включення цих агенцій до корпусу репрезентує не лише французьку, американську чи австралійську медіасистему, а глобальний медіапотік у його найбільш уніфікованій формі. Саме на цьому рівні формується інваріантне ядро концепту CIVIL SOCIETY – той набір семантичних і наративних характеристик, що відтворюється незалежно від національного контексту споживання.

Другий рівень – національні та тематичні медіа

BBC, The Guardian, NYT, Fox News, CNN та Carbon Brief є агентами вторинної інтерпретації та ідеологічної адаптації: вони переосмислюють глобальний контент відповідно до власної редакційної політики, аудиторії та ідеологічного профілю. На цьому рівні формується варіативна периферія концепту – аксіологічно забарвлені інтерпретації, що залежать від позиції видання.

Зіставлення двох рівнів дозволяє верифікувати ключову гіпотезу: якщо інваріантне ядро концепту відтворюється стабільно на першому рівні, а

варіативність зосереджена на другому, це є емпіричним доказом глобалізованого, а не лише міжнародного характеру концепту.

Ми визначаємо «глобалізований концепт» як дискурсивну одиницю, що характеризується трьома диференційними ознаками:

- Транскордонна медіациркуляція: концепт систематично відтворюється у медіасередовищах різних країн через механізм глобальних інформаційних потоків. Використання матеріалів міжнародних інформаційних агенцій (AP, AFP) забезпечує уніфікованість подання подій, роблячи CIVIL SOCIETY «загальним знаменником» для обговорення соціального конфлікту у різних куточках світу.
- Інваріантність ядра: попри значну ідеологічну варіативність периферії (оцінки, ярлики, метафори), центральні когнітивні компоненти концепту – зокрема актантна структура (Протагоніст – Антагоніст – Жертва) та мета – залишаються стабільними в усіх медіасистемах. Глобалізація не нівелює сутність концепту, а лише «одягає» його в різні національні контексти.
- Мовна наддіалектність: концепт функціонує однорідно в різних варіантах англійської мови (британській, американській, австралійській), що свідчить про його закріплення не на рівні національного стандарту, а в глобальному дискурсивному просторі. Як зазначає А. Хепп (Herr, 2020), процеси «глибокої медіатизації» сприяють тому, що медіа не лише транслують інформацію, а й формують єдині когнітивні матриці інтерпретації соціальних явищ.

У сучасному медіадискурсі це означає, що CIVIL SOCIETY перестає бути лише терміном політичної теорії, а перетворюється на стратегічний наратив. Якщо в академічному дискурсі моделі концептуалізації (опозиційна, метафорична, екземпліфікаційна) є відносно статичними, то в медіадискурсі цей концепт постає як «відкрите» утворення. Конкуренція цих моделей у медіапросторі є не випадковою лакуною, а конститутивною властивістю концепту, що відображає його глибинну ідеологічну навантаженість. Саме ця

концептуальна гнучкість робить CIVIL SOCIETY особливо придатним для стратегічного конструювання смислів.

Концепт CIVIL SOCIETY є принципово «відкритим» утворенням: відсутність єдиної дефініції та конкуренція опозиційних, метафоричних та екземпліфікаційних моделей вербалізації є не випадковою лакуною, а конститутивною властивістю концепту, що відображає його глибинну ідеологічну навантаженість. Саме ця концептуальна відкритість і робить CIVIL SOCIETY особливо придатним для переосмислення в інших типах дискурсу, насамперед медійному. Трансформація відбувається не в межах однієї країни чи медіасистеми, а одночасно в глобальному інформаційному просторі – на сторінках британських, американських, австралійських та міжнародних видань. Це дає підстави кваліфікувати CIVIL SOCIETY як глобалізований концепт, що зберігає спільне смислове ядро попри відмінності між виданнями та варіантами англійської мови. Відповідний методологічний інструментарій зазначеного концепту в медіадискурсі присвячений підрозділ 1.4.

1.4. Методологія лінгвокогнітивного аналізу концептів у медіадискурсі

Складність і багатовимірність дослідження концептів у дискурсі зумовлює необхідність залучення кількох взаємодоповнювальних методологічних підходів.

1.4.1. Інтегративні підходи до дослідження дискурсивних та когнітивних практик

Когнітивна лінгвістика не є методологічно безспірною: С. Пінкер та А. Принс критикують ранні когнітивні моделі за недостатній зв'язок із психолінгвістичними даними (Pinker & Prince, 1988). Саме тому в цьому дослідженні вона інтегрується з критичним дискурс-аналізом і наратологією, що забезпечує верифікованість висновків через аналіз реального корпусу текстів.

Утім, саме ця методологічна обмеженість кожного з підходів окремо обґрунтовує необхідність їхньої інтеграції. Як зазначає Ц.Ван, поєднання когнітивної лінгвістики та критичного дискурс-аналізу дає інструменти

дослідження для вивчення того, як мова, когнітивні процеси та суспільні структури взаємодіють у політичному дискурсі (Wang, 2019). Автор робить висновок, що концептуальний аналіз може суттєво розширити можливості інтерпретації ментальних конструкцій у процесі створення та розуміння дискурсу, оскільки він вводить когніцію як посередника між дискурсом і суспільством (Wang, 2019, р. 409). Для повноцінного аналізу ідеологічних процесів у медіатекстах жоден із підходів не є самодостатнім, що зумовлює необхідність їхньої методологічної інтеграції.

З метою подолання зазначеного методологічного розриву розглянемо низку підходів, які розробила сучасна когнітивна лінгвістика. Зокрема, О.Л. Бессонова зазначає, що когнітивна лінгвістика володіє достатнім арсеналом методологічних інструментів, що базуються на сучасних лінгвістичних теоріях і забезпечують глибокий концептуальний аналіз мовного матеріалу. Ці методики формуються навколо теоретичних підходів, таких як: пропорційний лінгвістичний метод, концептуальний аналіз, фреймова організація знання, теорія концептуальної метафори, модель ментальних просторів і когнітивне картування (Бессонова, 2012, с. 89).

Попри багатомірність визначень природи концептуального аналізу і практик його застосування, О.Л. Бессонова висловлює тезу, що концептуальний аналіз є наступником семантичного аналізу і з нього випливає. Водночас, на її думку, концептуальний аналіз слід розглядати як продовження семантичного аналізу, і саме такий підхід підкреслює багатозначність і широко застосовність такого типу дослідження, оскільки воно виходить з рамки суто лінгвістичних аспектів. Відтак, акценти зміщуються з вивчення суто формальних структур мови до більш ґрунтового аналізу свідомості мовця, а також культурного комплексу задач і аспектів, які виникають в процесі комунікації і виробляються під час соціальної взаємодії.

Розвиваючи цю думку, дослідниця звертає увагу на різницю між концептуальним і семантичним аналізом, яка полягає в тому, що семантичний аналіз працює зі знаковим планом і формальними проявами значення, тоді як

концептуальний аналіз пов'язаний із глибшими рівнями ментальних структур, які не мають безпосередньої мовної реалізації, але впливають на семантичне значення слова (Бессонова, 2012, с. 92).

Концептуальний аналіз є нічим іншим, як спробою ідентифікації латентних знань про Всесвіт, які заховані в мові на різних рівнях – граматичному, лексичному, фразеологічному тощо. Мова, відповідно, перестає бути лише засобом передачі інформації і набуває глибших функцій: знаряддя відображення колективного сприйняття дійсності та інструменту формування мовної картини світу. Ми не можемо побачити картину у прямій формі, але вона існує у вигляді імпліцитних смислів, представлених натяками та асоціативними зв'язками. Подібний погляд знаходимо й у працях інших дослідників, зокрема, С.А. Жаботинська зазначає, що визначальними критеріями порівняння семантичного та когнітивного аналізу є ступінь абстрактності та рівень композиційної організації значення (Zhabotynska, 2018).

У межах традиційних та новітніх лінгвістичних парадигм учені пропонують різні класифікації базових етапів дослідження. Так, дослідниця Е.В. Розвод вважає, що сьогодні найефективнішими методами вивчення лінгвокультурних концептів є підходи: аналізу словникових значень (дефініційний), який відображає концепт; дослідження етимології слова; розгляду концепту через граматичні та лексичні зв'язки споріднених слів; проведення асоціативних експериментів з носіями мови; зіставлення концептів у контексті різних культур, а також комплексне концептуальне дослідження, яке охоплює всі зазначені аспекти. Особливу увагу дослідниця звертає на концептуальний аналіз, метод аналізу дефініції, а також асоціативний експеримент (Розвод, 2015, с. 92). Мета концептуального аналізу полягає у виявленні культурно значущих концептів і описі їхньої внутрішньої структури, ментального утворення, що формується в мовленні і закріплюється в колективній свідомості носіїв мови. Дослідниця зазначає, що метод концептуального аналізу полягає також і у вивченні смислового наповнення концепту, його будовою й способів мовної реалізації. Основою для аналізу слугує корпус лексем і контекстів, наприклад, з літератури, філософських і наукових

джерел, мистецтва, народних рухів, фразеологізмів тощо. Це все дозволяє не лише описати, а й певним чином структурувати концепт. Концепт складається з ядра і периферії. Ядро концепту становить словникове значення, периферію – суб'єктивні конотації, асоціації та індивідуальне уявлення, які загалом формують цілісну модель концепту (Розвод, 2015, с. 94).

Дефініційний аналіз, попри свою методологічну традиційність, є одним із найрезультативніших інструментів реконструкції змістової структури концепту: він дозволяє виявити семантичні моделі та семасіологічні категорії лексичних одиниць, вербалізаторів концепту, і простежити еволюцію концептуального змісту через зміну словникових тлумачень. За словами Е.В. Розвод, аналіз дефініцій допомагає установити характер і типи смислової структури слів. Словникові статті, які описують семантичну структуру концепту, зазвичай містять однотипні і різнотипні дефініції та представляють різні лексико-семантичні варіанти. Схема побудови залежить від частини мови та лексико-граматичного розряду. Дослідниця згадує у своїй роботі три різні побудови. Серед них – описова, синонімічна та мотиваційна-етимологічна. Разом з цим, констатуємо, що аналіз дефініцій розглядається як важливий інструмент для реконструкції змісту концепту, оскільки він містить об'єктивну базу для фіксації лексем (Розвод, 2015, с. 92).

Схожу трикомпонентну логіку структурування методологічних кроків пропонує Н.Ф. Венжинович, яка акцентує увагу на тому, що концептуальний аналіз є одним із ключових інструментів для вивчення когнітивного змісту, який міститься у мовних одиницях. Завдяки концептуальному аналізу можна простежити взаємозв'язок між абстрактним і мовним значенням лінгвістичної одиниці. Дослідниця підкреслює, що метод концептуального аналізу містить у собі не тільки осмислення лінгвістичних факторів, засобів мовної передачі концепту, але й окремих аспектів відтворення реальності, які містяться у концептах. Тому мовні одиниці у взаємозв'язку з культурно обумовленими значеннями та контекстом їх вживання – є необхідними умовами для повноцінного дослідження і поглибленого вивчення концептів. За словами дослідниці, особливу цінність становлять також

визначення, наведені в словниках, адже вони відображають колективне мовне знання, яке формалізовано в культурі.

Н.Ф. Венжинович підкреслює, що розкриття концепту передбачає аналіз не лише узуальних значень слова, а й оказіональних вживань, які фіксують індивідуальні особливості мовця. Репрезентативними в цьому контексті є вербальні словосполучення з дієсловами і прикметниками, які розкривають когнітивні структури. Слід звернути увагу на те, що аналіз текстових фрагментів набуває особливого значення, оскільки в ньому простежується культурний акцент і типологічна належність конкретних концептів до певної національної парадигми. База методології, запропонована Н.Ф. Венжинович, ґрунтується на комплексному поєднанні трьох взаємопов'язаних етапів: дефініційного, контекстуального та компонентного. Перший етап передбачає аналіз лексикографічних дефініцій, які відображають колективну мовну свідомість і фіксують уявлення про значення слова в межах певної соціокультурної площини. При цьому, словникові тлумачення розглядається як засіб виявлення базових смислових одиниць - сем, що входять до складу семеми і формують початкову модель концептуального змісту.

Другий етап, дослідницею визначений, як той, що пов'язаний з контекстуальним аналізом, у межах якого визначається узуальна і оказіональна сполучуваність слова, його функціонування в типових мовних середовищах, до прикладу, поєднання з різними частинами мови: дієсловами та прикметниками. Саме аналіз контексту дозволяє реконструювати значення та когнітивні образи, які не завжди явно виражені, але які можна інтуїтивно впізнати.

Третій складник методології – компонентний аналіз, що полягає у виявленні описі семантичної структури мовної одиниці. Це дає змогу встановити концептуальні параметри за допомогою аналізу складників змісту, які виявляються у процесі інтерпретації мовного матеріалу. Як підкреслює Н.Ф. Венжинович, лише комплексне поєднання цих трьох підходів дозволяє достовірно змоделювати концепти (Венжинович, 2021).

Услід за іншими дослідниками Н.Ф. Венжинович у своїх працях приділяє значну увагу структурі концепту, розрізняючи його ядро, інваріантний зміст, закріплений у колективній свідомості, та периферію, що охоплює індивідуальні конотації та асоціації, зумовлені особистим досвідом мовця. Зображення таких знань і візуалізація їх у концепті може відображатись в різних формах, не тільки текстових, навіть якщо ми не маємо чітко окресленої дефініції концепту, що водночас може бути відбито іншими засобами когнітивної інтерпретації даних.

Н.Ф. Венжинович акцентує увагу на ролі інтуїтивного пізнання у дослідженні невербальних форм репрезентації концептів, зазначаючи, що концептуальний зміст може виявлятися не лише через мовні одиниці, а й через символічні та образні форми. Вона констатує, що існує нерозривний зв'язок між процесом вивчення концептів та їхньою візуалізацією, що першочергово орієнтоване на: символічні форми та методи репрезентації, які в свою чергу значно виходять за межі суто мовного сприйняття.

Для безпосереднього аналізу медіадискурсу науковці пропонують ще більш деталізовані покрокові алгоритми. Зокрема, звернемось до доробку Т.П. Вільчинської, яка запропонувала метод семантико- аксіологічного поля. Зазначена методика дає змогу детально вивчити семантичну специфіку концептів у текстах медійного дискурсу (Вільчинська, 2008).

Запропонований метод семантико-аксіологічного поля ґрунтується на кількох ключових етапах. Спершу необхідно дослідити етимологію слова, що передає сутність концепту, а також зрозуміти процес його формування. За ним слідує етап семантичного аналізу, у процесі якого розглядається значення концепту крізь призму різних галузей знань – від філософії до мовознавства. Останньою, але не менш важливою складовою є аксіологічний етап, який аналізує оцінне ставлення до концепту, тобто те, яким чином національна культура пов'язує цінності та уявлення між собою. Окремої уваги заслуговує авторський індивідуальний підхід до з'ясування того, як слова передають концепт і поєднуються з іншими в реченні.

В.Ф. Старко у статті «Про один метод концептуального аналізу» виокремлює чотири спеціальні методи аналізу концептів: зіставлення, контекстний аналіз, аналіз словникових дефініцій та інтроспекцію (Старко, 2008). Він виокремлює п'ять етапів аналізу концептів. Перший етап полягає у визначенні меж фрагмента дійсності, який репрезентується мовним вираженням концепту. Другий етап – відбір мовних одиниць, що вербалізують концепт. Третій етап – дослідження семантичних одиниць з метою виявлення концептуальних ознак. На четвертому етапі здійснюється групування вербалізаторів за спільними ознаками. На п'ятому етапі передбачено створення послідовних ланцюжків, взаємопов'язаних ознак, що відображають когнітивну логіку концепту, наприклад, від перетворення до розвитку (Старко, 2008).

Адаптація запропонованої В.Ф. Старком методології до завдань нашого дослідження реалізується у чотири етапи. На першому етапі визначено межі фрагмента дійсності, що репрезентується мовним вираженням концепту CIVIL SOCIETY.

Вихідною точкою аналізу слугувало словосполучення *civil society*, проте детальний розгляд концепту засвідчив, що його зміст охоплює широке коло явищ громадського життя: громадянську активність, діяльність неурядових організацій, екологічні рухи, волонтерство, захист прав мігрантів і прагнення до соціальної солідарності.

На другому етапі здійснено відбір мовних одиниць, вербалізаторів концепту: лексем, ідіоматичних виразів і сталих словосполучень, що репрезентують різні складники громадянського суспільства в англomовному медіадискурсі. Поряд з основною лексемою *civil society* до аналізу залучено одиниці *public*, *people's voice*, *the third sector* та інші.

На третьому етапі здійснено семантичний аналіз відібраних одиниць з метою виявлення концептуальних ознак. Встановлено, що словосполучення *people's voice* репрезентує ідею впливу громадян на владу і фіксує концептуальну ознаку участі в суспільно-політичних процесах; ідіома *the third sector* актуалізує

ознаку незалежності від держави і ринку; словосполучення *civil duty* поєднує ознаки відповідальності та соціальної солідарності.

На четвертому етапі мовні одиниці згруповано за спільними концептуальними ознаками. Словосполучення *social action* та *community response* утворюють єдине смислове поле, що репрезентує активність громадян як ключову ознаку концепту. Окремо виокремлено лексичні репрезентанти конкретних складників концепту, зокрема *people's resistance* та *community resilience* як засоби об'єктивації складника ACTION, та *NGOs*, *civil protest* як номінації інституційного виміру громадянського суспільства. Встановлено частотність кожної групи, що дозволило визначити домінантні концептуальні ознаки: дія та мета.

Перспективним розширенням запропонованої методології є порівняльна концептологія А.М. Приходько (Приходько, 2014), яка розробляє цей напрям когнітивної лінгвістики для дослідження концептів у моно- та полілінгвальних моделях: «один концепт — дві мови» та «один концепт — кілька мов». Полілінгвальний підхід дозволяє розмежувати інваріантні та культурно специфічні характеристики концепту в медіадискурсах різних лінгвокультур. Зіставлення репрезентації CIVIL SOCIETY в англомовному та україномовному медіадискурсі на основі цих моделей є напрямом подальших досліджень, що виходить за межі завдань цієї роботи.

У контексті аналізу динамічних змін медіасфери релевантним є підхід О.М. Ільченко та Н.А. Крамар (Крамар & Ільченко, 2025), які запропонували поєднати якісний аналіз із корпусно-орієнтованими методами для вивчення лексичних одиниць у дискурсі. Інтеграція етимологічної, хронологічної та контекстуальної інформації з оцінкою частотності й динаміки вживання дозволяє простежити виникнення та закріплення одиниць у дискурсі, а також виявити варіативність їхньої семантики. У цьому дослідженні цей підхід використано для верифікації частотності вербалізаторів концепту CIVIL SOCIETY та виявлення динаміки їхнього вживання в корпусі медійних текстів.

Для розуміння специфіки репрезентації концептів у медіадискурсі важливо розмежувати два підходи до співвідношення концепту і значення мовного знака.

Перший підхід концептуальна теорія значення Р. Лангакера розглядає значення мовної одиниці як безпосередній результат концептуалізації: значення не обмежується відомими концептами, а охоплює нові когнітивні утворення, сенсорні, емоційні та тілесно-кінетичні відчуття. При цьому концептуалізація враховує знання людини, її досвід і контекст комунікативної події (Langacker, 1987, pp. 49–50).

Альтернативний погляд на цю проблематику висвітлений дослідником когнітивної лінгвістики Ч. Філлмором. У своїй теорії він не пов'язує значення мовної одиниці безпосередньо з концептуальною структурою, що є її основою. Натомість дослідник пропонує свою фреймову теорію, яка сфокусована на виявленні концептуальних підвалин, що визначають семантичну організацію мовного поля. За Ч. Філлмором кожне слово, яке входить до певного лексичного поля, спирається на спільну базу знань та практичного досвіду, репрезентованого фреймом, тобто структурою, яка є когнітивною основою для розуміння значення (Fillmore, 1988, p. 54).

А.П. Мартинюк обґрунтовує необхідність когнітивно-комунікативної парадигми, що розглядає концепт як результат когнітивної взаємодії свідомостей у дискурсивному просторі (Мартинюк, 2018). Якщо концептуалізація як така відповідає на питання про природу значення як продукту індивідуальної свідомості, то для аналізу медіатекстів вагомим є розгляд дискурсу як продукту колективної свідомості.

А.П. Мартинюк виокремлює кілька типів мовленнєвого впливу, що апелюють як до раціональної, так і до емоційної сфери свідомості адресата. Аргументація трактується як раціональний вплив, спрямований на формування враження достовірності висловлених тверджень через логічно послідовні та несуперечливі міркування. Поряд з аргументацією дослідниця виокремлює переконування, емоційний вплив, емоційне зараження та сугестію — вплив на підсвідомість адресата через навіювання, без звернення до логічного аналізу (Мартинюк, 2018).

У межах критичного підходу особливе місце посідає розвиток CDA у працях Рут Водак, пов'язаний із дискурсивно-історичним підходом (DHA), який

детально враховує політичний та культурний контекст. Медіадискурс, на її думку, не можна аналізувати поза конкретними соціальними ситуаціями та комунікативними практиками, оскільки саме вони визначають, які цінності та оцінки закладаються у повідомлення (Wodak, 2001).

Дискурсивно-історичний підхід є ефективним інструментом аналізу соціально-політичних концептів у медіадискурсі, оскільки враховує не лише мовні структури тексту, а й політичний, культурний та історичний контекст їхнього творення та функціонування (Wodak, 2001; Reisigl & Wodak, 2015). У порівнянні з підходом ван Дейка, ДНА займається описом більш широких суспільних і політичних механізмів процесів виробництва та інтерпретації дискурсу. Як тривимірна модель Н. Ферклафа, так і дискурсивно-історичний підхід Р. Водак зосереджуються на соціальних процесах формування дискурсу та його впливі на суспільні практики. Інтеграція цих підходів відкриває можливості для виявлення прихованих механізмів соціальних відносин, ідеологічної спрямованості медійних повідомлень і специфіки репрезентації концептів у масмедійному дискурсі.

Дискурсивно-історичний підхід (ДНА), на відміну від описових методів аналізу, передбачає експлікативну стратегію вивчення дискурсу, що враховує не лише лінгвістичні особливості тексту, але й його соціально-політичний, історичний і конкретно ситуаційний контекст (KhosraviNik, 2015).

Рут Водак наполягає на тому, що при аналізі концепту слід враховувати не лише мовні одиниці, які формують визначення самого концепту, потрібно також враховувати екстралінгвальні особливості та мотиви вибору мовцями конкретних комунікативних стратегій, а також причини вибору ними тих чи інших мовних засобів, що в подальшому слугує для аналізу впливу на аудиторію.

За Р. Водак, основна мета ДНА полягає у поясненні того, як дискурс конструює соціальну реальність і відтворює владні відносини. Це реалізується через аналіз чотирьох рівнів контексту: внутрішньотекстового (лінгвістичних маркерів концепту в тексті); інтертекстуального (зв'язків між текстами); інтердискурсивного (взаємодії між різними типами дискурсу); та соціально-

історичного (суспільних і політичних умов творення та рецепції тексту) (Wodak, 2001). Саме такий багаторівневий підхід уможливлює аналіз медійного дискурсу в єдності його мовних, інтертекстуальних та соціально-історичних вимірів.

Р. Бієлма Сільва (Bielma Silva, 2023) зазначає, що CDA не обмежується описом мовних явищ, а спрямований на пояснення взаємозв'язку між мовою, суспільством і владою. “Критичність” цього методу полягає у виявленні того, як через мовні вибори відображаються й відтворюються соціальні нерівності, ідеології та відносини домінування. Водночас версія CDA – DHA поєднує лінгвістичний аналіз із вивченням контексту – соціального, історичного та політичного. Р. Водак розглядає дискурс як соціально сконструйований і водночас такий, що формує соціальні практики. Інтердискурсивність (взаємодія між різними типами дискурсу) та інтертекстуальність (зв'язки між конкретними текстами), інтегровані в DHA, дозволяють простежити, як аргументи, теми та риторичні стратегії відтворюються і трансформуються в політичних промовах, медійних повідомленнях і суспільних дебатах.

Дослідник наголошує на значенні підходу Водак для аналізу сучасного політичного дискурсу, зокрема правопопулістських риторик, таких як промови Дональда Трампа або Девіда Кемерона, оскільки DHA дозволяє виявляти глибинні механізми формування влади через мову та осмислювати роль дискурсу у створенні суспільної реальності (Bielma Silva, 2023).

Серед ключових складових дискурсивно-історичного підходу Р. Водак особливе місце посідає інтердискурсивність (взаємодія різних дискурсивних практик у межах однієї теми). Наприклад, концепт ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА може репрезентуватися одночасно в політичному дискурсі (законодавчі зміни, міжнародні угоди), медійному дискурсі (висвітлення екологічних катастроф) та науковому дискурсі (розвиток екотехнологій), що й демонструє інтердискурсивний характер його репрезентації. Інтердискурсивність дозволяє простежити, як смислове наповнення концепту трансформується залежно від дискурсивного контексту: наприклад, екологічна проблематика по-різному актуалізується в дискурсі громадянського суспільства, де акцент робиться на

правах людини та кліматичній справедливості, і в державному дискурсі, де пріоритетом є законодавче регулювання та економічні інтереси.

Інший важливий аспект розглядається Рут Водак як інтертекстуальність, яка дає змогу досліджувати зв'язки між окремими текстами, в яких репрезентується той самий концепт. Ці зв'язки можуть бути явними через прямі цитати або непрямыми через посилання на інші публікації (Reisigl & Wodak, 2015, p. 90). Наприклад, медіатексти різних видань можуть використовувати одні й ті самі образи або наративи для опису концепту громадянського суспільства, навіть якщо вони формально не цитують один одного. Це і є прихована інтертекстуальність.

Для ґрунтовного дослідження методології аналізу концептів в масмедійному дискурсі, маємо враховувати ознаку міждисциплінарності застосованих методів, які допомагають забезпечувати інтеграцію теоретичного знання з різних сфер наукового пізнання, наприклад, з лінгвістики, семіотики, дискурсології та наративного аналізу.

Когнітивна лінгвістика, представлена працями Дж. Лакоффа та М. Джонсона (Lakoff & Johnson, 1980), доповнює інструментарій дискурс-аналізу когнітивним виміром, розглядаючи мову як невід'ємну частину загальної когнітивної системи людини. Центральним для цього дослідження є поняття концептуальної метафори, що моделює спосіб осмислення абстрактних соціальних явищ через конкретні образи та схеми. Наприклад, у медіадискурсі поняття *civil society* часто метафоризується через образи *struggle*, *battle*, *voice*, що підкреслює його динамічний і конфліктний характер. Такий аналіз дозволяє встановити, як медіа формують уявлення про соціальну справедливість, відповідальність і громадянські цінності через глибинні когнітивні схеми.

Значне місце у дослідженні наративного аналізу займає дослідження метафоричних структур, що вже було описано вище в нашому дисертаційному дослідженні. Особливу увагу на метафорах зосереджують такі науковці, як Дж. Лакофф, який окреслив чотири основних способи роботи метафори з концептами. Серед них виділяємо нарощування, коли наявний елемент вживається в нестандартному значенні, розгортання, що передбачає доповнення метафори

новим змістом, зіткнення, що ставить під сумнів межі звичайного розуміння понять та комбінування, коли утворюються складні метафоричні конструкції (Lakoff & Turner, 1989, pp. 67–70). Погляди дослідника на фреймову структуру політичної комунікації дозволяють зрозуміти, як медіа конструюють ідеологічні «карти» реальності, спрямовуючи сприйняття аудиторії (Lakoff, 2004).

Процеси метафоризації особливо актуальні в масмедійному дискурсі завдяки динамічності і шаленій швидкості оновлення повідомлень за допомогою засобів електронної комунікації, що дозволяють швидко поширювати і створювати нові повідомлення. У цьому контексті важливим є підхід, запропонований С.А. Жаботинською та Н.П. Сливкою, які пропонують аналізувати концепт як наративну мультимедійну структуру шляхом когнітивно-семіотичного аналізу. Дослідниці підкреслюють важливість дослідження зв'язку між способом репрезентації концепту та його когнітивною складовою, що особливо актуально для концепту CIVIL SOCIETY, який функціонує у напруженому дискурсі публічних невдоволень, міграційних криз, екологічних проблем, пандемій, расових питань тощо (Zhabotynska & Slyvka, 2020).

Інтеграція когнітивного підходу з CDA забезпечує подвійний ракурс аналізу: соціальний – який виявляє владні та ідеологічні механізми у тексті, і когнітивний, який розкриває концептуальні структури, що організовують сприйняття цих механізмів. Як зазначає П. Чілтон (Chilton, 2005), критичний дискурс-аналіз не може бути повним без розуміння того, як мова активує когнітивні фрейми та концептуальні домени.

У межах цього підходу оцінність (evaluation) розглядається як важливий когнітивно-дискурсивний механізм. За спостереженням Т.А. Космеди, мовна оцінка реалізує бінарну опозицію «позитивне – негативне», що відображає культурно зумовлену систему цінностей (Космеда, 2001). У медіадискурсі ця опозиція виявляється через добір лексики, синтаксичне структурування та фокусування уваги на певних деталях, що створюють ефект моральної поляризації.

Отже, аналогічно до дискурсу та медійного дискурсу, визначення поняття наративу та підходи до методології їх дослідження неоднорідні і трактуються по-різному в залежності від наукової школи. Вихідним в нашому дослідженні стала гіпотеза про необхідність наукового дослідження і систематизації когнітивно-дискурсивних одиниць, їх проявів у наративі, способів їхньої вербалізації та одночасно репрезентації ними соціо-культурної, ціннісної та іншої інформації. На основі огляду сучасних методів наративного аналізу, ми дійшли висновку, що найефективнішою є синергія наведених підходів і одночасне застосування таких методів як: концептуальний, семантичний, фреймовий, дефініційний, контекстуальний, інтердискурсивний, етимологічний, дискурсивно-історичний аналіз, асоціативний експеримент, зіставлення тощо.

Проведений огляд методологічних підходів до лінгвокогнітивного аналізу концептів у медіадискурсі засвідчує, що жоден із розглянутих методів не є самодостатнім для дослідження такого складного й ідеологічно навантаженого концепту, як CIVIL SOCIETY. Відтак, методологічною основою цього дослідження слугує інтегративний підхід, що поєднує кілька взаємодоповнювальних методів.

1.4.2. Процедури лінгвокогнітивного аналізу концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсі

Емпіричну базу дослідження становить корпус текстів провідних англомовних медіавидань, що охоплює матеріали інформаційних агенцій, якісної преси, суспільного мовлення та тематичних видань. Принцип формування корпусу підпорядкований ключовій дослідницькій тезі про глобалізований характер концепту CIVIL SOCIETY: до вибірки свідомо включено видання чотирьох країн, що репрезентують три національні варіанти англійської мови (британський, американський, австралійський) та міжнародний редакційний стандарт англійської мови глобальних агенцій разом з різними типами медіасистем.

Таблиця 1. Склад корпусу дослідження

Видання	Країна	Варіант англійської мови	Тип медіасистеми
BBC (різні служби)	Велика Британія	British English	Суспільне мовлення
The Guardian	Велика Британія	British English	Незалежна якісна преса
Carbon Brief	Велика Британія	British English	Тематичне видання
The New York Times	США	American English	Якісна преса
Fox News	США	American English	Комерційне мовлення
CNN / CNN Business	США	American English	Комерційне мовлення
Associated Press (AP)	США	American English	Глобальна інф. агенція
Australian Associated Press (AAP)	Австралія	Australian English	Регіональна інф. агенція
Agence France-Presse (AFP)	Франція	International English	Глобальна інф. агенція

Принципово важливою методологічною перевагою корпусу є географічне та мовне різноманіття видань: корпус охоплює матеріали британських видань (BBC, The Guardian, Carbon Brief), американських (NYT, Fox News, CNN, AP), австралійських (AAP) та міжнародної агенції (AFP), що використовує

стандартизовану англійську для глобального мовлення. У цьому контексті важливо врахувати, що в умовах глобалізації концепти представлені як елементи міжкультурної взаємодії, де мовні одиниці набувають нових прагматичних значень залежно від лінгвокультурного контексту.

З огляду на це, аналіз репрезентації концепту CIVIL SOCIETY в британських, американських, австралійських та міжнародних медіа дозволяє нам ідентифікувати його інваріантне ядро.

Стабільність когнітивної структури, актантної моделі та аксіологічних механізмів концепту CIVIL SOCIETY в усіх чотирьох варіантах є лінгвістичним доказом того, що концепт не є прив'язаним до конкретного національного варіанту мови, а функціонує як наддіалектна, глобальна дискурсивна одиниця. Звичайно, будь-яке наукове знання, не виключно і концептологія, має бути підкріплене методологічними підходами для аналізу і з'ясування сутнісних характеристик явищ, у нашому випадку – концептів в медіадискурсі.

Когнітивну основу аналізу становлять концептуальний та дефініційний аналіз, що дозволяють реконструювати ядро та периферію концепту через словникові значення, етимологію та контекстуальну сполучуваність. Компонентний аналіз забезпечує виявлення семантичних складників концепту та їх ієрархії. Контекстуальний аналіз використовується для встановлення особливостей функціонування вербалізаторів концепту в медійних текстах, реконструкції імпліцитних смислів і когнітивних настанов, що формуються в конкретних комунікативних ситуаціях та визначаються специфікою функціонування окремих медіавидань. Фреймовий аналіз розкриває концептуальні підвалини медійної репрезентації громадянського суспільства, а теорія концептуальної метафори дозволяє простежити, як медіа конструюють образ CIVIL SOCIETY через метафоричні моделі боротьби, інструменту та простору.

Дискурсивний вимір забезпечується критичним дискурс-аналізом (CDA) та дискурсивно-історичним підходом Рут Водак (DHA), що дозволяє враховувати соціально-політичний і культурно-історичний контекст функціонування

концепту, а також механізми інтертекстуальності та інтердискурсивності. Підхід С.А. Жаботинської та Н.П. Сливки використовується для аналізу наративного виміру: він допомагає простежити, як окремі медійні тексти складаються в єдину цілісну картину репрезентації CIVIL SOCIETY, а також виявити типові наративні моделі й актантну структуру (Протагоніст, Антагоніст, Жертва), через яку вибудовується медійне представлення громадянського суспільства.

Оцінний аспект досліджується за методом Т.П. Вільчинської - через аналіз цінностей та установок, які медіа пов'язують із громадянським суспільством, - а також через аналіз оцінних опозицій «позитивне - негативне» за Т.А. Космедою. Додатково застосовуються аналіз аналіз метафоричних моделей та аналіз прецедентних текстів і конотонімів, який дає змогу виявити механізми реалізації політики пам'яті та формування колективної історичної пам'яті в медіадискурсі.

Когнітивно-комунікативна парадигма А.П. Мартинюк слугує основою для виявлення того, якими засобами (логічними чи емоційними) медіатексти здійснюють вплив на аудиторію, зокрема через поєднання логічної аргументації, емоційної апеляції та формування когнітивних настанов. Для визначення частотності ключових вербалізаторів концепту та виявлення домінантних тематичних моделей у репрезентації CIVIL SOCIETY застосовуються елементи кількісного контент-аналізу.

Поєднання всіх зазначених методів дає змогу дослідити концепт CIVIL SOCIETY комплексно, від його внутрішньої структури до способів ідеологічного впливу на читача.

Висновки до Розділу 1

У першому розділі дисертаційного дослідження було проведено комплексний огляд теоретичних та методологічних засад, що стали підґрунтям для аналізу концепту CIVIL SOCIETY в сучасному англomовному медіадискурсі.

У процесі дослідження було з'ясовано, що позиції сучасних дослідників вказують на властивості медіадискурсу як особливого виду комунікації, який

поєднує в собі як лінгвістичні, так і соціокультурні, прагматичні та когнітивні особливості. Дискурс ЗМІ є складною, багатовимірною формою соціальної комунікації, що виходить за межі простої передачі інформації. Медіадискурс функціонує у публічному просторі, має інституційний характер і спрямований на адресата. Остання характеристика і визначає специфіку та комунікативну стратегію дискурсу. Медіадискурс є заздалегідь спланованою і орієнтованою на віддаленого адресата комунікацією, що позбавлена можливості миттєвого зворотного зв'язку, але яка водночас формує світоуявлення про певну сферу суспільного життя.

Окремо слід підкреслити, що кінцевою метою медіадискурсу – є змінення і конструювання реакції суспільства, а також програмування його поведінки. У цьому контексті варто звернути увагу на важливість дискурсивного аналізу, адже він не лише забезпечує теоретичний інтерес для дослідження, але й відіграє ключову роль у формуванні умов для політичної влади конструювати нові реальності. Ці аспекти роблять концепт CIVIL SOCIETY предметом активного дослідження не лише в межах медіадискурсу, а ще й політичного.

У процесі дослідження було зроблено висновок про те, що концепт і наратив є базовими складовими медіадискурсу, які визначають його цілісність, формують когнітивну структуру та спрямовують ідеологічну орієнтованість. Була здійснена спроба систематизації ключових підходів до розуміння сутності концепту і наративу, але слід зазначити, що представлені підходи не претендують на вичерпність через багатовимірність і складність цих явищ, які залишаються предметами дослідження різних дисциплін.

У розділі систематизовано підходи до визначення концепту як центральної одиниці когнітивної лінгвістики. У роботі концепт трактується як ментальна структура, що репрезентує узагальнене знання, досвід, оцінки та культурні настанови, пов'язані з певним явищем. Визначено, що саме через аналіз мовних засобів вербалізації можна реконструювати структуру та зміст концепту, що існує у свідомості мовців. Підкреслимо, що концепт і дискурс перебувають у тісному

взаємозв'язку. Наратив допомагає виконувати роль смислового каркасу, який вбудовує сюжетні лінії та ідеологічно забарвлює концепт.

У дослідженні наведено історичну трансформацію уявлень про концепт CIVIL SOCIETY, що пройшов тривалі етапи розвитку. У процесі дослідження з'ясовано, що без функціонування цілісного громадянського суспільства неможливий поступ суспільства і держави зокрема. Громадянським суспільством слід вважати інституції, які не входять до числа державних органів чи пов'язані напряду з політичною владою. Громадянським суспільством можуть бути різні майданчики для взаємодії громадян, різні автономні об'єднання, економічні, культурні, етнічні, професійні групи, які не входять до публічної сфери.

Додатковий аналіз сучасного академічного дискурсу дозволив виявити три основні моделі концептуалізації CIVIL SOCIETY: опозиційну (через дихотомії та трихотомії), метафоричну (що підкреслює інструментальність та функціональність) та екземпліфікаційну (через перелік організацій). Ці моделі демонструють багатогранність концепту та слугуватимуть основою для подальшого аналізу його репрезентації в медіа.

З огляду на численні дослідження, підтверджується теза, що концепт CIVIL SOCIETY варто сприймати як комунікативний простір між державою та людьми. У результаті дослідження можна зробити висновок, що в методології дослідження концептів і наративу спостерігається значна неоднорідність підходів, що зумовлено різними трактуваннями цих явищ у рамках окремих наукових шкіл. Вихідною в даному дослідженні стала гіпотеза, що досі існує необхідність наукового дослідження і систематизації когнітивно-дискурсивних одиниць, їхніх проявів в наративі, способів, яким вони вербалізуються, та як одночасно репрезентують соціо-культурну, ціннісну та іншу інформацію. На основі огляду сучасних методів наративного аналізу ми дійшли висновку, що найефективнішою є синергія наведених підходів і одночасне застосування таких методів, як наприклад, концептуального, семантичного, фреймового, дефініційного, контекстуального, інтердискурсивного, етимологічного, дискурсивно-історичного аналізу, асоціативного експерименту, зіставлення тощо.

Отже, теоретико-методологічний огляд підтвердив, що концепт CIVIL SOCIETY в медіадискурсі є динамічним, ідеологічно маркованим конструктом. Обрана методологічна база створює надійне підґрунтя для проведення практичного аналізу механізмів його вербалізації та репрезентації в сучасному англomовному медіадискурсі.

РОЗДІЛ 2: КОНЦЕПТ CIVIL SOCIETY В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: КОГНІТИВНИЙ ВИМІР

Якщо перший розділ дисертації був присвячений теоретичному осмисленню концепту CIVIL SOCIETY – його філософській еволюції, способам концептуалізації в науковому дискурсі та методологічним засадам аналізу, то другий розділ переходить до емпіричного виміру дослідження: безпосереднього аналізу того, як цей концепт представлений в реальних медіатекстах. Матеріалом аналізу слугує корпус текстів провідних англomовних видань – BBC, The Guardian, The New York Times, Fox News, CNN, Associated Press, AFP та інших, - що репрезентують різні національні медіасистеми, ідеологічні позиції та варіанти англійської мови. Саме різноманітність корпусу дозволяє верифікувати глобалізований характер концепту: якщо певні структурні та наративні характеристики відтворюються стабільно в усіх виданнях попри їхні відмінності, це свідчить про інваріантне ядро концепту

2.1. Вербалізація складників концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі

Аналіз медійної репрезентації концепту CIVIL SOCIETY доцільно розпочати з розгляду тексту, який займає проміжне місце між науковим та медіадискурсом і дозволяє простежити, як академічне розуміння громадянського суспільства набуває форми, зрозумілої широкій аудиторії.

Певним «містком» між науковим та медійним дискурсом у питанні громадянського суспільства може бути науково-популярний продукт компанії BBC 2001 року, що складається з 12 серій, об'єднаних назвою *What is Civil Society?* та присвячених різноманітним аспектам громадянського суспільства (BBC World Service, 2001). Визначення сутності громадянського суспільства та його основних характеристик, висловлені в епізодах професором Девідом Люїсом (David Lewis) Лондонської школи економіки та політології (London School of Economics and Political Science), можна вважати ключовими в концепті CIVIL SOCIETY,

презентованому англомовними медіа. Так, в епізоді *What is Civil Society* (BBC World Service, 2001) доктор Люїс каже: «Найпростіше визначення громадянського суспільства - це сукупність груп та організацій, які не входять до складу уряду і не належать до ділових кіл. Громадянське суспільство - це люди, які прагнуть висловити свої цінності та інтереси щодо навколишнього світу. Отже, чи то людина, яка приєдналась до організації, оскільки любить спостерігати за птахами чи дикою природою, чи хтось, хто долучився до організації, що займається боротьбою з бідністю, - обидві ці особи беруть участь у житті громадянського суспільства» (*переклад наш - А.К.*) (BBC World Service, 2001). Таким чином, як і у випадку з науковим визначенням, CIVIL SOCIETY трактується як групи людей та організації, які протиставляються (відмежовуються) від держави (уряду) та бізнесу в тому сенсі, що вони не є частиною жодного з них. Крім того, у цьому визначенні вказується на те, що об'єднувальним елементом громадянського суспільства є цінності та інтереси соціальних груп. У своєму поясненні сутності концепту CIVIL SOCIETY професор Люїс спирається на «ідеї та цінності» як стрижень, навколо якого формується громадянське суспільство, та вдається до метафори, порівнюючи CIVIL SOCIETY з «ринком/торговельним майданчиком ідей та цінностей» (*a marketplace of different ideas and values*) (BBC World Service, 2001). Метафора ринку органічно впливає зі спостережень стосовно повільності соціальних змін, які просуваються громадянським суспільством: по-перше, процеси на торговельному майданчику такого типу передбачають перемовини та обговорення; по-друге, такі процеси відбуваються поетапно та неквапливо. На відміну від революцій, громадянське суспільство має зважити різні погляди на шляхи вирішення соціальних проблем, і лише через певний час одна з ідей бере верхи над іншими та визнається суспільством придатною для усунення певних недосконалостей соціального життя («*Civil society may contain a lot of different ideas about what you want to do about it. So, it takes time for one of those ideas to maybe emerge over the others or for one of them to prove more successful than the others*» (BBC World Service, 2001). Ці властивості не притаманні швидкоплинним революціям.

Отже, стимулом для розвитку громадянського суспільства є прагнення людей покращити своє життя та суспільство, оскільки ідеальне суспільство, яке існує в нашій уяві, часто суттєво відрізняється від того, в якому ми живемо (*Our ideal society is often very different from the one where we live* (BBC World Service, 2001).

Коментуючи відображення громадянського суспільства в масмедійному дискурсі, професор Люїс зазначає, що вербалізатор *civil society* може бути відсутнім у текстах новин, проте згадка про будь-які групи людей, які діють задля певної мети, - це повідомлення про громадянське суспільство: «навіть якщо ви не знайдете слів **громадянське суспільство** у газеті, ви знайдете безліч прикладів того, про що йдеться: чи то уряд заохочує неурядові чи волонтерські організації долучатися до надання освітніх або медичних послуг; чи то це стосується громадських рухів, які намагаються захистити довкілля; чи це місцеві жителі, які об'єднуються, щоб, можливо, виступити проти нового будівництва, нової дороги або нової автомагістралі» (*переклад наш - А.К.*) (BBC World Service, 2001). Іншими словами, вчений вказує на те, що ЗМІ висвітлюють заходи, організовані представниками громадянського суспільства, які «допомагають» державі здійснювати свої функції (*providing education or health services*), а також такі, які протидіють офіційно прийнятому курсу. Щоб позначити протестний характер заходів громадянського суспільства щодо рішень уряду чи комерційних (наприклад, будівельних) компаній професор Люїс вживає мовні одиниці *campaigning* та *oppose*.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що

- 1) номінація *civil society* позначає групу людей, об'єднаних у формальні чи неформальні організації, які діють заради досягнення певної мети;
- 2) діяльність цих груп спрямована на подолання суспільних проблем і наближення суспільства до певного ціннісного ідеалу;
- 3) мовна одиниця *civil society* не позначає державних інституцій чи комерційних організацій;
- 4) суб'єкти громадянського суспільства можуть як співпрацювати з державними та комерційними структурами, так і вступати з ними у конфлікт.

Зазначені положення дають підстави розглядати концепт CIVIL SOCIETY як когнітивну модель соціальної ситуації, що виникає внаслідок усвідомлення невідповідності реального стану суспільства певному ціннісному ідеалу. Як вже зазначалося вище, ця ситуація може бути як ситуацією співпраці та консолідації зусиль між громадянським суспільством, з одного боку, та державою та/або комерційними організаціями, з іншого боку. Водночас аналіз англомовного медіадискурсу свідчить, що домінантною моделлю репрезентації є саме конфліктна взаємодія, у якій громадянське суспільство найчастіше постає опонентом державної влади або великих корпоративних структур.

Анотація до епізоду *20th Century Development* (BBC World Service, 2001), присвяченого розвитку громадянського суспільства протягом XX століття, зазначає, що «після другої світової війни виникла необхідність придушити екстремістські ідеології» (*Following World War Two, a need to quash extreme ideologies emerged*). У результаті вивчення тексту епізоду виявляється, що під ідеологією розуміється не стільки світогляд, скільки політичний та економічний курс, що впроваджувався урядами певних країн. В епізоді довжиною 13 хвилин концепт УРЯД вербалізується 11 разів такими мовними одиницями, як *governments, authoritarian governments, very oppressive regimes, repressive regimes, the authorities, the sovietized state, the communist rule, the state*. Лексема *regime* має негативні конотації для носіїв англійської мови, оскільки вона позначає недемократичний уряд або систему керівництва країною, яка вдається на неприйнятних методах управління (*“If you refer to a government or system of running a country as a regime, you are critical of it because you think it is not democratic and uses unacceptable methods”* (HarperCollins Publishers, n.d.)). Така саме негативна оцінка притаманна прикметникам *authoritarian, oppressive, communist* та дієприкметнику *sovietized*. Бізнес-структури як антагоністи до громадянського суспільства згадуються лише один раз. Це відбувається, коли професор Люїс наводить приклад громадянського суспільства, представленого групами індійських фермерів, які намагаються захистити свій спосіб життя від втручання мультинаціональних компаній: *«They’ve been organizing themselves to try to come together to protect their traditional ways of*

life, their traditional ways of producing crops, where lots of multinational companies have started to try to sell them new products, new seeds» (BBC World Service, 2001). Відносини між громадянським суспільством та авторитарними урядами характеризуються не як «захист», а як «протистояння/виклик та боротьба»: *...the idea of civil society came back into everyday use by people who wanted to challenge governments; The term (...) reemerged in relation to the struggles of people in Eastern Europe and in the former communist countries who were trying to challenge very oppressive regimes; ...people also started talking about civil society again in the context of Latin America, where there were also authoritarian governments, not democratic governments that people were struggling against* (BBC World Service, 2001).

Іншими словами, громадянське суспільство є учасником соціального конфлікту. Громадянське суспільство формується для захисту певних верств населення, які страждають від несправедливості («*women, gays and lesbians, ethnic minorities*»), або для протидії людській діяльності, яка представляє небезпеку для планети. В останньому випадку, громадянське суспільство представлене протестувальниками проти ядерної зброї та розвитку атомної енергії, а також захисниками навколишнього середовища в цілому («*anti-nuclear campaigners and environmentalists*») (BBC World Service, 2001). Стороною, протилежною громадянському суспільству, виступають держава/уряд та мультинаціональні корпорації, а відносини між учасниками можна схарактеризувати як боротьбу. Таким чином, ситуація, коли концепт CIVIL SOCIETY з'являється в масмедійних текстах, є ситуацією соціального конфлікту, адже соціальний конфлікт «представляє собою форму соціальної взаємодії, направленої на вирішення протиріччя» (Балтаджи & Суханова, 2021, с. 78) та визначається «як зіткнення двох або більше сил, спрямованих на забезпечення своїх інтересів в умовах протидії як відкритої форми соціального протистояння, в межах якого суб'єктивні інтереси однієї зі сторін реалізуються за рахунок цілеспрямованого утиску інтересів іншої сторони» (Балтаджи & Суханова, 2021, с. 79).

Також важливою є мета, яку переслідує громадянське суспільство у протистоянні. Якщо на початку XX століття цією метою були політичні права

(наприклад, право жінок брати участь у голосуванні), то пізніше коло проблем, які намагається вирішити громадянське суспільство, розширилося до прав людини як таких: «...*there's too much split between the hands of the have-nots in society and that all of us have some basic rights, so one of the things that's being talked a lot about at the moment is the basic right to education, to health...*» (BBC World Service, 2001).

З цього випливає, що у конфлікті може існувати ще один учасник – Жертва, чийі права порушуються та за дотримання прав котрої бореться громадянське суспільство, до якого входять ті, чийі правам нічого не загрожує, адже у боротьбі із сексизмом можуть брати участь чоловіки (як наприклад, феміністськи налаштований прем'єр-міністр Канади Джастин Трюдо (Carpenter, 2018). За права мігрантів можуть виступати корінні європейці (наприклад, німецька волонтерка Карола Ракете, капітан корабля SeaWatch 3 (BBC, 2019) тощо.

Таким чином, можна вважати, що ситуація, невід'ємною частиною якої є громадянське суспільство, складається з трьох учасників (або акторів): Протагоніста (CIVIL SOCIETY), Антагоніста (STATE/GOVERNMENT/BUSINESS) та Жертви (VICTIM). Доречність застосування термінів *Протагоніст* та *Антагоніст* обґрунтоване визначенням лексеми *протагоніст* англomовними словниками як «прихильник, поборювач певної мети» (*a leader, proponent, or supporter of a cause* (Merriam-Webster, n.d.), що є важливим, адже саме спільна ідея є тим, що об'єднує людей у групи, які формують громадянське суспільство. *Агоніст*, у свою чергу, – це суперник, опонент (*a person who is strongly opposed to something or someone* (Cambridge University, n.d.). У наративах та драмі антагоніст – це головний герой, який протистоїть протагоністу (*The main character opposing the protagonist in a drama or narrative* (Oxford University, n.d.). Зазначимо принагідно, що як можна буде побачити нижче, поняття *наратив* є основою масмедійного дискурсу, який висвітлює громадянське суспільство.

Конфігурація з трьох учасників органічно вкладається в модель драматичного трикутника Стівена Карпмана (Karpman, 1968), який відображає деструктивні стосунки між сторонами конфлікту (див. Рис. 2.1). Одна зі сторін, Жертва, є безсилою, залежною та уникає відповідальності приймати рішення.

Друга сторона, Переслідувач, намагається домінувати, диктувати Жертві свої правила, подавляє її волю та не поважає її інтереси та потреби. Третя сторона трикутника, Рятівник, діє задля та замість Жертви, допомагаючи їй упоратися із викликами. За С.Карпманом, ці стосунки є дисфункційними, «токсичними»: вони створюють хибне коло, в якому проблеми Жертви мультиплікуються, її бездіяльність та безініціативність стають звичною поведінкою, а отже, її залежність від Рятівника посилюється і тиск з боку Переслідувача зростає. Характерним для драматичного трикутника є зміна ролей: Жертва з часом може стати Переслідувачем, який дорікає Рятівникові або звинувачує Переслідувача в своїх негараздах, перетворюючи Рятівника або Переслідувача на Жертву.

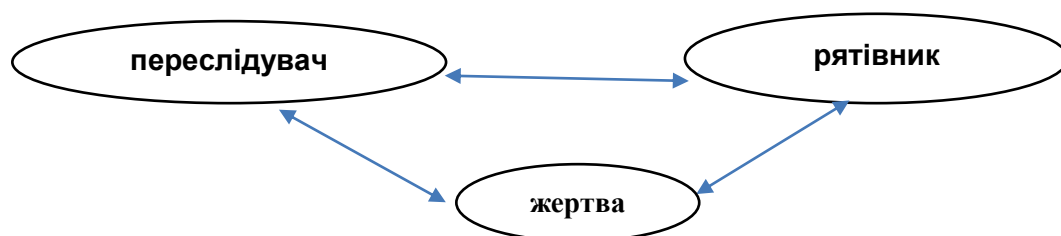

Рис. 2.1. Драматичний трикутник за С. Карпманом

У суспільних процесах модель драматичного трикутника є корисною, проте може застосовуватися із низкою застережень. Так, у випадку застосування драматичного трикутника для моделювання відносин соціальних протиріч, які призводять до формування громадянського суспільства як одного з акторів, аналогії правомірні лише частково. Спільним є те, по-перше, наявність трьох акторів, Антагоніста, Протагоніста та Жертви. Іншою паралеллю є взаємозалежність усіх учасників один від одного.

Однак існують і суттєві особливості у трикутнику, який вимальовується на матеріалі масмедійних текстів вибірки. Фундаментальною властивістю соціальної реальності, зображуваною ЗМІ, є відносини боротьби, протистояння між Протагоністом (громадянським суспільством) та Антагоністом. Як видно із Таблиці 2.1, що містить результати кількісного аналізу статей вибірки щодо мовних одиниць на позначення конфронтації та боротьби, впевнено лідирують лексеми з основою *protest*, об'єднані значенням *to show that you disagree with something by standing somewhere, shouting, carrying signs, etc.* (Cambridge University, n.d.)

**Таблиця 2.1. Частота вживання лексем на позначення конфронтаційних дій
Протагоніста щодо Антагоніста**

Лексема та її форми та похідні	Частота у вибірці
to protest (protests, protested, protesting) (a/the) protest (protests) (a the) protester (protesters)	2356
to demonstrate (demonstrates, demonstrated, demonstrating) (a/the) demonstration (demonstrations) (a/the) demonstrator (demonstrators)	527
to fight (fights, fought, fighting) (a/the) fighter (fighters) (a/the) fist-fighter (fist-fighters)	188
to attack (attacks, attacked, attacking) (an/the) attacker (attackers)	175
(a/the) riot rioting (a/the) rioter (rioters)	135
to clash (clashes, clashed, clashing) (a/the) clash (clashes)	90
to confront (confronts, confronted, confronting) (a/the) confrontation	83
to challenge (challenges, challenged, challenging) (a/the) challenge (challenges)	61
to crack down (cracks down, cracked down, cracking down) (a/the) crackdown	46
to stand off (stands off, stood off) (a/the) standoff	45
to struggle (struggles, struggled, struggling) (a/the) struggle (struggles)*	15
to conflict (conflicts, conflicted, conflicting)** (a/the) conflict (conflicts)	10
Усього	3685

* Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *to fight, especially with your hands* (Cambridge University, n.d.)

** Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *to fight or disagree actively* (Cambridge University, n.d.)

Масмедійні тексти подають відповідь Антагоніста на конфронтаційні дії Протагоніста як репресивні, про що свідчить Таблиця 2.2.

Таблиця 2.2. Частота вживання лексем на позначення конфронтаційних дій Антагоніста щодо Протагоніста

Лексема та її форми та похідні	Частота у вибірці
to arrest (arrests, arrested, arresting) (an/the) arrest (arrests)	413
to prison (prisons, prisoned, imprisoning) (in/to) prison to imprison (imprisons, imprisoned, imprisoning) imprisonment	105
to fine (fines, fined) (a/the) fine (fines)	82
to punish (punishes, punished, punishing) (a/the) punishment (punishments) punishable	78
to crack down (cracks down, cracked down, cracking down) (a/the) crackdown	46
to jail (jails, jailed, jailing) (in) jail	45
to clamp down (clamps down, clamped down) (a/the) clampdown	20
to prosecute (prosecutes, prosecuted, prosecuting)	19
Усього	808

Із Таблиці 2.2. випливає, що, по-перше, ЗМІ приділяють значно менше уваги реакції Антагоніста, тому вербалізатори його дій трапляються в медійних текстах у 5 разів менше. Крім цього, доречно звернути увагу на те, що застосована лексика вказує на інституційність, формальний та правовий характер дій Антагоніста, що є доволі очевидним на прикладі лексем *arrest*, *prison*, *fine*, *jail*, *prosecute*. Однак лексеми *clamp down*, *crack down* та їх похідні, в свою чергу, імплікують

інституційну основу репресивних дій Антагоніста та шкідливу, неправову діяльність Протагоніста, адже Collins Dictionary пояснює *crack down on smb* за допомогою ситуації, коли влада застосовує жорсткі заходи до групи, що порушує правила чи закон (*If people in authority crack down on a group of people, they become stricter in making the group **obey rules or laws*** (HarperCollins Publishers, n.d.), cf., *crack down: to start dealing with **bad or illegal behaviour** in a more severe way* (Cambridge University, n.d.). *Clamp down*, у свою чергу, передбачає примус припинити чиїсь *шкідливі* дії: *to take strong action to stop or limit a **harmful or unwanted activity*** (Cambridge University, n.d.), *to attempt to repress **something regarded as undesirable*** (HarperCollins Publishers, n.d.).

Результати кількісного аналізу лексем на позначення конструктивних способів усунення соціальних проблем – перемовин та діалогу, наведено у Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Частота вживання лексем на позначення діалогу між Протагоністом та Антагоністом

Лексема та її форми та похідні	Частота у вибірці
to talk (talks, talked, talking) (a/the) talk (talks)	193
to discuss (discusses, discussed, discussing) (a/the) discussion (discussions)	126
to negotiate (negotiates, negotiated, negotiating) (a/the) negotiation (negotiations)	30
Усього	349

Як можна побачити, вербалізатори конфронтаційних дій під час конфлікту в медійних текстах, присвячених діяльності представників громадянського суспільства, майже в 13 разів частотніші за лексеми, які позначають дії, спрямовані на вирішення протиріч шляхом перемовин.

Вибірка містить 27 випадків вживання дієслова *to ignore*, яке вербалізує ставлення Антагоніста щодо Протагоніста, як, наприклад, у *Thunberg voiced frustration, saying that the climate justice movement's message **has been ignored** for*

decades (Associated, 2024) або у коментарі до фотографії *Columbia begins suspending pro-Palestine protesters after ultimatum ignored* (Robins-Early, 2024). Однак частота вживання цієї лексеми є значно нижчою, ніж лексем на позначення двох інших форматів взаємодії – перемовин і, особливо, конфронтації.

Статті вибірки репрезентують стосунки між Антагоністом та Жертвою як пригноблення. Засобом вираження взаємодії такого типу є лексеми *to oppress* та *oppression*, проте частота вербалізації цього типу відносин надзвичайно низька (32 вживання на 373 тисячі слів):

*"As a climate justice movement, we have to listen to the voices of those who **are being oppressed** and those who are fighting for freedom and for justice," Thunberg said* (Robins-Early, 2024);

*Climate breakdown exacerbates the reasons people already have for needing to migrate, such as desperate socioeconomic conditions or **political oppression*** (Rackete, 2019).

Відносини між представниками громадянського суспільства (Протагоністом) та Жертвою постають як взаємодія, у якій Протагоніст виконує роль Рятівника, а Жертва – сторони, що потребує захисту й підтримки.

Результати кількісного аналізу наведено у Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Частота вживання лексем на позначення відносин між Протагоністом та Жертвою

Лексема та її форми та похідні	Частота у вибірці
to help (helps, helped, helping) (the) help	344
to rescue (rescues, rescued, rescuing) (the) rescue (a/the) rescuer (rescuers)	289
to save (saves, saved, saving)	35
Усього	668

Відносини між Протагоністом та Жертвою висвітлюються у текстах вибірки значно меншою мірою. Варто зазначити, що ця взаємодія є односпрямованою: вона відбувається від Протагоніста до Жертви та вербалізується лексемами, об'єднаними семою «допомога». Відносинам між цими двома учасниками приділяється значно менше уваги, про що свідчить частота таких вербалізаторів.

Відносини між Антагоністом і Жертвою представлені у ЗМІ найменше та змальовуються як односпрямовані, адже масмедійні тексти вказують на пригноблення Жертви з боку Антагоніста. Схематичну репрезентацію соціального конфлікту у тому вигляді, у якому вони зображені у масмедійних текстах вибірки, подано на Рисунку 2.2., де зазначені учасники, відносини між ними та спрямованість впливу.

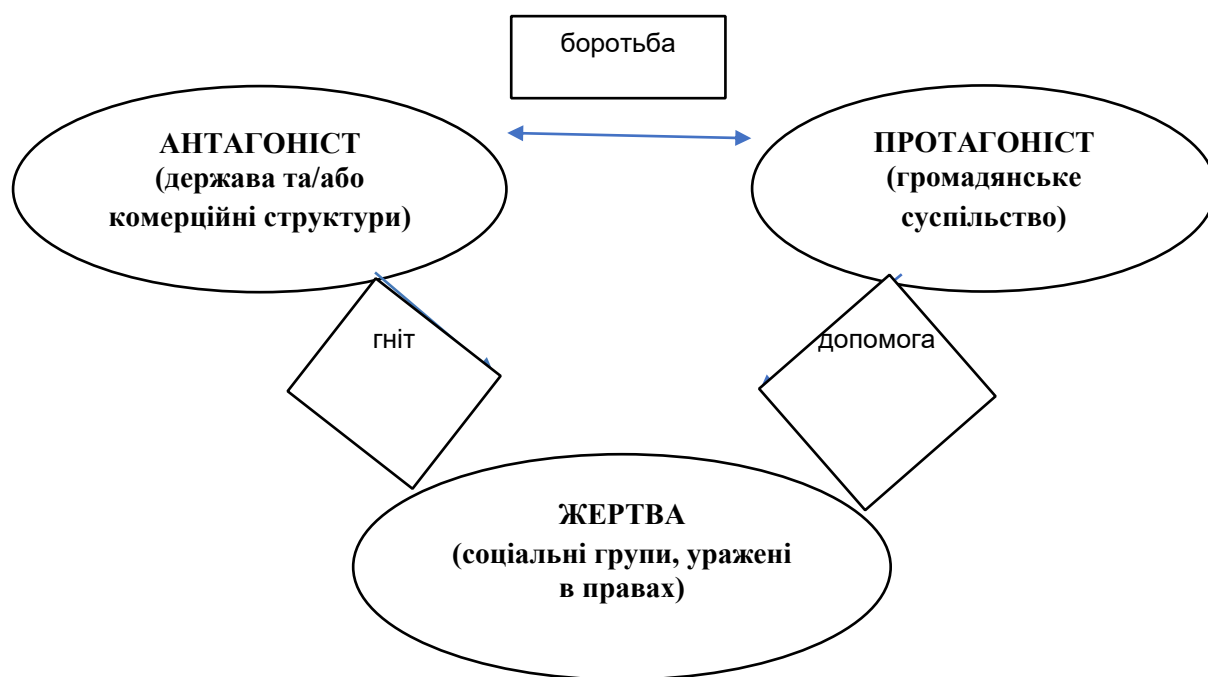

Рис. 2.2. Модель учасників конфлікту та їхніх відносин

Суспільні процеси характеризуються наявністю багатьох акторів, які можуть взаємодіяти один з одним різним чином, а отже, відносини між ними виявляються динамічними. Для найповнішого розуміння концепту CIVIL SOCIETY необхідно розглядати його як частину складної мінливої системи, звертаючи увагу на всі елементи цієї системи, природу їхніх відносин та їхні цілі. Таким чином, кожен підрозділ Розділу 2 присвячено тому, як ЗМІ висвітлюють один із трьох виділених

актантів соціальної ситуації. Позаяк дослідження виходить із тези про те, що до цієї ситуації можна застосувати модель драматичного трикутника Карпмана, то можна очікувати також зміну ролей, яка відбувається між учасниками, і яку висвітлюють масмедіа.

2.1.1. Складник PROTAGONIST: ідентифікаційні та оцінні характеристики вербалізаторів

Результати кількісного аналізу вживання номінації *civil society* підтверджують наведене вище твердження професора Люїса про те, що медійні тексти про громадянське суспільство можуть не містити саме цю лексему (BBC World Service, 2001). Так, цей вербалізатор з'являється у вибірці 205 разів. Це напевно пояснюється тим, що ЗМІ розміщують статті, які повідомлюють про конкретні події, учасниками яких є представники тих груп та організацій, які узагальнено називаються «громадянським суспільством». Отже, для виокремлення вербалізаторів конкретних проявів концепту CIVIL SOCIETY доведеться знову звернутися до академічного дискурсу та дефініції громадянського суспільства, що надається вченими.

Відповідно до одного з академічних визначень, громадянське суспільство – це широке коло різноманітних спільнот та груп, таких як неурядові організації (НУО), профспілки, групи представників корінного населення, релігійні групи, благодійні організації, групи, об'єднані спільною професією, а також фонди, які функціонують у суспільстві поза уряду задля підтримки та захисту певних людей або ідей (*a wide variety of communities and groups such as non-governmental organizations (NGOs), labor unions, indigenous groups, charitable organizations, faith-based organizations, professional associations, and foundations that function outside of government to provide support and advocacy for certain people or issues in society* (Longley, 2022).

Базовими номінаціями концепту CIVIL SOCIETY є лексеми *community, group, organization, union, charity, association* та *foundation*.

Частота вживання цих лексем у вибірці подається у Таблиці 2.5:

Таблиця 2.5. Частота вживання лексем *community, group, organization, charity, union, association* та *foundation*

Лексема	Частота у вибірці
group(s)*	1183
movement(s)	515
NGO(s)/non-profit(s)/nonprofits	220
organisation(s)/organization(s)	206
charity(ies)	85
community(ies)	77
union(s)**	28
association(s)***	20
foundation(s)****	15
Усього	2349

* Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *a number of individuals assembled together or having some unifying relationship* (Merriam-Webster, n.d.).

** Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *an organization that represents the people who work in a particular industry, protects their rights and may agree pay, working conditions, etc. with their employers* (Cambridge University, n.d.).

*** Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *a group of people or organizations who work together for a particular cause, often used in the names of particular organizations* (Cambridge University, n.d.).

**** Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *an organization that has been established to provide financial support for activities and groups that are useful or helpful* (Cambridge University, n.d.).

Слід зазначити, що у дослідженні навмисно не розглядаються власні назви організацій, які утворюють громадянське суспільство. Такими організаціями є, наприклад, *Amnesty International, Defund the Police, Extinction Rebellion (XR), Five Star Movement, Forza Nuova, Fridays For Future, Just Stop Oil (JSO), Last Generation, Moms For Liberty, SeaWatch, Sunrise Movement* тощо. Звичайно, власні назви належать до ядра концепту CIVIL SOCIETY, але вони є окремими

випадками, тоді як дослідження намагається узагальнити структуру концепту як такого.

Задля розуміння якостей та ознак, притаманних Протагоністу у цій групі, доцільно проаналізувати сполучуваність двох лідерів-вербалізаторів, а саме лексем *group* та *movement*. Узагальнюючи розмаїтий матеріал, можна виділити такі основні типи:

1. означення, що уточнюють цілі чи явища, заради чи проти яких ці осередки громадянського суспільства були створені, наприклад, *civil rights groups*, *rights advocacy group*, *environmental (campaign) groups*, *(hot) climate (action) groups*, *eco activist groups*, *pro-democracy groups*, *pro-independence groups*, *pro-Israel group*, *pro-Palestinian group*, *humanitarian groups*, *parental rights group*, *Welsh language campaign group*, *anti-fascist groups*, *anti-mask groups* тощо;

2. означення, що позначають ідеологічну належність групи, наприклад, *hard-right groups*, *far-right groups*, *far-left groups*, *right-wing groups*, *left-wing groups*, *white supremacist group*, *neo-Nazi group*, *nationalist group*, *separatist group*;

3. означення, які позначають географічне розташування групи та які значно поступаються в частотності попереднім групам: *UK-based activist group*, *UK-specific campaign group*, *Florida-based group*, *French and Tamil groups*;

4. означення-епітети, які виконують функцію оцінних ярликів та мають очевидну аксіологічну функцію. До таких належать *controversial parental rights group*; *strong*, *courageous*, *accomplished*, *brilliant and resolute group*; *extremist/terror group*, *extreme protest groups*, *hate group* тощо.

Що стосується модифікаторів слова *movement*, то вони можуть бути розподіленими за такими категоріями:

1. означення, які визначають цілі, що переслідує рух: *civil rights movement*, *climate justice/ecologist/environmental movement*, *movement for justice*, *pro-Palestinian movement*, *(pro-)democracy movement*;

2. означення, які характеризують масштабність руху та його локалізацію, наприклад, *global civil society movement*, *widespread movement*, *local movements*, *regional separatist movement*, *national movement*, *nationwide student movement*,

southern-led movement, European movement, Hong Kong('s) movement, the city's pro-democracy movement, Swedish movement, China's #MeToo movement;

Меншою мірою представлені модифікатори, які уточнюють демографічні характеристики активістів (*multi-generation movement, student movements, youth movement*) та шляхи вираження протесту, обрані активістами (*non-violent (civil disobedience) movement, movement of school strikes against global climate inaction*).

Однак найчастіше вживаними вербалізаторами концепту CIVIL SOCIETY у медійних статтях є лексеми, що позначають безпосередніх учасників акцій, влаштованих організаціями, які складають громадянське суспільство. Результати кількісного аналізу таких мовних одиниць у вибірці подано у Таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Частота вживання лексем на позначення учасників акцій (*activist, protester, student* тощо)

Лексема	Частота у вибірці
activist(s)	1137
protester(s) (also counterprotesters)	605
student(s)	371
young/younger/youngest (people, protesters, women, etc.)	334
supporter(s)	178
demonstrator(s)	156
youth*	55
volunteer(s)	35
campaigner(s)	34
agitator(s)	31
rioter (s)	15
Усього	2951

* Враховувалися лише випадки вживання лексеми із значенням *young people, both male and female, considered as a group* (Cambridge University, n.d.).

Означення, що характеризують та уточнюють інформацію про індивідів, що представляють громадянське суспільство, принципово не відрізняються від модифікаторів, які вживаються з номінаціями організацій, наведеними вище. Так, можна виділити декілька таких груп.

До першої групи належать лексеми *activist* та *protester*, за якими можна помітити такі особливості вживання:

(а) з означеннями, що вказують на цілі, які переслідують індивіди за допомогою своєї акції: *pro-democracy activists*, *anti-mask activists*, *anti-vaccine activists*, *climate activists*, *environmental activists*, *human rights activists*, *anti-fracking activists*, *pro-Israel activists*; *climate (change) protestors*, *environmental protesters*, *pro-Palestine/pro-Palestinian protesters*, *anti-Israel protesters*;

(б) означеннями, які вказують на належність протестувальників до організації громадянського суспільства: *the Forza Nuova activists*, *Insulate Britain activists*, *Extinction Rebellion activists*, *Last Generation activists*, *Just Stop Oil activists*, *Climate Defiance activists*; *Black Lives Matter protesters*, *Antifa protesters*, *Insulate Britain protesters*, *Just Stop Oil protesters*;

Слід зазначити, що лексема *activist* демонструє дві специфічні властивості сполучуваності: (1) тенденцію до вживання з означенням, що вказує на походження активістів (*Hong Kong activist*, *Tamil activists*, *Egyptian civil society activists*, *Nigerian civil society activists*, *Italian activists* тощо), та (2) вживання з означенням, що характеризує статус активіста у суспільстві (*high-profile/prominent activist*) та досвід роботи в межах руху чи організації (*seasoned/longtime activist*).

Другою помітною групою номінацій є ті, які позначають «молодий» (*young*), або ті, у лексичному значенні яких присутня ця сема. До цієї групи належать лексеми *young*, *youth* та *student*. Медійні тексти рясніють словосполученнями *young(younger) people*, *young activists*, *young protesters*, *younger feminists*, *youth protests* тощо. Іменник *student(s)* зазвичай модифікується означенням, яке уточнює або політичні симпатії, або цілі протесту, або належність студентів до певного університету: *left-wing students*, *hard-right students*, *pro-Palestinian students*, *Columbia university students*, *Oxford student* тощо.

Тут слід зазначити, що параметр віку представників громадянського суспільства є суттєвим і молодість активістів може експлікуватися шляхом вказування їхнього віку за допомогою числівника-прикладки (*Malik Harris, 23, a*

global studies major at the University of Maryland, Baltimore County, rented a house in Washington with friends for the weekend to join the protest (McCreesh, 2020), конструкції Numeral + years + old, вживаної як прикметник у функції означення (*Their protest is inspired by **16-year-old** Swedish student Greta, who performs a school strike every Friday to protest in front of the Swedish parliament* (Climate change, 2019), або як субстантивований прикметник у іменниковій синтаксичній функції (*The **21-year-old** is one of several high-profile student leaders who have received threatening anonymous messages* (BBC, 2019), або як обставина часу (*At **20 years old**, Tony Chung is the youngest person to be sentenced under this draconian law* (BBC, 2021). Контекстуальний аналіз свідчить про те, що молодий вік імплікує прогресивність поглядів та прихильність таких активістів до справжніх цінностей, тобто спостерігається дихотомія «молодість/прогресивність: зрілий вік/традиціоналізм». Більш детальний аналіз прагматичних аспектів текстів вибірки наведено у Розділі 3.

Важливою особливістю вербалізацій концепту CIVIL SOCIETY в цій групі є сполучуваність іменників *group, activists, young people* тощо з лексемами, які позначають кількість. До таких лексем належать, передусім, числівники, які вказують на точну кількість активістів:

*A group of **47** pro-democracy campaigners and lawmakers have also been accused of endangering national security by organising an unofficial primary election* (BBC, 2023);

*In Belgium alone last week, the protest movement numbered around **12,000** young people, all participating in a school strike. According to police on Thursday, that figure increased to an estimated **35,000** young protesters* (Climate change..., 2019);

*About **10** young organisers, none over the age of 35, were crammed in, hunched over desks or on phones* (Gayle, 2024).

Очевидно, що вживання числівників спрямоване на подання матеріалу як об'єктивного факту. Цьому протистоять інші випадки вербалізації категорії кількості, які спрямовані на створення в аудиторії враження, що до акцій було залучено велику кількість людей, тобто імплікується певна гіперболізація масштабності акцій, адже «Функція цифр при цьому полягає не у наведенні

конкретних даних, вони наводяться для того, щоб викликати у адресата певний образ, асоціації з великою кількістю чогось» (Дмитрук, 2005, р. 11). У вибірці наявні 97 випадків вживання лексеми *hundreds of* (*activists, people, protesters*) та 70 випадків вживання квантифікатора *thousands of*:

Hundreds of Extinction Rebellion activists gathered on Waterloo, Blackfriars, Lambeth and Westminster bridges calling for an end to new fossil fuel investments (BBC, 2022);

Hundreds of people surged in front of the White House for a third straight night (McCreesh, 2020);

Thousands of demonstrators turned out nightly, with some hurling fireworks, rocks, ball bearings and bottles at the agents (Pagones, 2020);

For the last 10 days, thousands of Georgians – many in their late teens and early 20s - have been bringing the traffic of the capital, Tbilisi, to a standstill (Pagones, 2020).

Також ми натрапляли на такі звороти як *hundreds of thousands, tens of thousands, thousands and thousands*, які покликані сформувати в уяві читачів статті картинку надзвичайно великої кількості людей, що взяли участь в протестній акції:

Hundreds of thousands of people took to the streets (Demytrie, 2024);

Tens of thousands of people walked through the streets of Amsterdam before Thunberg was interrupted, calling for more action from government officials regarding climate change (Wehner, 2023);

Yesterday when we arrived in the dock, there were thousands and thousands of people (Baggs, 2019).

На особливу увагу заслуговують випадки, коли значення великої кількості учасників передається вживанням таких лексем, як *crowd* та *throng*:

In a haunting moment caught on video, a neo-Nazi drove a car into a crowd of counterprotesters, killing one(Re, 2020);

By 9 p.m., tensions between the police and a growing crowd of protesters broke out, with demonstrators wresting the barricades from the police, who in turn volleyed canisters of tear gas into the crowd (McCreesh, 2020);

*Singing and whooping, representatives of farmers, Indigenous people, youth, women, academics, trade unions and environmental NGOs processed slowly through the conference centre to be greeted by chants from **the throng of activists** outside the gates* (Brooks, 2021).

У той час як *crowd* та *throng*, на які припадає 135 та 7 випадків вживання відповідно, позбавлені оцінності (*crowd* визначається як *a group of people having something (such as a habit, interest, or occupation) in common* (Merriam-Webster, n.d.), а *throng* як *a crowd or a large group of people* (Cambridge University, n.d.), іменник *mob*, який у вибірці трапляється 37 разів, має вужче та однозначно негативне значення (*a large, angry crowd, especially one that could easily become violent* (Cambridge University, n.d.)). Це спостерігається, наприклад, в заголовку до статті *Anti-Israel **mob** at Columbia reveals exactly what they will target next after taking over academic building* (Richard, 2024).

Проведений аналіз вербалізаторів Протагоніста засвідчив, що в сучасному англomовному медіадискурсі концепт CIVIL SOCIETY переважно актуалізується через розгалужену систему номінацій, які позначають різноманітні соціальні групи, рухи та окремих активістів. Структурно-семантичний аналіз виявив, що основними вербалізаторами Протагоніста є лексеми, що вказують на організованість суб'єкта (*group, movement, organization*), їхню соціальну ідентичність (*activist, protester, student*) та чисельність (*hundreds of, thousands of, crowd, throng*), що в багатьох випадках подається гіперболізовано. Таким чином, Протагоніст у медіадискурсі представлений не як абстрактний інститут, а як активний, динамічний, нерідко конфліктний суб'єкт, чий образ є інструментом ідеологічного впливу на аудиторію.

2.1.2. Складник ANTAGONIST: типологія вербалізаторів

Складник ANTAGONIST є обов'язковим компонентом соціальної ситуації, в якій виникає та існує громадянське суспільство. Хоча він не є частиною самого концепту CIVIL SOCIETY, однак — заради повноти опису досліджуваного концепту — вважаємо за необхідне окреслити його опонента та способи його вербалізації.

У медійних повідомленнях соціальна ситуація представлена як така, в якій громадянському суспільству в переважній більшості випадків протистоять держава та її інститути (уряд, законодавчі органи, правоохоронні органи тощо), меншою мірою – бізнесові структури та світові еліти. Наприклад:

*In November, a standoff between **police** and students barricaded on the campus of Hong Kong's Polytechnic University became another defining moment (BBC, 2019);*

*And French demonstrators gathered on the Clyde Arc to accuse **the French president** of supporting the **fossil fuel industry** (BBC, 2021);*

***Italy's government** has taken a tough stance to try to clamp down on migrant rescue boats entering Italian waters (BBC, 2019);*

*Two activists glued themselves to an area in front of **the Austrian parliament** in Vienna on Wednesday, defying a ban on protests outside the building (McGuinness & Kirby, 2023);*

*...we also have a responsibility to speak up due to Swedish military cooperation with **Israeli arms companies**, which makes Sweden complicit in Israel's occupation and mass killing (McGuinness & Kirby, 2023);*

*Rachel Reeves talks to business executives. She met some in December, after a £150,000 donation to Labour from a financial services firm. She met more in January, at capitalism's annual jamboree in Davos. And just this week she told a meeting of **City bankers** their "fingerprints are all over" Labour's manifesto (Gayle, 2024).*

Кількісні дані щодо частоти вживання лексем наведені у Таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. Частота вживання лексем на позначення Антагоніста

Концепт	Лексема	Частота у вибірці	Усього
STATE	police	1048	3037
	government	735	
	state	561	
	(Prime) Minister	203	
	officials	172	
	authorities	136	
	parliament	127	
	security forces/service	55	

ELITE	politician	175	240
	elite	39	
	the (super-)rich	26	
BUSINESS	(fossil fuel/oil/arms) company/corporation	23	34
	the City (of London/bankers)	5	
	big pharma	6	
			3311

Слід додати, що частотність випадків представлення держави як суперника насправді дещо вища, оскільки в таблиці не враховані численні випадки, коли вербалізаторами Антагоніста-держави виступає назва цієї держави, назва столиці, ім'я голови цієї держави або назва його/її резиденції, назва будівлі, де розташований уряд, тощо (тобто тут маємо справу із синекдохою), наприклад:

Hungary, for example, passed what it called the “Stop Soros” law, which criminalized helping refugees and migrants apply for asylum (Goldberg, 2024);

*Hassiba Hadj Sahraoui, MSF’s humanitarian affairs adviser, said the **UK** had “played a shameful role in propping up this broken system” (Tondo, 2020);*

*A court in southern China on Friday found a prominent feminist journalist guilty of endangering national security and sentenced her to five years in prison, **Beijing’s** latest blow to civil society (Stevenson & Wang, 2024);*

*Angela Merkel, Boris Johnson, Emmanuel Macron, Joe Biden were all caricatured in the band which Oxfam said was guaranteed to produce a “lot of hot air”. (...) A large demonstration has been taking place on the other side of the Clyde opposite the conference venue, with members of the UK’s Tamil community protesting against **Sri Lanka’s prime minister**. (...) Hossein Abedini, the NCRI’s UK deputy director, said he was in Glasgow to protest against **Iranian President Ebrahim Raisi** and other officials who had “committed crimes against humanity”. (...) In Finnieston, a group of Ugandan campaigners gathered to hold a protest against the country’s president, **Yoweri Museveni** (BBC, 2021);*

Parallels have been drawn with an authoritarian bill which came into force in Russia in 2012, and which the Russian government has since used to marginalise voices

*challenging **the Kremlin** - including prominent cultural figures, media organisations and civil society group* (Demytrie, 2024).

Також слід зазначити, що концепти STATE, ELITE та BUSINESS імплікуються у медійних текстах як винуватці у соціальній несправедливості чи провідники ідеології або політики, з якими бореться громадянське суспільство. Так, у наведених нижче прикладах жорсткі дії поліції репрезентують державу, бідність, нерівність. Ідеологія Європи як фортеці є результатами дій політичної еліти, а комерціалізація благодійних установ виступає наслідком проникнення бізнесу до сфери, яка не має на меті отримання прибутків:

*The video went viral and people took to the streets to protest **police brutality** and **systemic racism*** (Pagones, 2020);

***Poverty and inequality** are political, so tackling them is political* (Young-Powell, 2015);

*It is not enough for Europeans to applaud those who challenge **the Fortress Europe ideology*** (Rackete, 2019);

*Support organisations such as Sea-Watch however you can. And speak up against – and vote against – **the politics of hate and division*** (Rackete, 2019);

*While charities became dependent on government money, there was a parallel **marketisation of public services**, with state contracts handed out in competitive tendering exercises* (The Guardian, 2024).

Таким чином, у медійних текстах нашої вибірки Антагоніст до концепту CIVIL SOCIETY представлений трьома концептами, а саме STATE, ELITE та BUSINESS, серед яких за частотою вживання домінує концепт STATE.

2.1.3. Складник VICTIM: лінгвістична специфіка та динаміка рольових трансформацій

Кількісний аналіз вибірки свідчить про те, що складнику VICTIM приділяється значно менше уваги, ніж іншим двом компонентам соціальної ситуації. Так, вербалізацію цього складника було зареєстровано у 24% статей вибірки, тобто у 122 статтях із 507.

У цілому, громадянське суспільство зосереджене на захисті прав людини, які порушує Антагоніст (наприклад, *Uprisings of the Earth (SLT) condemned the shutdown as a **violation of human rights and an infringement on the French public's freedom of speech** according to reports* (McFall, 2023).

Жертви, тобто ті, чий права ігноруються та кого намагається захистити громадянське суспільство, варіюють за ступенем своєї «глобальності»: представники громадянського суспільства можуть боротися за «весь світ» та навіть усе людство:

Our entire world faces imminent catastrophe. Congress has the power to save millions – even billions – of lives. The fact that they haven't already ended fossil fuel subsidies is shameful (Richard, 2024).

Жертвою можуть бути окремі нації або населення певних країн:

*The families of victims of executions are here today to ask the world leaders to stand on the side of **the Iranian people** and prosecute Ebrahim Raisi and other officials in the Iranian regime* (BBC, 2021);

*"The world needs to speak up and call for an immediate ceasefire, justice and freedom for **Palestinians and all civilians affected**," the 20-year-old posted to X, formerly known as Twitter* (Wehner, 2023);

*Lang Banks, director of WWF Scotland told BBC Scotland's Drivetime he agreed with Ms Thunberg that politicians were not fulfilling their pledges, such as the promise of \$100bn to help **poorer nations** cut emissions by 2020* (BBC, 2021).

У ролі Жертви, яку намагаються захистити представники громадянського суспільства, постають окремі соціальні групи всередині певної країни. Узагальнюючим вербалізатором таких груп виступає словосполучення *marginalised groups*, але зазвичай дії громадських активістів спрямовані висвітлити та вирішити проблеми конкретної групи, про що чітко зазначається у тексті:

*Young climate activists haven't 'been radicalised' – solidarity with **marginalised people** has always been at the heart of our message* (Thunberg, 2023);

*There's a lack of **women's** voices in the conversation in many places around the world. It's critical that **women's** voices become part of the conversation and action*

around global change and implementation of the sustainable development goals (SDGs) (Young-Powell, 2015);

*Floyd's death also highlighted a number of other **Black people** who were killed at the hands of White individuals or police officers* (Pagones, 2020);

*Many protests have revolved around the push for police to be defunded, with demonstrators arguing that money meant for those departments should be reallocated to programs that benefit **communities of color*** (Pagones, 2020);

*The March 4 elections swept in a new populist government which is deeply skeptical of the European Union and has already slammed the door to new **migrants** while threatening to expel the ones already in the country* (Horowitz, 2018);

*We're going to continue to do the work that we're doing to stand up for our **children**, to perform our civic duties, to speak out to government entities that we think are overstepping," Descovich said* (Marcus, 2023).

Кількісний аналіз лексем, які вербалізують складник ЖЕРТВА у медійних статтях, подано в Таблиці 2.8.

Таблиця 2.8. Частота вживання лексем на позначення Жертви

Лексема	Частота у вибірці
migrant(s)	693
women	535
Black(s)/Black people	187
children	141
victim(s)	114
refugee(s)	74
(people/women) of colour/color	45
marginalised/marginalized people/group(s)	22
Усього	1811

У часи, коли екологічні проблеми вважаються одними із ключових з точки зору англомовних країн Заходу, непоодинокими випадками у вибірці є тексти, у яких жертвою представлена планета (клімат, природа тощо):

*A poll conducted by Omnisys last year found 66% of people in the UK support taking non-violent direct action to protect the country's **nature**... (Silva, 2023);*

[Заголовок:] *Restore **Nature** Now: thousands to march in London calling for urgent action ... The Labour manifesto is pretty good on energy and climate change but it's hopeless on **nature and wildlife** and anything that's rural – there's nothing really on farming (Barkham & Gayle, 2024).*

Здорове, безпечне та незасмічене середовище вважається активістами одним з людських прав, що пояснює частоту вживання (78 випадків у вибірці) поняття *climate justice*, як-от наприклад, *Advocating for **climate justice** fundamentally comes from a place of caring about people and their human rights* (Thunberg, 2023). Збереження чистої планети та стабільного клімату – це мета активістських організацій, тобто складник PURPOSE у концепті CIVIL SOCIETY, який буде розглядатися у пункті 2.2.2.

Як вже зазначалося вище, драматичний трикутник передбачає зміну ролей, і саме це спостерігається у досліджуваному матеріалі. Представники громадянського суспільства, які виступають Рятівниками, в деяких текстах вибірки постають у ролі Жертви, безпорадної перед утисками Антагоніста-Переслідувача. Приклад, наведений нижче, демонструє вербалізацію такої трансформації: лексема *activists* застосовується для позначення людей, які сміливо висловлюють свою думку та готові обстоювати її, проте можливість Антагоніста (у цьому випадку, представленому органами безпеки – *security forces*) протидіяти активістському руху законними методами (*surveillance, intimidation, raids, arrest*) обмежують або навіть унеможливають активні дії з боку представників громадянського суспільства:

Surveillance and intimidation of activists as well as the looming threat of arrest are common, while independent groups, from anti-torture organisations to unions, face raids and arrest by the security forces, now equally brazen about targeting activists abroad or disrupting their activities (Michaelson & Milman, 2022).

Однак процес переходу до іншої ролі може бути і зворотнім, оскільки Жертва може брати на себе відповідальність та починати активно боротися за свої

права, стаючи своїм власним Рятівником, захисником інтересів своєї соціальної групи, наприклад, жінки – представниці расових та етнічних меншин:

*But **black, Latino and other women of color** started their own campaign. April Reign, a digital media strategist and the woman behind the #OscarSoWhite hashtag, began to organize people around the #WOCAffirmation or women of color affirmation (Garcia, 2017).*

Наступний приклад містить опис того, як люди, народжені під час кліматичних, економічних та соціальних негараздів, намагаються виправити ситуацію та запропонувати альтернативу курсові, який вважають нищівним:

*Like whether you're 31 like me or you're 16, we have something in common, which is we've only known crisis – we were born into **a climate crisis**, there's been **economic crashes**, work is becoming **increasingly precarious**, our communities are changing for the worse in many ways – and **that could bind our generations together to fight for an alternative.**" (Gayle, 2024).*

Таким чином, роль Жертви вербалізується у медійних текстах найменшою мірою порівняно з кількістю вербалізації Протагоніста та Антагоніста. Жертвою може поставати як людство в цілому, так і окремі соціальні групи. Відносини між ролями Жертви та Протагоніста мінливі та динамічні, оскільки самостійні та відповідальні дії представників маргіналізованих груп можуть приводити до формування громадського руху або організацій, але, з іншого боку, застосування Антагоністом різноманітних методів придушення протестних рухів може перетворювати Протагоніста в Жертву.

2.2. Функціональні складники концепту CIVIL SOCIETY та засоби їхньої вербалізації в медійному дискурсі громадської активності

У медійних статтях висвітлюється взаємодія між учасниками трикутника і передусім, як можна було побачити з результатів кількісного аналізу, наведеного вище, увага приділяється динаміці відносин між Протагоністом та Антагоністом. Отже, властивості концепту CIVIL SOCIETY, які відображаються у текстах ЗМІ – це дії представників громадянського суспільства та цілі, заради яких ці заходи й

організуються. Тож у концепті CIVIL SOCIETY виділяємо два складники: ACTION і PURPOSE.

2.2.1. Складник ACTION: лексична типологія дій громадянського суспільства

У матеріалах засобів масової інформації Протагоніст представлений як такий, що діє у двох сферах: реальному світі та віртуальному світі. За даними ЗМІ, основним полем для дій громадянського суспільства є реальний світ. Акції, організовані в публічних місцях, розраховані на те, аби продемонструвати незадоволення діями Антагоніста та/або бути помітними для решти громадян. Представники громадянського суспільства намагаються такими акціями або змусити Антагоніста переглянути свою політику щодо певної проблеми, або залучити до своїх лав якомога більше людей.

Складник ACTION вербалізується дієсловами *to protest, to demonstrate, to march, to rally* або лексемами-похідними від цих дієслів. Слід зазначити, що типовою ознакою медійних текстів вибірки є іменникова репрезентація дії, тобто вживання подієвих іменників *protest, demonstration, march* та *rally*. Так, дієслово *to demonstrate* у значенні *to make a public expression that you are not satisfied about something, especially by marching or having a meeting* (Cambridge University, n.d.) трапляється у вибірці 23 рази, в той час як іменник *demonstration* – 257 разів. Приблизно таке саме співвідношення, тобто 1 до 10, спостерігається стосовно дієслова *to protest* та відповідного іменника. Наприклад:

... *lots of people in this country **have protested** and successfully changed the law* (Nevett, 2023);

*Extinction Rebellion **protests** this week have focused on tackling the UK's reliance on oil and other fossil fuels* (BBC, 2022);

*A small group of Palestinians **demonstrate** as tens of thousands of people gathered in Amsterdam, Netherlands, Sunday, Nov. 12, 2023, to call for more action to tackle climate change* (Wehner, 2023);

*The bill was withdrawn in September but **demonstrations** continue and now demand full democracy and an inquiry into police actions (BBC, 2019);*

*She is among members of Georgia's Gen Z who **have been marching** through Tbilisi with EU and Georgian flags draped around their shoulders, holding banners and chanting: "No to the Russian law!" (Demytrie, 2024);*

*The **march** follows a massive demonstration at New York City's Grand Central Terminal (Wehner, 2023);*

*Protesters **rally** at the Capitol building in Sacramento on 20 April to demand that Governor Gavin Newsom ease coronavirus restrictions (Kane, 2020);*

*"While the **rally** was being held and was peaceful, Portland Police officers stayed away," the police bureau said (Wehner, 2023).*

Складник ACTION також вербалізується словосполученням *to take to the street*, який вживається 47 разів та є синонімом дієслова *to demonstrate*:

*Demonstrators **took to the streets** of Philadelphia following the October officer-involved shooting of Walter Wallace Jr., an armed Black man reportedly with a mental health history (Pagones, 2020);*

*This week activists **have been taking to the streets** in protest, saying police actions will simply galvanise support (McGuinness, 2023).*

Лексеми *demonstration*, *march*, *rally* імплікують участь великої кількості людей (наприклад, *rally* з частотністю 147 позначає «публічне зібрання великої групи людей, особливо прихильників певної точки зору» (*a public meeting of a large group of people, especially supporters of a particular opinion* (Cambridge University, n.d.) в акціях, спрямованих на вираження незадоволення певними соціальними процесами. Слід зазначити, що протестні акції можуть перетворюватися у заворушення, що вербалізується іменниками *riot*, *destruction*, *violence* або прикметниками *violent*, *destructive* тощо:

*The demonstrations that followed Floyd's death at times devolved into **riots** that often included looting, **violence** and **destruction** (Pagones, 2020);*

*The January 6 Capitol **riots** and subsequent search for perpetrators also highlighted how video footage and facial recognition technology can be used to easily identify people online (Robins-Early, 2024);*

*In May 2020, Trump said the U.S. would indeed designate Antifa a "terrorist organization," after a rash of **violent** protests following the in-custody death of George Floyd (Re, 2020);*

*The police said it was possible there could be disorder - that a very small minority of protesters would become **violent** (BBC, 2021).*

Частота вживання прикметників *peaceful* та *nonviolent* у вибірці складає 69 та 95 одиниць відповідно, що приблизно дорівнює частоті вживання прикметника *violent* (184 випадки). Дослідження мовного матеріалу виявило, що ці мовні одиниці часто з'являються поруч, в межах одного речення, позаяк тексти ЗМІ зазвичай описують поступове переростання мирних протестів у жорстокі заворушення:

*'While he called **rioters** "Antifa-like" during an appearance on Fox News' "Sunday Morning Futures," he said, "I think it still remains to be seen exactly how" **the situation devolved from peaceful protests to something entirely different** (Re, 2020);*

*New York City also saw **peaceful protests that grew violent or destructive** in the days and nights following Floyd's death (Pagones, 2020).*

Складник ACTION містить у собі надання допомоги Жертві, що вербалізується за допомогою лексем *to help*, *to rescue* та похідними від них. Наприклад:

*Ten years after that conversation, Ms. Burke created Just Be Inc., a nonprofit organization that **helps** victims of sexual harassment and assault (Garcia, 2017);*

*The 31-year-old still faces possible charges of **helping** illegal immigration (BBC, 2019);*

*History will one day recognize the Moms for Liberty for their courage, commitment and sacrifice and for being an integral force which **helped** to tip our nation back toward pragmatic and commonsense solutions; the rights of parents and families; and individual liberty for all (MacKinnon, 2023);*

*The crew of the Sea-Watch 3 made their way towards the distressed dinghy and **rescued** those on board* (Hughes, 2019);

*The German boat captain who disobeyed orders not to dock in Italy while carrying migrants **rescued** from the Mediterranean has been cleared* (BBC, 2019).

До цієї групи конструктивних дій належить мовна одиниця *to discuss* та похідні від неї, адже у таких випадках метою громадянського суспільства є участь у публічній сфері, тобто організація майданчика для обговорення актуальної для суспільства проблеми, наприклад:

*Conference staff (...) repeatedly surrounded civil society delegates to create an atmosphere of discomfort if they mentioned the word activism in conversation, or tried **to discuss it with colleagues*** (Michaelson & Milman, 2022);

*It might seem surprising that **the discussion over climate** is so fierce in Germany* (McGuinness, 2023);

*The legal action against Ms. Huang and Mr. Wang, which experts said was harsh even by China's standards, signals the shrinking space for **independent discussion of social issues*** (Stevenson & Wang, 2024).

У XXI столітті майданчик для обговорення та популяризації певної теми надає інтернет. Особливості стратегій онлайн-комунікації таких організацій досліджуються у низці наукових праць (Краснопольська & Милосердна, 2021; Онищенко et al., 2013; Di Lauro et al., 2019; Shin, 2024; Steen-Johnsen & Enjolras, 2015). Розповідаючи про таку діяльність громадянського суспільства, ЗМІ посилаються на соціальні мережі та інтернет-сторінки громадських організацій, і, таким чином, інформують суспільство про цілі та заходи цих рухів:

*According to its [Moms for Liberty] **website**, the mission of the group is to "unify, educate and empower parents to defend their parental rights at all levels of government."* (Steinhauser, 2023).

ЗМІ подають Інтернет як основну платформу для деяких кампаній. Таким, безперечно, став рух #MeToo у Сполучених Штатах, Гонконзі та Мексиці:

*After her [Alyssa Milano's] tweet, **social media** was soon flooded with stories of harassment and assault, as #metoo became a way for users to tell their experience with*

*sexual violence and stand in solidarity with other survivors. The hashtag was widely used on **Twitter, Facebook, Snapchat** and other platforms; on **Facebook**, it was shared in more than 12 million posts and reactions in the first 24 hours...* (Garcia, 2017);

*Ms. Huang became a central figure in China's #MeToo movement in early 2018 when **she established an online platform** for people to post their accounts of sexual harassment* (Stevenson & Wang, 2024);

*The #MeToo movement, nearly dormant in Mexico, was jump-started when **an activist posted messages on Twitter** last weekend in which she accused a young writer of having beaten and abused more than 10 women* (Villegas, 2019).

Слід зазначити, що ЗМІ надають своїй аудиторії змогу почути голоси лідерів громадянського суспільства, цитуючи їх пости, наприклад:

*"The world needs to speak up and call for an immediate ceasefire, justice and freedom for Palestinians and all civilians affected," the 20-year-old [Greta Thunberg] **posted to X, formerly known as Twitter**. In response to the post, Israel said, "@GretaThunberg, Hamas doesn't use sustainable materials for their rockets which have BUTCHERED innocent Israelis."* (Wehner, 2023);

*"I know what I'm risking, but the 42 survivors I have on board are exhausted. I'm taking them to safety," **Captain Rackete said on Twitter** on Wednesday* (Povoledo & Pianigiani, 2019);

***On X, formerly Twitter**, he [Jusper Machogu] **regularly posts videos** of himself weeding his land, planting garlic, or picking avocados - offering viewers a window into life in rural Kisii, south-west Kenya* (Silva, 2024).

Вочевидь, цитування окремих особистостей сприяє персоналізації повідомлення та надає текстові наративного формату, про що докладніше йтиметься в П. 3.1.

Ще однією групою мовних одиниць, що вербалізують складник ACTION, є лексеми, які позначають дії представників громадянського суспільства, спрямовані на порушення звичного життя. Гіперонімом цієї групи одиниць є дієслово *to disrupt* та його похідні *disruptive, disruption*, а гіпонімами – *to block (blockade)/to shut down, to bring to a standstill, a strike* (у значенні *a period of time*

when workers refuse to work because of an argument with an employer about working conditions, pay levels, or job losses (Cambridge University, n.d.) тощо:

*For months Last Generation **has disrupted** traffic in German cities (McGuinness & Kirby, 2023);*

*The group often uses **disruptive** tactics to highlight its demands (BBC, 2022);*

*Among 18 to 24-year-olds, 41% either "strongly supported" or "somewhat supported" the **disruption** of traffic and public transport in London to highlight Extinction Rebellion's aims (BBC, 2022);*

*Across a two-week period in August and September, activists **blocked** Oxford Circus and erected a giant table in Covent Garden (BBC, 2022);*

*The campaign group began a wave of protests two months ago, **blocking** major roads and motorways in England (BBC, 2021);*

*Climate Defiance is calling for a "historic **blockade**" of the Congressional Baseball Game at Nationals Park in Washington, D.C., on Wednesday, June 12 (Richard, 2024);*

*The group came to prominence when its activists **shut down** major roads such as the M25 and Dartford crossing in November 2022 (BBC, 2024);*

*For the last 10 days, thousands of Georgians – many in their late teens and early 20s - **have been bringing the traffic** of the capital, Tbilisi, **to a standstill** (Demytrie, 2024);*

*Their protest is inspired by 16-year-old Swedish student Greta, who performs **a school strike** every Friday to protest in front of the Swedish parliament (Climate change 2019).*

Останнім часом блокування транспорту досягається активістами останнім часом шляхом приклеювання себе до дороги чи злітної смуги чи приковування до машин або будівель, отже, в текстах виявляються непоодинокі випадки вербалізації таких дій із уживанням зворотної конструкції *to glue oneself* та *to lock oneself*:

*More than 130 people **locked or glued themselves to roads and buildings** (BBC, 2022);*

*A group of eight activists later **locked themselves to a car in the road**, while two **glued themselves to the roof** (BBC, 2022);*

*Approximately sixty flights were canceled after the half-dozen protesters **glued themselves to the tarmac**, forcing officials to temporarily close the airport (Nerozzi, 2024).*

До окремої групи можна віднести ті лексеми, які називають дії активістів, спрямовані на перегляд історії та оцінки дій громадських діячів. Тексти з такими мовними одиницями висвітлюють, передусім, події, пов'язані з рухом Black Lives Matter, який намагається подолати расизм та, поміж інших питань, ставить під сумнів загальноприйняту оцінку діяльності історичних фігур Сполучених Штатів Америки та Великої Британії. Протест проти расової дискримінації виражається у паплюженні образливими написами будівель та монументів або навіть поваленні пам'ятників таким видатним постатям минулого, як Христофор Колумб, генерал Лі та Вінстон Черчилль. Мовні одиниці, що позначають ці дії, можуть належати до нейтральної лексики, наприклад, *to topple*, *to pull down*, або бути негативно забарвленими, як-от *to vandalize*:

*The move is in direct response to the four protesters being cleared of criminal damage after **toppling** a statue of slave trader Edward Colston in Bristol in 2022 (Rackete, 2019);*

*However, he cautioned against **pulling down** historical statues, a byproduct of some of the protests, describing it as "amputating history" (Agence France-Presse, 2020);*

*Three people were arrested in early February after a demonstration in downtown Portland turned "violent" and a war memorial **was vandalized** (Re, 2020).*

За останні два роки активісти почали застосовувати іншу тактику задля привернення уваги до екологічних проблем, а саме, псування або пошкодження пам'яток чи шедеврів світової культури шляхом приклеювання себе до них, перефарбовування або жбурляння в них фарбою, їжею (супом, картопляним пюре) тощо:

*The pair appeared to **glue themselves to the wall adjacent to Van Gogh's Sunflowers (1888)**. They also **threw a red substance - what appears to be tomato soup - over the painting** (Youngs, 2022);*

*Last October two activists **threw mashed potato at a Claude Monet painting** at a museum in Potsdam near Berlin and then **glued themselves to a wall**, an action that mirrored similar protests in the UK by the climate action group Just Stop Oil. (...) In Italy, three Italian activists were due in court on Wednesday for **gluing themselves to a Vatican museum sculpture** dating back to Roman times last August. Activists belonging to the group **had also coloured the Trevi fountain in Rome black** as a statement against fossil fuels (McGuinness & Kirby, 2023);*

*Climate activists vandalize Stonehenge by **spraying orange powder** (Nerozzi, 2024).*

Слід зазначити, що будь-яка акція – масова чи персональна – передбачає організацію. Іншими словами, основним завданням громадянських рухів є залучення людей до спільної справи заради певної мети та координація їх дій у взаємодії з іншими двома учасниками ситуації, тобто Антагоністом та Жертвою. Отже, не випадково, що *Get organised* є першим з десяти пунктів у статті 2015 року *Ten ways to build a global civil society movement*, який розкривається таким чином: “***Being more organised is the bottom line here. We need to get far more organised to deal with the threat of repression that is facing civil society***” (Young-Powell, 2015).

Основа *organize/organise* трапляється у вибірці 628 разів та є однією з ключових у складнику ACTION.

Результати щодо частоти вживання мовних одиниць, наведені в Таблиці 2.9, свідчать про те, що медійні тексти фокусуються на тому аспекті концепту CIVIL SOCIETY, який вербалізує складник ACTION як засіб вираження незадоволення. Другим типом дій за ступенем висвітлення є допомога та формування публічної сфери для дискусій щодо вирішення суспільних проблем. Третім компонентом складника ACTION у ЗМІ є дії, спрямовані на привертання уваги до проблем шляхом порушення звичного життя, норм та законів. Усі заходи, влаштовані громадянським суспільством, вимагають планування та керування, тому вербалізатори з основою *organize/organise* мають високу частоту вживання, причому цей компонент може вважатися гіперонімічним щодо решти у складнику ACTION.

Таблиця 2.9. Частота вживання лексем-вербалізаторів складника

ACTION

Тип дії	Лексема, її форми та похідні	Частота у вибірці
Виявлення незадоволення	to protest (protests, protested, protesting) (a/the) protest (protests) (a the) protester (protesters)	2356
	to demonstrate (demonstrates, demonstrated, demonstrating) (a/the) demonstration (demonstrations) (a/the) demonstrator (demonstrators)	527
	to rally (a/the) rally	147
	(a/the) riot rioting (a/the) rioter (rioters)	135
	to take to the streets	47
Усього		3212
Надання допомоги та створення платформи для дискусії	to help (helps, helped, helping) (the) help	344
	to rescue (rescues, rescued, rescuing) (the) rescue (a/the) rescuer (rescuers)	289
	to post (posts, posted, posting) (a/the) post	157
	to discuss (discusses, discussed, discussing) (a/the) discussion	125
Усього		915
Порушення звичного життя	to block (blocks, blocked, blocking) (a/the) blockade	314
	to disrupt (disrupts, disrupted, disrupting) (a/the) disruption disruptive	230
	to glue (glues, glued, gluing)	115
	(school/climate/hunger) strike	65

	to vandalize/vandalise (a/the) vandal vandalism	55
Усього		779
	to organize/organise organization/organisation organizer/organiser	628

Дослідження лексичних вербалізаторів складника ACTION демонструє, що вибір дієслів та їхніх номіналізованих форм у медіатекстах не є випадковим, а підпорядкований стратегічним цілям видання. Як зазначає Л. І. Шевченко (2024), функціонально-стилістичний аналіз лексики медійного тексту дозволяє виявити, як добір лексичних засобів структурує подієву репрезентацію та водночас формує ідеологічно зумовлену інтерпретацію тексту аудиторією. Саме цей механізм ми спостерігаємо під час аналізу лексем на позначення конфронтаційних дій: вибір між нейтральними лексемами та аксіологічно маркованими «ярликами» перетворює повідомлення про громадську акцію на інструмент формування оцінного ставлення до її учасників. Таким чином, лексичний набір, притаманний медіатекстам, стає фундаментом для конструювання наративного образу Протагоніста в медіадискурсі.

2.2.2. Складник PURPOSE: засоби вираження ціннісних орієнтирів

Дослідження вербалізаторів цілей громадянського суспільства, заради яких Протагоніст вступає у взаємодію або конфронтацію з Антагоністом, виявило, що у медійних текстах складник PURPOSE тісно переплетений із тими соціальними причинами, які змусили громадянське суспільство вдаватися до дій. Отже, складник PURPOSE представлений як те, ЗА що виступає Протагоніст, в той час як причини вербалізуються «від протилежного», тобто те, ПРОТИ чого бореться Протагоніст.

Теоретично, ключовим елементом у складнику PURPOSE має бути *human rights*, адже ідеальне суспільство, якого прагне громадянське суспільство, будується на демократичних засадах, що передбачає рівність громадян (*equality*)

та соціальну справедливість (*justice*). Тож у текстах ЗМІ концепт CIVIL SOCIETY пов'язується із боротьбою за справедливість та повагу до окремих груп та кожної окремої людини, котра вважається ураженою в своїх правах, як-от: *women's rights, everyone's civil rights, rights for drivers, the rights of parents and families, gay rights* тощо. Наприклад:

*It [the EU's persecution of Carola Rackete as Captain of the Sea-Watch 3] shows the hypocrisy of the EU's stance on migration, but also states boldly what kind of future we want: a future of global **equality, solidarity and justice** (Rackete, 2019);*

*We defend the Constitution and **everyone's civil rights** (Horowitz, 2018);*

*The recent Berlin regional election was partly fought between a conservative campaign for more **rights for drivers** and Green demands for better bike paths (McGuinness, 2023);*

*These gatherings often focused on issues like the #MeToo movement, **gay rights** and job conditions for workers (Stevenson & Wang, 2024).*

До прав, які повинні захищатися, також належать право на особисту свободу (*personal freedom*), а також права окремого громадянина та груп громадян на свободу слова (*freedom of speech*), зібрання (*right to freedom of assembly*) та протест (*right to protest*):

*Some groups protested, refusing to keep their distance, marching against travel restrictions – as if measures that governments must impose for the good of their people constitute some kind of political assault on **autonomy or personal freedom** (Agence France-Presse, 2020);*

*Uprisings of the Earth (SLT) condemned the shutdown as **a violation of human rights and an infringement on the French public's freedom of speech** according to reports (McFall, 2023);*

*Titled “Closing Civic Space in the United States,” the report describes a wide array of **efforts to curb organizing and assembly** (Goldberg, 2024);*

Swedish climate activist Greta Thunberg also threw her support behind the group and according to local news outlet France24 stood alongside supporters of the group

*outside the Council of State in Paris Wednesday and said, "This is about **the right to protest**, and this is about defending life."* (McFall, 2023).

Цілі, що їх переслідує громадянське суспільство, є антропоцентричними, і це особливо чітко простежується на прикладі поняття *climate justice* (кліматична справедливість), яке визначається як *the idea that the rich countries of the world must take responsibility for climate change and the damage it causes, and help poorer countries and people because they have not caused most of the problem and are the worst affected* (Cambridge University, n.d.). Іншими словами, занепокоєння громадських рухів щодо кліматичних змін пов'язані не стільки з негативними наслідками для природи як такої, скільки тим, що деякі соціальні групи (*Indigenous people, people of colour, women and disabled people* (Carbon, 2021)) відчують їх вплив більшою мірою, ніж заможні верстви населення чи мешканці фінансово благополучних країн. Кліматична справедливість виноситься як гасло громадських організацій та їх акцій, наприклад:

*Chanting "**climate justice now**" and "power to the people", the snaking line of activists still carrying the red ribbons exited the secured area where activists holding fluttering **Extinction Rebellion** flags were listening to speakers* (Brooks, 2021);

*Some 40 activists held signs reading "**Climate Justice Now**" as they sat in front of at least two entrances to the 349-seat Riksdagen, including the main doorway* (Associated, 2024).

Зрештою, *climate justice* проголошується однією з найвідоміших активісток, Гретою Тунберг, безумовною умовою прав людини:

*We won't stop speaking out about Gaza's suffering – **there is no climate justice without human rights*** (Thunberg, 2023).

Складник PURPOSE виявляється важливою частиною повідомлення про події, пов'язані з громадянським суспільством у текстах ЗМІ, адже посилення на мету є часто частиною номінації активістів або демонстрантів. Так, як вже зазначалося, лексеми на позначення представників громадянського суспільства *activist, protester, demonstrator, campaigner* тощо та заходів, які вони організують, як правило вживаються з означеннями, які вказують на їхні цілі: *climate (change) activists / protesters / demonstrations / protests / movement, environmental*

activists/protesters, civil rights protests/campaigners, pro-democracy activists/protesters/protests, pro-Israel activists, pro-Palestinian/pro-Palestine protesters/protests/demonstrations, parental rights group, human rights defenders, Civil Rights icon, LGBT rights campaigner тощо.

*One of Van Gogh's famous Sunflowers paintings has been cleaned and is back on display, after **climate activists** threw tins of what appeared to be tomato soup over it (Youngs, 2022);*

***Climate change protesters** have blocked four of London's busiest bridges (BBC, 2022);*

*The desire for anonymity has extended beyond college campuses to other **pro-Palestinian demonstrations** (Robins-Early, 2024);*

***Civil rights icon** and Rep. John Lewis eloquently captured this sentiment when he stated, "Freedom is the continuous action we all must take, and each generation must do its part to create an even more fair, more just society." (Woodson, 2021);*

*The sentence sparked outrage among **civil rights campaigners** (McGuinness, 2023).*

Вербалізація складника PURPOSE може вводитися у текст у функції додатка до дієслів *to call for, to demand, to fight for*, вжитих як присудок, або (у випадках, коли ці дієслова функціонують у формі дієприкметника теперішнього часу (Present Participle) як частина означення або обставини:

*Protesters **called for city officials to slash the police budget and reallocate that money to Black residents and businesses** (Pagones, 2020);*

*The bill was withdrawn in September but demonstrations continue and now **demand full democracy and an inquiry into police actions** (BBC, 2019);*

*...this is why so many moms love Nikki Haley. Because she's standing up as a mom **fighting for kids** (Steinhauser, 2023);*

*A demonstration organised by the National Council of Resistance of Iran (NCRI), **calling for regime change in Iran**, was being held in George Square (BBC, 2021);*

*Tens of thousands of people walked through the streets of Amsterdam before Thunberg was interrupted, **calling for more action from government officials regarding climate change** (Wehner, 2023).*

Цілі громадської організації можуть бути частиною її назви, як-от *Civil Human Rights Front*, *Chinese Human Rights Defenders*, *French Human Rights League*.

Менш типовим, але, на нашу думку, емоційнішим, є використання у назві рухів гасел-імперативів, як-от: *Insulate Britain*, *Just Stop Oil* та *StopAntisemitism*:

***Insulate Britain** launched last autumn and called for a national programme to ensure homes are insulated to be low energy by 2030 (BBC, 2022);*

*Two activists from **Just Stop Oil (JSO)** stepped over the rope barrier in front of the Hay Wain oil painting before attaching their own version (BBC, 2022);*

*Several other pro-Israel organizations, such as **StopAntisemitism**, have similarly dedicated websites and social media accounts to posting the personal information of protesters (Robins-Early, 2024).*

Власні назви *Just Stop Oil* та *StopAntisemitism* містять номінацію того, ПРОТИ чого діють ці організації. Іншими словами, оскільки боротьба може вестися не лише «за», але й «проти», то й складник PURPOSE впливає з причин незадовільної ситуації, яким протистоїть громадянське суспільство. Означення *anti-mask*, *anti-vaccine*, *anti-government*, *anti-Israel*, *anticapitalist*, *anti-fracking* містять і префікс-заперечення, і вербалізатор тих явищ чи політики, боротьба з якими є метою громадянських організацій:

*Antoine Bristielle, a social sciences professor who carried out the study, said he examined a number of Facebook **anti-mask groups** and that his findings were based on just over 1,000 responses to an online questionnaire (Willsher, 2020);*

*According to news outlet HK01, Ms Fu, an arts graduate from the University of Hong Kong, decided to run in the district elections precisely because of the **anti-government protests** (BBC, 2019);*

*Finch acted as a bridge between more traditional local campaigners and **anti-fracking activists** coming in from elsewhere, and eventually helped set up a wider network called the Weald Action Group (Kaminski, 2024).*

Дієслово *to condemn* також виконує функцію введення у текст соціальних явищ, які спонукають громадянське суспільство до дії:

We unreservedly condemn all forms of discrimination, including antisemitism and Islamophobia (Thunberg, 2023);

Earlier this year, Amnesty International urged the UK government to scrap the Prevent duty in a report condemning its impact on human rights (Nevett, 2023).

Те, проти чого ведеться боротьба, може вводитися прийменниками *against* та *over*:

When they attended Jackson State College in Jackson, Mississippi, they continued demonstrating against the segregation policies within the state (Associated, 2024);

It played a key role in protests against the expansion of an open coal mine in the village of Lützerath in January, where campaigner Greta Thunberg was briefly detained (McGuinness & Kirby, 2023);

As demonstrations over the war in Gaza have surged on campuses, around cities and in offices across the US in recent weeks, a visible tension has emerged between the desire for public protest and a fear of professional reprisals (Robins-Early, 2024).

Однак, на наш погляд, причини діяльності громадянського суспільства не входять до складу концепту CIVIL SOCIETY, адже вони є елементами зовнішньої ситуації, в той час як складник PURPOSE виступає невід'ємною частиною досліджуваного концепту, оскільки представляє собою ідеальний світ, який намагаються реалізувати представники громадянського суспільства.

2.3. Вербалізації внутрішньої конфліктності концепту CIVIL SOCIETY

Як можна побачити з досліджуваного матеріалу, концепт CIVIL SOCIETY об'єднує організації та групи, які вважають своєю метою відстоювання інтересів та прав окремих соціальних груп. Однак суспільство – це складний організм, який складається з великої кількості елементів, тому інтереси однієї верстви населення можуть суперечити інтересам іншої, або, принаймні, інтерпретуватися як такі, що суперечать. У контексті ідеологічної поляризації (діаметральної протилежності поглядів та політичних ліній еліт (Dalton, 1987), поєднаний з афективною поляризацією, тобто з принциповою важливістю ідентичності в політиці (Mason, 2018), напруга між різними соціальними групами може зростати аж до перетворення на ворожість (Iyengar et al., 2012). Не викликає сумніву думка

про те, що соціальні мережі, які протягом останнього десятиріччя стали частиною повсякденного життя пересічних громадян, використовуються громадськими організаціями та групами активістів задля залучення людей у політичні та соціальні процеси, перетворюючи на учасників (Почепцов, 2012, с. 255). Таким чином, Інтернет дозволяє залучити до протистояння значну кількість людей, що в цілому підвищує рівень конфліктності у суспільстві.

Дискурс ЗМІ свідчить про те, що поляризація суспільства призводить до того, що організації, які охоплюються концептом CIVIL SOCIETY, схильні вступати в боротьбу одна з одною. Вартий уваги той факт, що вербалізатори таких опонентів представляють собою бінарну опозицію. Так, у статтях вибірки ідеологічна дихотомія виражається за допомогою опозиції «лівий :: правий» (*left/left-wing vs right/right-wing/conservative*), «ліберал та консерватор» (*liberal vs conservative*). Наприклад, у медійних текстах, наведених нижче, йдеться про протистояння між італійськими студентами – прихильниками лівих поглядів (*left-wing students*) зі студентами – правими радикалами (*hard-right students*), що протистоять у сфері міграційної політики італійського уряду:

In the university, founded in 1290, left-wing students warned that a group of hard-right students in the humanities department were espousing the works of Julius Evola, the spiritual and intellectual godfather of Italian Fascists and Italy's post-Fascist terrorists (Horowitz, 2018).

В іншому прикладі, напруження в американському суспільстві між консерваторами (*conservative group Accuracy In Media*) та лібералами пов'язано із позицією щодо палестино-ізраїльського конфлікту:

In the early weeks of protests against the war, the conservative group Accuracy In Media launched a campaign at Harvard that posted the names and faces of students who signed a pro-Palestinian open letter on the side of a billboard truck and branded them "Harvard's Leading Antisemites" (Robins-Early, 2024).

Слід зазначити, що боротьба однієї групи представників громадянського суспільства з іншою виступає чи не провідною темою статей, присвячених реакції людей на такі події та явища, як операція Цахала в секторі Газа та інтенсивна

міграція до країн Європейського Союзу. Організації, що представляють собою громадянське суспільство, займають діаметрально протилежну позицію. Так, міграційні процеси можуть спонукати активістів створювати благодійні організації, що сприяють інтеграції мігрантів в італійське суспільство, в той час як інші активістські рухи свідчать про відродження праворадикальних настроїв. Саме це відбувається в італійському містечку Мачераті, де одні громадські організації (Caritas) допомагають мігрантам вивчити італійську мову, а інші вступають до громадських організацій (Forza Nuova), що вимагає припинити потік мігрантів і готові виправдати навіть вбивства через расову належність:

*Humanitarian groups such as the Catholic charity Caritas set up in the city to work with migrants. Inside the Caritas reception center, Ibrahim Diallo, 18, from Senegal, spent a recent afternoon practicing conjugation of the verb “to be” with a young Italian woman, Luigina. (...) Martina Borra, a local leader of Forza Nuova, is a friend of Mr. Traini, who **has been charged with racially motivated attempted murder**. He has admitted to the shootings but claimed temporary insanity and is currently on trial. Ms. Borra said he **had many local supporters**. “If you ask most people about Luca Traini, they will tell you, **‘He did well, but he should have killed them.’**” She added that Italy owed him a debt of gratitude for “having revealed a problem” (Horowitz, 2018).*

Такі громадські організації, як *Antifa* та *Moms for Liberty*, не потребують пояснень, оскільки широкому загалу вже відома їхня орієнтація на ліву та праву ідеологію відповідно, тому ці власні назви виступають як самодостатні, як показано в цитатах медійних текстів, наведених далі:

*Last June, Ngo himself was attacked by **Antifa** while covering **their confrontation with the far-right Proud Boys group**, and suffered a brain injury (Re, 2020);*

***Antifa** was present during the infamous and deadly August 2017 “Unite the Right” rally in Charlottesville, Va. The event saw violent clashes between **white supremacists**, individuals protesting the removal of a Confederate statue, and **left-wing groups** (Re, 2020);*

***A movement** [Moms for Liberty] that is not only spreading into every state in our nation, but in the process, opening the eyes of tens of millions of Americans to the fact*

*that their rights and liberties are being continually stripped from them by **activists and anarchists from the left**. (...) **the group** is striking real fear into **liberal news sites, politicians, activists and anarchists**. There is not a day that goes by when **someone from the left** – be it by **the Southern Poverty Law Center, MSNBC** or a growing list of **liberal politicians** – *isn't attacking the **Moms for Liberty*** (MacKinnon, 2023).*

З матеріалів ЗМІ, наведених вище, випливає, що представники громадянського суспільства знаходяться у стані жорсткої конфронтації через діаметрально протилежні погляди на політичні або соціальні процеси. Конфліктність відносин у перших двох прикладах віддзеркалюється в навішуванні ярликів фашистів та антисемітів однією стороною на іншу, а в двох останніх прикладах напруження передається за допомогою лексем *confrontation* та *to attack*.

Поляризація думок щодо подій та явищ у державі чи світі проявляється на мовному рівні в межах одного тексту у модифікації різних активістських груп з префіксами *pro-* та *anti-*. У прикладі, що стосується виборів у Гонконзі, проурядовий (*pro-Beijing*) кандидат на місцевих виборах протиставляється антиурядовій претендентці (*anti-government*):

*She defeated the incumbent, 45-year-old Hung Lin Cham, a secondary school teacher representing the main **pro-Beijing Democratic Alliance for the Betterment and Progress of Hong Kong (DAB)**, who won the past three elections without contest. He is also of Fujianese descent and has held sway over **this relatively conservative pro-Beijing stronghold** since 2007. According to news outlet HK01, Ms Fu, an arts graduate from the University of Hong Kong, decided to run in the district elections precisely **because of the anti-government protests** (BBC, 2019).*

Про зіткнення між прихильниками двох протилежних думок розповідає стаття під назвою *Violence breaks out after **anti-Israel agitators** surround LA synagogue, **clash with Israel supporters*** (Betz, 2024). Заголовок статті лаконічно інформує про бійку (*violence, clash*) між активістами, які підтримують дії ізраїльської армії в секторі Газа (*Israel supporters*), та активістами-противниками таких дій (*anti-Israel agitators*) біля синагоги в Лос Анджелесі.

У суспільстві також існує також опозиція до екологічних рухів, проте ЗМІ приділяють опонентами «зелених» рівно стільки уваги, скільки необхідно для того, щоб наголосити на їхній шкідливості, незрілості та низькій популярності. Хоча й існують поняття *climate change denial* та *climate change counter-movement* (Dunlap & Brulle, 2020), але ЗМІ подають їх прихильників як таких, що просувають науково необґрунтовані теорії. Наприклад, медіа популяризують думку про те, що такі теорії просуваються окремими індивідами. У медійному дискурсі—можна натрапити на натяки на те, що такі теорії підтримуються корпораціями, для яких «зелений порядок денний» пов'язаний зі збитками. Так, наша вибірка мовного матеріалу містить поодинокі статті про людей, які активно та публічно заперечують антропогенну природу кліматичних змін. Так, наприклад, BBC публікує матеріал *How a Kenyan Farmer Became a Champion of Climate Change Denial* (Silva, 2024) про кенійського фермера Джаспера Мачогу, котрий розповідає про своє життя та професійну діяльність у соціальній мережі X та стверджує, що кліматичні зміни є природним процесом, а не результатом людської діяльності, як-от видобування та використання викопного палива. Тут акцентується той факт, що думка блогера збігається з думками лідерів таких країн, як Уганда, президент якої фактично звинувачує зелену політику західних країн у маніпуляції: *“Leaders like Ugandan President Yoweri Museveni have argued that it is hypocritical for Western nations to impose restrictions on African states, when they have become rich from fossil fuels”* (Silva, 2024). Однак правомірність цього твердження відразу спростовується цитатою активіста кліматичного руху з Уганди, згідно якого видобування палива напряду не пов'язане з процвітанням країни, проте безпосередньо пов'язане з погіршенням здоров'я населення:

But climate activists like 24-year-old Nicholas Omonuk, from Uganda, point out that fossil fuel exploration has not always been a synonym for growth and development in Africa. “In [Nigeria’s] Niger Delta, there’s been oil extraction since the 1900s, but people there are still poor and are still suffering from health risks and from pollution,” he said (Silva, 2024).

У 2023 році BBC оприлюднила статтю, присвячену деструктивній ролі платформи TikTok стосовно заперечення кліматичних змін. Стаття під назвою *The*

climate change-denying TikTok post that won't go away (Silva & Ahmed, 2023) розповідає про неспроможність цієї платформи видалити відео, які відкидають твердження про зміни клімату як реальні, зокрема, відео лідера громадської думки та популярного блогера Дена Пен'я (Dan Peña) досі можна подивитися у TikTok.

Asked what “the people with the money” will do about climate change, he replies: “The financial institutions and the banks know [climate change] is not going to happen.” He adds, without providing any credible evidence: “It's the greatest fraud that has been perpetrated on mankind this century.” (Silva & Ahmed, 2023).

У 2024 році газета The Guardian, в свою чергу, пише про те, що третина підлітків у Сполученому королівстві Великої Британії та Північної Ірландії вважають, що загроза зміни клімату перебільшена (Horton, 2024), а джерелами таких переконань називаються соціальні мережі, особливо канали на YouTube:

*Young people are particularly **heavy users of YouTube** – the Pew Research Center recently found 13- to 17-year-olds use YouTube more than any other social media platform, with 71% using it daily. Examples highlighted by the report of **channels which push these new denial messages include the online figure Jordan Peterson** (7.64 million subscribers), **and channels such as BlazeTV** (1.92 million subscribers) **and PragerU** (3.21 million subscribers)* (Horton, 2024).

Така подача альтернативних поглядів на екологічні проблеми та екологічну політику презентує їх як непрофесійне бачення проблеми, властиве окремим індивідам, які зловживають відкритістю соціальних мереж та отримують підтримку незрілих підлітків.

Висновки до Розділу 2

Дослідження текстів вибірки виявило, що соціальна ситуація, у якій активну роль грають організації чи особи, які входять до концепта CIVIL SOCIETY, складається з трьох учасників: (1) соціальна група, уражена в правах, (2) організація-джерело несправедливості, яка утискає цю соціальну групу, та (3) громадянське суспільство, яке відстоює інтереси цієї соціальної групи. Ця

конфігурація учасників, а також відносини між ними дозволяють застосувати модель драматичного трикутника, запропонованого Карпманом. У межах цієї моделі Переслідувачем (Антагоністом) є держава/еліта та/або комерційні структури, які уражають у правах Жертву, тобто окремі соціальні групи, яким допомагає Рятівник (Протагоніст), представлений організаціями та рухами, що формують громадянське суспільство. Контент-аналіз текстів ЗМІ та кількісний аналіз лексем, які характеризують взаємодію між трьома учасниками, свідчать про те, що ЗМІ приділяють основну увагу відносинам між Антагоністом та Протагоністом. Ці відносини вербалізуються у масмедійних текстах лексемами, які виражають активну взаємну протидію сторін (*protest, fight, arrest, prison*). Очевидно, що така соціальна ситуація підпадає під визначення соціального конфлікту, який вирішується, згідно репрезентації у ЗМІ, переважно шляхом конфронтації і лише в окремих випадках – шляхом перемовин чи уникнення. Відносинам між Протагоністом (громадянським суспільством) та Жертвою (ураженими в правах групами), семантика яких об'єднується семою «допомога», у медійних публікаціях приділяється менше уваги.

На відміну від наукового дискурсу, де концепт CIVIL SOCIETY вербалізується як «мережа організацій», в медійних текстах цей феномен підлягає «персоналізації», «опредмечуванню», оскільки ЗМІ інформують аудиторію про конкретних представників громадянського суспільства за допомогою лексем *activist, young people, students* тощо. Такі лексеми часто супроводжуються уточнюючими означеннями/модифікаторами, які деталізують належність цих індивідів до громадських організацій, їхні цілі, ідеологічні переконання, походження, вік тощо. Типовим для медіатекстів є також додавання інформації щодо кількості представників громадянського суспільства, які беруть участь у події. Кількісна інформація може подаватися у вигляді точної цифри, фактологічно, або формулюватися таким чином, щоб сформувати в аудиторії певне враження про подію. Іншими словами, мовні засоби обираються для створення уявлення про чисельність людей, залучених до громадського заходу, або про його агресивність та шкідливість.

У ролі Антагоніста громадянського суспільства ЗМІ представляють державу, державні установи та державних діячів, політичні еліти та бізнес-структури, причому за результатами кількісного аналізу вибірки держава та її органи заявляються як основний опонент громадських організацій та груп.

Жертва в медійних текстах – це соціальна група (в межах окремої держави чи у світі), уражена в правах через дії Антагоніста. Однак роль Жертви у запропонованій моделі динамічна. З одного боку, медійні повідомлення висвітлюють ситуації, коли представники знедолених груп об'єднуються та починають відстоювати самі себе або приєднуються до громадських організацій, створених на захист цих маргіналізованих груп, тобто стаються частиною того, що входить до концепту CIVIL SOCIETY. З іншого боку, внаслідок послідовного переслідування з боку Антагоніста, представники громадянського суспільства можуть опинитися в ролі Жертви.

Аналіз матеріалів ЗМІ виявив, що складниками концепту CIVIL SOCIETY, які вербалізуються у медійних повідомленнях, є дія (ACTION) та мета (PURPOSE). Складник ACTION може виражатися дієсловами-предикатами, як-от *to demonstrate, to protest* тощо, проте внаслідок тяжіння публіцистичного стилю до номіналізації, частотнішими виявляються іменники, утворені від цих дієслів. Дослідження типів дії, до яких згідно медійних текстів вдається громадянське суспільство, свідчить про те, що основною діяльністю є організація та координація індивідів та груп. Найчастіше медійні статті представляють громадянське суспільство як організатора акцій для вираження суспільного невдоволення. Дещо меншою мірою заходи, що влаштовуються громадськими організаціями та висвітлені у ЗМІ, стосуються створення платформи (у реальному світі чи онлайн) для обговорення соціальних проблем та шляхів їх усунення. Складник ACTION також вербалізується лексемами, які позначають порушення звичного життя: представники громадських рухів влаштовують акції, які або ускладнюють функціонування громади міста, країни тощо, або кидають виклик усталеним пріоритетам та цінностям (блокування автошляхів, псування витворів мистецтва тощо).

Другий складник концепту CIVIL SOCIETY, а саме складник PURPOSE, полягає у меті, яку ставить перед собою громадська організація. Аналіз текстів свідчить про те, що метою діяльності громадянського суспільства є забезпечити дотримання прав усіх соціальних груп, які зазнають утисків. Цілі представляються у ЗМІ як антропоцентричні, адже навіть екологічний рух, який вимагає «кліматичної справедливості» (*climate justice*), фокусується не стільки на захисті навколишнього середовища як такого, скільки на справедливому розподілі негативних наслідків кліматичних змін по країнам незалежно від їх економічних характеристик. Вербалізація мети громадської акції може позначатися лексемами у ролі означення до слів *activist*, *protest* (*human rights activist*, *climate change protest*, *pro-democracy campaigner*), виступати додатками до дієслів *demand* і *call for* (*to demand climate justice*).

Цілі громадських рухів можуть також формулюватися «від протилежного». При цьому вербалізуються причини, які спонукають активістів діяти, за допомогою означень з префіксом *anti-*, що модифікують іменники *demonstration*, *protester* тощо (*anti-government demonstration*, *anti-Israel protester*), дієслова *condemn* (*to condemn discrimination*). «Протилежне», з яким бореться громадянське суспільство, може також вводитися в речення прийменниками *against* та *over* (*against the politics of hate*, *over the war*).

Аналіз статей, присвячених діяльності громадських рухів та організацій, дає підстави стверджувати, що у матеріалах ЗМІ концепт CIVIL SOCIETY постає як такий, що перебуває у стані внутрішнього конфлікту: представники громадянського суспільства по-різному вбачають відповіді на одні й ті самі виклики, що призводить до зіткнень між громадськими організаціями. Внутрішня конфліктність концепту CIVIL SOCIETY вербалізується за допомогою конструювання бінарних опозицій, які вербалізуються прикметниками антонімами *left – right*, *liberal – conservative*. Дихотомія також може виражатися за допомогою прикметників, що мають один корінь, проте утворені шляхом додавання антонімічних префіксів (*pro-government* vs *anti-government*). Протилежність ідей, які просуваються громадськими утвореннями, призводить до

нерівномірності висвітлення їх діяльності у ЗМІ. Так, у той час як деякі заходи та рухи, організовані в межах громадянського суспільства, отримують багато уваги з боку медіа, ЗМІ висвітлюють інших лідерів громадської думки та їх ідеї значно меншою мірою, і якщо присвячують їм статті, то представляють цих осіб на противагу їх опонентам як маргіналів, їх погляди – як науково необґрунтовані, а їх прихильників – як незрілих жертв неперевіреної інформації соціальних мереж та інтернету.

РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТ CIVIL SOCIETY В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: ЖАНРОВИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ

У цьому розділі наративний аналіз слугує інструментом виявлення оцінних смислів: через наративні стратегії медіа конструюють і трансюють ціннісні установки щодо громадянського суспільства. Тому розділ побудований від аналізу наративних механізмів – до опису аксіологічного виміру концепту, який вони формують.

3.1 Наративне втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі

У цьому підрозділі концепт CIVIL SOCIETY розглядається як наративний конструкт – тобто аналізується те, як медіатексти будують цілісну історію про громадянське суспільство, розподіляють ролі між її учасниками та формують оцінне ставлення аудиторії.

3.1.1. Когнітивно-дискурсивний статус наративу в медіалінгвістиці

Наратив є однією з провідних тем, що розробляються суспільними науками з середини ХХ століття. Дослідження вчених, зокрема В. Проппа та К. Леві-Стросса, ґрунтувались на структуралістських засадах і дозволили вченим сформулювати «синтаксис» та «семантику» казок та міфів. Згідно з теорією В. Проппа (Propp, 1958), усі казки мають однакову синтагматичну глибинну структуру (послідовність «функцій», тобто дій персонажів). К. Леві-Стросс, у свою чергу, зосередив увагу на описі абстрактних елементів значень, виражених у міфі, на семантичних контрастах, і дійшов висновку, що незважаючи на поверхову варіативність та відмінності традиційні наративи будь-якого народу оперують обмеженою кількістю основних тем (Lévi-Strauss, 1955). Подальший розвиток структуралістського підходу до наративу виходив з двох припущень: по-перше, з припущення про наявність абстрактних рівнів та значень, представлених по-різному в різних текстах, але тотожними за своєю суттю; по-друге, з

припущення щодо можливості відокремлення наративу від подій, про які в ньому йдеться.

У 80-х роках XX століття дослідження наративу стало постмодерною реакцією на захоплення модернізму раціональним: наратив почав вважатися провідною формою смислотворення (*the privileged form of sense-making* (De Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 20), а люди – організмами-оповідачами (*storytelling organisms*) (De Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 18) (у цьому контексті доречно зауважити, що англomовні дослідники з приблизно однаковою частотою оперували двома термінами, *narrative* та *story*, тобто «наратив» та «оповідка», які у подальшому тексті нашої розвідки будуть вживатися як синоніми). Такий підхід вплинув на епістемологію вчених, якою стала рефлексивна емпатія щодо світогляду оповідача. Відповідно розуміння змісту наративу зсунулося від «оповіді про події» до «оповіді про досвід» (Andrews et al., 2008, p. 5). Іншими словами, послідовно проводилася думка про те, що «оповідані» події (*“narrativized events”*) не дорівнюють подіям реальності (*“real-life events”*) (*“experience-centered research stresses that such representations vary drastically over time, and across the circumstances within which one lives, so that a single phenomenon may produce very different stories, even from the same person”* (Alexander, 2006, p. 5). Таким чином, епістемологія наративного аналізу визначається як інтерпретативна, суб’єктивна та партикуляристська, що протистоїть експериментальному підходу та науковим узагальненням та універсальності. Отже, було запропоновано протиставлення антипозитивістської (тобто наративної) та позитивістської епістемології (De Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 20). Відповідно, наративний аналіз почав надавати перевагу якісним методам дослідження, оскільки саме якісна методологія дозволяє вивчати те, яким чином людина інтерпретує соціальну реальність.

Розглядаючи наратив як тип текстів та відмежовуючи його від решти, С.Б. Четмен пропонував орієнтуватися на наявність хронології подій (Chatman, 1990, p. 9). Іншими словами, він висунув критерій подвійної хронології: для наративу характерний рух крізь час, причому не лише зовнішній, тобто час самої

оповіді, але й рух внутрішній, тобто тривалість послідовності подій, що складають сюжет. У «Словнику наратології» Дж.Принс додає другий критерій, а саме наявність причинного зв'язку: він визначає примітивну оповідь як «два стани та одну подію» (“*two states and one event*”), хронологічно впорядковані та каузально пов'язані, в результаті чого другий стан – це модифікований перший стан (Prince, 1987, p. 53). Попри різноманіття визначень, класичним є визнання наративу як послідовності темпорально та каузально впорядкованих подій (Bal, 1997; Genette, 1980; Prince, 1973).

Варто зазначити, що на відміну від сучасних підходів, попередні дослідження не зважали на контексти функціонування наративів та зосереджувалися лише на внутрішніх властивостях оповідей. На цьому етапі сформувалися два основні напрями: підхід до наративів як до схем та як до граматик. У першому випадку наратив визначався як абстрактна репрезентація наративної структури та змісту (“*a mental structure consisting of sets of expectations about the way in which stories proceed*” (Mandler, 1984, p. 18) або як прототипи (Stein & Policastro, 1984), тобто загальні моделі зі стереотипними характеристиками, якими люди керуються, визначаючи текст як наратив. У межах цього підходу наратив може наближатися чи віддалятися від прототипу, що дозволяє ввести термін «нاراتивність», критеріями якої спочатку вважалися часове впорядкування подій, кульмінація, наявність персонажів, цілеспрямована дія тощо. Пізніше наративність почала трактуватися як властивість тексту, що визначається читачами та пов'язана з ментальними схемами, які представляють людський досвід (“*representation of experientiality*” (Fludernik, 1996, p. 20) з характерними для нього людськими реакціями та емоціями, викликаними життєвими подіями. Таким чином, наративність може бути присутньою більшою чи меншою мірою в різних типах наративних текстів: наприклад, у «звітах» наративність низька через низький рівень оцінності (Fludernik, 1996, pp. 52–53). В. Лабов і Дж. Валецький також виділяли оцінність як характерну особливість наративу у визначній роботі «Narrative analysis: Oral versions of personal experience» (Labov & Waletzky, 1967). Таким чином, між наративністю,

стереотипністю та порушенням очікувань існує зв'язок: прототипний наратив ґрунтується на очікуваних патернах, але недотримання цих патернів викликає інтерес аудиторії (Herman, 2002).

Н. Стайн і М. Полікастро дослідили 20 різних визначень наративів, що дало змогу їм виділити такі спільні ознаки:

1. наявність темпорально та каузально пов'язаних подій;
2. введення певного роду ускладнення чи проблеми;
3. наявність дій та реакцій, спрямованих на те, щоб впоратися з ускладненням чи проблемою;
4. знаходження в центрі подій персонажа-істоти (Stein & Policastro, 1984).

Моделі наративної граматики досліджують внутрішню структуру оповіді та відтворюють синтаксичну організацію оповіді на основі її головних складників та їхньої внутрішньої впорядкованості. Так, наратив розглядають як текст, котрий можна поділити на початок, середину та кінець. Кожна з частин містить елементи, які повторюються у наративах незалежно від контекстів та підлягають виокремленню та аналізу. Метою дослідників у межах такого підходу є встановлення цих повторюваних елементів та визначення їхньої специфіки у кожному окремому випадку. Модель «нاراتивної траєкторії» у межах цього підходу описує елементи наратива у такій послідовності: ОБСТАВИНИ + РУШІЙНА ПОДІЯ + РЕАКЦІЯ + КІНЕЦЬ (*SETTING + INITATING EVENT + REACTION + ENDING*) (De Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 5; Hernes, 2022).

Теорія «ментальних моделей», запропонована П. Джонсоном-Лердом, Т. ван Дейком та В. Кінчем в межах когнітивного підходу (Johnson-Laird, 1983; van Dijk & Kintsch, 1983), покликана описати, яким чином відбувається розуміння тексту. Лінгвісти вважають, що текст на відтворюється реципієнтом, а відбувається створення ментальних чи ситуативних моделей світу, описаних у цьому тексті. Таким чином, розуміння тексту супроводжується конструюванням когерентних ментальних моделей (Zwaan & Radvansky, 1998), тобто комплексних мультимодальних ментальних репрезентацій, що містять просторово-часові та каузативні зв'язки, а також інформацію про об'єкти, особи та мотивації (De Fina

& Georgakopoulou, 2012, p. 7). Д. Герман у свою чергу вводить термін «світ оповідання» (*story world*), який збігається з терміном «ментальна модель» та висвітлює той факт, що наративи будують власні можливі світи, чия логіка може відрізнятися від логіки реального світу (Herman, 2002). Підсумовуючи зазначені вище підходи, М.Флудерник визначає наратив як «репрезентацію можливого світу за допомогою мовних або візуальних засобів, у центрі якого знаходяться один чи більше персонажів антропоморфної природи, які існують у певному часі та просторі та які здійснюють (переважно) цілеспрямовані дії. Наратив зосереджений саме на переживаннях персонажів, дозволяючи читачам зануритись в інший світ та в життя персонажів» (*«a representation of a possible world in a linguistic and/or visual medium, at the centre of which there are one or more protagonists of an anthropomorphic nature who are existentially anchored in a temporal or spatial sense and who (mostly) perform goal directed actions (action and plot structure). It is the experience of these protagonists that narratives focus on, allowing readers to immerse themselves in a different world and in the life of the protagonists»*) (Fludernik, 2009, p. 9).

Міждисциплінарний підхід до наративу як до фундаментального способу людського пізнання, комунікації та сприйняття реальності (Bruner, 1986; Hymes, 1996; Ricœur, 1990) став поштовхом до «наративного повороту» в суспільних науках, фундамент якого був закладений у двох випусках журналу *Critical Inquiry* восени 1980 та втілку 1981 років (Critical Inquiry, 1980; Critical Inquiry, 1981). Саме у цих публікаціях Хайден Уайт (Hayden White), Жак Деррида (Jacques Derrida), Френк Кермоуд (Frank Kermode), Нельсон Гудмен (Nelson Goodman) та інші вчені запропонували дослідження наративу в соціальних та психологічних процесах, зокрема в структуруванні оцінки та пізнання.

Джером Брунер запропонував протиставлення наративу «парадигматичній» логіці (тобто логіці науки), стверджуючи, що хоча обидві вони є фундаментальними людськими парадигмами і що результати обох (нاراتиви та аргументи, відповідно) є «природними» (*natural kinds*) (Bruner, 1986, p. 11), науковий спосіб ґрунтується на підтвердженні або спростуванні гіпотези за

допомогою перевірки емпіричних даних, у той час як наративний спосіб ґрунтується на правдоподібності (*verisimilitude*), а не на істині. Цінність такого наративу полягає у його здатності надавати значення людському досвіду. Іншими словами, логічність наративу не заперечувалась, проте логіка в них часто порушується, оскільки у центрі наративів зазвичай опиняються примхи долі та драма, поодинокі події, а не узагальнені патерни. Тут смисли не визначаються безапеляційно, а навпаки, відкриті для роздумів та обговорення. Створюючи імпліцитні значення, наративи оперують через пресупозиції та суб'єктивізацію (Bruner, 1986, p. 25).

З точки зору Поля Рікьора (Ricoeur, 1990), фундаментальна функція наративу полягає у фіксації людського часу: розповідаючи історії, люди зберігають пам'ять про особисте та колективне минуле. Наратив упорядковує різноманітність пережитих подій і таким чином не тільки відбиває, але й конструює їх. Думка про наратив як фундаментальний спосіб пізнання резонує з терміном Д. Полкінгхорна «імплотмент» (*творення сюжету, emplotment*), який визначається як «процедура, що поєднує часові елементи в єдине ціле шляхом їхнього об'єднання їх та спрямування до висновків чи завершення. Імплотмент трансформує низку або послідовність непов'язаних подій на наратив з певною темою та ідеєю» (*“procedure that configures temporal elements into a whole by “grasping them together” and directing them towards a conclusion or ending. Emplotment transforms a list or sequence of disconnected events into a unified story with a point and a theme”*) (Polkinghorne, 1991, p. 141). Виступаючи базовим механізмом творення (надання) значення, механізм «творення сюжету» впорядковує хаос людського досвіду (De Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 18).

3.1.2. Наративне конструювання концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсі

Концепт CIVIL SOCIETY формується та існує у політичному медіадискурсі, який є особливим середовищем існування наративів. Передусім, цей тип дискурсу в Великій Британії та США виступає як арена боротьби між різними політичними

силами, кожна з яких намагається переконати громадян-виборців у правильності свого економічного та політичного курсу. Оскільки сучасні уряди та політики відчують свою залежність від громадської думки, то, на думку Г.Г. Почепцова, британські та американські політичні баталії XXI століття відбуваються в інформаційному та віртуальному просторах, а основною метою громадських діячів будь-якої демократичної держави є оволодіння свідомістю людей, адже «засоби примусу в ній не виконують тієї ролі в державному управлінні, як це має місце в тоталітарних країнах» (Почепцов, 2008, с. 2). Цей процес відбувається в межах складної інституційної архітектури, де громадянське суспільство взаємодіє з державою через «політичне суспільство», яке, за моделлю Дж. Л. Коен та Е. Арато, виступає посередником між державою та сферою громадянської активності (Arato & Cohen, 2022). Саме в цьому посередницькому просторі громадянське суспільство імплементується у медійний дискурс, де воно змушене перетворювати свої інтереси на стратегічні наративи, щоб стати видимим для електорату та владних еліт. Таким чином, масмедійному дискурсу притаманні полемічність та змагальність, які забезпечує боротьба між «домінантним та альтернативним наративами» (Steblyna, 2019).

Практик піару Ніл Стоклі вказує на необхідність відокремлювати політичний наратив від інших. На його думку, політичний наратив характеризується чотирма властивостями:

1. політичний наратив впливає на аудиторію та її світогляд, викликає емоційні реакції (страх, співчуття, емпатія, гнів, презирство, ностальгія тощо);
2. політичний наратив пояснює світовий порядок своїй аудиторії та її місце в ньому;
3. політичний наратив формує в аудиторії бачення майбутнього: давати надію щодо майбутнього, окреслювати, що трапиться далі, чому та яким чином завершаться події або принаймні яким буде наступний, щасливий етап;
4. політичний наратив не створюється лише одним оповідачем і не контролюється одноосібно, оскільки просувається багатьма оповідачами (Stockley, 2011).

Другий пункт у цьому переліку перегукується зі спостереженнями Г. Дзяковської, яка зазначає, що наратив є «інструментом конструювання ідентичності», котрий «допомагає людині сприймати соціальну дійсність і саму себе» (Дзяковська, 2017, с. 72).

Н.О. Стеблина в свою чергу зазначає, що політичний наратив базується на фактах та передбачуваності (сценарності), відсилає до певних вірувань та бажань, викликає передбачувані реакції аудиторії: на відміну від художніх наративів політичний наратив з властивою йому драматичністю позбавлений множинності значень, він просуває заздалегідь закладений в ньому смисл, який формується таким чином, щоб запобігти критичному сприйняттю аудиторією. На думку вченої, політичні наративи породжують упередження (Steblyna, 2019, р. 100). Можна лише додати, що політичним наративам притаманне як породження, так і продукування та підтримання упереджень та стереотипів.

Ці спостереження уможливлюють охарактеризувати політичний наратив як «стратегічний» та визначити «стратегічний наратив» як сукупність історій з минулого, сучасного та майбутнього, у яких звернення до емоцій, цінностей, архетипів свідомості, міфів та історичних аналогій формують сприйняття аудиторій та допомагають досягати нараторам стратегічних цілей (Баровська, 2016, с. 174; Піскорська, n.d.). Іншими словами, «стратегічний наратив» - це макророзповідь про різні за хронологією події, які допомагають зрозуміти причини та наслідки соціально значущої ситуації (Баровська, 2016; Громадянське суспільство України, 2014); це «історія та розповідь», а також одночасно основа ідеології (Лебідь, 2022, с. 296). Стратегічний наратив деталізується в різних контекстах та через різні тексти, які формують в аудиторії певну картину світу (Компанцева et al., 2022) та відрізняються від художніх своєю спрощеністю, шаблонністю. Дж. Вертч розрізняє «окремі наративи» та «схематичні наративні моделі», де останні – це когнітивні моделі, які «стосуються абстрактних узагальнених функцій» та можуть «бути основою декількох специфічних наративів, кожний з яких має свій контекст, набір персонажів, дати тощо» (Wertsch, 2002, р. 57). Так, наприклад, численні історії про мігрантів у

європейських ЗМІ узагальнюються дослідниками у три наративні моделі: два домінантні взаємодоповнюючі наративи (*антагоністичний неонаціоналістський наратив*, який представляє мігрантів як загрозу, як зловмисного та небезпечного агенса, та *гуманітарний наратив*, у котрому мігранти – це як Жертви, позбавлені агентивності) та *агоністичний (agonistic) наратив*, який визнає мігрантів як суб'єкт із законною агентивністю (Hansen, 2020). Ці наративні «моделі» (*templates*) викристалізуються з окремих історій, вмонтовуються в культуру та беруть участь в обігу, відтворенні, модифікації та зміні соціальних дискурсів (у соціологічному розумінні цього терміна, впровадженому М. Фуко). Модель гуманітарного наративу стосовно біженців, наприклад, фундаментально ґрунтується на біблійному міфі про доброго самаритянина, який не зважав на релігію чи національність та проявив співчуття до незнайомця, що потребував допомоги. У цій моделі європеєць виступає як агенс, який виконує етичний обов'язок, допомагаючи Жертві-мігранту (*«native as a hero coming to the rescue of the victimised migrant»*) (Hansen, 2020, p. 551). Націоналістичний наратив покладається на сконструйовані століттями колоніалізму владні відносини, згідно яких західні держави розглядаються як національні утворення, в результаті чого мігрант сприймається як «чужий/інший», відмінний від громадянина-представника нації. Мігрант – це «людина без документів» (*undocumented migrant*), «незаконний мігрант» (*illegal migrant*), редукована особистість, що живе, в термінах Дж. Агамбена (Agamben, 1999), «голе життя» (*bare life*) (Hansen, 2020, pp. 553–554). Агоністичний наратив, у свою чергу, надає мігрантам право голосу, піддає сумніву домінантні ідентичності та намагається замінити їх новими, контекстуалізує моральні категорії, прагне сконструювати ідеал майбутнього плюралістичного суспільства, для якого конфлікт є органічним складником демократичної рамки, котра сприяє досягненню соціальної рівності (Hansen, 2020, p. 558).

Стратегічні наративи створюють «стратегічні комунікації», формуванням яких займається держава (Бондар, 2023; Лебідь, 2022; Снитко & Гречка, 2022). На початку ХХІ століття вчені вказували на те, що наративи стратегічного порядку

просувають схвалені світовим істеблішментом норми, підтримуючи таким чином єдиний у планетарному контексті напрям розвитку (Лебідь, 2022, р. 296; Ожеван, 2016), проте починаючи з середини 2010-их і особливо з 2022 року в британських та американських ЗМІ можна побачити діаметрально протилежні наративи стосовно ключових соціально значущих проблем. Встановлення причин такого розколу знаходиться поза межами лінгвістичної експертизи, але матеріал вибірки дає підстави припустити, що причиною взаємовиключних наративів є розкол у самому світовому та державному істеблішменті, що проявилось у Сполучених Штатах під час протистояння протягом президентських перегонів 2024 року між Дональдом Трампом, прихильником певного ізоляціонізму, та Джо Байденом, який представляв інтереси глобалістських сил.

С.А. Жаботинська пропонує термін «політичний наративний концепт» для опису концептів, що формуються в результаті багаторазового відтворення політично значущої теми в численних медійних текстах різних нараторів (Zhabotynska, 2024, р. 87). На відміну від наративу як послідовності подій, наративний концепт пов'язаний із фабулою: особливість його полягає не в хронологічному порядку подій, а в способі їхньої інтерпретації – більш чи менш повній, більш чи менш акцентованій, з різними емотивними конотаціями (Zhabotynska, 2024, р. 87). Сукупність текстів, що конструюють такий концепт, утворює метатекст із референційною та реляційною когерентністю: у ньому повторюється певний набір актантів, які вступають у стабільні відносини в межах певних подій (Zhabotynska, 2024, р. 89).

Аналіз корпусу медійних текстів засвідчує, що наративне втілення концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі відповідає критеріям, виокремленим С.А. Жаботинською: репрезентація концепту реалізується через множину текстів різних нараторів, його актанти відтворюють стабільну тринарну модель, описану в Розділі 2, а спосіб інтерпретації подій варіює залежно від ідеологічної позиції видання. Отже, термін «політичний наративний концепт» залучається в цій роботі як аналітичний інструмент для опису наративного втілення концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсі.

3.2. Жанрове втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі

Моделювання наративів здійснюється в межах структурно зорієнтованого наратологічного аналізу, що сприяє розвитку наративного синтаксису та дискурсивної лінгвістики. Необхідно зазначити, що концепт CIVIL SOCIETY формується масмедійними матеріалами двох типів: новинними репортажами (*news reports*) (399 (80%) статей вибірки) та аналітичними статтями (*opinion articles*) (108 (20%) статей). Ключовою функцією новинних репортажів є функція повідомлення, в той час як аналітичні статті спрямовані на здійснення впливу на аудиторію. Відповідно, статті цих двох жанрів відрізняються за обсягом, глибиною висвітлення проблеми та структурою: новинні статті чітко структуровані, в той час як аналітичні матеріали дають авторам достатньо свободи.

3.2.1. Втілення концепту CIVIL SOCIETY у статтях-репортажах

Оскільки новинні репортажі зосереджуються на відповідях на питання «Що, де коли, чому та як відбулося та хто був учасниками?», вони формуються як короткі фактуальні тексти.

У масмедійному інтернет-дискурсі тексти розташовуються у стрічці, в якій ключовим є заголовок, оскільки однією з читацьких стратегій ознайомлення з новинами є просто продивитися заголовки, не читаючи самі тексти. Таким чином, заголовки мають, по-перше, доносити основний зміст статті та, по-друге, викликати інтерес та бажання перейти до читання самого репортажу. Винесення певної інформації до заголовка є, безперечно, одним з прийомів «фокусування», тобто привернення уваги до окремих складових наративу. Аналіз вибірки текстів— новинних репортажів вказує на те, що заголовки можуть фокусуватися на подіях або індивідах (як правило, на організаторах чи провідних учасниках громадських акцій). Іншими словами, заголовки можна розподілити на «подієцентричні» та «індивідоцентричні», причому у вибірці перші переважають другі у пропорції чотири до одного (297 подієцентричних та 102 індивідоцентричних заголовків).

Індивідоцентричні заголовки містять власне ім'я особи або іменник— загальну назву на позначення представника громадянського суспільства та таким

чином переносять фокус на особу._Вибір між власним іменем та загальною назвою залежить від ступеня відомості громадського діяча. Такі провідні фігури громадянського руху, як Грета Тунберг, Тоні Чанг, Карола Ракете не потребують уточнень щодо спрямованості своєї діяльності, тому їхні імена у заголовках є самодостатніми указівками на те, що стаття присвячена певному напрямку в громадському русі. Імена маловідомих або невідомих активістів, які влаштовують поодинокі акції, у заголовках не фіксуються. Замість них вживаються іменники *protesters, activists* тощо: *Activists sentenced over milk pouring stunts* (BBC, 2024), *Greyhound protesters overturn compensation order* (Grant, 2024), *How a Kenyan farmer became a champion of climate change denial* (Silva, 2024).

Іменники, що називають Протагоніста, можуть виконувати синтаксичну функцію означення (*Greta Thunberg's Atlantic crossing: 'Why I wanted to help'* (Baggs, 2019), проте увагу привертають випадки, де іменники на позначення референтів-активістів є підметами. Такі синтаксично редуковані заголовки представлені активними конструкціями (*Climate activists spray Stonehenge with orange powder, demanding end to fossil fuels in UK* (Nerozzi, 2024), *Ship Captain Who Landed Migrants in Italy Sails Into Political Storm* (Povoledo, 2019), але приблизно дві третини вибірки містять заголовки, де іменники на позначення представників громадянського суспільства виступають підметом пасивних конструкцій. Іншими словами, посил таких назв полягає в тому, що рушійною силою дії виступає не громадянське суспільство, а Антагоніст: *Italy migrant rescue boat: Captain Carola Rackete freed* (BBC, 2019), *Hong Kong: Pro-democracy activist Tony Chung jailed under security law* (BBC, 2021), *Greta Thunberg interrupted at climate protest after changing the topic to the Israel-Hamas war* (Wehner, 2023).

Слід зазначити, що існують певні «сірі зони» в розподілі між «активними» та «пасивними» заголовками, оскільки формально активні конструкції можуть зазнавати вплив семантики лексем й імплікувати пасивність. Наприклад, у *Climate activists learn fate for red powder attack on US Constitution at National Archives* (Price, 2024) дієслово *learn* вживається в активному стані, проте, по-перше, воно

передбачає підмет-експерієнсер, а не підмет-агенс та, по-друге, *learn fate* імплікує безсилля референта-підмета перед долею, безвихідь та необхідність прийняти її.

Оскільки ЗМІ відстежують події, організовані громадськими групами, чи такі, у яких громадські організації беруть участь, протягом їхнього розгортання, то заголовки статей можуть відображати стадію розгортання події на момент публікації. Це може бути кульмінація (наприклад, *Extinction Rebellion: Activists block four London bridges* (BBC, 2022), *Climate change: Young people across Europe protest by skipping school* (Climate change, 2019), *Climate protesters glue themselves to John Constable masterpiece* (BBC, 2022), *Violence breaks out after anti-Israel agitators surround LA synagogue, clash with Israel supporters* (Betz, 2024).

Деякі акції громадських організацій тривають кілька днів, а іноді протягом тижнів чи місяців. Таким чином, масмедійні повідомлення висвітлюють їх увесь цей час та створюють ланцюжок текстів не лише про саму конкретну акційну подію, але й про її поширення світом та про людей, які активно долучились до неї та стали її провідниками. Прикладом цього є численні акції *Fridays for Climate* 2019 року, висвітлені в публікаціях BBC: *Climate Change: Young people across Europe protest by skipping school* від 24 січня 2019 року (Climate change, 2019), *Climate strikes spread worldwide as students call for action* від 15 березня 2019 року (BBC, 2019), *The Greta effect? Meet the schoolgirl climate warriors* від 3 травня 2019 року (Nevett, 2019), *School strike for climate: Protests staged around the world* від 24 травня 2019 року (BBC, 2019), *Climate strike: Thousands protest across UK* від 20 вересня 2019 року (BBC, 2019) тощо. Регулярна поява таких репортажів надає наративу властивість безперервності та всеосяжності: молодіжний екологічний рух крокує планетою, привертаючи до себе все більше прихильників.

Завершення акції, придушення протестів або покарання активістів є розв'язкою наративу, яка також вербалізується у заголовках (наприклад, *Extinction Rebellion: Seventy arrested at climate change protests* (BBC, 2022), *Police arrest 170 at NSW Rising Tide protest as activists temporarily block coal ships* (Australian Associated, 2024), *Activists sentenced over milk pouring stunts* (BBC, 2024).

Слід зазначити, що між подієцентричністю та індивідоцентричністю також існують «сірі зони». Так, наприклад, не можна беззастережно віднести заголовки репортажів, в яких фігурує назва громадської організації, до «індивідоцентричних», як-от *Moms for Liberty warns 'hate group' label is 'putting targets' on backs of parents: 'Very concerned'* (Hill, 2023), проте не можна заперечувати те, що заголовок представляє громадську організацію як агенс-людину, здатного на вербальні дії (*warns* - *nonпереджує*) та емоційну реакцію (*very concerned* – *дуже занепокоєний*).

У цілому, заголовки статей репортажів, незалежно від їхньої подіє- чи індивідоцентричності, переважно вербалізують «скелет наративу», оскільки в них містяться (експліцитно чи імпліцитно) дійові особи (ANTAGONIST, PROTAGONIST), дія (ACTION), мета дії (PURPOSE) та результат/наслідки. Оскільки не всі компоненти вербалізуються експліцитно, деякі апелюють до фонових знань аудиторії. Так, наприклад, наведений вище заголовок, *Climate activists learn fate for red powder attack on US Constitution at National Archives*, вербалізує такий наратив: «Активісти (PROTAGONIST/агенс) розпилили червоний порошок (ACTION/дія) на конституцію США в Національному архіві заради протесту проти антиекологічної політики держави (PURPOSE/мета). Активісти (PROTAGONIST/експерієнсер) зазнали покарання (ACTION/дія) від держави (ANTAGONIST/агенс)».

В іншому прикладі, заголовок *Police arrest 170 at NSW Rising Tide protest as activists temporarily block coal ships* (Australian Associated, 2024), наратив можна представити як такий: «Активісти громадського руху *Rising Tide* (PROTAGONIST/агенс) в Новому Південному Уельсі тимчасово перекрили рух кораблям з вугіллям (ACTION/дія). Поліція (ANTAGONIST/агенс) заарештувала (ACTION/дія) 170 активістів (PROTAGONIST/пацієнс)». У цих двох прикладах події подаються зі зворотною хронологією: спочатку вербалізуються наслідки (*learn fate, Police arrest*), а лише потім – причини (*red powder attack on US Constitution, block coal ships*). Можна також зазначити, що аудиторія визначає мету громадської акції (PURPOSE) не через експліцитну вербалізацію, а

спираючись на лексичні «маркери» або взагалі на фонові знання. Наприклад, метою акцій *climate activists* напевно є проєкти, які загрожують *клімату*, в той час як кораблі з вугіллям (*coal ships*) активують фонові знання про протиставлення «корисні копалини :: альтернативні джерела енергії», а також тезу про те, що використання вугілля спричиняє забруднення атмосфери.

Трапляються менш прямолінійні у поданні інформації заголовки статей-репортажів. Їхня функція полягає не тільки й не стільки в інформуванні про подію: ці заголовки лише окреслюють події та призначені заінтригувати читача. Оскільки йдеться про короткі репортажі, то важко безпосередньо прив'язати такі заголовки до терміна «нарративна інтрига» в тому розумінні, якого дотримується, наприклад В.І.Тюпа, вбачаючи інтригу «в розриві безперервної у своїй течії історії і в пов'язуванні її фрактальних епізодів у цілісне висловлювання» (Тюпа, 2013, с. 64). Однак ці заголовки безперечно розраховані на те, щоб збуджувати певні рецептивні очікування та заохотити читачів перейти до тексту аби дізнатися, чи будуть ці очікування задоволені. Наприклад, заголовок *Climate activists have new target in mind for major summer protest: 'Make their lives miserable'* (Richard, 2024) уникає прямого називання наступної мішені літньої акції екологічного руху, лише цитуючи загрозу активістів. Зважаючи на безліч нетрадиційних методів, що використовують активісти для протесту, очікується, що аудиторія буде з цікавістю шукати конкретну інформацію, яким чином і чие життя зроблять жалюгідним активісти, проте отримати цю інформацію читачі можуть лише прочитавши текст статті. Однак і цей заголовок є нарративом з дійовими особами та подіями, одна з яких – причина, а інша – наслідок: «Екологічні (PURPOSE) активісти (PROTAGONIST/агенс) мають нову мішень (ANTAGONIST/пацієнс), на яку будуть спрямовані їхні протести (ACTION/дія) влітку, що зробить життя цієї мішені жалюгідним (RESULT/наслідок)».

Що стосується нарративу в самих текстах статей-репортажів, то, як правило, він витриманий в межах схеми, яка хоча і дозволяє відхилення, проте спостерігається в переважній більшості статей: наслідки події (або остання в низці подій на даний момент)/наслідки – попередні події у хронологічному порядку. Так, наприклад,

стаття *German police raid climate activists who blocked traffic* (McGuinness & Kirby, 2023) розпочинається повідомленням про те, що німецька поліція провела рейд по домівках активістів громадського руху Last Generation. Потім подається інформація про дії активістів з Last Generation, які спричинили рейд, та ставлення пересічних громадян та посадовців до цих дій (див. Додаток 1, приклад А).

Такий самий «зворотній» спосіб розповіді спостерігається у статті *Van Gogh's Sunflowers back on display after oil protesters threw soup on it* (Youngs, 2022): спочатку йдеться про повернення картини до галереї (розв'язка), а потім – про акцію представників громадського руху Just Stop Oil, які приклеїли себе до рамки картини (причина) (див. Додаток 1, приклад В). Ще одним прикладом може бути стаття про біженця з Кот-д'Івуару, який очолив громадський рух за просування уельської мови в Уельсі: спочатку повідомляється про його обрання головою громадської організації *Cymdeithas yr Iaith*, а потім простежується увесь його шлях від від'їзду з батьківщини через активну підтримку однієї зі сторін громадянського конфлікту до сьогоденного життя в Кардіфі (Clements, 2023).

Історія африканського біженця є нетиповим індивідоцентричним наративом: нечасто представник громадянського суспільства описаний як такий, чиє життя гармонійно вписується в соціальний контекст. Оскільки громадські організації існують у стані протистояння з певним опонентом, то наративний концепт CIVIL SOCIETY можна узагальнити таким чином:

усвідомлення Протагоністом певної соціальної проблеми – активні дії, спрямовані усунути проблему – опір з боку Антагоніста – перемога або поразка Протагоніста.

Унаочнити цю фабулу можна на прикладі статті *Who are the activists jailed in Hong Kong's largest national security trial?* (Tan & Koh, 2024). У ній після статистичних даних про долю 47 продемократичних активістів з групи, відомої під назвою Hong Kong 47, а саме про те, що 45 з них приречені на ув'язнення від чотирьох до десяти років, надається розповідь про діяльність п'яти з цих громадських діячів. Особливу увагу привертає мультимодальність цього тексту. Задля унаочнення на початку подається колаж з фотографій 45 гонгконгських активістів, засуджених за намір повалення державного устрою (див. Фото 3.1).

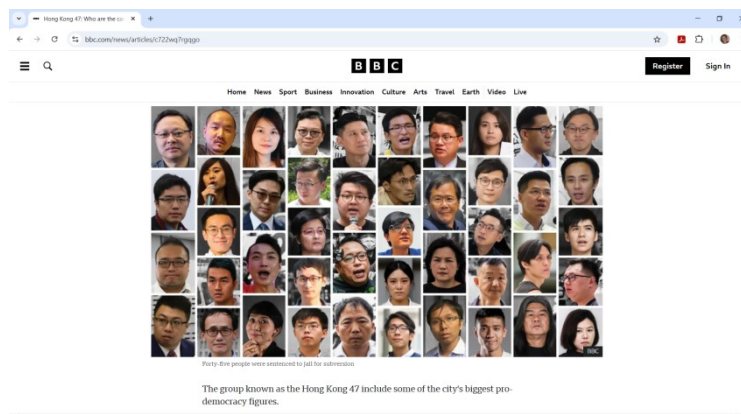

Фото 3.1. Активісти, засуджені в Гонконгу до ув'язнення (Tan & Koh, 2024)

Закінчується стаття іншою візуалізацією, яка узагальнює три можливі опції завершення наративу про активістів: у колажі чорним кольором позначені ті, які заявили про свою невинуватість, синім – ті, хто визнав вину, та рожевим – ті, хто був виправданий (див. Фото 3.2).

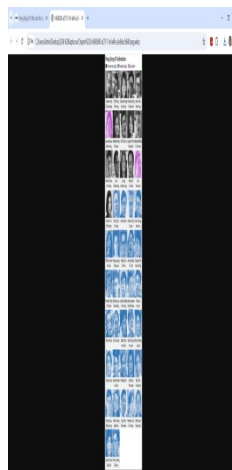

Фото 3.2. Візуалізація завершення наративу про продемократичних активістів у Гонконгу (Tan & Koh, 2024)

Таким чином, наративна репрезентація концепту CIVIL SOCIETY представлена множинністю статей-репортажів з повторюваною референціальною та реляційною когерентністю (термінологія за С.А. Жаботинською): поточні або минулі дії з боку громадських організацій або окремих активістів заради усунення певних соціальних проблем спричиняють (спричинили) дії з боку державних інститутів, в результаті чого громадські організації або окремі активісти зазнають (або зазнали) утисків, переслідувань або покарання.

3.2.2. Втілення концепту CIVIL SOCIETY в аналітичних статтях

Як було зазначено, аналітичні статті становлять 20% від загальної кількості статей, пов'язаних з громадянським суспільством. Якщо основною функцією статей–репортажів є інформування читачів ЗМІ, то аналітичні медійні тексти спрямовані на інтерпретацію фактів та формування певної точки зору, а також на встановлення причин, передумов і/чи наслідків події або подій. Іншими словами, саме аналітичні матеріали призначені для формування суспільної думки та містять широкий спектр засобів впливу на аудиторію, про які піде мова у пункті 3.3.

Структура аналітичної статті, як правило, складається зі вступу, в якому подаються факти, за допомогою чого читач отримує уявлення про подію, особу або явище. Далі журналіст може наводити цитати з інтерв'ю, проведених з учасниками подій, розмірковує над суперечливими аспектами, надає та порівнює наявну інформацію з іншою, яку можливо знайти щодо цих або схожих подій чи явищ. Таким чином, аналітична стаття може наближатися до «філософського (психологічного, соціологічного) дослідження», яке може містити динамічний наратив з послідовних подій або імплікувати інтроспективність та рефлексію. У роботі будуть розглянуті дві аналітичні статті як приклади цих двох типів.

Першою є стаття Джейсона Горовица (Jason Horowitz) *This Italian Town Once Welcomed Migrants. Now, It's a Symbol for Right-Wing Politics* (Horowitz, 2018) (див. Додаток 2 Приклад А), датована 7 липня 2018 року та оприлюднена на сайті *New York Times*. Вона є яскравим прикладом аналітичної статті з динамічним наративом, в якому через соціальний конфлікт в італійському містечку Мачерата глибоко розкривається концепт CIVIL SOCIETY.

У статті злочин італійця Луки Траїні, 28-річного мешканця Мачерати, який вбиває та ранив кількох мігрантів, після чого підіймається сходами пам'ятника часів правління фашистського режиму, загорнувшись у флаг Італії, та простягає руку в фашистському вітанні (*At the end of his shooting rampage as the police closed in, Luca Traini climbed the steps of a Fascist-era monument, wrapped himself in an Italian flag and straightened his arm in a Fascist salute*), слугує лакмусовим папірцем протистояння всередині суспільства. Будуючи розповідь як трилер,

автор статті «відмотує» події до самого ранку того дня щоб описати пусковий механізм злочину: *On the morning of Feb. 3, Mr. Traini went to the gym, heard a news report about Ms. Mastropietro on the radio and, according to his lawyer, went insane with a desire to kill drug dealers. He returned to his mother's house and retrieved his Glock handgun. Armed with 50 bullets, he took off in his Alfa Romeo 147, music blasting.* Після замаху на мігрантів, Трайні стріляє в офіс Демократичної партії, потім намагається застрелити італійця, менеджера паба.

Далі журналіст пропонує імовірну мотивацію цих дій. Очевидно, що ця ескапада поєднує політичний протест з особистою помстою: стріляючи у мігрантів, Трайні мстить за вбивство молодої італійки, яке начебто скоїв наркодилер з Нігерії (*He had shot and wounded six African migrants – from Ghana, Mali and Nigeria – in this medieval city near the Adriatic Sea to avenge the dismemberment of a young Italian woman, allegedly by a Nigerian drug dealer*), стріляючи у штаб Демократичної партії він мстить за підтримку ліберальної політики щодо міграції (*to Italian leaders, liberals and anti-fascist groups, Mr. Traini was a terrifying omen*), а менеджер паба стає мішенню за звільнення самого Трайні (*he stopped in front of a pub called H7, where he had worked until October when he was fired as a bouncer for insulting the clients at a techno concert. He fired three shots, sending Roberto Tartabini, the manager, scurrying into an adjacent room*).

Проте наратив про Трайні є одним з кількох історій. Протягом статті автор кілька разів змінює фокус: події національного масштабу переплітаються з подіями особистого життя окремих людей. Таким чином, у наративі тісно взаємодіють кілька ліній: сюжетна лінія самого Трайні, подробиці про вбивство італійку Памелу Мастроп'єстро, різноспрямовані політичні тенденції в Італії на прикладі антифашистської політики мера Мачерати Романо Каранчіні та його ідеологічного опонента Маттео Сальвіні, лідера правої партії Forza Nuova та одночасно міністра внутрішніх справ, а також долі кількох мігрантів.

Так, наратив про Луку Трайні – це розповідь про те, як повнощоккий малюк перетворився на важкоатлета-любителя без постійної роботи з татуюванням *outcast* на кісточках пальців, який у 28 років все ще живе зі своїми матір'ю та

бабусею. Він тримає у своїй кімнаті книгу *Mein Kampf*, чорний прапор з кельтським хрестом (символ європейського неонацистського руху) та обкладинку журналу *Fascist Youth*, який видавався в період правління Муссоліні (*A chubby kid who grew up to be a weight lifter with the word “outcast” tattooed across his knuckles, Mr. Traini at first seemed like so many other members of Italy’s wayward youth. He was failing to find steady work and living at the age of 28 with his mother and grandmother. (...) He kept a copy of “Mein Kampf”; a black flag with a Celtic cross, used by the European neo-Nazi movement; and the cover of “Fascist Youth,” a magazine published during the rule of Mussolini*). Він приєднується до партії Forza Nuova, де отримує прізвисько «вовк» (*wolf*), хоча насправді, за словами місцевого партійного лідера цієї організації Мартіни Борра, був «бродячим собакою» (*stray dog*).

Потім фокус зсувається з цього індивідуального випадка на велику частину молодого покоління італійців, підштовхуючи читачів до думки, що Лука Траїні – представник так званого «втраченого покоління» (*lost generation*). За словами Мартіни Борра, вчинок Траїні підтримує велика кількість людей. Більше того, ці люди не схвалюють у вчинку екстреміста тільки те, що стрілок не вбив мігрантів: *“If you ask most people about Luca Traini, they will tell you, ‘He did well, but he should have killed them.’” She added that Italy owed him a debt of gratitude for “having revealed a problem”...*

Піднімаючись ще на ланку вище, автор переходить на загальнонаціональний рівень, де ця громадянська позиція представлена політичною фігурою – лідером правих Італії Маттео Сальвіні, який описується як успішний політик, чутливий до суспільних настроїв та потреб та якого Траїні називає «мій капітан» (*my captain*): *Mr. Salvini is now Italy’s most turbulent and powerful force. (...) Mr. Salvini offered a perfunctory condemnation of the violence [in Macerata] on Twitter, but he also argued that “unchecked immigration brings chaos, anger” and “drug dealing, thefts, rapes and violence.”*

Інша частина італійського суспільства, включаючи молодь, дотримується лівої ідеології. Ліві сили б'ють на спалах щодо правих сил серед студентів: *In the*

university, founded in 1290, left-wing students warned that a group of hard-right students in the humanities department were espousing the works of Julius Evola, the spiritual and intellectual godfather of Italian Fascists and Italy's post-Fascist terrorists.

На державному рівні ліберальні ідеї виражає мер Мачерати, Романо Каранчіні. У статті він представлений як опонент Сальвіні, що докладає зусиль інтегрувати мігрантів у спільноту Мачерати: *Romano Carancini, the city's affable mayor from the center-left Democratic Party, spent the winter preparing a dossier called "Friendly Macerata" as part of a campaign to become Italy's 2020 capital of culture.*

Однак позиція антифашистських громадських організацій, їхні дії та проєкти послідовно представлені як «минуле» та «вже/більше неможливе» на фоні національного запиту на жорсткішу політику щодо мігрантів. Про це можна прочитати в самому заголовку *This Italian Town Once Welcomed Migrants. Now, It's a Symbol for Right-Wing Politics*. Контраст між минулим і теперішнім часом дієслів (*welcomed :: is*) у двох реченнях заголовка доповнений контекстуальними антонімами (*welcomed :: right-wing politics*). Цей висновок стосовно зміни суспільних настроїв простежується і в основній частині тексту та вербалізується за допомогою дієслів у формі минулого часу *had, won, boasted* які вжиті у розповіді про репутацію Мачерати як толерантного міста. Метафора про дух доброзичливості як частини ДНК місцевих підкреслює природну гостинність мешканців міста. Однак дієслово теперішнього часу вводить підмет *tensions*:

It [Macerata's population] had a reputation for tolerance and, in 2013, won national recognition for its integration efforts. The former bishop once boasted about the "welcoming spirit" encoded "in the DNA of the city." (...) But that version of Macerata seemed more in the past tense. Macerata's new bishop, handpicked by Pope Francis, observed recently that "all the tensions rising in the country are now visible in this city."

На тлі цих процесів Сальвіні та його партія, згідно метафоричному виразу, зі «старої цяточки на чистій молодій шкірі Італії», яка не вписувалась у загальнонаціональні настрої, перетворились на мейстрім: *Only a few years ago, Mr. Salvini, the interior minister, seemed like an old blemish on Italy's fresh new skin.*

He led the Northern League, a regional separatist party seemingly out of step with the national mood. (...) By 2016, Mr. Salvini was on the rise.

Його опонентом стала не тільки ліберальна еліта Італії, але й еліта Європейського Союзу: ... *he railed against the elite and against the mainstream media... (...) He had once disparaged evil bureaucrats in Rome. Now he turned his ire on Brussels.*

Журналіст розповідає про візит Сальвіні до ринку в Мілані та показує, що пересічні італійці з готовністю підтримують вимоги Сальвіні до уряду:

He walked through a market in Milan, receiving the warm regards of Italian fruit vendors and pointing disapprovingly at the foreigners selling cloves of garlic. He stopped into a bar and talked about whether he wanted to leave the euro ("Definitely yes, tomorrow morning") or whether Russia had paid for his support ("It's geopolitical and free"). Several times, people interrupted to encourage him. "Do what you say you'll do," one woman said.

Мігранти як актор представлені у статті неоднозначно. З одного боку, журналіст надає змогу зазирнути у життя та почути окремих з них. Так, розповідається про урок італійської мови 18-річного сенегальця з волонтеркою громадської організації. Цей епізод сповнений людяності, дитячої простоти та наївності, адже повнолітній мігрант описується у «дитячій» ролі учня-початківця:

Inside the Caritas reception center, Ibrahim Diallo, 18, from Senegal, spent a recent afternoon practicing conjugation of the verb "to be" with a young Italian woman, Luigina. "Io sono Ibrahim; tu sei Luigina," he said. "Noi siamo a Macerata."

У двох інших персоналізованих епізодах мігранти виступають як безневинні та безсилі Жертви, яким екстремісти на гшталт Траїні та державна політика Італії не дають вести звичайне людське життя (ходити до крамниці, спілкуватися з друзями за обіднім столом):

Omagbon Festus, 33, was walking to the grocery store when Mr. Traini pulled up next to him. Mr. Festus said he saw "a pure white Italian man" pointing a pistol before he felt the bullet that shattered the bone in his left forearm. "I crossed the

Sahara and the Mediterranean,” said Omagbon Festus, one of the people who was shot on Feb. 3. “And this happened to me in Europe?”

Mr. Diallo, the Senegalese man who had practiced his Italian verbs at the Caritas center, laughed with friends as they ate African and Italian specialties. Tiziana Manuale, who managed the center, sat nearby. Many people at the lunch would be forced to leave, she said.

Мігранти загалом, як соціальна група, представлені в основному через призму політичного дискурсу Маттео Сальвіні, тобто саме вони є провідниками наркотиків, крадіжок, зґвалтувань та насильства (*drug dealing, thefts, rapes and violence*), а також причиною безробіття:

He [Salvini] accused undocumented migrants of taking jobs from young Italians and advocated extreme measures, including “a mass cleansing, street by street, neighborhood by neighborhood.”

Автор статті вплітає соціальний конфлікт сьогодення в історичний процес. Алюзіям, символам, історичним паралелям, особливостям їхніх вербалізації та функції у конструюванні концепту CIVIL SOCIETY присвячений пункт 3.3.2, на даному ж етапі слід зазначити, що наратив в аналізованій статті розгортається на різних рівнях суспільства, має паралелі у ланцюгу історичних подій у Мачераті та Європі в цілому. Так, Італія метафорично характеризується як європейська лабораторія політичних змін та колыска фашизму (*Italy has long been **Europe’s** laboratory for political change. The birthplace of Fascism, Italy gave the world Mussolini, flirted seriously with communism...*); вказується, що історія Європи переповнена кривавими війнами та конфліктами, а теперішній період миру та злагоди – досить короткий (*Europe’s history is bloody and the idea of it as **a haven is relatively new. But people forget***) і забувати про минулі трагедії посеред теперішнього процвітання небезпечно. Але, як можна зрозуміти з прямої мови двох представників громадянського суспільства, занепокоєння має викликати не коротка пам’ять громадян, а різні трактування тих самих історичних подій. Так, невелика кількість ветеранів разом з мером урочисто відзначають кінець нацистської окупації Італії (*On April 25, the Italian holiday commemorating the end*

of Nazi occupation, a handful of army veterans saluted the fallen soldier at Macerata's crater-shaped Monument of the Resistance. Mr. Carancini, wearing a tricolor sash, urged the crowd not to forget Italy's Fascist past), але Мартіна Борра з політичної партії Маттео Сальвіні каже, що для її організації це не свято (*"It's not a holiday for us," she said*).

Завершальний епізод статті – це цитата слів волонтерки про те, що руйнування колишньої доброзичливої атмосфери містечка спричинене неготовністю деяких частин населення прийняти ліву ідеологію: *"There was the notion that Macerata is a welcoming city," she said. "But some parts of the population aren't ready"*. Сам автор уникає висловлювати свою власну версію про причини дрефту Італії від лівої до правої політики, залишаючи за читачами право обміркувати наведені факти, епізоди з життя містечка, цитати політиків, активістів і простих людей.

Слід зазначити, що презентація італійського громадянського суспільства в статті нагадує фрактал: воно складається з індивідів, які утворюють громадські організації задля вирішення певної соціальної проблеми. Розуміння причин виникнення цієї проблеми та пошук шляхів її вирішення залежить від того наративу, якого дотримуються громадяни. Італія змальовується як країна, чії громадяни поділені двома наративами: націоналістичним та ліберальним. Ілюстрацією співіснування та протистояння двох наративів є одна з останніх сцен, які помічає журналіст в Мачераті, розповідаючи, як після закінчення церемонії вшанування пам'яті завершення фашистської окупації, він бачить у кіосках газети, що роздмухують тему жорстокої злочинності серед нігерійців, а поруч – волонтерів, що пропонують обід містянам і мігрантам, та священника, який роздає перехожим картки з цитатою Папи Франциска «Усі ми мігранти»:

The ceremony ended, the crowd broke up, and some wandered past newsstands selling local papers headlined "Pamela: Torture and Crime, The Secrets of the Nigerians." At Piazza Vittorio Veneto, volunteers offered lunch for 200 residents and migrants. A priest handed out prayer cards quoting Pope Francis: "We are all migrants."

Остання фраза (*We are all migrants*) уможливило застосувати до двох наративів статті поняття націоналістичного та універсалістського наративів, запропоновані Хансом Хансеном (Hansen, 2020). Доречно також зазначити, що у наративний концепт CIVIL SOCIETY вмонтована фабула, схожа, якщо не тотожня фабулі «революційного метанаративу», запропонована О.В. Богомолвим, а саме від «Держави несправедливості до Держави справедливості» (Богомолв, 2019, с. 22). І це не є дивним, оскільки революція є піком соціального конфлікту, рушійною силою якої є громадянське суспільство.

Автори інтровертивних аналітичних статей намагаються визначити громадянське суспільство як таке, а також його місце – буквальне та фігуральне – у сучасному суспільстві в нових соціальних умовах ХХІ століття.

Слід зазначити, що інтроспективні статті позбавлені динамізму: для них є нетиповим посилення на конкретний факт з життя суспільства та подальше розгортання наративу у хронологічному чи зворотному порядку. Якщо у розглянутому вище типі аналітичної статті-дослідження концепт CIVIL SOCIETY можна представити як сценарій (послідовність подій, учасники яких діють на різних соціальних рівнях, в різних масштабах та в різних часових рамках), інтровертивна стаття представляє CIVIL SOCIETY як доволі статичний концепт. Прикладом такого тексту може бути стаття професора соціології Ерика Кліненберга *To Restore Civil Society, Start With the Library* (Klinenberg, 2018), надрукованої у 2018 році у *New York Times* (Додаток 2 приклад В).

Автор статті досліджує причини затребуваності бібліотек серед міського населення сучасних Сполучених Штатах й приходить до висновку про застарілість традиційного розуміння бібліотеки як «будівлі, кімнати або організації, в якій знаходиться зібрання книг, документів, музики та іноді інструментів чи витворів мистецтва, які люди можуть позичати, зазвичай безкоштовно» (*a building, room, or organization that has a collection of books, documents, music, and sometimes things such as tools or artwork, for people to borrow, usually without payment* (Cambridge University, n.d.). Автор вказує на те, що диджиталізація книг та діяльність компанії Амазон не змогли достатньою мірою

замінити звичайні бібліотеки і причина популярності останніх полягає не стільки в тому, що вони дають доступ до книг як таких, скільки в тому, що вони є «соціальною інфраструктурою» (*social infrastructure*), яка задовольняє потребу громадян у фізичному просторі та організаціях, які формують спосіб взаємодії між людьми (*the physical spaces and organizations that shape the way people interact*). Іншими словами, бібліотеки надають змогу не тільки користуватися книгами чи іншими матеріалами культури, але й стають локацією для міжособистісного спілкування для дорослих, здійснюють догляд за дітьми для зайнятих батьків, допомагають іммігрантам опанувати мову, гостинно ставляться до маргіналізованих соціальних груп, тобто бідних, безхатченків та молоді (*Libraries don't just provide free access to books and other cultural materials, they also offer things like companionship for older adults, de facto child care for busy parents, language instruction for immigrants and welcoming public spaces for the poor, the homeless and young people*). За спостереженнями соціолога, бібліотеки відвідують не стільки заради доступу до друкованих матеріалів, скільки заради занурення у простір культури та спілкування (*libraries are places for culture and company*), який задовольняє потреби кожної вікової групи.

Для самотніх людей похилого віку, наприклад, бібліотеки виявляються основним місцем, де вони взаємодіють з представниками іншим поколінь під час відвідування книжкових клубів, кіновечорів, курсів шиття та занять мистецтвом, клубів для обговорення поточних подій тощо:

For older people, especially widows, widowers and those who live alone, libraries are places for culture and company, through book clubs, movie nights, sewing circles and classes in art, current events and computing. For many, the library is the main place they interact with people from other generations.

Бібліотеки допомагають молоді отримати досвід соціалізації та опанувати етичні норми співіснування та співпраці з іншими людьми, необхідні для успішного життя в соціумі:

For children and teenagers, libraries help instill an ethic of responsibility, to themselves and to their neighbors, by teaching them what it means to borrow and take care of something public, and to return it so others can have it too.

Порівнюючи бібліотеки з такими «фізичними просторами», як Старбакс та МакДональдс, автор статті наголошує, що «фізичного простору для спілкування» недостатньо. Цей простір має бути інклюзивним, відкритим для кожного без будь-яких упереджень та фінансового цензу: кафе пропонують фізично відкрите місце для взаємодії з іншими, проте деякі соціальні групи почуваються там ніяково або взагалі позбавлені доступу через фінансову неспроможність:

...compare the social space of the library with the social space of commercial establishments like Starbucks or McDonald's. These are valuable parts of the social infrastructure, but not everyone can afford to frequent them, and not all paying customers are welcome to stay for long.

Older and poor people will often avoid Starbucks altogether, because the fare is too expensive and they feel that they don't belong. The elderly library patrons ... feel even less welcome in the trendy new coffee shops, bars and restaurants that are so common in the city's gentrifying neighborhoods. Poor and homeless library patrons don't even consider entering these places.

Таким чином, бібліотеки надають різним групам населення вільний та безкоштовний доступ до фізичного простору, де люди мають змогу знайомитися один з одним, дізнаватися про погляди один одного, сперечатися, вступати в конфлікти різного ступеня інтенсивності та врегульовувати їх, проте такий досвід є невід'ємною частиною соціальної взаємодії:

During the time I spent doing research, I witnessed a handful of heated disputes, physical altercations and other uncomfortable situations, sometimes involving people who appeared to be mentally ill or under the influence of drugs. But such problems are inevitable in a public institution that's dedicated to open access, especially when drug clinics, homeless shelters and food banks routinely turn away – and often refer to the library! – those who most need help. What's remarkable is how rarely these disruptions happen, how civilly they are managed and how quickly a library regains its rhythm afterward.

Соціолог також апелює до минулого та зазначає, що відкритість та різноманіття були характерною ознакою міської культури Сполучених Штатів, проте збільшення етнічного, расового та культурного розмаїття призводить до розколу та нерівності, коли певні райони самоізолюються від інших:

The openness and diversity that flourish in neighborhood libraries were once a hallmark of urban culture. But that has changed. Though American cities are growing more ethnically, racially and culturally diverse, they too often remain divided and unequal, with some neighborhoods cutting themselves off from difference – sometimes intentionally, sometimes just by dint of rising costs – particularly when it comes to race and social class.

За таких умов бібліотеки залишаються чи не єдиним місцем, де громадяни можуть брати участь у живій демократичній культурі:

Libraries are the kinds of places where people with different backgrounds, passions and interests can take part in a living democratic culture.

Завершуючи статтю, автор проголошує, що навіть в епоху атомізації, поляризації та нерівності бібліотеки, чийм головним принципом є вільний безкоштовний доступ до культурної спадщини та комунікація з представниками усіх соціальних прошарків, є прикладом установ, які можуть бути фундаментом громадянського суспільства:

Libraries stand for and exemplify something that needs defending: the public institutions that – even in an age of atomization, polarization and inequality – serve as the bedrock of civil society.

Таким чином, визначаючи бібліотеки як фізичний простір, де формується громадянське суспільство (і тут важко не згадати поняття «публічної сфери», введеного Юргеном Габермасом), ця інтроспективна стаття представляє концепт CIVIL SOCIETY не стільки як актора у соціальному конфлікті, скільки як сутність, яка виникає в результаті взаємодії різних людей, об'єднаних спільним фізичним простором та необхідністю гармонійного співіснування.

Наративність цього тексту та подібних до нього значно нижча, ніж у попередньому тексті-дослідженні, оскільки не можна сказати, що фокусом уваги в

ньому виступають події, які пов'язані між собою каузально. Однак і тут присутня динаміка трансформації: концепт CIVIL SOCIETY представлений у наративі не як актор, а як мета, бажана модель суспільства і стаття досліджує бібліотеки як фізичний простір, сприятливий для формування громадянського суспільства з окремих індивідів.

3.3. Аксіологічне втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі

Двома основними функціями ЗМІ вважаються інформування та здійснення впливу на аудиторію, причому сучасні дослідники наголошують на тому, що друга з них з пріоритетності стала пріоритетною (Дмитрук, 2005; Ільченко, 2019; Овсієнко, 2019; Шевченко, 2024). Так, аналізуючи аргументативні тенденції номінативного простору англomовного новинного дискурсу в епоху постправди, С.І.Потапенко погоджується зі спостереженнями О.М.Щербак стосовно німецькомовних ЗМІ (Щербак, 2016) та зазначає, що спостерігається зміна «призначення новин: вони все більше переходять від об'єктивного інформування (...) до впливу на аудиторію за допомогою різноманітних засобів, серед яких важливе місце посідають риторичні засоби впливу: етос, пафос та логос» (Potapenko & Deikun, 2026, p. 260). Розглядаючи лексему *post-truth*, яка була проголошена словом 2016 року, лінгвісти приходять до висновку, що вона є квінтесенцією того підходу, на якому будуються медійні новинні тексти: «в епоху післяправди значно змінилося розуміння як номінативної організації новин, так і аргументації, яка поступово зливається з етосом, що представляє собою будь-який референт, і пафосом, що впливає на емоції та потреби аудиторії» (Potapenko & Deikun, 2026, p. 263).

Тексти ЗМІ спричиняють «медіатизацію реальності» (Tokarski & Nowak, 1997), а їхня сукупність формує «медійну картину світу» (Kępa-Figura, 2006), яка робить свій внесок у світобачення медійної аудиторії. Важливо зазначити, що медійні компанії – це більшою чи меншою мірою комерційні організації, які зазнають економічного тиску з боку інвесторів та повинні регулювати свій контент згідно юридичних обмежень. Як правило, власники медіахолдингів

використовують публікації у своїх ЗМІ з метою лобіювати свої інтереси на політичній, економічній та культурній арені. Таким чином, «медійна картина світу», яка формується будь-яким ЗМІ, виявляє певний «крен» до пропагування окремих культурних, політичних чи бізнес-проектів і в решті решт спрямована на просування певної ідеології. Отже, мова масмедійного тексту, а саме використання певного набору мовних засобів, разом з фокусуванням на певних деталях та висвітленням ситуації під певним кутом зору забезпечують досягнення цієї мети (Ідзьо, 2016, с. 7).

Ідеологія безпосередньо пов'язана з картиною світу, оскільки визначається як «сукупність уявлень, переконань та ідей, зосереджених на стосунках людей у суспільствах та призначених виправдовувати чи змінювати ці взаємини, об'єднуючи людей для колективних дій», ідеології «пропонують розуміння світу, людини, суспільних взаємин, держави тощо» (Лісовий, 2011). Український філософ В.С.Лісовий вказує на те, що ідеології «існують у відповідних риториках та семоітиках», які «формують у людей певне ставлення до наявних способів життя і суспільних взаємин: вони виправдовують їх (консервативні І.) або критично оцінюють і спонукають до змін (реформатор. та рев. І.)» (Лісовий, 2011). На думку В.С.Лісового, ідеології «представлені передусім у вигляді певних семіотик», які оперують не лише логічними аргументами, але й апелюють до почуттів та підсвідомості. Серцевиною поняття *ідеологія* виступають «ціннісні переконання, призначені об'єднувати індивідів у групи чи рухи» (Лісовий, 2011).

Оцінка ж як філософська категорія будується на бінарній опозиції «позитивне - негативне», у якій також спостерігається градуальність, а також яка оперує поняттям «норма», котрій властива історична мінливість та культурна специфіка (Космеда, 2001, с. 8). Проте мовленнєва реалізація оцінки є значно складнішою. Як слушно зазначає Г. І. Приходько, сучасна лінгвістична парадигма вимагає розгляду категорії оцінки не лише як сукупності лексичних одиниць, а як цілісного комунікативного явища, що перебуває у постійній динаміці під впливом контекстуальних та ідеологічних чинників (Приходько, 2016). Це положення є фундаментальним для нашого аналізу «боротьби ярликів» у медіадискурсі, де

оцінне значення лексем щодо діяльності громадських організацій не є константним, а маркується залежно від ідеологічної позиції медіавидання. Лінгвістичне розуміння оцінки, на думку Т.А. Космеди, передбачає визнання її як структурно-семантичної, функціональної, прагмасемантичної категорії, яка будується на концептах «схвалення/осуд», «згода/незгода», «симпатія/антипатія» (Космеда, 2001, р. 9).

За результатами дослідження цілей громадянського суспільства, наданих в Розділі 2, «справедливість» виявилася однією з ключових цілей громадянського суспільства. Поряд з життям, свободою, гідністю, власністю та рівністю, справедливість визначається як одна з основних загальнолюдських цінностей (Бандура, 2012, с. 32), проте розуміння справедливості є суб'єктивним та «має конкретно-історичний характер» (Скоромний, 2020, р. 119): трактуванні справедливості є похідною від економічних, соціальних, політичних процесів усередині суспільства (Скоромний, 2020, с. 124). Як було продемонстровано вище, громадські організації у сучасному суспільстві можуть вступати в конфлікт одна з одною, стаючи на захист соціальних груп, інтереси яких є взаємовиключними. На державній та політичній аренах діють представники з діаметрально протилежними ідеологічними переконаннями. ЗМІ як засіб формування ідеологічного порядку денного та як рупор різних політичних та економічних сил опиняються у центрі ідеологічної боротьби та намагаються нав'язати своїй аудиторії певну ідеологію, тобто систему цінностей, певне розуміння того, яким саме є справедливе суспільство та яким має бути шлях до нього.

Отже, наступний етап дослідження присвячений вивченню того, якими є основні мовні засоби формування оцінки щодо окремих представників громадянського суспільства, їхніх акцій та цілей у текстах англомовних ЗМІ.

3.3.1. Стратегії оцінювання в медіадискурсі

Стратегії оцінювання — це сукупність мовних і дискурсивних прийомів, за допомогою яких медійні тексти формують позитивне або негативне ставлення аудиторії до осіб, подій та явищ. У медіадискурсі виокремлюються такі основні

стратегії оцінювання: стратегія прямої лексичної оцінки, стратегія квантифікації засудження, стратегія балансування полюсів «добре :: погано», стратегія фокусування та відбору деталей (фатичний образ), стратегія ідеологічного маркування та стратегія «боротьби ярликів»

Оцінні значення послідовно виявляються в лексиці, яка вважається основним засобом вираження категорії оцінки (Космеда, 2001, с. 24; Нагель, 2008, с. 4). Лексеми з оцінним значенням маркують свої референти в межах дихотомії «добро :: зло» або «позитивний :: негативний».

Стратегія прямої лексичної оцінки реалізується через системне використання лексем з однозначною позитивною або негативною конотацією. Так, наприклад, відверто позитивною оцінкою є характеристика Грети Тунберг у статті *Greta Thunberg's Atlantic crossing: 'Why I wanted to help'* (Baggs, 2019), яка розповідає про океанську подорож через Атлантику цієї екологічної активістки на конференцію з проблем клімату, яку вона здійснила зі своїми однодумцями на яхті. Стаття містить велику кількість прямої мови супутників Грети, які наголошують на її хоробрості (*brave, courageous*), скромності (*'s not telling anyone how to travel, how to live their lives*), доброзичливості (*friendly, kind*), простоті (*quiet*), відданості своїм переконанням (*genuinely, authentically true to her message in every way*) та альтруїзмі (*selfless, didn't do it for themselves, did it to send a message*), а також вмінні надихати (*captivating; Her passion comes across*):

'Greta is obviously very brave... She's not telling anyone how to travel, she's not telling anyone how to live their life... I take my hat off to her and her father for joining us. That was a pretty courageous thing to do. They didn't do it for themselves, they did it to send a message. It felt very selfless.... Nikki describes Greta as "friendly, quiet and kind" and says the experience has taught her why she is so "captivating." "Her passion comes across... She's so captivating because she genuinely, authentically is true to her message in every way" ... (Baggs, 2019).

Згадана стаття є однією з прямолінійних в аксіологічному плані статей, які можуть або бути прикладом лаудативних текстів (як цей), або, навпаки, змальовувати активістів негативно.

Стратегія квантифікації засудження передбачає методичне нагромадження лексики з семою злочинності та насильства з метою формування стійкого негативного образу явища чи руху. Яскравим прикладом є стаття *Protests, riots that gripped America in 2020* (Pagones, 2020), у якій журналістка Стефані Пагонес використовує безліч лексем з негативною конотацією: ***rioters, looting, damages, riots ravaged, violence, destruction, destructive, fires erupted, looters ransacked a store, people set a police headquarters on fire, some people took out their anger on storefronts – or took advantage of the opportunity to loot; mobs rampage down the sidewalks, smashing into numerous luxury shops to steal merchandise. Hundreds of people marauded through the area, breaking into Rolex, Chanel and Prada boutiques as well as clothing and electronics stores; The spurts of smash-and-grab sprees and sporadic unrest, clashes between protesters and police officers; more than 100 consecutive nights of racial injustice protests marred by vandalism and chaos and, at times, violence; Thousands of demonstrators turned out nightly, with some hurling fireworks, rocks, ball bearings and bottles at the agents; some broke windows, set small fires, punctured police car tires with spikes, shined lasers in officers' eyes and pelted them with rocks and frozen water bottles; A crowd gathered around him and repeatedly punched and kicked him in the head until he was bloody; Fistfights broke out; Vandals smashed the windows of a dozen businesses and made off with merchandise, cash machines and virtually anything else they could carry; "Car caravans" of looters; huge crowds of people smashing their way into businesses and streaming out of the broken windows and doors with clothes and other merchandise. They loaded up vehicles, some moving slowly and deliberately; Cash register drawers and clothes hangers were strewn about the streets, along with ATMs that had been ripped from walls or pulled from inside businesses; Stores miles from downtown were also ransacked, their parking lots littered with glass and boxes that once contained television sets and other electronics; demonstrators hurling frozen water bottles, fireworks and other projectiles at officers; protests over racial injustice ... devolved into unrest and full-on riots; Crowds destroyed dozens of buildings and set more than 30 fires; more than 50 police officers were injured, including a sergeant***

who was "intentionally run over" by a pick-up truck driver. Стаття нашігована лексикою з семою *злочинність, насильство* і спрямована показати, як американські протести 2020 року проти расової дискримінації переростали в апокаліптичний хаос, що дозволяє застосувати термін, запропонований С.І. Потапенком «квантифікація засудження» (Potapenko & Deikun, 2026, p. 260). Таким чином, сам факт методичного переліку приблизно одного алгоритму подій, за яким розвивались протести, на сайті FoxNews, тобто компанії-рупора Трампа, який засуджував рух BlackLivesMatter, формує негативне ставлення до BLM, адже саме BLM ініціював протести, а потім виявився нездатним контролювати спіраль насильства, що розкручувалась протягом акцій.

Стратегія балансування полюсів «добре :: погано» полягає у такій побудові тексту, коли негативна оцінка дій активістів врівноважується виправданням шляхетністю їхньої мети. Так, наприклад, стаття, що висвітлює акцію екологічної громадської організації *Climate Defiance* проти голів нафтових корпорацій та політиків, називається *Outrageous climate activists get in the faces of politicians and oil bosses —will it work?* (Milman, 2024) та вже в заголовку містить негативно-оцінну лексему *outrageous* стосовно активістів. Справа в тому, що своєю тактикою протестувальники обрали публічно обзивати лідерів бізнесу та державних посадовців з використанням нецензурної лексики. Далі в тексті активісти характеризуються як *more confrontational, obnoxious, radical*, а їхні дії як *counterproductive, violent*. Таким чином вони змальовуються як небезпечні баламути, проте закінчується стаття цитатою вченої-дослідниці екологічного активізму Американського університету Дани Фішер, яка вказує, що хоча дії громадських організацій можуть дратувати, вони доносять до правлячих еліт заклик авторитетів-науковців щодо зміни екологічної політики. Закінчується стаття порівнянням шкоди від вульгарного лозунга, яка безперечно менша, ніж руйнування навколишнього середовища:

"These activists are going to annoy some people, but scientists are screaming at the top of their lungs about the climate crisis, and no one is listening," said Fisher.

*“Not everyone will like it but a range of tactics is necessary right now. **The destruction we are seeing is far worse than calling Joe Manchin a nasty name.**”*

Стратегія фокусування та відбору деталей реалізується через механізм «фатичного образу» (phatic image), описаного П. Віріліо: *«a targeted image that forces you to look and holds your attention», «the result of an ever brighter illumination, of the intensity of its definition, singling out only specific areas, the context mostly disappearing into a blur»* (Virilio, 1994, p. 14). Прикладом є стаття *Carola Rackete: How a ship captain took on Italy's Salvini* (Hughes, 2019), присвячена діяльності капітану корабля, активістці німецької неурядової організації SeaWatch Каролі Ракете, яка рятувала мігрантів з Африки у Середземному морі. Тут розповідь також побудована так, що дії Ракете не можна не оцінити позитивно. Досягається це за допомогою таких прийомів:

1. Подача фактів таким чином, наче це особиста суперечка між жінкою-капітаном та міністром внутрішніх справ Італії Маттео Сальвіні (який також відомий своїм прізвиськом *каніман (captain): Italy's Interior Minister Matteo Salvini, the man nicknamed Il Capitano (The Captain) by his supporters*). Особистий конфлікт наявний вже в самому заголовку (*Carola Rackete... took on Salvini*), також стаття цитує і заяви Сальвіні стосовно дій Ракете, і її відповідь, створюючи між ними опосередкований діалог, у якому Сальвіні постає як мстливий чоловік-політик, а Ракете – як жінка, зайнята благородною справою допомоги багатьом людям нетиповим для жінки способом:

"Matteo Salvini has made you his main enemy at the moment, how do you respond?" Rackete was asked in a video interview on board the ship on 28 June. Rackete, who has long dreadlocks, squinted in the Mediterranean sun. "To be honest, I haven't read the comments, I haven't had time," she said. "With more than 60 people to take care of, Mr Salvini needs to get in line."

*... you have **a man** representing the vast majority of the Italian parliament. And on the other hand, you have **a young woman** who is **dedicated to humanitarian activities**.*

Слід зазначити, що фокусування уваги на гендерній належності Ракете, її віці, громадянству та соціальному походженні також спрямоване підкреслити її позитивний образ, адже вона могла б вести комфортне життя, а не ризикувати собою та вступати в конфлікт з італійською владою: *a 31-year-old German named Carola Rackete; Born in the German town of Preetz; She's young, brave, a woman - and German; Salvini ... accused Rackete of being ... a "rich, white, German woman".* Таким чином її вибір нетипового шляху пояснюється виключно відданістю принципам: *She is very globally aware and committed to her principles and her responsibilities in the global community.* Для порівняння наведемо характеристику Сальвіні, у якій він постає як самовдоволений чоловік, котрий думає лише про свій імідж: *Salvini trying to cultivate this image of a guy sorting out a problem).* Держава, яку представляє опонент Ракете, імпліцитно характеризується як така, що заперечує цінність людського життя, сприймаючи людей як небажаний вантаж, товар: *Italy, where her human cargo was not welcome.*

2. Одним з неформальних «суддів» у конфлікті між Сальвіні та Ракете виступає італійське суспільство, розділене майже навпіл щодо мігрантській політики:

The Italy Rackete headed towards aboard Sea-Watch 3 was not the Italy of mid-2015, when Europe's migrant crisis was at its height.

One study by the Pew Research Center in March found that 52% of Italians thought migrants were a burden on their country, and that the number of Italians who believed immigrants helped make their country stronger had dropped significantly in the past four years.

Everybody in Italy is now speaking about her [Rackete], either as a good friend or a bad friend of the people.

There are splits in Italian society... It did not start with Sea-Watch 3. But it has become much more evident and harsh.

Важливим тут є те, що позиція противників міграції не деталізується: яким чином мігранти стають «тягарем» для суспільства, не уточнюється.

3. На відміну від абстрактної шкоди мігрантів для Італії, небезпека, на яку вони наражаються, перетинаючи Середземне море на гумових човнах, та на

відчаї, який вони переживають, коли їм відмовляють у захисті італійські чиновники, описуються як абсолютно реальні та жахливі за допомогою лексем *cramped rubber dinghy, drifting, directionless, distressed, worsening* тощо:

The cramped rubber dinghy was drifting, directionless, with 53 migrants on board...

The crew of the Sea-Watch 3 made their way towards the distressed dinghy and rescued those on board...

Rackete received the distress call about the drifting migrant boat.

Thirteen migrants would be taken off Sea-Watch 3 for medical treatment over the following two weeks. But another 40 would remain on board until the end, along with the ship's 22 crew members, in worsening conditions in a heatwave.

...she helped recover the bodies of 45 migrants who had drowned in a shipwreck in the Mediterranean.

After more than two weeks in limbo, Rackete said conditions on board the Sea-Watch 3 were beginning to deteriorate and that some migrants had started to self-harm.

Журналіст не виражає прямо підтримку або засудження жодної зі сторін конфлікту, проте особливості фокусування та відбору деталей створюють «фатичний образ» (за П. Віриліо). Автор статті уникає висловлення власної думки, але надає право голосу прес-секретарю громадської організації Sea-Watch, який коментує виправдувальні рішення італійського суду по справі Ракете. З цитати впливає і негативна оцінка дій уряду Італії: *The court ruling, a Sea-Watch spokesman said, "re-establishes the dignity" of Italy*. Таким чином, проставляючи акценти у характеристиках учасників, деталізуючи одні аспекти ситуації та побіжно згадуючи інші, журналіст формує оцінне ставлення аудиторії.

Слід зазначити, що у текстах масмедіа певні лексичні одиниці набувають оцінного значення. У той час як С.І.Потапенко пов'язує позначення похилого віку з квантифікацією поваги (Potapenko & Deikun, 2026, p. 261), медійні тексти про громадянське суспільство рясніють уточненнями стосовно молодого віку активістів, як це видно з матеріалів Таблиці 2.6. Оскільки у багатьох статтях проводиться лінія того, що саме незіпсована конформізмом молодь, яка не

погоджується з несправедливістю, є рушійною силою громадських рухів та, відповідно, руху до справедливості, *young* стає синонімом *progressive*:

...thousands of Georgians - many in their late teens and early 20s - have been bringing the traffic of the capital, Tbilisi, to a standstill (Demytrie, 2024);

Some [women] told stories of discussing long-hidden shame, others shared experiences of trauma using descriptions that were remarkably similar. Still others, like 83-year-old Geraldine Wallace, wrote in saying that she told her granddaughter that “I’m glad your generation isn’t putting up with this.”(Bennett, 2018).

Цікаво, що протягом 2024 року «антиподом»-символом екологічно-свідомої молоді та прогресу став Дональд Трамп. Статті під заголовком *As Teenagers, They Protested Trump’s Climate Policy* (Gaffney, 2024), інформує, що молодь, яка була підлітками у перше президентство Трампа, готується до боротьби з ним протягом його другої каденції:

The youth climate movement that formed under the first Trump presidency is gearing up for his second... But Mr. Trump could again be a unifying force as activists refocus their movement at the local and state level.

Стратегія ідеологічного маркування ґрунтується на використанні лексем, оцінне значення яких залежить від ідеологічної позиції аудиторії та медіавидання. Оцінність у медійному тексті реалізується передусім через лексеми з ідеологічним навантаженням, що маркують позицію наратора щодо описуваних подій і учасників. Іноді ці лексеми є однозначними аксіологемами (наприклад, *white supremacist, terrorist, extremist, neo-Nazi, fascist, rioter* мають очевидно негативне оцінне значення), однак лексеми *left, right, nationalist, socialist, capitalist, liberal* мають протилежні конотації залежно від ідеологічної належності аудиторії та ідеологічної лінії ЗМІ. Такий «аксіологічний релятивізм» доречно продемонструвати на прикладі статті *Moms for Liberty shows spirit that would make Founding Fathers proud* (MacKinnon, 2023), яка висвітлює протистояння між американською громадською організацією *Moms for Liberty* та державною політикою стосовно виховання та освіти часів Демократичної партії США. Місією *Moms for Liberty* проголошується «об’єднати, просвітити та допомогти батькам

захистити свої батьківські права на усіх державних рівнях» (*"unify, educate and empower parents to defend their parental rights at all levels of government"* (Steinhauser, 2023)). Заявлена місія реалізовувалася такими «антимейнстримними» заходами, як акції проти обов'язкового носіння масок в школах та проти критичної расової теорії (*It has fought against mask mandates in schools and has targeted critical race theory* (Steinhauser, 2023)). Діаметрально протилежне бачення цього громадського руху того, якою має бути зміст шкільної освіти, а також як далеко держава має заходити в регулюванні сімейних стосунків, призвело до конфронтації між цими активістами та ліберальною/лівою частиною американського суспільства, представники якого навішують на активістів а пріорі негативно конотовані ярлики:

...the group is striking real fear into liberal news sites, politicians, activists and anarchists. There is not a day that goes by when someone from the left – be it by the Southern Poverty Law Center, MSNBC or a growing list of liberal politicians – isn't attacking the Moms for Liberty as being: "terrorists," "extremists," "Nazis," "White Supremacists" or simply a "hate group." (MacKinnon, 2023).

З лінгвістичного погляду ситуація є парадоксальною: у назві руху *Moms for Liberty* міститься лексема *liberty*, що має спільну латинську основу *liber* із словом *liberals* – загальним позначенням їхніх ідеологічних опонентів. Таким чином, консервативний рух і його опоненти апелюють до спільного етимологічного джерела, наповнюючи його протилежним ідеологічним змістом.

Метаморфозу переживає в контексті громадського руху *Moms for Liberty* і лексема *progressive*, референтом якої в текстах FoxNews виступають ліві об'єднання, що підтримують перегляд політики щодо будь-яких меншин та соціальної політики:

*The greatest contribution that Moms for Liberty has made in its brief existence is not just demanding to ask important questions, **demanding that progressives answer them**, but also giving millions of Americans across the nation the courage and backup to do the same* (Marcus, 2023).

Таким чином «прогресисти» конструюються у медійному тексті як авторитарні сили, закриті до діалогу та такі, що уникають відповідати на питання, які видання подає як актуальні для широкої американської аудиторії.

Журналіст FoxNews глузує над окремими представниками «прогресивних» організацій, виставляючи їх як дурними, амбітними та непрофесійними (*spent the most of her expose discussing food*) або вульгарно-агресивними боягузами-навішувачами ярликів:

*The **progressive** Media Matters went so far as to send a reporter undercover, posing as an attendee. But instead of exposing the dark underbelly of a hate group, the **would-be Woodward** [editor of the Washington Post] or **Bernstein** [Famous American investigative journalist] **spent most of her expose discussing the food**. Seriously. This comically induced its own backlash as leftists criticized the coverage for normalizing the group. **Progressive influencer George Takai** reacted to one ABC News tweet calling the moms "joyful warriors," with "**WTF are you doing normalizing these fascists?**" The tweet was deleted because ABC News is cowardly, but the message it sent is clear.*

Стратегія «боротьби ярликів» відображає ситуацію, коли від того ярлика, який закріплюється за певними організаціями чи акціями, залежить їхня остаточна оцінка і навіть правова кваліфікація їхніх дій. У сучасному західному суспільстві, де носії протилежних ідеологій живуть поруч один з одним та усі громадяни проголошені рівними, з законним правом просувати свої наративи, тексти ЗМІ є дзеркалом «боротьби ярликів». Адже від того ярлика, який закріплюється за певними організаціями чи акціями, залежить їхня остаточна оцінка. Особливо це відчутно стосовно екологічного активістського руху. Так, афоризм Джеральда Сеймура *One man's terrorist is another's freedom fighter* можна було б сьогодні перефразувати *one man's terrorist is another's eco-activist*: держави все частіше ототожнюють екоактивізм з діяльністю, яка балансує між вільним вираженням своєї думки та злочином. Лінгвістичні наслідки цього – тенденція розглядати слова *activism* та *activist* як синоніми лексемам-аксіологемам зі знаком «мінус» *extremism, terrorism, extremist terrorist*. Прикладом є стаття *Prevent: Rise in climate*

activists referred to anti-terror scheme (Nevett, 2023), яка розповідає про протитерористичну програму британського уряду, впроваджену в освітніх закладах заради профілактики деструктивних екологічних протестів:

*... institutions including schools, universities, hospitals, local authorities, police, and prisons have had a legal duty to consider **the risk of radicalisation**... The Home Office told the BBC Prevent interventions were legitimate for those who could be **radicalised into terrorism in the name of environmental causes**.*

Цей підхід викликав обурення серед кліматичних активістів, чії ідеї, на думку британського міністерства внутрішніх справ, оформилися в екологічну ідеологію (*an environmentalist ideology*). Хоча уряд відносить екотероризм до насильницького екстремізму, що виникає під впливом «екстремістських лівих політичних течій» (*The government groups "eco-terrorism" in a category of violent extremism motivated by ideas on "the extreme political left-wing"*), самі активісти назвали свої акції «громадянською непокорою», що, на їхню думку, відрізняється від екстремізму: *But climate activists say **the government's definition of extremism is too broad and authorities are confusing extremism with non-violent civil disobedience in too many cases***. Виходячи зі слів Оскара Берглунда, політекономіста в університеті Бристоля, можна зробити висновок, що екологічний громадянський рух почав розглядатися в контексті кримінальних дій і є загроза трактування його як одного з видів організованої злочинності

*“There is **an increasing criminalisation and repression of climate and environmental protest**,” said Oscar Berglund, a political economist at the University of Bristol... “One really alarming trend has been **this use of organised crime legislation**,” said Berglund... (Gayle, 2024).*

Таким чином, виконуючи функцію впливу на свідомість аудиторії та формування суспільної думки, тексти ЗМІ, що присвячені громадським організаціям та їхнім акціям, використовують широкий спектр лексичних засобів. Оцінне значення деяких з них не залежить від контексту та ідеологічних переконань аудиторії, проте значна кількість лексичних одиниць може передавати як позитивну, так і негативну оцінку залежно від ідеології, яку підтримує

масмедійне видання. У результаті тексти ЗМІ відображають «боротьбу ярликів» та «битву за дефініції», що відбуваються в публічному просторі, тобто суперечки навколо того, чи оцінна лексема може застосовуватися щодо певного явища чи особи з застосуванням до них заходів, які передбачає правова система.

3.3.2. Метафоричні засоби вираження оцінки

Породження метафори неможливе без одночасної інтерпретації дійсності (Музаннар, 2018), і прагматичний потенціал метафори як засобу вираження оцінки описується багатьма лінгвістами (Кудрявцева et al., 2005, с. 64). Описуючи метафору як важливу ознаку дискурсу ЗМІ (Ідзьо, 2016; Космеда, 2015; Овсієнко, 2019; Шевченко, 2024) та оперуючи терміном «публіцистична метафора» (Космеда, 2015), вчені визнають за цим стилістичним засобом як здатність сприяти пізнанню, так і знатність «замаскувати», приховати, «камуфлювати», пом'якшити предмет опису журналістського тексту» (Ільченко, 2019; Ільченко, 2019). Іншими словами, під публіцистичною метафорою розуміють метафору, створену як засіб впливу шляхом формування в аудиторії оцінного значення суспільних явищ.

Аналіз вибірки виявив, що ЗМІ звертаються до метафори при вербалізації концепту CIVIL SOCIETY як такого значно меншою мірою порівняно з науковими текстами. Так, яскравою метафорою для пояснення сутності громадянського суспільства є заголовок статті *We think loneliness is in our heads, but its source lies in **the ruin of civil society***, розглянута в 3.2.2. (Malik, 2024). Автор реалізує метафоричну модель ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО Є БУДІВЛЯ: громадянське суспільство може бути зруйноване (*ruin*), що імплікує його матеріальність, крихкість і залежність від свідомих зусиль із його підтримання. «Бібліотека» як фізичний простір репрезентує сучасне громадянське суспільство через модель ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО Є ВІДКРИТИЙ ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР.

Їй протиставляється метафорична модель СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО Є ЗАМКНЕНИЙ ПРОСТІР, реалізована через образи *echo chamber, a hall of mirrors*.

Метафоричне протиставлення підкреслює інтерактивність та полілогічність громадянського суспільства на відміну від замкненості на собі та індивідуалізму сучасного соціуму, але ця метафора – цитата з академічної праці Кристофера Леша «Культура нарцисизму»:

*“Cameras and recording machines not only transcribe experience but alter its quality, giving to much of modern life the character of **an enormous echo chamber, a hall of mirrors,**” he wrote in *The Culture of Narcissism* (Malik, 2024).*

Типовим для масмедійних текстів є метафоричне представлення конфлікту, стороною якого виступає громадянське суспільство. Так, протиборство між громадянським суспільством та Антагоністом вербалізується через метафоричну модель **КОНФЛІКТ МІЖ ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ЙОГО ОПОНЕНТАМИ Є ВІЙНА**:

*For weeks in Germany there has been a **ferocious culture war** about whether Last Generation can be legally defined as a criminal organisation (McGuinness & Kirby, 2023);*

*But that is enough to inflame **a culture war** that has the car parked right at its heart (McGuinness, 2023);*

*"Why are **cannons being used to shoot sparrows?**" (McGuinness, 2023);*

Іншою метафоричною моделлю для вербалізації стосунків між активістами та їхніми опонентами є модель **СУСПІЛЬНИЙ КОНФЛІКТ / ГРОМАДСЬКИЙ РУХ Є ПОЛУМ'Я**:

*There are many little outbreaks that have failed **to form in a single flame,**” said Claudio Cerasa, the author of a manual on resistance to Italy’s culture of intolerance and the editor of *Il Foglio*, a newspaper critical of the government (Horowitz, 2019).*

Процес просування ідей громадянським суспільством вербалізується за допомогою метафоричної моделі **ПОШИРЕННЯ ІДЕЙ АКТИВІСТІВ Є РОЗПАЛЮВАННЯ БАГАТТЯ**:

*That its founders are Tiffany Justice and Tina Descovich, two moms on a mission **to stoke the fires of liberty** (MacKinnon, 2023);*

*One got the sense these three days in the nation's birthplace that this organization is just getting started, that **its righteous fire is spreading fast** (Marcus, 2023);*

*Mr. Orlando is hoping that he, and the mayors who followed his lead, **had at least sparked** something in the country (Horowitz, 2019).*

Самі ідеї активістів представляються через метафоричну модель ІДЕЯ / ПОЧАТОК АКТИВІЗМУ Є ІСКРА:

*Sarah Finch considers herself an early adopter of environmentalism, even if she is not quite sure what **the initial spark** was (Kaminski, 2024).*

Необхідно також зазначити особливості самопрезентації деяких громадських організацій, помітні в їхніх самономінаціях. Доповнюючи зауваження, зроблені в п.2.1.1, слід зазначити такі два моменти:

1. використання наказового способу дієслова задля вербалізації динамічності, активної позиції членів організації (*Just Stop Oil, Insulate Britain, Occupy Wall Street* тощо);

2. вербалізація ідеї термінальності, обмеженості в часі, навіть «апокаліптичності» (*Last Generation, Extinction Rebellion*). На логотипі останнього намальований пісочний годинник, який нагадує про те, що час до екологічної катастрофи швидко спливає, і який часто потрапляє в кадр фотографій масмедіа (див. Фото 3.3).

Фото 3.3. Демонстрація Extinction Rebellion у Лондоні 15 квітня 2022 року (Gayle, 2022)

Громадські організації можуть зображуватися за допомогою метафоричної моделі ДІЯЛЬНІСТЬ АКТИВІСТІВ З ПОШИРЕННЯ ІДЕЙ Є СІЯЧ / СІВБА. Цю

землеробну метафору було позичено з біблійної притчі від Матвія 13: 1–23 про сіяча (*A farmer went out to sow his seed. As he was scattering the seed, some fell along the path, and the birds came and ate it up. Some fell on rocky places, where it did not have much soil. It sprang up quickly, because the soil was shallow. But when the sun came up, the plants were scorched, and they withered because they had no root. Other seed fell among thorns, which grew up and choked the plants. Still other seed fell on good soil, where it produced a crop— a hundred, sixty or thirty times what was sown*):

The seeds of Finch's campaigning were sown in the 1980s, when her first job was in the Campaign for Lead Free Air, helping to overcome public suspicion of lead-free motor fuels (Kaminski, 2024).

Посилом цієї метафори є проведення паралелі між сіячем притчі та активісткою Сарою Фітч: як урожай залежить від кількості посіяного в різний ґрунт насіння, так і поширення ідей вимагає роки, перш ніж сформується екологічний рух.

Ця метафора ґрунтується на алюзії на біблійний текст. Ще однією такою метафоричною алюзією в статті про Фітч є згадування іншої біблійної притчі про битву Давида та Голіафа, яка реалізує модель **БОРОТЬБА ПЕРЕСІЧНОЇ ЛЮДИНИ ПРОТИ МОГУТНІХ СИЛ Є ДВОБІЙ ДАВИДА З ГОЛІАФОМ** та імплікує важливість зусиль однієї пересічної людини, яка в решті решт може зіграти вирішальну роль:

*Finch is wary of painting the case as a **David and Goliath battle**, noting its success was down to the hard work of many people* (Kaminski, 2024).

Зазначені метафоричні алюзії, що спираються на біблійні образи, не є ізольованими стилістичними засобами, а виступають яскравим прикладом ширшого механізму інтертекстуальності. Використання культурно значущих сюжетів та історичних паралелей у медіадискурсі виходить за межі метафоризації, охоплюючи ширший спектр прецедентних феноменів, які виконують функцію інтелектуального діалогу з аудиторією та стають ключовими елементами «політики пам'яті». Докладніше механізми функціонування цих феноменів як інструментів конструювання оцінних смислів розкрито у наступному підрозділі.

3.3.3. Прецедентні феномени та конотоніми як засоби аксіологічного маркування в медіадискурсі

Виявлення алюзій у текстах про громадянське суспільство пов'язане з поняттям прецедентних текстів, які є виявом інтертекстуальності. До прецедентних текстів відносять загальновідомі цитати, назви творів, імена персонажів та історичних фігур. Наведення прецедентного тексту вводить текст до системи інших текстів та встановлює між ними смисловий зв'язок. Одночасно журналіст пропонує аудиторії інтелектуальний діалог, розуміння якого виходить за межі лінгвістичних знань, оскільки задіює культурно-специфічні фонові знання. Таким чином текст постає як соціокультурне явище. На думку дослідників сучасних публіцистичних текстів, прецедентність – їхня «невід'ємна складова» (Космеда, 2015, с. 117).

Вчені розрізняють кілька типів прецедентності. Так, виділяють прецедентні ситуації, тобто «еталонні», «ідеальні ситуації» з певним набором конотацій, які є «фоновими» для носіїв мови (наприклад, притча про сіяча, наведена вище); існують прецедентні висловлювання, тобто цитати, паремії, словесні штампи (наприклад, *Why are cannons being used to shoot sparrows?* (McGuinness, 2023); третім видом прецедентності є прецедентне ім'я, які як правило є частиною прецедентної ситуації (наприклад, імена Давида та Голіафа) (Космеда, 2015, с. 117). Матеріал дослідження підтверджує спостереження Т.А.Космеди про те, що «в публіцистичному тексті активно вживаються власні назви, насамперед антропоніми, головню, як прецедентні» (Космеда, 2015, с. 117), причому імена політичних діячів своєрідно конотуються та метафоризуються. Цей процес призводить до нової форми існування власних назв та створенням так званих *конотонімів*, тобто власних імен, які «заміщують певну інформацію чи стають її знаком, одночасно вказуючи та емоційну оцінку об'єкта» (Космеда, 2015, с. 118). Польський дослідник М. Рутковський також вказує на асоціації, що актуалізуються деякими власними іменами під час спілкування (Rutkowski, 2007, p. 23).

Переходячи безпосередньо до аналізу вибірки, слід зазначити, що виявлені прецедентні тексти можна умовно поділити на радикально негативні (тобто

історичні фігури, організації чи події представлені як уособлення абсолютного зла) та абсолютно позитивні (тобто втілення ідеалу, еталону, який варто наслідувати).

До першої групи негативно конотованих прецедентних назв належать постаті Адольфа Гітлера, Беніто Муссоліні, Сильвіо Берлусконі й такі організації, як Ку Клукс Клан. Твердження про те, що хтось поділяє ідеологію цих людей та організацій, читає їхні книги, носить їхню символіку, сприймаються як негативна характеристика цього активіста, активістської акції чи руху:

*Take an incident earlier this month when a local chapter in Florida used a quote from **Adolf Hitler**, disapprovingly obviously, to show the dangers of the government indoctrinating children. The left and their media allies piled on with a bizarre and ridiculous claim that Moms for Liberty supports the ideology of **Hitler*** (Marcus, 2023);

*But signs of Mr. Traini's extremism were scattered around his room. He kept a copy of "**Mein Kampf**"; a black flag with a Celtic cross, used by the European neo-Nazi movement; and the cover of "**Fascist Youth**," a magazine published during the rule of **Mussolini*** (Horowitz, 2018);

*The birthplace of Fascism, Italy gave the world **Mussolini**, flirted seriously with communism, and, in electing **Silvio Berlusconi**, provided a playbook for billionaires seeking power the world over. ... They said students were attempting to form chapters for hard-right groups such as CasaPound, which is doing better in municipal elections around the country, and Forza Nuova, which in October attempted to re-enact **Mussolini's 1922 March on Rome**. ... Mourners had left flowers and candles wrapped in rosaries. Mr. Traini said a prayer over a candle with a sticker of **Mussolini** on it, his lawyer said* (Horowitz, 2018);

*Critics have noted that **Mussolini**, whom Mr. Salvini has purposefully echoed to both delight his nationalist supporters and goad liberals, often went shirtless early in his reign. But if Mussolini was the barrel-chested superman, Mr. Salvini appears to relish his role as the flabby schlub* (Horowitz, 2019);

He [Matteo Salvini] has cracked down on migrants, raised the alarm about a drug and security emergency, led a rebellion against the European Union, insulted its leaders as drunks, sated the news media with a constant stream of outrageous sound

bites, baited the left into overreactions **by purposefully echoing Mussolini** and filled the widespread Italian demand for a law-and-order heavy. ... Ms. Curti, whose Facebook page is peppered with posts expressing rage at the killing of Ms. Mastropietro in Macerata and **admiration for Mussolini**, screamed that the students and activists were “filthy” and “pimps.” (Horowitz, 2018);

Police did not provide details about the previously planned demonstration, but Oregon Live reported it was rumored to be **a Ku Klux Klan white supremacy rally** at a downtown park (Re, 2020);

Administrators have admonished students against wearing masks, in at least one case citing anti-mask laws from the 1950s originally intended **to deter the Ku Klux Klan** from holding rallies (Robins-Early, 2024);

The co-founder of Moms for Liberty is speaking out against the Southern Poverty Law Center (SPLC) after the far-left nonprofit **labeled the organization a "hate group" alongside the Ku Klux Klan (KKK)** (Hill, 2023).

Журналістська робота на такому визначному місці та часі, як площа Тяньаньмень у 1989 році, прочитується аудиторією як свідчення про досвід та відданість репортера-правозахисниці Клаудії Мо:

*She [Claudia Mo] had been a journalist at the AFP news agency, where she covered **the 1989 Tiananmen Square crackdown in Beijing*** (Tan & Koh, 2024).

Громадськими лідерами й ідеалами для наслідування, порівняння з якими є ознакою позитивної оцінки, постають у текстах діячі, які зробили свій внесок у становлення держави (наприклад, батьки-засновники Сполучених Штатів Америки, Джузеппе Гарібальді,), або борці за права людини, наприклад, Мартин Лютер Кінг (***The Rev. Dr. Martin Luther King Jr. envisioned a just and equitable America, in which citizens treated each other as persons rather than as carriers of an indelible racial imprint*** (Woodson, 2021).

Порівнянням діяльності батьків-засновників США з тим, що робить громадська організація *Moms for Liberty*, просякла стаття під назвою *Moms for Liberty shows spirit that would make Founding Fathers proud*: вона нагадує не лише про постаті видатних американських діячів, але й про День незалежності, тобто

фокусує увагу на державотворчому факторі, стверджуючи таким чином позитивну оцінку акцій сучасної громадської організації:

*While **the 4th of July** is just past, there is an incredibly strong parallel between what the Moms for Liberty are doing now and what was done **in 1776 by our Founding Fathers**. Back then, Committees of Correspondence were established in the 13 American colonies in response to the escalating tyranny of the British crown. ... The only purpose of that book was to warn that many on the left were seeking **to cancel our Founding Fathers and the 4th of July** and how best to stop them* (MacKinnon, 2023);

Монумент Джузеппе Гарібальді як символ колишньої єдності суспільства Італії згадується у статті про розкол у містечку Мачерата:

***Giuseppe Garibaldi, Italy's founding father**, had represented Macerata in Rome. ... Outside Diaz Gardens and below **a statue of Garibaldi**, Mr. Traini shot at men sitting inside the glass gazebo of a bar* (Horowitz, 2018).

Таку саму функцію конотоніму – символу єдності США стає ім'я Олександра Гамільтона у тексті про зіткнення в студентських кампусах між про-ізраїльськими та про-палестинськими прихильниками:

*The crowd outside the iconic academic building, **named after Revolutionary War hero and America's Founding Father Alexander Hamilton**, gave an indication as to what their next target would be* (Richard, 2024).

Наведені приклади свідчать про просування «політики пам'яті» в текстах ЗМІ, тобто конструювання оцінки сучасної реальності шляхом зіставлення її з минулим (Adams, 2022; Hodgkin & Radstone, 2003), в результаті чого події минулого, історичні фігури набувають символічного значення та проєктуються на сучасність, представляючи історію як безперервний наратив та оцінно-маркованими дійовими особами. Аксіологічна «визначеність» та наративна завершеність громадянського конфлікту минулого, тобто уявно чіткий розподіл на «героїв та покидьків», «причину» та «результат», «початок» та «розв'язку», подається ЗМІ як інструмент для вирішення аксіологічних проблем теперішнього, адже знаходячись у вирі подій, люди страждають на певну короткозорість («In the middle of experiences, we are myopic and cannot make sense of them in relation to our

expectations concerning people, objects, environments, activities, internal states, and other facets of the human condition.» (Ochs, 2004, p. 276). Однак, як показує результат дослідження, система цінностей зазвичай ієрархічно різна для учасників громадянських конфліктів, які висвітлюються масмедіа. Для Антагоніста (наприклад, держави) це законність та порядок (*law-and-order* (Horowitz, 2018), в той час для активістів це справедливість:

Throwing a milkshake is not equivalent to killing someone (Re, 2020);

Breaking the law doesn't mean you oppose democracy or the rule of law because, let's face it, lots of people in this country have protested and successfully changed the law (Nevett, 2023);

Videos of Friday's incident showed a protester [who threw a tin of tomato soup over Van Gogh's Sunflowers] shouting: "What is worth more? Art or life? Is it worth more than food? Worth more than justice? Are you more concerned about the protection of a painting or the protection of our planet and people?" (Youngs, 2022).

У підсумку слід зазначити, що метафори та прецедентні феномени в англomовному медіадискурсі функціонують як високоефективні інструменти «аксіологічного програмування» аудиторії, що дозволяють медіа нав'язувати власну інтерпретацію соціальних подій поза раціональною аргументацією. Якщо метафори війни та полум'я забезпечують драматизацію конфлікту та надання йому відчуття невідворотності, то прецедентні феномени, діючи як інструменти «політики пам'яті», вписують поточні події у знайому систему моральних координат, остаточно розподіляючи ролі на «героїв» та «покидьків».

Висновки до Розділу 3

Аналіз корпусу засвідчив, що медіатексти про громадянське суспільство мають наративний характер - вони будуються як цілісні історії з учасниками, конфліктом і оцінкою, що й дає підстави застосовувати до них термін «наратив». Такими ознаками наративу є наявність подій, пов'язаних причинно-наслідковими відношеннями, актантів як джерела цілеспрямованих дій та оцінно-емоційного компоненту.

У комунікативному просторі наративи функціонують як спосіб пізнання, формування картини (моделі) світу. Стосовно наративів, які циркулюють в політичному дискурсі, сучасні дослідники пропонують застосовувати термін «стратегічний політичний наратив», котрий визначається як сукупність історій про минуле, теперішнє та майбутнє, що вибудовують макророзповідь про причинно-наслідкові зв'язки між суспільно-значущими подіями. Іншими словами, стратегічний політичний наратив формується великою кількістю текстів та стає підґрунтям спрощеного, шаблонного розуміння політичних та соціальних процесів.

Наявність термінологічного інструментарію дозволяє говорити про наративне втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі, оскільки він конструюється множинністю текстів з референційною та реляційною когерентністю: у текстах ЗМІ концепт CIVIL SOCIETY вербалізується як учасник (Протагоніст) конфлікту між постійними актантами (представники громадянських організацій, Антагоніст та Жертва), які вступають у відносини сталого типу (боротьби, пригнічення, допомога).

Наративне втілення концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі реалізується в текстах двох жанрів: статтях-репортажах, що становлять 80% корпусу, та аналітичних статтях, що охоплюють решту 20%..

Статті-репортажі складаються з двох компонентів: заголовка та основного тексту. Заголовки мають найбільшу вагу у формуванні концепту для сучасної масмедійної аудиторії, адже читачі часто продиляються стрічку новин, звертаючи увагу на назви статей і не занурюючись в деталі кожного тексту. Відповідно, заголовки статей-репортажів побудовані таким чином, щоб окреслити усі ключові складники наративу, а саме «Протагоніст – Антагоніст – дія – мета».

Заголовки репортажів можна розподілити на два типи залежно від об'єкту фокусування. Так, подієцентричні заголовки фокусуються на діяльності (акції) громадської організації чи активіста, а індивидоцентричні заголовки акцентують увагу саме на активісті, який здійснив певну акцію. У тексті статей-репортажів наратив розгортається, як правило, у зворотному порядку: спочатку подається розв'язка, а потім описуються початок та розвиток подій. Статті-репортажі

конструюють наративне втілення концепту CIVIL SOCIETY за стійкою схемою: інваріантна актантна структура і послідовність дій відтворюються незалежно від конкретного часового чи просторового контексту події: громадські організації або їхні представники здійснюють певні дії з метою усунення несправедливості з боку держави та зазнають переслідувань чи покарання.

Аналітичним статтям притаманна рефлексія, вони спрямовані на висвітлення соціальних конфліктів та протиріч, а також природу громадянського суспільства з більшою глибиною, ніж фактуальні репортажі. Саме цей жанр здійснює більш масштабний вплив на сприйняття громадянського суспільства широкою аудиторією порівняно з аналітичними статтями. Аналітичні статті вибірки можна умовно поділити на дві групи: філософські (соціологічні, історичні тощо) дослідження, автори яких намагаються досягнути соціальну динаміку сучасних суспільств, та інтроспективні статті, спрямовані запропонувати аналіз громадянського суспільства як такого, зсередини.

Вивчення аналітичних статей виявило складну композицію таких текстів, оскільки вони складаються з кількох сюжетних ліній, за допомогою яких автор розглядає певну соціальну проблему «під різною оптикою», з різних позицій (від особистого – до історичного, від локального – до національного). У таких текстах переплітаються особисті історії окремих індивідів, громадських організацій та держав. Таким чином, соціальний конфлікт висвітлюється на різних рівнях: на прикладі повсякденного життя окремої людини, на прикладі публічної діяльності громадського руху, на прикладі протиборства політичних тенденцій в межах країни чи континента в минулому чи у сьогоденні. Аналіз аналітичних статей виявляє «фрактальну» наративну структуру репрезентації концепту CIVIL SOCIETY: та сама конфліктна схема відтворюється одночасно на кількох рівнях – особистісному, локальному, національному та глобально-історичному – що створює ефект універсальності локального конфлікту.

ЗМІ формують два підходи до вирішення проблеми, і ці підходи реалізуються окремими особами, громадськими рухами чи навіть країнами. «Розв'язкою» конфлікту має бути перехід від соціальної несправедливості до

соціальної справедливості, але внаслідок своїх різних ідеологічних рамок актанти трактують справедливий стан речей по-різному. Таким чином, в аналітичних статтях суспільство постає розділеним, представленими різними громадськими організаціями, отже Протагоніст виявляється гетеоргенним, утвореним з різних суб'єктів, які протистоять не тільки Антагоністу, але й один одному.

Інтроспективні статті характеризуються значно меншою наративністю, позбавлені динамічності аналітичних статей, адже вони досліджують концепт CIVIL SOCIETY не стільки у конфлікті навколо вирішення окремої проблеми, скільки з огляду на його внутрішнє формування та функціонування в нових соціальних умовах XXI століття. Одним з таких аспектів є подолання роздрібненості та атомарності сучасного соціуму та утворення цілісності, когерентності. Наративність таких статей ґрунтується на динаміці руху від одного стану до іншого.

Аксіологічне втілення концепту CIVIL SOCIETY у медіадискурсі реалізується через різні мовні засоби, провідне місце серед яких займає оцінна лексика. Лексеми з позитивною конотацією формують образ громадянського суспільства як простору сміливості, солідарності, турботи та моральної відповідальності. Лексеми з негативною конотацією, навпвки, можуть представляти активистів як джерело загрози, безладу, радикалізму або насильства. Особливого значення набувають лексеми з нестабільною оцінністю, зокрема назви ідеологій або політичних позицій, які змінюють оцінний знак залежно від ідеологічної рамки конкретного ЗМІ.

Оцінне представлення концепту CIVIL SOCIETY реалізується через стратегії прямої лексичної оцінки, квантифікації засудження, балансування полюсів «добре :: погано», ідеологічного маркування та «боротьби ярликів»

Дослідження матеріалу виявило «розмитість» семантичного обсягу окремих (юридичних та політичних) термінів, як-от *terrorism*, *democracy*, *justice* та *liberty*. Такі одиниці стають об'єктом боротьби за інтерпретацію: держава або інституційний Антагоніст може розширювати значення термінів на позначення загрози, тоді як активісти апелюють до універсальних цінностей задля виправдання своїх методів боротьби. Отже, аксіологічний вимір концепту CIVIL

SOCIETY пов'язаний не лише з прямою оцінкою, а й з боротьбою за право визначати зміст ключових суспільних понять.

Аналіз метафоричних засобів виявив важливі моделі концептуалізації: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО Є БУДІВЛЯ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО Є ВІДКРИТИЙ ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР, СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО Є ЗАМКНЕНИЙ ПРОСТІР. Через ці моделі громадянське суспільство постає як крихка, але необхідна структура, що потребує підтримання, відкритості, взаємодії та публічного діалогу.

Найтиповішими для медіадискурсу є не метафори громадянського суспільства як такого, а метафори конфлікту, у якому воно бере участь. Відносини між громадянським суспільством та його опонентами вербалізуються через моделі КОНФЛІКТ Є ВІЙНА, ГРОМАДСЬКИЙ РУХ Є ПОЛУМ'Я, ПОШИРЕННЯ ІДЕЙ Є РОЗПАЛЮВАННЯ БАГАТТЯ, ІДЕЯ / ПОЧАТОК АКТИВІЗМУ Є ІСКРА. Такі метафори драматизують соціальне протистояння, підкреслюють його напруженість, динамічність і здатність до поширення. Метафоричні алюзії біблійного походження надають діяльності активістів моральної значущості.

Типовим засобом формування оцінки, яка ґрунтується на метафорі, є апеляція до прецедентних текстів, з яких найбільше поширення демонструють конотоніми, тобто власні імена – символи, які вживаються замість певного явища чи ситуації та мають аксіологічний компонент. У результаті аналізу було виявлено, що прочитання конотонімів активізує фонові знання аудиторії та створює атмосферу інтелектуальної бесіди між автором статті та аудиторією.

Використання конотонімів є лінгвістичним маркером проведення політики пам'яті: за допомогою апеляції до видатних постатей минулого (а точніше, їх спрощених, шаблонних «персон») автори медійних текстів переносять сучасних діячів до чітко визначеної системи координат. Однак цей прийом виявляє ідеологічний розкол у суспільстві, внаслідок якого трактування абстрактних цілей громадянського суспільства, вербалізованих словами *justice*, *liberty*, *democracy*, докорінним образом залежить від ідеологічної рамки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дисертацію присвячено когнітивно-аксіологічному дослідженню механізмів вербалізації концепту CIVIL SOCIETY в сучасному англomовному медіадискурсі та жанрової специфіки його наративного втілення. Для досягнення поставленої мети застосовано інтегративний підхід, що поєднує три взаємодоповнювальні методологічні напрями: критичний дискурс-аналіз, когнітивну лінгвістику та наратологію.

Емпіричною базою стали 507 статей з провідних англomовних онлайн-видань за 2018–2024 роки. Аналіз корпусу дозволив розкрити й систематизовано описати ключові механізми вербалізації концепту, жанрової специфіки його наративного втілення та аксіологічного виміру його репрезентації в медіадискурсі. З'ясовано, як саме медіа конструюють образ громадянського суспільства, які мовні засоби при цьому задіюються і яку ідеологічну функцію концепт виконує в публічному просторі – що уможливило формулювання низки узагальнювальних висновків.

1. Емпірично верифіковано глобалізований характер концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі. Попри відмінності між національними медіасистемами, ідеологічними позиціями видань та варіантами англійської мови, інваріантне ядро концепту, актантна структура конфлікту, компоненти ACTION і PURPOSE, механізми аксіологічного оцінювання, залишається стабільним у всіх досліджених виданнях. Варіативність зосереджена на периферії: в ідеологічно зумовленому виборі лексики, акцентуації типів дій та апеляції до різних прецедентних феноменів. Таким чином, усі три ознаки глобалізованого концепту (транскордонна медіациркуляція, інваріантність когнітивного ядра та мовна наддіалектність) отримали емпіричне підтвердження на матеріалі корпусу з 507 текстів чотирьох національних медіасистем.

2. У процесі дослідження теоретично обґрунтовано та емпірично доведено, що репрезентація концепту CIVIL SOCIETY в англomовному медіадискурсі є результатом цілеспрямованого конструювання стратегічних наративів із чітко

визначеною ідеологічною функцією. Медіадискурс не пасивно віддзеркалює соціальну реальність, а активно її конструює: за кожним медійним текстом про громадянське суспільство стоїть інтерпретаційна програма, що визначає розподіл актантних ролей, добір лексики, аксіологічне маркування подій і емоційний тон сприйняття. Сукупність таких текстів утворює єдиний дискурсивний простір із стабільною референційною структурою: одні й ті самі актанти відтворюються в стабільних відносинах протистояння незалежно від конкретної події чи видання, а розрізнені події об'єднуються в ідеологічно спрямовані наративи, що або мобілізують аудиторію до певних дій, або культивують соціальну пасивність.

3. Було з'ясовано, що медійна репрезентація концепту CIVIL SOCIETY переважно структурується навколо моделі соціального конфлікту. Актантну структуру цього конфлікту вдалося системно описати за допомогою адаптованої моделі драматичного трикутника Стівена Карпмана, що охоплює ролі Протагоніста, Антагоніста та Жертви. Понад 80% медійних текстів про громадянське суспільство побудовано на логіці протистояння, що дає змогу редукувати складні соціальні процеси до легко засвоюваної драматичної схеми з трьома ключовими актантами. Роль Протагоніста належить громадянському суспільству в особі активістів і громадських організацій, які подаються як Рятівники або борці за справедливість. Антагоністом виступають інституції влади (уряд, поліція, законодавчі органи), структури великого бізнесу (нафтові корпорації, фінансові інституції) або ідеологічні опоненти, яких зображено Переслідувачами, що породжують або свідомо консервують соціальну несправедливість. Позицію Жертви займають соціальні групи, чиї права порушуються (мігранти, жінки, етнічні та расові меншини), або абстрактні поняття, яким загрожує знищення (планета, демократія, свобода слова). Кількісний аналіз лексики корпусу підтвердив беззаперечне домінування конфронтаційної семантики над лексикою діалогу та співпраці: слова з коренями *protest*, *demonstrate*, а також лексеми *clash*, *arrest*, *riot* трапляються в десятки разів частіше, ніж *discuss*, *negotiate*, *talk*. Така диспропорція не є випадковою і свідчить про усвідомлену редакційну стратегію драматизації конфлікту. Встановлено

також, що описана актантна модель не є статичною: ролі в ній рухливі. Найпоширенішим є перехід, за якого Протагоніст під тиском репресивних дій Антагоніста, зокрема арештів, ув'язнення та судових переслідувань, сам набуває статусу Жертви. Цей наративний хід суттєво посилює емоційний вплив на аудиторію, культивує співчуття до активістів і водночас поглиблюючи осуд влади.

4. Встановлено, що когнітивна структура концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсі організована навколо двох ключових компонентів: ACTION (діяльність) та PURPOSE (мета), вербалізація та акцентуація яких безпосередньо залежить від ідеологічної позиції видання. Компонент ACTION охоплює весь спектр діяльності, що приписується громадянському суспільству, і реалізується через три основні типи дій. Перший і домінуючий тип становить вираження невдоволення та протесту, що охоплює понад 60% усіх вербалізаторів і представлений лексемами *protest, demonstrate, march, rally*. Другий тип охоплює надання допомоги та створення платформи для дискусії (*help, rescue, discuss, post*). Третій тип складають деструктивні й провокативні акції (*disrupt, block, vandalize, glue oneself*). Компонент PURPOSE вербалізується через апеляцію до фундаментальних абстрактних цінностей демократичного суспільства: *rights, justice, equality, freedom, democracy*. При цьому мета нерідко залишається імпліцитною і виводиться аудиторією безпосередньо з номінації Протагоніста: так, *climate activists* імплікують мету боротьби зі зміною клімату, а *human rights defenders* імплікують захист прав людини. Доведено, що вибір і акцентуація певних типів дій та цілей є одним із найпотужніших інструментів ідеологічного впливу. Ліберальні видання акцентують конструктивні аспекти руху і його задекларовані цілі, тоді як консервативні зосереджуються на деструктивних і незаконних діях, ігноруючи ці цілі. Один і той самий рух отримує таким чином діаметрально протилежний образ у різних виданнях, що демонструє, як ідеологічна позиція редакції визначає лексичне наповнення концепту в конкретному медіатексті.

5. Дослідження засвідчило, що концепт CIVIL SOCIETY характеризується вираженою внутрішньою конфліктністю, яка є прямим віддзеркаленням ідеологічної поляризації сучасного західного суспільства і вербалізується через послідовне конструювання бінарних опозицій. Медіадискурс конструює громадянське суспільство не як монолітного актора, що протистоїть державі, а як роздроблений простір ідеологічного змагання: значна частина наративів присвячена внутрішньому протистоянню в громадській сфері навколо питань міграції, расової справедливості, гендерної ідентичності та екологічної політики. На лексико-граматичному рівні ця поляризація матеріалізується в систематичному відтворенні бінарних опозицій на зразок *left-wing vs. right-wing*, *liberal vs. conservative*, а також у продуктивних префіксальних утвореннях за моделлю *pro- vs. anti-* (*pro-Palestinian vs. anti-Israel*; *pro-government vs. anti-government*). З огляду на це «громадянське суспільство» в медійному дискурсі перестає бути консолідованим Протагоністом і саме перетворюється на арену запеклого змагання, в якому конкуруючі групи борються за право репрезентувати «справжні» інтереси суспільства та нав'язати власну версію справедливості як єдину легітимну. Описану внутрішню конфліктність медіа цілеспрямовано експлуатують в інтересах просування власної ідеологічної позиції: дискредитуючи ідеологічних опонентів і паралельно легітимізуючи прихильників, вони перетворюють громадянську сферу на інструмент ідеологічного протистояння.

6. Виявлено, що спосіб моделювання концепту CIVIL SOCIETY чітко корелює з жанром медіатексту, що дало змогу встановити виразну жанрову диференціацію у способах конструювання наративу. Статті-репортажі, що становлять 80% вибірки та орієнтовані на швидке й ефективне інформування, послуговуються стандартизованою, шаблонною наративною структурою з інвертованою хронологією подій, відомою як «перевернута піраміда», за якою результат і наслідок передують викладу причини та самої події. Заголовки таких матеріалів функціонують як згорнуті, максимально компресовані наративи, що вміщують ключові елементи історії: Протагоніста, Антагоніста, Дію та імпліцитно

або експліцитно сформульовану Мету. Аналітичні статті, натомість, мають принципово іншу наративну організацію. Зорієнтовані на глибокий аналіз і переконання аудиторії, вони розгортають складні, багаторівневі наративи з кількома сюжетними лініями, що послідовно переплітаються. Поєднання особистої історії активіста, опису локального конфлікту, аналізу національної політики та екскурсів у ширший історичний контекст породжує так званий «фрактальний» ефект, за якого одна й та сама проблема розглядається одночасно на індивідуальному, локальному, національному та глобальному рівнях. Таке наративне розгортання суттєво посилює аргументаційний потенціал тексту, його емоційний вплив та переконливість для аудиторії.

7. Встановлено, що аксіологічний вимір медійних текстів про громадянське суспільство формується за допомогою комплексного арсеналу мовних засобів, що охоплює стратегію «боротьби ярликів», використання концептуальних метафор та апеляцію до прецедентних текстів як інструментів «політики пам'яті». Оцінне ставлення до діяльності громадянського суспільства рідко виражається прямолінійно, а тонко й цілеспрямовано конструюється через сукупність взаємопов'язаних прагматичних стратегій. Центральною з-поміж них є стратегія «боротьби ярликів», за якою одні й ті самі індивіди та групи в різних виданнях отримують або позитивні номінації (activists, protesters, campaigners, freedom fighters), або різко негативні (rioters, terrorists, extremists, agitators). Сама по собі номінація вже є готовим вирокom, що миттєво задає рамку сприйняття, не вимагаючи жодного додаткового обґрунтування. Концептуальні метафори репрезентують громадянське суспільство як відкритий простір, соціальну структуру, осередок взаємодії та водночас як силу, що діє в умовах конфлікту, мобілізує прихильників і поширює ідеї. Метафоричні моделі ВІЙНИ (*culture war*) та ПОЛУМ'Я (*stoke the fires of liberty, righteous fire*) слугують засобом драматизації конфлікту, нагнітання його інтенсивності та унеможливлення будь-якого компромісу між сторонами. Особливо потужним компонентом зазначеного арсеналу є апеляція до прецедентних текстів та конотонімів, що охоплюють як історичні постаті, так і знакові події колективної пам'яті. Батьки-засновники США

і Мартін Лютер Кінг функціонують у медійних текстах як позитивний еталон праведної боротьби, тоді як Муссоліні та Гітлер вживаються як уособлення абсолютного зла, зіставлення з яким є достатньою підставою для делегітимізації. Голокост, рух за громадянські права, площа Тяньаньмень слугують тим самим цілям на рівні подій. Сукупно ці апеляції реалізують те, що дослідники визначають як «політику пам'яті»: сучасні події вписуються у вже морально вирішену систему координат колективної пам'яті, і читач отримує готову оцінку, що обходить раціональну аргументацію. Саме так медіа ефективно легітимізують або делегітимізують конкретні громадські рухи та їхніх лідерів, не вдаючись до розгорнутого доведення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані насамперед із розширенням емпіричної бази за рахунок інших типів медіадискурсу, зокрема телебачення, соціальних мереж і подкастів, що уможливить виявлення специфіки репрезентації концепту в мультимодальному середовищі, де вербальний компонент нерозривно взаємодіє з візуальним та аудіальним. Перспективним видається також порівняльний аналіз вербалізації концепту CIVIL SOCIETY в медіадискурсах різних лінгвокультур, що дасть змогу розмежувати універсальні закономірності його конструювання та культурно-специфічні моделі, зумовлені особливостями національного суспільно-політичного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Августин Блаженний. (2005). *Про Град Божий* (пер. з лат. П. А. Содомора). *Патріархат*, (4).
2. Ажнюк, Б. М. (2021). *Мовна політика: Україна і світ* (монографія). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
3. Алексіс де Токвіль. (1999). *Про демократію в Америці*. Київ: Всесвіт.
4. Алексєєва, І. О. (2011). Вступ до теорії міжкультурної комунікації. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
5. Арістотель. (2000). *Політика* (пер. з дав.-гр. О. Кислюк). Київ: Основи.
6. Балтаджи, П. М., & Суханова, Д. С. (2021). Соціальний конфлікт в контексті нової реальності. *Південноукраїнський правничий часопис. Правова система: теорія і практика*, 4(13), 78–81. <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.4.13>
7. Бандура, О. О. (2012). *Громадянське суспільство як об'єкт філософського аналізу*. Київ: Інститут філософії НАН України.
8. Бандура, О. (2012). Справедливість та її роль у системі цінностей права. *Закон и жизнь*, (11), 31–34.
9. Баровська, А. (2016). Стратегічні комунікації як механізм протидії російській пропаганді: досвід НАТО. У *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії* (с. 69–81). Київ: НІСД.
10. Бессонова, О. Л. (2012). Процедури концептуального аналізу в різноструктурних мовах. Донецьк: ДонНУ
11. Богомолів, О. В. (2019). *Дискурс арабської весни: когнітивно-семантичний та комунікативно-функціональний аспекти (на матеріалі єгипетських медійних текстів)* [Автореферат дисертації доктора філологічних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. Міністерство освіти і науки України.
12. Бондар, В. Т. (2023). Стратегічні наративи у світовому медіа просторі: виклики для інформаційної безпеки України. *Держава і регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, 3(81), 66–72. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.10>

13. Венжинович, Н. (2021). *Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень: навч.-метод. посіб. до спецкурсу для студентів філолог. ф-ту (2-ге вид., допов. і перероб.)*. ФОП Сабов А. М.
14. Вільчинська, Т. П. (2008). *Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст.* Тернопіль: Джура.
15. Воробйова О. П. (2011). Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. Вісник КНЛУ. Серія «Філологія» , (2), 53–64.
16. Габермас, Ю. (2010). *Теорія комунікативної дії. Т. 1: Раціональність дії та суспільна раціоналізація* (пер. з нім. К. Поліщук; наук. ред. Б. Поляруш). Львів: Астролябія.
17. Гегель, Г. В. Ф. (2004). *Енциклопедія філософських наук. Т. 1: Логіка*. Київ: Наукова думка.
18. Гоббс, Т. (2000). *Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та світської* (пер. з англ. О. Панича). Київ: Дух і Літера.
19. Головенко, К. В. (2023). Інформаційно-новинні тексти військової тематики у перекладацькому аспекті. У *Актуальні питання перекладу спеціалізованих текстів* (с. 37–51).
20. Громадянське суспільство України: сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (12 грудня 2013 р., м. Київ) / упоряд. В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк; за заг. ред. О. А. Корнієвського. (2014). Київ: НІСД. (Серія «Громадянське суспільство», вип. 1, с. 20–60).
21. *Діяльність міжнародних організацій в Україні: загальні тенденції та орієнтири*. (2015). Віче, (4).
22. Дмитрук, О. В. (2005). *Маніпулятивні стратегії в сучасній англomовній комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000–2005 років)* [Дисертація кандидата філологічних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. Київ.

23. Дубов, Д. В. (2016). Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*, (4), 9–23.
24. Дьяковська, Г. (2017). Наратив як складова дискурсивної реальності. *Схід. Філософські науки*, 5(151), 70–73.
25. Жаботинська, С. А. (2020). Наративний мультимедійний концепт: алгоритм аналізу (на матеріалі інтернет-мемів про COVID-19). *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 2(18), 97–115.
26. Загнітко, А. П. (2010). Класифікаційні типології концептів. *Лінгвістичні студії*, 21, 12–21. http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2010_21_4
27. Ідзьо, М. В. (2016). *Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ* [Автореферат дисертації кандидата філологічних наук]. Київ: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України.
28. Ільченко, О. А. (2019). Аксіологічна маркованість сучасної масмедійної метафори. *Філологічний часопис*, 1(13), 42–51.
29. Ільченко, О. А. (2019). Метафора як засіб евфемізації мови ЗМІ. *Південний архів (філологічні науки)*, LXXIX, 72–75.
30. Компанцева, Л., Заруба, О., Череватий, С., & Акульшин, О. (2022). *Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій: практичний посібник* / За заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої. Київ: ТОВ «ВІСТКА».
31. Коритнік, Д. Ю., & Баранова, С. В. (2020). Медіадискурс як різнопланове явище сучасних медіадосліджень. *Нова філологія*, 80(I), 268–272.
32. Космеда, Т. (2001). *Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: проблеми оцінки та емоцій у мові*. Львів: Видавництво Львівського університету.
33. Космеда, Т. А. (2001). *Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах* (Автореф. дис. д-ра філол. наук). Харків.

34. Космеда, Т. А. (2015). Метафора сучасної публіцистики: актуалізація антропонімів (на матеріалі української та російської мов). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*, 3, 116–122.
35. Коч, Н. В. (2021). *Когнітивна лінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Миколаїв: Іліон.
36. Крамар, Н. А., & Ільченко, О. М. (2025). Когнітивні механізми та структурні моделі англійських неологізмів на основі кольоративів (від 1980-х років до сьогодення). У В. Я. Жалай (Ред.), *Соцікогнітивні виміри неології* (с. 166–198). Київ: Видавниче підприємство «Едельвейс».
37. Краснопольська, Т. М., & Милосердна, І. М. (2021). Цифрові технології в механізмі взаємодії громадянського суспільства та держави. *Актуальні проблеми політики*, 67, 68–74. Одеса: Видавничий дім «Гельветика».
38. Кудрявцева, Л. О., Дядечко, Л. О., Дорофєєва, О. М., Філатенко, І. О., & Черненко, Г. А. (2005). Сучасні аспекти дослідження масмедійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*, 1, 58–66.
39. Лебідь, Н. М. (2022). Наративи війни в українських ЗМІ в умовах повномасштабного вторгнення Росії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 33(72)(5), 296. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.5.2/49>
40. Лісовий, В. С. (2011). Ідеологія. У *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-13771>
41. Лок, Д. (2001). *Два трактати про врядування* (пер. з англ. О. Терех, Р. Димирець). Київ: Основи.
42. Мартинюк, А. П. (2018). Когнітивно-комунікативна модель опису мови. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XVII наукової конференції з міжнародною участю* (с. 104–105). ХНУ імені В. Н. Каразіна.

43. Марціхів, Х. Р., & Горбачова, Л. Є. (2021). Концепція громадянського суспільства, його формування в Україні, функції та особливості. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 3(50), 185. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.50.233897>
44. Материнська, О. (2021). Антропоморфний профіль війни у вимірі медіаекології (соціолінгвістичний та психолінгвістичний аспекти). *Актуальні питання гуманітарних наук*, 35(3), 174–181.
45. Материнська, О. (2023). Метафоричне представлення екоциду в німецьких та українських масмедіа. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 60(3), 116–121.
46. Музаннар, Л. М. (2018). Культурно-історичний простір концептуальної метафори в арабському політичному дискурсі (на матеріалі політичної промови президента Палестини Махмуда Аббаса на засіданні Генеральної Асамблеї ООН). *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(45), 47–50. <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-152VI45-10>
47. Нагель, В. В. (2008). *Оцінні найменування осіб в українській мові кінця XX – початку XXI століття* (Автореф. дис. канд. філол. наук, спец. 10.02.01 «Українська мова»). Дніпропетровськ.
48. Овсієнко, А. (2019). Метафора в масмедійному дискурсі. *Соціум. Документ. Комунікація: Серія «Філологічні науки»*, 6, 58–73. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2018-6-58-73>
49. Ожеван, М. (2016). Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. *Стратегічні пріоритети / Стратегічні комунікації*, 4(41), 30–40.
50. Онищенко, О. С., Горовий, В. М., Попик, В. І. та ін. (2013). *Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства* (монографія). Київ: НАН України, НБУ ім. В. І. Вернадського.
51. Піскорська, Г. (б.р.). Український стратегічний наратив: пошук практичних рішень. *Інститут міжнародних відносин КНУ імені Т. Шевченка*. http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3862/3522

52. Полюжин, М. (2015). Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*, 4, 212–224.
53. Почепцов, Г. (2008). *Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі і державному управлінні*. Київ: Альтерпрес.
54. Почепцов, Г. (2012). *Від Facebook'у і Гламуру до WikiLeaks: медіакомунікації*. Київ: Спадщина.
55. Приходько, А. М. (2014). Концепт в фокусі порівняльного мовознавства. *С.*, 12(1), 10–22.
56. Приходько Г. І. (2016). Категорія оцінки в контексті зміни лінгвістичних парадигм. Запоріжжя: ЗНУ.
57. Розвод, Е. В. (2015). Методи дослідження лінгвокультурних концептів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 91–96.
58. Руссо, Ж.-Ж. (2001). *Про суспільну угоду, або принципи політичного права* (пер. з франц. та ком. О. Хоми). Київ: Port-Royal.
59. Савельєва, Т. П. (2012). Медіатизація в мережевому суспільстві: зміст та тенденції. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*, 1, 187.
60. Сизонов, Д. Ю. (2013). Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia linguistica*, (7), 389–392.
61. Скоромний, Д. А. (2020). Справедливість у правовому вимірі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 1, 119–124. <https://doi.org/10.15421/392027>
62. Славова, Л. Л. (2010). *Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
63. Снитко, О. С., & Гречка, С. О. (2022). «Битва наративів» у сучасному медіапросторі України. *Актуальні проблеми української лінгвістики: Теорія і практика*, XLIV, 86–117. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.86-117>

64. Старко, В. Ф. (2008). Про один метод концептуального аналізу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 75(4), 105–109.
65. Требін, М. П. (2025). Концептуалізація феномену громадянського суспільства. У Л. М. Герасіна, Г. П. Клімова, В. Л. Погрібна та ін. (Ред.), *Громадянське суспільство України: стан і перспективи розвитку в умовах російсько-української війни* (с. 5–53). Харків: Право.
66. Тюпа, В. І. (2013). Категорія інтриги в сучасній наратології. *Питання літературознавства*, 87, 64–76.
67. Шабанова, Ю. О., Яременко, І. А., & Тарасова, Н. Ю. (2012). *Історія філософії: сучасні комунікативні вчення* (навч. посібник). Дніпро: Національний гірничий університет.
68. Шевченко, Л. І. (2024). Функціонально-стилістичний аналіз лексики передової газетної статті. У *Стилістика модерного часу: колективна монографія до ювілею Заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Лариси Шевченко* (с. 13–32). Видавництво Ліра-К.
69. Шевченко, Л. І., & Сизонов, Д. Ю. (2025). *Теорія медіалінгвістики* (2-ге вид., доп. і перероб.). Видавництво Ліра-К.
70. Шевченко, О. (2024). Роль метафори у формуванні медійного комунікативного простору в умовах пандемії COVID-19 (на матеріалі *National Geographic*). *Сучасні дослідження іноземної філології*, 1(25), 219–234. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2024.25.219-234>
71. Шендеровський, С. (2010). *[Брошура про благодійність]* / За заг. ред. А. Гулевської-Черниш. Київ: Салютіс. http://ufb.org.ua/uploads/brosh_bлаго_fin.pdf
72. Щербак, О. М. (2016). *Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект* (Автореф. дис. канд. філол. наук, спец. 10.02.04 «Германські мови»). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.
73. Adams, T. (2022). Reorientation of foreign memories in domestic political speech: Considerations and effects. *International Journal of Cultural Studies*, 25(5), 570–588. <https://doi.org/10.1177/13678779221094061>

74. Agamben, G. (1999). *Remnants of Auschwitz: The witness and the archive*. New York: Zone Books.
75. Alexander, J. C. (2006). *The civil sphere*. Oxford University Press.
76. Alexander, J. C. (2020). *The civil sphere and transitions to peace: Cultural trauma and civil repair*. Center for Cultural Sociology, Yale University. PDF, 32 pp.
77. Andrews, M., Squire, C., & Tamboukou, M. (2008). *Doing narrative research*. Sage.
78. Arato, A., & Cohen, J. L. (2022). *Populism and Civil Society: The Challenge to Constitutional Democracy*. Oxford University Press.
79. Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge University Press.
80. Baker, P., Gabrielatos, C., & McEnery, T. (2013). *Discourse analysis and media attitudes: The representation of Islam in the British press*. Cambridge: Cambridge University Press.
81. Bal, M. (1997). *Narratology: Introduction to the theory of narrative*. University of Toronto Press.
82. Benveniste, É. (2021). *Problems in general linguistics* (M. E. Meek, Trans.; R. Barthes, Foreword; J. C. Skinners, Introduction). Chicago: HAU Books.
83. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Penguin Books.
84. Bielma Silva, R. (2023, January 9). *Critical Discourse Analysis: Ruth Wodak's Discourse-Historical Approach*. By Arcadia. <https://www.byarcadia.org/post/critical-discourse-analysis-ruth-wodak-s-discourse-historical-approach>
85. Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
86. Carta, C., & Wodak, R. (2015). Discourse analysis, policy analysis, and the borders of EU identity. *Journal of Language and Politics*, 14(1), 1–17.
87. Chatman, S. B. (1990). *Coming to terms: The rhetoric of narrative in fiction and film*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

88. Chilton, P. (2005). *Missing links in mainstream CDA: Modules, blends and the critical instinct*. In Wodak, R. & Chilton, P. (Eds.), *A new agenda in (critical) discourse analysis* (pp. 19–51). Amsterdam: John Benjamins.
89. Cohen, J. L., & Arato, A. (1992). *Civil society and political theory*. MIT Press. ISBN 978-0262531214
90. *Critical Inquiry*. (1980). 7(1).
91. *Critical Inquiry*. (1981). 7(4).
92. Dalton, R. J. (1987). Generational change in elite political beliefs: The growth of ideological polarization. *The Journal of Politics*, 49(4), 976–997. <https://doi.org/10.2307/2130780>
93. Dahrendorf, R. (1988). *The modern social conflict: An essay on the politics of liberty*. University of California Press.
94. De Fina, A., & Georgakopoulou, A. (2012). *Analyzing narrative: Discourse and sociolinguistic perspectives*. Cambridge University Press.
95. Di Lauro, S., Tursunbayeva, A., & Antonelli, G. (2019). How nonprofit organizations use social media for fundraising: A systematic literature review. *International Journal of Business and Management*, 14(7), 1–22.
96. Douzinas, C. (2007). The many faces of humanitarianism. *Parrhesia*, 2, 1–28.
97. Dunlap, R. E., & Brulle, R. J. (2020). Sources and amplifiers of climate change denial. In *Social and Political Science 2020* (pp. 49–61). <https://doi.org/10.4337/9781789900408.00013>
98. Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*.
99. Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold.
100. Fairclough, N. (2015). *Language and power* (3rd ed.). Routledge.
101. Fillmore, C. (1988). The mechanisms of construction grammar. *Berkeley Linguistics Society*, 14, 35–55.
102. Fludernik, M. (1996). *Towards a “natural” narratology*. Routledge.

103. Fludernik, M. (2009). *An introduction to narratology* (P. Häusler-Greenfield & M. Fludernik, Trans.). Abingdon & New York: Routledge.
104. Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. New York: Pantheon.
105. Foucault, M. (2008). *The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Palgrave Macmillan.
106. Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7–20.
107. Fukuyama, F. (2018). *Identity: The demand for dignity and the politics of resentment*. Farrar, Straus and Giroux.
108. Gellner, E. (1994). *Conditions of liberty: Civil society and its rivals*. Hamish Hamilton.
109. Genette, G. (1980). *Narrative discourse: An essay in method*. Cornell University Press.
110. Guo, G. (1998). *Civil society: Definitions, causes and functions*. University of Rochester. <https://home.olemiss.edu/~gg/paperhtm/civlsoc.htm>
111. Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action. Vol. 2: Lifeworld and system: A critique of functionalist reason*. Boston: Beacon Press.
112. Hansen, H. L. (2020). On agonistic narratives of migration. *International Journal of Cultural Studies*, 23(4), 547–563. <https://doi.org/10.1177/13684310241274099>
113. Harris, Z. (1952). Discourse analysis. *Language*, 28(1), 1–30.
114. Hart, C. (2017). *Cognitive linguistic critical discourse studies: Connecting language and image*. Routledge.
115. Hegel, G. W. F. (1970). *Grundlinien der Philosophie des Rechts (Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse)* (4th ed.). Suhrkamp.
116. Hepp, A. (2020). *Deep mediatization*. Routledge.
117. Herman, D. (2002). *Story logic: Problems and possibilities of narrative*. Lincoln: University of Nebraska Press.

118. Herman, D. (2009). *Basic elements of narrative*. Chichester: Wiley-Blackwell.
119. Herman, D. (2013). *Storytelling and the sciences of mind*. MIT Press.
120. Hernes, T. (2022). Organization and time (pp. 127–149). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192894380.003.0008>
121. Hodgkin, K., & Radstone, S. (2003). *Contested pasts: The politics of memory*. New York: Routledge.
122. Hymes, D. H. (1996). *Ethnography, linguistics, narrative inequality: Toward an understanding of voice*. London & Bristol, PA: Taylor & Francis.
123. Iyengar, S., Sood, G., & Lelkes, Y. (2012). Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization. *Public Opinion Quarterly*, 76(3), 405–431. <https://doi.org/10.1093/poq/nfs03>
124. Johnson-Laird, P. N. (1983). *Mental models: Towards a cognitive science of language, inference and consciousness*. Cambridge: Cambridge University Press.
125. Kant, I. (1968). *Die Metaphysik der Sitten. Rechtslehre*. De Gruyter.
126. Kaptiurov, A. (2023). The Concept “CIVIL SOCIETY” and its components. In *Дискурс професійної і творчої комунікації: лінгвокультурний, когнітивний, перекладацький та методичний аспекти: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (сс. 70–73). КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка».
127. Kaptiurov, A. (2024). CIVIL SOCIETY concept in tripartite model of social relations in English-language media discourse. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, (67), 41–44. <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.67.10>
128. Kaptiurov, A. (2024). Conceptual analysis of ‘CIVIL SOCIETY’ in English academic discourse. *Мовні і концептуальні картини світу*, 76 (2), 198-210 <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2.11>
129. Kaptiurov, A. (2025). Axiological dimension of media texts on civil society. In *Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур*:

Збірник матеріалів 19-ої Міжнародної наукової конференції (с. 51–52). Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

130. Kaptiurov, A. (2025). CIVIL SOCIETY as political narrative concept in English-language news reports and opinion articles. *Studies in Linguistics, Culture, and FLT*, 13(2), 24-37. <https://doi.org/10.46687/JSLI9544>

131. Kaptiurov, A. (2025). Shaping ‘CIVIL SOCIETY’ concept in English-language mass media with metaphors and precedential texts. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*, 32(2), 22-34 [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2\(32\)-22-34](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2(32)-22-34)

132. Kaptiurov, A. (2025). The internal conflict of the concept CIVIL SOCIETY in mass media discourse. In *Modern Trends in the Development of Science and Society: Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 189–191). Bookmundo. <https://doi.org/10.64076/iedc251023.17>

133. Kaptiurov, A. (2026). CIVIL SOCIETY Concept Verbalization in Mass Media Discourse. У *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича* (с. 40–43). Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка.

134. Karpman, S. (1968). Fairy tales and script drama analysis. *Transactional Analysis Bulletin*, 7(26), 39–43.

135. Keane, J. (2020). Democracy and the great pestilence. *Eurozine*. <https://www.eurozine.com/democracy-and-the-great-pestilence/>

136. Kenny, M. (n.d.). Civil society. *Encyclopædia Britannica* <https://www.britannica.com/topic/civil-society>

137. Kępa-Figura, D. (2006). Językowy obraz świata a medialny obraz świata. *Zeszyty Prasoznawcze*, 1–2, 51–62.

138. KhosraviNik, M. (2015). *Discourse, identity and legitimacy: Self and other in representations of Iran's nuclear programme*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

139. Kligman, G. (1990). Reclaiming the public: A reflection on recreating civil society in Romania. *Eastern European Politics and Societies*, 4(3), 393–438.

140. Labov, W., & Waletzky, J. (1967). Narrative analysis: Oral versions of personal experience. In J. Helm (Ed.), *Essays on the verbal and visual arts* (pp. 12–44). Seattle: University of Washington Press.
141. Lakoff, G. (1992). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (2nd ed., pp. 202–251). Cambridge: Cambridge University Press.
142. Lakoff, G. (2004). *Don't think of an elephant! Know your values and frame the debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green
143. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
144. Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
145. Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Vol. 1*. Stanford: Stanford University Press.
146. Lévi-Strauss, C. (1955). The structural study of myth. *Journal of American Folklore*, 68, 428–444.
147. Longley, R. (2022). Civil society: Definition and theory. *ThoughtCo*. <https://www.thoughtco.com/civil-society-definition-and-theory-5272044>
148. Mandler, J. M. (1984). *Stories, scripts, and scenes: Aspects of schema theory*. Lawrence Erlbaum Associates.
149. Mason, L. (2018). *Uncivil agreement: How politics became our identity*. University of Chicago Press.
150. McIntyre, L. (2018). *Post-truth*. MIT Press.
151. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg galaxy: The making of typographic man*. Toronto: University of Toronto Press.
152. Mohamed, E., Mahdi, W., & Dabashi, H. (2019). The aesthetics of dissent: Culture and politics of transformation in the Arab world. *International Journal of Cultural Studies*, 23(2), 141–149. <https://doi.org/10.1177/1367877919859898>
153. Montesquieu, C. de. (1970). *De l'esprit des lois*. Gallimard.

154. Nanz, P., & Taylor, M. B. (2020). *Reconstructing democracy: How citizens are building from the ground up*. Harvard University Press.
155. O’Keeffe, A. (2011). Media and discourse analysis. In A. O’Keeffe & M. McCarthy (Eds.), *The Routledge handbook of corpus linguistics* (pp. 441–452). London: Routledge.
156. Ochs, E. (2004). Narrative lessons. In A. Duranti (Ed.), *A companion to linguistic anthropology* (pp. 269–289). Carlton: Blackwell Publishing.
157. Pinker, S., & Prince, A. (1988). On language and connectionism: Analysis of a parallel distributed processing model of language acquisition. *Cognition*, 28(1–2), 73–193. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(88\)90032-7](https://doi.org/10.1016/0010-0277(88)90032-7)
158. Polkinghorne, D. E. (1991). Narrative and self-concept. *Journal of Narrative and Life History*, 1(2–3), 135–153. <https://doi.org/10.1075/jnlh.1.2-3.04nar>
159. Popper, K. R. (2013). *The open society and its enemies*. Princeton University Press.
160. Potapenko, S., & Deikun, O. (2026). Peace into war transformation in news discourse on Ukraine. In C. Ilie (Ed.), *Discourses of War and Peace: 21st Century Perspectives* (pp. 250–277). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/pbns.355.09pot>
161. Prince, G. (1973). *A grammar of stories: An introduction*. Walter de Gruyter.
162. Prince, G. (1987). *A dictionary of narratology*. University of Nebraska Press.
163. Propp, V. (1958). *Morphology of the folktale*. Bloomington: Indiana University Press.
164. Reisigl, M., & Wodak, R. (2015). The discourse-historical approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse studies* (3rd ed., pp. 87–121). London: SAGE Publications.
165. Ricœur, P. (1990). *Time and narrative*. Chicago: University of Chicago Press.

166. Rosenblum, N. L., & Post, R. C. (Eds.). (2002). *Civil Society and Government*. Princeton University Press.
167. Rutkowski, M. (2007). *Nazwy własne w strukturze metafory i metonimii. Proces deonimizacji*. Olsztyn.
168. Ryan, M.-L., & Thon, J.-N. (2014). Storyworlds across media: Introduction. In M.-L. Ryan & J.-N. Thon (Eds.), *Storyworlds across media: Toward a media-conscious narratology* (pp. 1–24). Lincoln & London: University of Nebraska Press.
169. Saussure, F. de. (1959). *Course in general linguistics*. New York: Philosophical Library.
170. Shapiro, I. (2024). *Uncommon sense: Essays on the future of democracy*. Yale University Press.
171. Shin, N. (2024). The impact of social media on charitable giving for nonprofit organizations. *Journal of International Technology and Information Management*, 32(1), 122–140. <https://doi.org/10.58729/1941-6679.1580>
172. Schmitter, P. C., & Blecher, M. (2021). *Politics as a science: A prolegomenon*. Routledge.
173. Steblyna, N. O. (2019). Narrative in the field of political communications: The approaches of most cited papers on Web of Science. *Political Life*, 3 (October 2019), 95–100. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.3.15>
174. Steen-Johnsen, K., & Enjolras, B. (2015). Social media and civil society organizations (CSOs): Transformed challenges for governance. In H. Asencio & R. Sun (Eds.), *Cases on social media utilization in the nonprofit sector* (pp. 237–260). <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-8188-0.ch009>
175. Stein, N. L., & Policastro, M. (1984). The concept of a story: A comparison between children's and teachers' viewpoints. In H. Mandl, N. L. Stein, & T. Trabasso (Eds.), *Learning and the comprehension of text* (pp. 113–155). Lawrence Erlbaum Associates.
176. Stockley, N. (2011, May). Political narratives – a few basics. Retrieved from <https://neilstockley.blogspot.com/2011/05/political-narratives-few-basics.html>

177. Tokarski, R., & Nowak, P. (1997). Medialna wizja świata. *Prace Slawistyczne*, 105, 103–114.
178. United States Senate. (n.d.). *Constitution of the United States*. <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>
179. van Dijk, T. A. (1987). Episodic models in discourse processing. In R. Horowitz & S. J. Samuels (Eds.), *Comprehending oral and written language* (pp. 161–196). New York: Academic Press.
180. van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
181. van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the press*. London: Routledge.
182. van Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(2), 115–140.
183. van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
184. van Dijk, T. A. (2014). *Discourse and knowledge: A sociocognitive approach*. Cambridge University Press.
185. van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.
186. Virilio, P. (1994). *The vision machine*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
187. Wang, Q. (2019). From Divergence to Convergence: Towards Integration of Cognitive Linguistics and Critical Discourse Analysis in Political Discourse. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 6(11) 401-411
188. Wertsch, J. V. (2002). *Voices of collective remembering*. New York: Cambridge University Press.
189. Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 63–94). London: SAGE Publications.

190. Zhabotynska, S. A. (2018). Principles of building conceptual models for thesaurus dictionaries. *Cognition, Communication, Discourse*, (1), 75-92. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2010-01-05>
191. Zhabotynska, S.A. (2024). Reception of the political news narrative in readers' responses: multimodality and intertextuality. *Cognition, communication, discourse*, 29, 86-103. doi.org.10.26565/2218- 2926-2024-29-06
192. Zhabotynska, S., & Slyvka, N. (2020). Emotive speech acts and their discourse modifications in the literary text. *Discourse and Interaction*, 13(1), 113–136.
193. Zwaan, R. A., & Radvansky, G. A. (1998). Situation models in language comprehension and memory. *Psychological Bulletin*, 123(2), 162–185. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.123.2.162>

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

194. Cambridge University Press. (n.d.). *Antagonist*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/antagonist>
195. Cambridge University Press. (n.d.). *Association*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/association>
196. Cambridge University Press. (n.d.). *Clamp down on*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/clamp-down-on?q=Clamp+down>
197. Cambridge University Press. (n.d.). *Climate justice*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/climate-justice>
198. Cambridge University Press. (n.d.). *Conflict*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conflict>

199. Cambridge University Press. (n.d.). *Crack down*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/crack-down>
200. Cambridge University Press. (n.d.). *Demonstrate*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/demonstrate>
201. Cambridge University Press. (n.d.). *Foundation*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/foundation>
202. Cambridge University Press. (n.d.). *Library*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/library>
203. Cambridge University Press. (n.d.). *Mob*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mob>
204. Cambridge University Press. (n.d.). *Protest*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/protest>
205. Cambridge University Press. (n.d.). *Rally*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/rally>
206. Cambridge University Press. (n.d.). *Strike*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/strike>
207. Cambridge University Press. (n.d.). *Struggle*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/struggle>

208. Cambridge University Press. (n.d.). *Throng*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/throng>
209. Cambridge University Press. (n.d.). *Union*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/union>
210. Cambridge University Press. (n.d.). *Youth*. In *Cambridge Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/youth>
211. HarperCollins Publishers. (n.d.). *Clamp down*. In *Collins Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/clamp-down>
212. HarperCollins Publishers. (n.d.). *Crack down*. In *Collins Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/crack-down>
213. HarperCollins Publishers. (n.d.). *Regime*. In *Collins Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/regime>
214. Merriam-Webster. (n.d.). *Crowd*. In *Merriam-Webster.com Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/crowd>
215. Merriam-Webster. (n.d.). *Group*. In *Merriam-Webster.com Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/group>
216. Merriam-Webster. (n.d.). *Protagonist*. In *Merriam-Webster.com Dictionary*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/protagonist>
217. Oxford University Press. (n.d.). *Authority*. In *Oxford Reference*. Retrieved **November 16, 2025**, from <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110914173837127>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

218. Agence France-Presse. (2020, November 23). *Pope says anti-maskers stuck in 'their own little world of interests'*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/23/pope-says-anti-maskers-stuck-in-their-own-little-world-of-interests>
219. Associated Press. (2024, March 11). *Greta Thunberg, other climate activists block Swedish parliament entrance in protest*. Fox News. <https://www.foxnews.com/world/greta-thunberg-climate-activists-block-swedish-parliament-entrance-protest>
220. Associated Press. (2024, March 14). *Dorie Ann Ladner, Mississippi civil rights activist and NAACP organizer, dies at 81*. Fox News. <https://www.foxnews.com/us/dorie-ann-ladner-mississippi-civil-rights-activist-naacp-organizer-dies-81>
221. Australian Associated Press. (2024, November 24). *Police arrest 170 at NSW Rising Tide protest as activists temporarily block coal ships*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/australia-news/2024/nov/24/police-arrest-170-at-nsw-rising-tide-protest-as-activists-temporarily-block-coal-ships>
222. Baggs, M. (2019, December 4). *Greta Thunberg's Atlantic crossing: "Why I wanted to help."* BBC News. <https://www.bbc.com/news/newsbeat-50659318>
223. Barkham, P., & Gayle, D. (2024, June 21). *Restore Nature Now: thousands to march in London calling for urgent action*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/article/2024/jun/21/restore-nature-now-march-london-urgent-action>
224. BBC News. (2019, July 2). *Italy migrant rescue boat: Captain Carola Rackete freed*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-48838438>
225. BBC News. (2019, March 15). *Climate strikes spread worldwide as students call for action*. <https://www.bbc.com/news/world-47581585>
226. BBC News. (2019, May 24). *School strike for climate: Protests staged around the world*. <https://www.bbc.com/news/world-48392551>

227. BBC News. (2019, November 25). *Hong Kong elections: The young winners who unseated political veterans*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-50541933>
228. BBC News. (2019, November 28). *The Hong Kong protests explained in 100 and 500 words*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-49317695>
229. BBC News. (2019, September 20). Climate strike: Thousands protest across UK. <https://www.bbc.com/news/uk-49767327>
230. BBC News. (2021, November 17). *What is Insulate Britain and what does it want?* <https://www.bbc.com/news/uk-58916326>
231. BBC News. (2021, November 2). *COP26: Thunberg tells Glasgow protest politicians are pretending*. <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-glasgow-west-59116611>
232. BBC News. (2021, November 23). *Hong Kong: Pro-democracy activist Tony Chung jailed under security law*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-59390728>
233. BBC News. (2022, April 14). *What is Extinction Rebellion and what does it want?* <https://www.bbc.com/news/uk-48607989>
234. BBC News. (2022, April 15). *Extinction Rebellion: Activists block four London bridges*. <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-61120179>
235. BBC News. (2022, April 17). *Extinction Rebellion: Seventy arrested at climate change protests*. <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-61133235>
236. BBC News. (2022, July 5). *Climate protesters glue themselves to John Constable masterpiece*. <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-62038615>
237. BBC News. (2023, December 30). *Tony Chung: Student activist flees Hong Kong to seek asylum in UK*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-67831501>
238. BBC News. (2024, December 12). *Activists sentenced over milk pouring stunts*. <https://www.bbc.com/news/articles/cm2vejejr7o>
239. BBC News. (2024, June 19). *Just Stop Oil: What is it and what are its goals?* <https://www.bbc.com/news/uk-63543307>

240. BBC World Service. (2001, July 12). *Defining civil society* [Audio podcast episode]. In *What is Civil Society?* BBC. <https://www.bbc.co.uk/programmes/p03jw0r9>
241. BBC World Service. (2001, July 14). *20th century development* [Audio podcast episode]. In *What is Civil Society?* BBC. <https://www.bbc.co.uk/programmes/p03jw0rf>
242. BBC World Service. (2001). *What is civil society?* BBC. <https://www.bbc.co.uk/programmes/p03jw0r4/episodes/player>
243. Bennett, J. (2018, January 17). *The #MeToo moment: Parsing the generational divide*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/01/17/us/the-metoo-moment-parsing-the-generational-divide.html>
244. Betz, B. (2024, June 23). *Violence breaks out after anti-Israel agitators surround LA synagogue, clash with Israel supporters*. Fox News. <https://www.foxnews.com/us/violence-breaks-out-after-anti-israel-agitators-surround-la-synagogue-clash-israel-supporters>
245. Brooks, L. (2021, November 12). *Hundreds of global civil society representatives walk out of Cop26 in protest*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2021/nov/12/global-civil-society-representatives-walkout-cop26-protest>
246. Carbon Brief. (2021, October 4). *In-depth Q&A: What is 'climate justice'*. <https://www.carbonbrief.org/in-depth-qa-what-is-climate-justice>
247. Carpenter, J. (2018, November 12). *Justin Trudeau is a feminist. For him, that's a given*. CNN Business. <https://edition.cnn.com/2018/11/12/success/justin-trudeau-feminism/index.html>
248. Clements, L. (2023, October 10). *Ivory Coast asylum seeker becomes top Welsh language activist*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/uk-wales-67065122>
249. Climate change: Young people across Europe protest by skipping school. (2019, January 24). *BBC Newsround*. Retrieved from <https://feeds.bbc.co.uk/newsround/46988771>

250. Demytrie, R. (2024, April 25). *Georgia foreign agents bill draws protesters on to the streets*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-68881833>
251. Gaffney, A. (2024, December 10). *As teenagers, they protested Trump's climate policy. Now what?* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2024/12/10/climate/youth-climate-movement-sunrise.html>
252. Garcia, S. (2017, October 20). *The woman who created #MeToo long before hashtags*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2017/10/20/us/me-too-movement-tarana-burke.html>
253. Gayle, D. (2022, April 15). *XR protesters shut down central London bridges including Westminster*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2022/apr/15/just-stop-oil-protesters-arrested-staffordshire-essex>
254. Gayle, D. (2024, December 11). *Britain leads the world in cracking down on climate activism, study finds*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2024/dec/11/britain-leads-the-world-in-cracking-down-on-climate-activism-study-finds>
255. Gayle, D. (2024, June 26). *'You're letting our generation down': the green activists warning of a bad deal for young people under Labour*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/article/2024/jun/26/green-new-deal-rising-climate-group-young-people-labour>
256. Goldberg, M. (2024, May 10). *What part of civil society will Trump's party target next?* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2024/05/10/opinion/republicans-protest-israel.html>
257. Grant, J. (2024, August 5). *Greyhound protesters overturn compensation order*. BBC News. 207. <https://www.bbc.com/news/articles/cn9lll0d555o>
258. Hill, B. (2023, July 12). *Moms for Liberty warns 'hate group' label is 'putting targets' on backs of parents: 'Very concerned'*. Fox News. <https://www.foxnews.com/media/moms-for-liberty-warns-hate-group-label-putting-targets-backs-concerned-mothers>

259. Horowitz, J. (2018, July 7). *This Italian town once welcomed migrants. Now, it's a symbol for right-wing politics.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/07/07/world/europe/italy-macerata-migrants.html>
260. Horowitz, J. (2018, October 27). *Salvini seizes on 2nd Italian teenager's death to push immigration issue.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/10/27/world/europe/italy-salvini-immigration.html>
261. Horowitz, J. (2019, February 1). *Italy's crackdown on migrants meets a grass-roots resistance.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/02/01/world/europe/italy-mayors-migrants-salvini-security-decree.html>
262. Horowitz, J. (2019, January 4). *Matteo Salvini likes Nutella and kittens. It's all part of a social media strategy.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/01/04/world/europe/matteo-salvini-italy-social-media-nutella-barilla.html>
263. Horton, H. (2024, January 16). *Third of UK teenagers believe climate change exaggerated, report shows.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2024/jan/16/third-of-uk-teenagers-believe-climate-change-exaggerated-report-shows>
264. Hughes, R. (2019, July 6). *Carola Rackete: How a ship captain took on Italy's Salvini.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-48853050>
265. Kaminski, I. (2024, June 26). *Sarah Finch: climate activism 'early adopter' behind supreme court win.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/article/2024/jun/26/sarah-finch-climate-activism-uk-supreme-court-win>
266. Kane, P. L. (2020, April 29). *The Anti-Mask League: lockdown protests draw parallels to 1918 pandemic.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/29/coronavirus-pandemic-1918-protests-california>

267. Klinenberg, E. (2018, September 8). *To restore civil society, start with the library.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/09/08/opinion/sunday/civil-society-library.html>
268. MacKinnon, D. (2023, July 15). *Moms for Liberty shows spirit that would make Founding Fathers proud.* Fox News. <https://www.foxnews.com/opinion/moms-liberty-shows-spirit-would-make-founding-fathers-proud>
269. Malik, K. (2024, March 24). *We think loneliness is in our heads, but its source lies in the ruin of civil society.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/global/2024/mar/24/we-think-loneliness-is-in-our-heads-but-its-source-lies-in-the-ruin-of-civil-society>
270. Marcus, D. (2023, July 10). *Moms for Liberty righteous fire is spreading fast.* Fox News. <https://www.foxnews.com/opinion/moms-liberty-righteous-fire-spreading-fast>
271. McCreesh, S. (2020, May 31). *Protests near White House spiral out of control again.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2020/05/31/us/politics/washington-dc-george-floyd-protests.html>
272. McFall, C. (2023, June 23). *France shuts down climate activist group over violent protests.* Fox News. <https://www.foxnews.com/world/france-shuts-down-climate-activist-group-violent-protests>
273. McGuinness, D. (2023, May 25). *Germany, where car is king but protesters won't let you drive.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-65707790>
274. McGuinness, D., & Kirby, P. (2023, May 24). *German police raid climate activists who blocked traffic.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-65693412>
275. Michaelson, R., & Milman, O. (2022, November 10). *Civil society groups report surveillance and intimidation at Cop27.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2022/nov/10/civil-society-groups-report-surveillance-and-intimidation-at-cop27-egypt>

276. Milman, O. (2024, April 25). *'Outrageous' climate activists get in the faces of politicians and oil bosses – will it work?* The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2024/apr/25/climate-crisis-activists>
277. Nerozzi, T. H. J. (2024, June 19). *Climate activists spray Stonehenge with orange powder, demanding end to fossil fuels in UK.* Fox News. <https://www.foxnews.com/world/climate-activists-spray-stonehenge-orange-powder-demanding-end-fossil-fuels>
278. Nerozzi, T. H. J. (2024, May 18). *Climate activists glue themselves to Munich airport runway, pausing traffic.* Fox News. <https://www.foxnews.com/world/climate-activists-glue-themselves-munich-airport-runway-pausing-traffic>
279. Nevett, J. (2019, May 3). *The Greta effect? Meet the schoolgirl climate warriors.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-48114220>
280. Nevett, J. (2023, December 23). *Prevent: Rise in climate activists referred to anti-terror scheme.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/uk-67665218>
281. Pagones, S. (2020, December 29). *Protests, riots that gripped America in 2020.* Fox News. <https://www.foxnews.com/us/protests-riots-nationwide-america-2020>
282. Povoledo, E. (2019, July 5). *Ship captain who landed migrants in Italy sails into political storm.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/07/05/world/europe/carola-rackete-italy-migrants.html>
283. Povoledo, E., & Pianigiani, G. (2019, June 27). *Rescue ship poses new test for Italy's hard-line migrant policies.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/06/27/world/europe/italy-migrants-sea-watch.html>
284. Price, S. (2024, November 25). *Climate activists learn fate for red powder attack on US Constitution at National Archives.* Fox News. <https://www.foxnews.com/us/climate-activists-learn-fate-red-powder-attack-us-constitution-national-archives>
285. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* Simon & Schuster.

286. Rackete, C. (2019, September 4). *Climate apartheid will only lead to more tragedies in the Mediterranean.* *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/sep/04/climate-breakdown-mediterranean-migrant-crisis-sea-watch>
287. Re, G. (2020, February 13). *What is Antifa, the far-left group tied to violent protests?* Fox News. <https://www.foxnews.com/politics/what-is-antifa>
288. Richard, L. (2024, April 23). *Climate activists have new target in mind for major summer protest: 'Make their lives miserable'.* Fox News. <https://www.foxnews.com/politics/climate-activists-new-target-mind-major-summer-protest-make-lives-miserable>
289. Richard, L. (2024, April 30). *Anti-Israel mob at Columbia reveals exactly what they will target next after taking over academic building.* Fox News. <https://www.foxnews.com/us/anti-israel-mob-columbia-reveals-exactly-target-next-taking-academic-building>
290. Robins-Early, N. (2024, April 30). *Why are pro-Palestinian US student protesters wearing masks on campus?* The Guardian. <https://www.theguardian.com/us-news/2024/apr/30/why-are-pro-palestinian-students-wearing-masks-campus>
291. Silva, M. (2023, December 2). *Climate change: The young activists changing the sceptics' minds.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/science-environment-67521051>
292. Silva, M. (2024, June 16). *How a Kenyan farmer became a champion of climate change denial.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/c133r4gyx1no>
293. Silva, M., & Ahmed, M. (2023, June 30). *The climate change-denying TikTok post that won't go away.* BBC News. <https://www.bbc.com/news/technology-66023797>
294. Steinhauser, P. (2023, September 6). *Moms for Liberty takes center stage again in 2024 Republican presidential race.* Fox News. <https://www.foxnews.com/politics/moms-for-liberty-takes-center-stage-again-2024-republican-presidential-race>

295. Stevenson, A., & Wang, Z. (2024, June 14). *Guilty verdict for Chinese activists who gave #MeToo victims a voice. The New York Times.* <https://www.nytimes.com/2024/06/14/world/asia/china-me-too-verdict.html>
296. Tan, Y., & Koh, E. (2024, November 19). Who are the activists jailed in Hong Kong's largest national security trial? *BBC News.* <https://www.bbc.com/news/articles/c722wq7rgqgo>
297. *The Guardian.* (2024, January 14). *The Guardian view on the voluntary sector and the state: this crucial relationship needs resetting. The Guardian.* <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/jan/14/the-guardian-view-on-the-voluntary-sector-and-the-state-this-crucial-relationship-needs-resetting>
298. Thunberg, G., & Fridays for Future Sweden. (2023, December 5). *We won't stop speaking out about Gaza's suffering – there is no climate justice without human rights. The Guardian.* <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/dec/05/gaza-climate-justice-human-rights-greta-thunberg>
299. Tondo, L. (2020, August 6). German Protestant church to send migrant rescue boat to Mediterranean. *The Guardian.* <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/06/german-protestant-church-to-send-migrant-rescue-boat-to-mediterranean>
300. Villegas, P. (2019, March 28). *How a young activist set off a #MeToo avalanche in Mexico. The New York Times.* <https://www.nytimes.com/2019/03/28/world/americas/mexico-metoo.html>
301. Wehner, G. (2023, November 12). *Greta Thunberg interrupted at climate protest after changing the topic to the Israel-Hamas war. Fox News.* <https://www.foxnews.com/world/greta-thunberg-interrupted-climate-protest-changing-topic-israel-hamas-war>
302. Willsher, K. (2020, September 7). *French 'anti-maskers' most likely to be educated women in 50s, says study. The Guardian.* <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/07/french-anti-maskers-see-themselves-as-free-thinkers-study-shows>

303. Woodson, B. (2021, March 19). *The Civil Rights Movement I was a part of has been betrayed by a twisted progressive ideology*. Fox News. <https://www.foxnews.com/opinion/civil-rights-movement-betrayed-progressive-ideology-bob-woodson>
304. Young-Powell, A. (2015, October 6). *Ten ways to build a global civil society movement*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2015/oct/06/ten-ways-to-build-a-global-civil-society-movement>
305. Youngs, I. (2022, October 14). *Van Gogh's Sunflowers back on display after oil protesters threw soup on it*. BBC News <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-63254878>

ДОДАТОК 1

Приклад А

<https://www.bbc.com/news/world-europe-65693412>

German police raid climate activists who blocked traffic

24 May 2023

Damien McGuinness in Berlin & Paul Kirby in London

BBC News

German police have carried out raids in seven states in a probe into climate campaigners suspected of forming or backing a criminal group because of their controversial activities.

Among those raided was Last Generation spokeswoman Carla Hinrichs, whose door was broken down by armed police while she was in bed, the group said.

For months Last Generation has disrupted traffic in German cities.

Chancellor Olaf Scholz has condemned their campaign as "completely crazy".

For weeks in Germany there has been a ferocious culture war about whether Last Generation can be legally defined as a criminal organisation.

Conservative MPs have demanded tougher penalties including jail sentences, while left-wingers have warned of a dangerous authoritarian clampdown.

Some 170 police took part in Wednesday's raids on flats and other buildings in Berlin, Bavaria, Dresden, Hamburg and elsewhere, shutting down the group's website and freezing two accounts.

Ms Hinrichs's flat in the Berlin district of Kreuzberg was targeted at 07:00 on Wednesday by 25 police officers carrying guns, her colleagues said.

No arrests have been reported but seven people aged 22 to 38 are suspected of organising a campaign to collect at least €1.4m (£1.2m) in funding mainly to finance "further criminal acts". Police and prosecutors said the raids were aimed at establishing Last Generation's membership structure.

Two of the activists under investigation are suspected of trying to sabotage an oil pipeline running across the Alps from the Italian coast at Trieste to Ingolstadt last year.

In Berlin, Last Generation activists are making an impact. Roads blocked by activists have become a regular feature in radio traffic reports. Households have been getting leaflets inviting locals to Last Generation information or training events.

Last week, 12 streets were blocked in the city as activists glued themselves to the road or to cars. But these street sit-ins have resulted in some drivers lashing out. Countless social media videos show outraged drivers screaming at campaigners.

In polls, most Germans disagree with the group's tactics. In a survey carried out by left-leaning magazine *Der Spiegel* this month, 79% of respondents said the group's actions were wrong, with only 16% agreeing with the activists.

But that doesn't mean all Germans support a clampdown either.

Many left-wing and Green politicians as well as commentators say they disagree with the group's tactics because they enrage people rather than win them over to environmentalism. But they argue activists should still have the right to campaign peacefully.

Last Generation criticised Wednesday's raids using the chancellor's "completely crazy" quote, *VölligBekloppt*, as a hashtag, asking when the authorities would instead search "lobby structures and confiscate government fossil funds".

Another climate action group, Ende Gelände, complained that the raids were targeting people seeking to "raise the alarm about the climate crisis rather those responsible for it".

Last Generation said it would continue its activities and some supporters online suggested the raids would galvanise support for their campaign.

The police response has been welcomed by conservatives, as well as some politicians from two ruling parties, the FDP and centre-left SPD. Some Green politicians said while they disagreed with the group's radical actions, they suggested the raids may have been too heavy-handed.

Left-wing and environmental groups announced a march in Berlin on Wednesday afternoon with further demonstrations in Leipzig, Munich and Potsdam. Greenpeace and politicians from the left-wing Linke party called the raids a "new level of escalation" from police that undermined the basic democratic right to protest.

Last Generation is campaigning for a speed limit on motorways of 100km/h (62mph).

It played a key role in protests against the expansion of an open coal mine in the village of Lützerath in January, where campaigner Greta Thunberg was briefly detained.

Last October two activists threw mashed potato at a Claude Monet painting at a museum in Potsdam near Berlin and then glued themselves to a wall, an action that mirrored similar protests in the UK by the climate action group Just Stop Oil.

Last Generation is not limited to Germany. Two activists glued themselves to an area in front of the Austrian parliament in Vienna on Wednesday, defying a ban on protests outside the building.

Приклад В

<https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-63254878>

Van Gogh's Sunflowers back on display after oil protesters threw soup on it

14 October 2022

By Ian Youngs, Entertainment reporter

One of Van Gogh's famous Sunflowers paintings has been cleaned and is back on display, after climate activists threw tins of what appeared to be tomato soup over it.

London's National Gallery confirmed it is now back in place, about six hours after the soup incident.

Footage showed two people in Just Stop Oil T-shirts opening tins and throwing the contents on the masterpiece before gluing their hands to the wall.

Two people were arrested.

The gallery said earlier the painting was covered by glass and therefore not damaged.

A statement from the Trafalgar Square venue said: "At just after 11 am this morning two people entered Room 43 of the National Gallery.

"The pair appeared to glue themselves to the wall adjacent to Van Gogh's Sunflowers (1888). They also threw a red substance - what appears to be tomato soup - over the painting.

"The room was cleared of visitors and police were called. Officers are now on the scene.

"There is some minor damage to the frame but the painting is unharmed."

The Metropolitan Police said: "Officers were rapidly on scene at the National Gallery this morning after two Just Stop Oil protesters threw a substance over a painting and then glued themselves to a wall.

"Both have been arrested for criminal damage and aggravated trespass. Officers are now debonding them."

Videos of Friday's incident showed a protester shouting: "What is worth more? Art or life? Is it worth more than food? Worth more than justice? Are you more concerned about the protection of a painting or the protection of our planet and people?"

She also referenced the cost of living crisis and "millions of cold, hungry families" who "can't even afford to heat a tin of soup".

The painting is one of seven Sunflowers works Van Gogh created in 1888 and 89, five of which are on display in galleries and museums across the world. The artist created them to decorate his house in Arles, France, before a visit from his friend, the artist Paul Gauguin.

The gallery describes the sunflower paintings as "among Van Gogh's most iconic and best-loved works".

The action comes three months after members of the same group pasted paper over John Constable's the Hay Wain in the same gallery.

ДОДАТОК 2

Приклад А

<https://www.nytimes.com/2018/07/07/world/europe/italy-macerata-migrants.html?action=click&module=RelatedCoverage&pgtype=Article®ion=Footer>

This Italian Town Once Welcomed Migrants. Now, It's a Symbol for Right-Wing Politics

Macerata once had a reputation for tolerance. But the killing of a woman and a revenge shooting made the Italian town a symbol of rising right-wing politics.

By Jason Horowitz

July 7, 2018

MACERATA, Italy – At the end of his shooting rampage as the police closed in, Luca Traini climbed the steps of a Fascist-era monument, wrapped himself in an Italian flag and straightened his arm in a Fascist salute.

He had shot and wounded six African migrants – from Ghana, Mali and Nigeria – in this medieval city near the Adriatic Sea to avenge the dismemberment of a young Italian woman, allegedly by a Nigerian drug dealer. In his mind, he was a patriot.

But to Italian leaders, liberals and anti-fascist groups, Mr. Traini was a terrifying omen.

National elections were weeks away and the Feb. 3 shootings came during a hate-laced campaign marred by anti-migrant language, rising intolerance and hints of a Fascist revival.

At the height of the migrant crisis, Italy had been a progressive bastion and a staunch supporter of European unity. But now, the national mood had hardened. Mr. Traini's rage crystallized, in grotesque form, the growing backlash against migrants and the rise of right-wing politics.

The March 4 elections swept in a new populist government which is deeply skeptical of the European Union and has already slammed the door to new migrants while threatening to expel the ones already in the country. To some in Brussels, Italy is now Europe's greatest existential threat.

"Within one year, we will see if united Europe still exists," Matteo Salvini, the country's new interior minister, said recently.

Mr. Salvini is now Italy's most turbulent and powerful force. More than anyone, he understood and harnessed the rage unleashed in Macerata.

Often scoffed at for its wobbly governments and disregarded as a mere pleasuredome, Italy has long been Europe's laboratory for political change. The birthplace of Fascism, Italy gave the world Mussolini, flirted seriously with communism, and, in electing Silvio Berlusconi, provided a playbook for billionaires seeking power the world over.

Now, as liberal democracies across Europe are under strain, new threads of populism are transforming Italy's politics, and fast. Mr. Salvini's nationalist party, the League, has increased its support in Macerata from 0.6 percent in 2013 to 21 percent in March.

Macerata was not always that way.

It had a reputation for tolerance and, in 2013, won national recognition for its integration efforts. The former bishop once boasted about the "welcoming spirit" encoded "in the DNA of the city."

Humanitarian groups such as the Catholic charity Caritas set up in the city to work with migrants. Inside the Caritas reception center, Ibrahim Diallo, 18, from Senegal, spent a recent afternoon practicing conjugation of the verb "to be" with a young Italian woman, Luigina.

"Io sono Ibrahim; tu sei Luigina," he said. *"Noi siamo a Macerata."*

But that version of Macerata seemed more in the past tense.

Macerata's new bishop, handpicked by Pope Francis, observed recently that "all the tensions rising in the country are now visible in this city."

In the university, founded in 1290, left-wing students warned that a group of hard-right students in the humanities department were espousing the works of Julius Evola, the spiritual and intellectual godfather of Italian Fascists and Italy's post-Fascist terrorists.

They said students were attempting to form chapters for hard-right groups such as CasaPound, which is doing better in municipal elections around the country, and Forza Nuova, which in October attempted to re-enact Mussolini's 1922 March on Rome.

Martina Borra, a local leader of Forza Nuova, is a friend of Mr. Traini, who has been charged with racially motivated attempted murder. He has admitted to the shootings but claimed temporary insanity and is currently on trial. Ms. Borra said he had many local supporters.

"If you ask most people about Luca Traini, they will tell you, 'He did well, but he should have killed them.'" She added that Italy owed him a debt of gratitude for "having revealed a problem" – and she seemed unbothered that none of the victims were thought to be drug dealers.

On a drive outside the city, she indicated a housing project that she said had become a hub for drug dealers. Police helicopters whirled overhead as she pointed out a small house where women used to buy eggs and where addicts now bought drugs – the police had found human remains nearby.

For her and for others who share her extremist views, this was proof of the migrants' noxious influence on her country and her city.

On the road back to Macerata and the Fascist-era monument where Mr. Traini had been arrested, she responded to a question about what she was doing for the national holiday the following day, marking Italy's liberation from Fascism.

"It's not a holiday for us," she said.

Lost Generations

Like many Italian cities, Macerata suffered in the aftershocks of the 2008 financial crisis. A devastating 2016 earthquake brought another setback. But city leaders hoped this year would be a turning point.

Romano Carancini, the city's affable mayor from the center-left Democratic Party, spent the winter preparing a dossier called "Friendly Macerata" as part of a campaign to become Italy's 2020 capital of culture. It was a designation that would make the city a major tourist destination.

There was much to include.

A college town of 42,000, it offered opera at the outdoor Sferisterio theater and baroque luxury at the indoor Lauro Rossi Theater. Its Palazzo Buonaccorsi had frescoed ceilings, Futurist masterpieces and a world-class collection of horse-drawn carriages.

At certain hours, children craned their necks up at the astronomical clock tower in the main square to see sculptures of the three magi emerging on a carousel. Giuseppe Garibaldi, Italy's founding father, had represented Macerata in Rome.

But it was the area's tranquillity that attracted Pamela Mastropietro, an 18-year-old from a working-class section of Rome. As a young teenager, she had started dating a Romanian drug dealer and gotten hooked on drugs.

Her mother, a hairdresser, finally persuaded her to enroll in a drug-treatment center overlooking vineyards in the hills near Macerata. She stayed for several weeks.

But on Jan. 29, as Macerata was named a finalist in the capital of culture contest, Ms. Mastropietro left the rehab center to buy drugs at Diaz Gardens, a park outside Macerata's city walls.

The winding park had become a warren for drug dealers, many of them migrants. Those demanding the expulsion of migrants pointed to the conditions of Diaz Gardens as part of their case. Mr. Carancini, the mayor, worried they had a point.

In his airy office, the mayor said he had little power to address crime because the Interior Ministry has jurisdiction over the police. Law enforcement was scant in many towns across Italy, including Macerata, handing a powerful talking point to Mr. Salvini who promised zero tolerance for crime when he took charge.

At the gardens, Ms. Mastropietro is believed to have been led to a 29-year-old Nigerian named Innocent Oseghale who had arrived in Italy on Aug. 26, 2014, around the height of the migrant landings. He had dropped out of his asylum program and turned to crime.

Soon after Ms. Mastropietro's dismembered body was discovered, the police found her bloody clothes inside Mr. Oseghale's apartment. Italian prosecutors charged him in June with murder, drug dealing and the desecration of a body.

The circumstances surrounding Ms. Mastropietro's death are still unknown.

Her mutilation horrified the country and immediately became an issue in the national elections. On the campaign trail, Mr. Salvini had already depicted a world in which migrant drug dealers preyed on wayward teenagers in an increasingly drug-addled country. Now, he pounced.

"What was this worm still doing in Italy? He wasn't fleeing a war. He brought the war to Italy," Mr. Salvini said in a statement posted on Facebook after Mr. Oseghale's arrest. "The left has its hands dirty with blood. Another state killing. Expulsions, expulsions, monitoring and still expulsions!"

Many Italians were already worried that their young belonged to a lost generation. Police reports of drug use, especially among the young, increased 40 percent in the last two years, according to a report presented in June in the Italian Senate.

Heroin and cocaine are making comebacks. And despite some improvements, youth unemployment still hovered above 30 percent, among the worst in Europe.

Frustrated young voters had fueled the rise of the Five Star Movement, Mr. Salvini's anti-establishment coalition partner. The party remained purposely vague during the campaign to attract votes on the left and right, but Mr. Salvini did the opposite.

He accused undocumented migrants of taking jobs from young Italians and advocated extreme measures, including "a mass cleansing, street by street, neighborhood by neighborhood."

In Macerata, Mr. Traini, who once described Mr. Salvini as his "captain," held a similar view.

A chubby kid who grew up to be a weight lifter with the word "outcast" tattooed across his knuckles, Mr. Traini at first seemed like so many other members of Italy's wayward youth. He was failing to find steady work and living at the age of 28 with his mother and grandmother.

But signs of Mr. Traini's extremism were scattered around his room. He kept a copy of "Mein Kampf"; a black flag with a Celtic cross, used by the European neo-Nazi movement; and the cover of "Fascist Youth," a magazine published during the rule of Mussolini.

After winning zero votes as the League's candidate for local office in Corridonia, the town where Ms. Mastropietro had entered a drug clinic, he drifted further right, toward Forza Nuova.

Ms. Borra, the Forza Nuova activist, said that Mr. Traini's nickname was "the wolf" but that he was a bit more like a "stray dog." Having started in the League, she said, "he got close to CasaPound, all of the movements on the right."

On the morning of Feb. 3, Mr. Traini went to the gym, heard a news report about Ms. Mastropietro on the radio and, according to his lawyer, went insane with a desire to kill drug dealers. He returned to his mother's house and retrieved his Glock handgun. Armed with 50 bullets, he took off in his Alfa Romeo 147, music blasting.

"Maybe it was the Flight of the Valkyries," joked Giancarlo Giulianelli, Mr. Traini's lawyer.

Outside Diaz Gardens and below a statue of Garibaldi, Mr. Traini shot at men sitting inside the glass gazebo of a bar. He fired into the local headquarters of the Democratic Party and rode out to the country road where the police had found Ms. Mastropietro's remains.

Mourners had left flowers and candles wrapped in rosaries. Mr. Traini said a prayer over a candle with a sticker of Mussolini on it, his lawyer said.

As he returned to town, he stopped in front of a pub called H7, where he had worked until October when he was fired as a bouncer for insulting the clients at a techno concert. He fired three shots, sending Roberto Tartabini, the manager, scurrying into an adjacent room.

"It was a personal vendetta," Mr. Tartabini said, adding that he intended to turn the bullet holes in the door into a smiley face to promote tolerance.

All six of Mr. Traini's victims were black. Omagbon Festus, 33, was walking to the grocery store when Mr. Traini pulled up next to him. Mr. Festus said he saw "a pure white Italian man" pointing a pistol before he felt the bullet that shattered the bone in his left forearm.

In the hours after the shooting rampage, the news media and much of Italy's political leadership descended on Macerata. Mr. Salvini offered a perfunctory condemnation of the violence on Twitter, but he also argued that "unchecked immigration brings chaos, anger" and "drug dealing, thefts, rapes and violence."

Mr. Carancini, the mayor, scrambled to respond, and to his critics, seemed overwhelmed. But he said that the damage had already been done – to the image that the Democratic Party was effectively managing the migration crisis, to the party's electoral prospects, and to Macerata's chances of becoming a major tourist attraction.

Two days after the shootings, Mr. Carancini traveled to Rome to make his best pitch to the Culture Ministry.

"Macerata, in that moment, almost required it," the mayor said bitterly. "We were in a centrifuge."

The commission selected Parma, a town in northern Italy already famous for prosciutto and cheese, as the 2020 capital of culture.

The Rise of the League

Only a few years ago, Mr. Salvini, the interior minister, seemed like an old blemish on Italy's fresh new skin.

He led the Northern League, a regional separatist party seemingly out of step with the national mood. Public opinion was rallying around asylum seekers after Pope Francis visited migrants on the island of Lampedusa in 2013.

The Italian government adopted a humanitarian policy to rescue migrants at sea, while the country's center-left prime minister, Matteo Renzi, promised to lead Italy into what he saw as modernity.

But roughly 620,000 migrants, many of them Africans, have arrived in Italy since the migration crisis began in 2014. They resided in government centers and local parishes, but many also loitered at train stations or outside supermarkets and bars.

And some have inflated the ranks of the dangerous Nigerian mafia that traffics in drugs, prostitution and sex slavery.

Mr. Salvini turned out to be a talented politician with a gift for communicating just the earthy authenticity that the more domineering Mr. Renzi often lacked. He perceived the growing frustration as Brussels refused to help Italy share the migrant load, and he was willing to exploit it by advocating withdrawal from the euro currency and by drawing nearer to right-wing leaders in Austria, Hungary and Poland.

By 2016, Mr. Salvini was on the rise.

He walked through a market in Milan, receiving the warm regards of Italian fruit vendors and pointing disapprovingly at the foreigners selling cloves of garlic. He stopped into a bar and talked about whether he wanted to leave the euro ("Definitely yes, tomorrow morning") or whether Russia had paid for his support ("It's geopolitical and free").

Several times, people interrupted to encourage him. "Do what you say you'll do," one woman said.

"I can't wait," he responded.

He transformed his Northern League party from a regional separatist movement into a national – and nationalist – movement. He had once disparaged southern Italians as lazy and reeking; now he courted their votes by dropping "Northern" from the party's name.

Cribbing from an international populist playbook, he railed against the elite and against the mainstream media, even as he dominated its news cycles. With southerners welcomed to the fold, he needed a common, external enemy for Italians to rally around.

He had once disparaged evil bureaucrats in Rome. Now he turned his ire on Brussels. The southern threat became invading African migrants.

To get his message out, Mr. Salvini mastered Facebook, as did his alliance partners in the Five Star Movement. Together they dominated social media and spread anti-migrant sentiment, even as the number of arrivals began to drop steeply under the Democratic Party's new government policies.

Last winter, as the campaign entered its full swing, Mr. Salvini posted a video to his Facebook account contrasting poor, elderly Italians digging through the garbage for food with African migrants criticizing Italian rice.

“On the TV news they don’t show this, I wonder why ... At least SHARE it on the web,” Mr. Salvini wrote. The post was shared 294,000 times with 10 million views.

By then, Mr. Salvini’s appeal was spreading to places like Macerata.

On a recent evening, Tullio Patassini, a League member who now represents Macerata in Parliament, explained why the party fit so well, touching on topics such as law and order and the Russian sanctions. He said that Macerata, a traditional center of the Italian shoe industry, opposed sanctions against Russia because “the Russians love Italian shoes and we lost the market.”

Mr. Salvini openly admires President Vladimir V. Putin of Russia and his populist government has already opposed the European Union sanctions. But the decisive issue seemed to be migration.

Mr. Patassini said frustration over illegal migration had really turned up the temperature.

“It’s like a pot that boils, boils, boils until the top shoots off,” he said. “Because we Italians are a welcoming people, generous, good, available – and so the case of Pamela posed a problem for everyone. It’s an Italy problem.”

‘No, No, No’ to Migrants

Weeks later, Mr. Patassini attended a funeral in Rome for Ms. Mastropietro, now known throughout Italy simply as Pamela. “How could I not be here?” he said.

At the onset of the migration crisis, towns and politicians in Sicily sometimes held funerals for unknown migrants who had drowned at sea in a sign of solidarity and respect. But at Ms. Mastropietro’s funeral, parishioners in the back of the church whispered “No, no, no” when a delegation of Nigerian officials came to pay their respects.

Ms. Mastropietro’s portrait and candles sat atop her white coffin. Mr. Carancini, the mayor, sat in the front row and listened as Ms. Mastropietro’s mother gave an anguished speech.

“Even if they harmed you atrociously,” she said in a trembling voice, “you are alive despite those people who massacred you.”

Ms. Mastropietro was due to return from the drug treatment center on March 4, the day of the election that swept Mr. Salvini into power. It was also the day that Mr. Festus, one of the migrants shot by Mr. Traini, turned 33.

He lives about 45 minutes outside Macerata in a sparsely furnished room a short walk from a soccer field that was an internment camp for 61 Jews in World War II. The first time he saw Macerata, he said, he was struck by how clean it was. He shopped for red palm oil and talked to friends in the African shops. Now he avoids it.

“I crossed the Sahara and the Mediterranean,” he said. “And this happened to me in Europe?”

Europe’s history is bloody and the idea of it as a haven is relatively new. But people forget.

On April 25, the Italian holiday commemorating the end of Nazi occupation, a handful of army veterans saluted the fallen soldier at Macerata's crater-shaped Monument of the Resistance. Mr. Carancini, wearing a tricolor sash, urged the crowd not to forget Italy's Fascist past.

"This territory in particular is living a moment of great difficulty, uncertainty and precariousness," he said.

The ceremony ended, the crowd broke up, and some wandered past newsstands selling local papers headlined "Pamela: Torture and Crime, The Secrets of the Nigerians." At Piazza Vittorio Veneto, volunteers offered lunch for 200 residents and migrants. A priest handed out prayer cards quoting Pope Francis: "We are all migrants."

Mr. Diallo, the Senegalese man who had practiced his Italian verbs at the Caritas center, laughed with friends as they ate African and Italian specialties. Tiziana Manuale, who managed the center, sat nearby. Many people at the lunch would be forced to leave, she said.

"There was the notion that Macerata is a welcoming city," she said. "But some parts of the population aren't ready."

Приклад В

<https://www.nytimes.com/2018/09/08/opinion/sunday/civil-society-library.html>

To Restore Civil Society, Start With the Library

This crucial institution is being neglected just when we need it the most.

By Eric Klinenberg

Sept. 8, 2018

Is the public library obsolete?

A lot of powerful forces in society seem to think so. In recent years, declines in the circulation of bound books in some parts of the country have led prominent critics to argue that libraries are no longer serving their historical function. Countless elected officials insist that in the 21st century – when so many books are digitized, so much public culture exists online and so often people interact virtually – libraries no longer need the support they once commanded.

Libraries are already starved for resources. In some cities, even affluent ones like Atlanta, entire branches are being shut down. In San Jose, Calif., just down the road from Facebook, Google and Apple, the public library budget is so tight that users with overdue fees above \$20 aren't allowed to borrow books or use computers.

But the problem that libraries face today isn't irrelevance. Indeed, in New York and many other cities, library circulation, program attendance and average hours spent visiting are up. The real

problem that libraries face is that so many people are using them, and for such a wide variety of purposes, that library systems and their employees are overwhelmed. According to a 2016 survey conducted by the Pew Research Center, about half of all Americans ages 16 and over used a public library in the past year, and two-thirds say that closing their local branch would have a “major impact on their community.”

Libraries are being disparaged and neglected at precisely the moment when they are most valued and necessary. Why the disconnect? In part it’s because the founding principle of the public library – that all people deserve free, open access to our shared culture and heritage – is out of sync with the market logic that dominates our world. But it’s also because so few influential people understand the expansive role that libraries play in modern communities.

Libraries are an example of what I call “social infrastructure”: the physical spaces and organizations that shape the way people interact. Libraries don’t just provide free access to books and other cultural materials, they also offer things like companionship for older adults, *de facto* child care for busy parents, language instruction for immigrants and welcoming public spaces for the poor, the homeless and young people.

I recently spent a year doing ethnographic research in libraries in New York City. Again and again, I was reminded how essential libraries are, not only for a neighborhood’s vitality but also for helping to address all manner of personal problems.

For older people, especially widows, widowers and those who live alone, libraries are places for culture and company, through book clubs, movie nights, sewing circles and classes in art, current events and computing. For many, the library is the main place they interact with people from other generations.

For children and teenagers, libraries help instill an ethic of responsibility, to themselves and to their neighbors, by teaching them what it means to borrow and take care of something public, and to return it so others can have it too. For new parents, grandparents and caretakers who feel overwhelmed when watching an infant or a toddler by themselves, libraries are a godsend.

In many neighborhoods, particularly those where young people aren’t hyper-scheduled in formal after-school programs, libraries are highly popular among adolescents and teenagers who want to spend time with other people their age. One reason is that they’re open, accessible and free. Another is that the library staff members welcome them; in many branches, they even assign areas for teenagers to be with one another.

To appreciate why this matters, compare the social space of the library with the social space of commercial establishments like Starbucks or McDonald’s. These are valuable parts of the social infrastructure, but not everyone can afford to frequent them, and not all paying customers are welcome to stay for long.

Older and poor people will often avoid Starbucks altogether, because the fare is too expensive and they feel that they don't belong. The elderly library patrons I got to know in New York told me that they feel even less welcome in the trendy new coffee shops, bars and restaurants that are so common in the city's gentrifying neighborhoods. Poor and homeless library patrons don't even consider entering these places. They know from experience that simply standing outside a high-end eatery can prompt managers to call the police. But you rarely see a police officer in a library.

This is not to say that libraries are always peaceful and serene. During the time I spent doing research, I witnessed a handful of heated disputes, physical altercations and other uncomfortable situations, sometimes involving people who appeared to be mentally ill or under the influence of drugs. But such problems are inevitable in a public institution that's dedicated to open access, especially when drug clinics, homeless shelters and food banks routinely turn away – and often refer to the library! – those who most need help. What's remarkable is how rarely these disruptions happen, how civilly they are managed and how quickly a library regains its rhythm afterward.

The openness and diversity that flourish in neighborhood libraries were once a hallmark of urban culture. But that has changed. Though American cities are growing more ethnically, racially and culturally diverse, they too often remain divided and unequal, with some neighborhoods cutting themselves off from difference – sometimes intentionally, sometimes just by dint of rising costs – particularly when it comes to race and social class.

Libraries are the kinds of places where people with different backgrounds, passions and interests can take part in a living democratic culture. They are the kinds of places where the public, private and philanthropic sectors can work together to reach for something higher than the bottom line.

This summer, Forbes magazine published an article arguing that libraries no longer served a purpose and did not deserve public support. The author, an economist, suggested that Amazon replace libraries with its own retail outlets, and claimed that most Americans would prefer a free-market option. The public response – [from librarians](#) especially, but also public officials and ordinary citizens – was so overwhelmingly negative that Forbes deleted the article from its website.

We should take heed. Today, as cities and suburbs continue to reinvent themselves, and as cynics claim that government has nothing good to contribute to that process, it's important that institutions like libraries get the recognition they deserve. It's worth noting that “liber,” the Latin root of the word “library,” means both “book” and “free.” Libraries stand for and exemplify something that needs defending: the public institutions that – even in an age of atomization, polarization and inequality – serve as the bedrock of civil society.

If we have any chance of rebuilding a better society, social infrastructure like the library is precisely what we need.